

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

FEBRUARIE 1999

● În București
acum
50 de ani

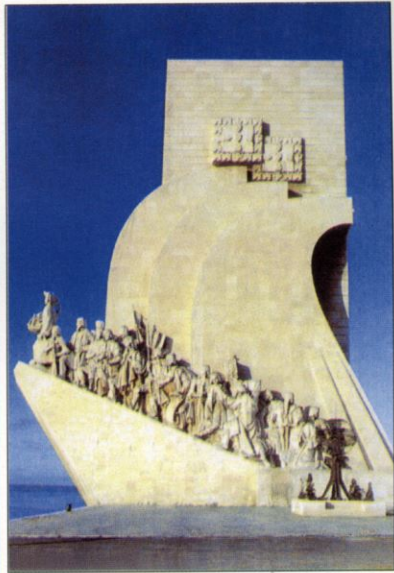
● Soțiile
lui
Mao

● Corneliu
Zelea
Codreanu
la tribuna
Parlamentului

● Istoria
și secolul
vitezei

● Memorii
din
exil

● Microfoane
„plantate“
la
Casa
Albă

**Revistă editată de
Fundatia Culturală
Magazin Istorice**

**Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA**

**Director – redactor-șef
CRISTIAN POPIȘTEANU**

**Secretar general de redacție:
Dorin Matei**

Redactori:

Florentina Dolghin (responsabil de număr),
Ioan Lăcustă,
Marian Ștefan

**Secretar de redacție
și macheta artistică:
Theodor Lianos**

**Economic-financiar:
Doina Pascu**

Corectura: Georgeta Apreoteschi,
Constanța Avram

Dactilo: Floarea Dragne,
Tudora Petre

**Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu**

**București, Piața Valter Mărci-
neanu, nr. 1-3, sau prin Intrarea
Victor Eftimiu, nr. 2 (fostă
Dr. Marcovici), etaj III, camerele
281, 285, 287, Sectorul 1, Oficiul
poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 70711, Telefon: 315.09.91**

Tipografia R.A.I. – „CORESI” –
București, director general Dumitru
Constantinescu; director comercial
M. Vlădeanu; director M. Soare

1 În mitologia greacă, Atlas este fiul lui Titan și al nimfei Climene, sau Asia, și fratele lui Prometeu. Personajul a cunoscut metamorfozări, în funcție de epocă și autor. La Homer, era o creatură marină, care sprijinea coloanele ce țineau Pământul și Cerul la distanță. Apoi, el a devenit un rege al ținutului muntos din nord-vestul Africii, transformat într-o stâncă de către eroul Perseu. Ca pedeapsă pentru inospitalitatea cu care Atlas l-a tratat, Perseu i-a arătat capul lui Gorgon, la a cărui simplă vedere oricine era transformat în piatră. Imaginea lui Atlas purtând Pământul aparține poetului Hesiod. Pentru că a participat, alături de alți Titani, la revolta contra lui Zeus, Atlas a fost pedepsit să poarte pururea Pământul în spinare. Astfel l-a reprezentat și artistul german Emanuel Widenmann. Cupa din argint a făcut parte dintre darurile pe care regele Ioan Cazimir al Poloniei le-a trimis, în 1651, țarului Alexei Mihailovici.

Va mai putea purta Atlas globul pământesc și în **mileniul III?**

2 Distrusă de un răvășitor cutremur la 1 noiembrie 1755, **Lisabona** a fost reconstruită din temelii de marchizul de Pombal. Mănăstirea do Carmo (jos) a rămas singura mărmurie a acelor cumplite clipe. Palatul Episcopului din orașul Castelo Branco are una dintre cele mai importante grădini baroce din Portugalia. În imaginea din stânga, sus, stătuile ale regilor portughezi, ce flanchează una dintre scări. Dintr-o țară a mării, de unde au pornit atâtea expediții de explorare a globului pământesc, nu putea lipsi un monument consacrat Descoperirilor (dreapta sus). În fruntea eroilor mării se află Infantele Dom Henrique, Henric Navigatorul, cel care la jumătatea secolului XV a dat semnalul cuceririi Oceanului

3 În cultura și construcția Europei, moștenirea Atenei și Romei au avut un cuvânt greu de spus, cele două cetăți impunându-se prin civilizația rafinată. O dovedește și arta **Romei antice**, ilustrată de acest fragment de pe o piatră tombală de la Paestum, în sudul Italiei, reprezentând doi războinici din Lucania (secolul IV î.e.n.)

4 Tradiția spune că mănăstirea de pe valea Topolnicei a fost ridicată de călugărul Nicodim, cel ce a ctitorit și Vodița și Tismana la sfârșitul secolului XIV. În acele locuri l-a cunoscut **Matei aga din Brâncoveni**, în 1632, pe Lupu Buliga, căpitan de dorobanți, care a luat apoi parte la toate luptele voievodului. În 1644, domnul l-a miluit pe credinciosul său slujitor cu acest lăcaș, cerându-i să îl refacă. Pictura bisericii a fost terminată la 9 august 1673 de către „Dima zugrav vlah” și „Gheorghe zugrav grec”. În tabloul ctitoricesc apar înfățișate și Armanca, soția lui Curuia, fiul lui Lupu Buliga, și fiica lor, Hirșova

UN GÂND PE LUNĂ

„Istoricii buni sunt cei care își cunosc limitele.”

Norman Davies, istoric britanic

**Cartea dumneavoastră de istorie
în fiecare lună**

SUMAR

februarie

1999

4 Pe culmile lucidității
*Ce-i de făcut pentru a
suprima războaiele?*
D. GUSTI

5 Vremuri triste în plină
Renaștere
P.P. PAŢAITESCU

11 Smeriți în mătăsurii
*Boieri călugări în vremea
lui Matei Basarab*
V. BARBU

14 Țara de dincolo de
negură
*Amintirile diplomatului
român din anii 1956-1957*
R. BOSSY

20 În Fanarul co-
munist
*Regretele lui Lucrețiu
Pătrășcanu*
L. BETEA

25 Mic tratat de
șiretenie
*1967: București - Bonn -
Berlin - Moscova*
L.-D. GRIGORESCU,
C. MORARU

DÂMBOVITĂ,
APĂ DULCE...

28 Consiliul de Mi-
nistri analizează situația
setei
I. LĂCUSTĂ

28 Sacagii bucureșteni
M.-D. TÂRNA

35 NATO în Țara
Soarelui
*A 44-a Adunare generală a
Asociației Tratatului
Atlanticului*
D. MATEI

37 Să lăsăm timp
timpului
Când începe mileniul III?

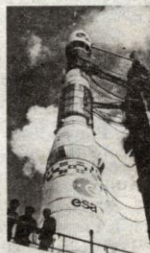
41 Alchimie diplo-
matică
*Slovacia - Croația -
România: „Mica Axă” din
cadrul Axei*
P. OTU

CINE UITĂ
NU MERITĂ

47 Averescu armoni-
zând cu evreii
T. WEXLER

49 Discursul parla-
mentar la C. Zelea
Codreanu
R. COLȚ

CRONICI PARALELE
LA SECOLUL XX

53 În viteză spre noul
mileniu
V. IONESCU

59 La Casa Albă
secretul se scurgea prin
pereți

C. POPIȘTEANU

61 Mao Zedong: revo-
luție și iubiri

A.E. BUDURA

ASA VĂ PLACE
ISTORIA?

67 Sfântul Valentin la
Hollywood

M. MĂRGĂRIT

70 Un bancher la
Jilava
Grigore Lupescu

R. NEGREA

71 Astfel grăit-a Marele
Ștefan

M.M. SZÉKELY

76 Conversia impe-
riilor naște melancolici

Rudolf II și crizele sale

R. MĂRZA

82 Artă de a-ți de-
semna succesorul

Împărații Traian și Hadrian

90 Portret de secol
Răspuns la anchetă

92 Viață nouă pentru
fotografii vechi
Leopold Adler

E. BĂDESCU

RUBRICI

33 NATO – scurtă
istorie

E. PREDA

38 Povestesc veteranii
Jurnal de front

C. ISĂRESCU

46 Concursul Magazin
istoric
Căștigătorii

58 Fundațiile Inter-
naționale Constantin
Brâncuși

81 Clio zâmbește

86 În București, acum
50 ani

C. POPIȘTEANU,
I. LĂCUSTĂ

93 Clio anunță
*Perestroika a ajuns și în
„Noua Olandă”*

M. NANU

10, 75, 85; 94;
95 Cărți sosite; Rebus;
Dialog

DIMITRIE GUSTI

Este un loc comun și un adevăr la Palice [adevăr evident] faptul bine cunoscut că interesele economice și spirituale ale națiunilor sunt la baza intereselor internaționale politice și că ele determină relațiile politice într-o largă măsură, dacă nu cu totul.

În zadar se va vorbi despre solidaritatea politică internațională, dacă nu i se va da un substrat real, care este tocmai solidaritatea economică și spirituală.

La ce bun se proclamă, bunăoară, independența politică a unui stat, dacă printr-un simplu joc de tarife de transport și de tranzit el poate fi ușor înfometat și redus la o stare de vasalitate economică! În zadar ne vom forța la regula situația politică și a împiedica conflictele politice, cât timp nu se va reconstrui acordul pe baze solide...

Pentru a suprima războiul, care este un fapt antisocial (este o crimă contra umanității), simpla încheiere de tratate și alianțe politice nu va ajuta la nimic temeinic; pentru a ajunge la acel rezultat va trebui să se refacă și să se modifice mai întâi chiar bazele societății internaționale. Pacea lumii, ca să fie durabilă și sinceră, cere mai mult decât precauții și dispoziții contra războiului; ea cere să se facă o operă pozitivă de organizare, destinată nu numai să împiedice ca războaiele să izbucnească, ci a suprima cauzele lor. Chiar dezarmarea totală nu va putea deodată să înlăture imperialismul ce-și dispută lumea, ori acele nenumărate curente șovine ori de rasă.

Stările sociale și politice, ca și oamenii, vor trebui să se adapteze la noul regim. Trebuie să se înjghebe o nouă structură economică, socială și să se formeze o nouă mentalitate. Căci să nu se uite că forța istoriei sociale este mai mare decât cele mai rafinate construcții juridice și că fiecare epocă nu poate realiza nimic durabil și nimic mai mult decât ce corespunde conștiinței generale a timpului. Această operă constructivă, de cea mai mare valoare, organizarea păcii sociale, economice și morale, o operă deci sociologică, o face Societatea Națiunilor conștient și paralel cu organizarea păcii externe, juridice.

Forța istoriei sociale

Firește această luptă are un viitor spinos și lung; de aceea acestui măreț scop al Societății Națiunilor, celui mai important, opinia publică nu-i acordă atenția, concentrată numai în urmarea măsurilor directe, juridice și politice, pentru menținerea păcii.

Nu trebuie schimbat numai decorul, ci însăși scena socială a lumii și actorii ei. Exemplul cel mai elocvent ni-l oferă fizionomia Europei de astăzi. Desigur, Europa se bucură de un progres politic, popoarele au fost eliberate, însă învingători și învinși, state vechi și noi, puternice și slabe, toate statele europene stau pe același picior de egalitate de suferință, toate trec prin dureroase crize economice și financiare. Europa, iată adevărata învinsă a războiului.

Atunci ce-i de făcut? Prin alianțe politice, prin statute interne nu se creează nici un ajutor. Trebuie ca între state să se stabilească o colaborare socială, care să permită a coordona eforturile. În Europa

înfometată și îndatorată de azi, popoarele nu vor putea trăi, dacă nu vor colabora la un scop comun.

Trebuie reconstruită o lume nouă din ruine. Ei bine, Societatea Națiunilor și-a luat acest rol creând organe permanente, organizând competența internațională, instituind comisii de specialitate, oameni calificați, de teorie și practică, numiți experți, ce au misiunea a studia și propune soluțiile nimerite asupra problemelor economice, financiare și sociale ale timpului. Deciziile ultime, firește, aparțin Societății Națiunilor. Amintim numai câteva din gloriile acestei activități: primul parlament social și biroul internațional al muncii; combaterea bolilor infecțioase prin comisia de igienă socială; problemele cooperăției intelectuale; problemele moralei internaționale, ca combaterea prostituției, a pornografiei, ajutorul refugiaților; ajutorul financiar pentru reconstituirea Austriei și a Ungariei, ș.a.m.d.

Societatea Națiunilor prin crearea unui adevărat laboratoriu social internațional scientificează în mod progresiv politica internațională.

(Originea și ființa Societății Națiunilor; prelegere la Institutul Social Român, 27 ianuarie 1924; fragmente.)

LA HOTAR DE VEAC –

ÎNCEPUTURI ISTORIOGRAFICE

P.P. PANAITESCU

În programul revistei noastre de valorificare a moștenirii istoriografice a înaintașilor, am prezentat cititorilor pagini inedite din cursuri universitare ținute de istorici precum N. Iorga, D. Onciul, C. Giurescu, I. Minea, C.C. Giurescu, P.P. Panaitescu ș.a.

În nr. 8/1993 și 8/1994, am publicat câteva fragmente din Cursul de istoria românilor, ținut de P.P. Panaitescu (1900-1967) la Seminarul de istoria românilor de la Facultatea de litere și filosofie a Universității din București. Reproducem acum alte pagini din aceste prelegeri universitare, păstrate într-un volum dactilografiat și litografiat, inedit, aflat în colecțiile Bibliotecii Academiei Române.

Pentru cursivitatea lecturii nu am mai marcat prin trei puncte întreruperile din text, eliminând tacit, totodată, acele formulări care țin de caracterul expozitiv al lecțiunii. Precizăm că prelegerea a fost ținută în urmă cu aproape 70 ani, la 10 aprilie 1930, și în cadrul ei istoricul pornește de la teze și idei pe care le va dezvolta ulterior în sintezele sale consacrate vechii culturi românești. (I.L.)

● Legături și influențe apusene ● Creatorul versificației românești ● Darul patriarhului de la Moscova ● Izvod feciorilor și nepoților ● Exilul lui Ovidiu și întemeierea Moldovei ● Icoana vie a vieții vechi ● „Se sparie gândul...”

În urma introducerii limbii române în biserică, apare o primă epocă de renaștere culturală la noi – este epoca lui Matei Basarab și a lui Vasile Lupu. După moartea acestor doi domni, la sfârșitul secolului XVII, avem o nouă epocă de strălucire, în special a literaturii și această ridicare – tocmai într-o epocă în care importanța politică a țărilor noastre este în scădere – se datorește mai multor cauze: în primul rând gradului de maturitate la care ajunsese cultura noastră prin pregătirea făcută în epoca lui Matei Basarab și Vasile Lupu, și în al doilea rând unor serii de influențe străine.

Cea mai însemnată dintre aceste influențe străine era cea poloneză, care este importantă

pentru că este o influență de caracter latin. Polonia a fost totdeauna o țară catolică, în care cultura latină și contactul cu Occidentul au fost foarte strânse și toate cu marile mișcări din Apus – cultura medievală. Renașterea și pe urmă creșterea aceea din veacul XVII a culturii din Franța – toate au avut ecou în Polonia. Astfel, când vorbim de influența polonă, trebuie să înțelegem o influență a Apusului – singura influență apuseană într-o epocă în care în țările noastre domnea influența bizantină și slavă.

Această influență s-a răspândit de la școlile iezuiților, care erau la marginea Moldovei, și prin contactul strâns al boierilor și domnilor noștri cu polonii.

Alături de această influență este și influența grecească. Influența grecească a fost din

motive – în parte drepte – considerată ca un rău în țările noastre, înțelegând prin aceasta exploatarea economică făcută de greci în țările noastre. Însă, dacă este vorba de cultură, influența greacă nu a însemnat numai această influență a grecilor moderni, care nu erau un popor înaintat ci acești greci aveau moștenirea întregii culturi elenice, așa că, prin introducerea culturii grecești la noi, a început să se cunoască literatura clasică elenică, tezaurul acela de filosofie antică care stă la baza întregii culturi moderne. Astfel putem spune că introducerea studiilor clasice grecești în țările noastre a contribuit la ridicarea culturală la noi. Grecii aveau în epoca aceea o mare școală, școala patriarhiei de la Constantinopol, la care au studiat foarte mulți învățați, care au contribuit la

În imagini: Mitropolitul Dosoftei (stânga) și Miron Costin.

ridicarea culturii noastre. Printre aceștia au fost Milescu și Dimitrie Cantemir. Totodată, trebuie să notăm și o ridicare a credinței ortodoxe, deoarece grecii erau pe atunci cei mai importanți dintre ortodocși și prin aceștia s-a purificat credința ortodoxă în țările noastre. Aceștia ar fi influențate străine care s-au exercitat asupra noastră.

Să luăm cele două principate, și să vedem ce s-a produs în domeniul literaturii, în Moldova și în Țara Românească. De observat în primul rând o deosebire între cele două principate. În Moldova, influența polonă a fost mai adâncă, pentru că era vecină cu această țară și avea influență reprezentând o influență latină Moldova a avut cronicari cu idei mai largi, cu cunoștințe mai întinse și cu o școală mai temeinică. De aceea s-a format o puternică școală istorică în Moldova pentru că genul istoric era cel mai cultivat în Polonia.

De fapt, nu putem vorbi decât despre literatura religioasă și istorică, deoarece alte genuri nu înfloresc în această epocă, iar romanele lui Varlaam și Ioasaf nu erau altceva în conștiința oamenilor de atunci decât cărți religioase. În vremea lui Vasile Lupu fusese un mare scriitor bisericesc, mitropolitul Varlaam, care a contribuit la lupta religioasă în contra calvinilor și la crearea limbii literare prin traducerea sa. După Varlaam, tipografia de la Trei Ierarhi încetează să lucreze. Probabil că literele nu erau atât de solide. Adeseori erau întrebuințate litere de lemn, așa că acestea, ca și cea din Muntenia din veacul XVI, s-au uzat și a devenit de neîntrebuințat. Astfel încât încetează publicațiile în Moldova.

Cel dintâi care reia aceste publicații este mitropolitul Dosoftei, care era originar din Galiția și înrudit cu o familie,

anume Papară, stabilită aci din Orient, și care după unii ar fi fost grecească, iar după alții română din Macedonia. El cunoștea perfect limba latină și polonă, precum și limba grecească. Când a ajuns mitropolit al Moldovei, nu exista tipografie acolo și atunci, având gata o lucrare, a fost silit să apeleze la o tipografie peste graniță. La 1673 a tipărit *Psaltirea în versuri* în Galiția, la Unieș. *Psaltirea în versuri* este prima lucrare mai întinsă, în versuri românești, așa încât putem spune că mitropolitul Dosoftei este creatorul versificației românești. Este adevărat că existau și mai înainte versuri, care se puneau în genere ca motto la stema țării, însă acestea erau foarte scurte, trei-patru rânduri cel mult. *Psaltirea în versuri* este prima lucrare prin care cineva s-a obișnuit să dea o formă acceptabilă în versuri limbii române. Versificația românească de mai târziu a fost influențată de literatura populară și versul popular a fost acela care creează în poezia română...

Celelalte lucrări ale lui sunt *Liturghierul*, care este un lucru nou, deoarece este prima oară când *Liturghierul* se tipărește în limba română. Tot așa și *Viețile Sfinților*, publicat în șapte volume, traduse în limba grecească. Pentru *Viețile Sfinților*, pentru o lucrare așa de întinsă, el n-a putut să mai utilizeze tipografiile de peste graniță, unde era foarte greu să se tipărească într-o limbă necunoscută tipograful, și astfel a cerut să se facă o nouă tipografie la Iași.

Această tipografie a fost adusă de la Moscova prin intermediul lui N. Milescu, care se afla în slujba țarului Rusiei. Prin intervenția lui a fost dăruită de patriarhul Ioachim de la Moscova o tipografie completă lui Dosoftei.

Dar, alături de această activitate a lui, nu putem să mai menționăm altceva mai important în domeniul literaturii religioase.

În schimb, literatura istorică este foarte bogată. Originile istoriografiei moldovenesti sunt din veacul XV, când apar cronicile în limba slavă. Cel dintâi care a prefăcut cronicile slavone în limba românească a fost Eustratie Logofătul din vremea lui Vasile Lupu. Această cronică, care, după câte știm, era traducerea în românește a cronicii slave și care poartă numele de *Letopiseșul moldovenesc*, nu este păstrată, însă de existența ei știm de la Miron Costin.

Meritul lui Gr. Ureche este că el a îmbinat această istoriografie internă, adică cronică slavă, tradusă de Eustratie Logofătul, cu știrile externe din cronică lui Bielski. Tatăl lui Ureche (Nistor) fusese fondatorul Mănăstirii de la Secul și i se recunoscuse de către poloni titlul de nobil polonez. Fiul său, Grigore, a studiat în școli polone. Astfel Grigore Ureche a putut să scrie o cronică influențată fiind de cultura poloneză, cronică care mergea de la întemeierea țării până la 1594, dată la care s-a oprit – probabil neavând posibilitatea s-o mai continue – nu se știe din ce împrejurări. Importanța acestei cronici astăzi este mică, deoarece nu poate servi istoricilor ca izvor istoric, acum când sunt și alte izvoare contemporane. Un izvor istoric are o valoare mai mare, cu cât autorul este mai aproape de evenimentele care le povestește. Activitatea lui Gr. Ureche se desășoară în vremea lui Vasile Lupu, astfel că nu putea să fie un martor ocular pentru evenimentele din veacul XVI și cele de mai înainte. Este importantă însă, prin faptul că este prima cronică în limba moldovenească și este plină de idei interesante pentru noi. Iată de pildă motivele pentru care scrie el istorie. Motivele sunt două. Cel dintâi dintre motive spune că este: „Mulți scriitoru au nevoit de au scris rândul și povestirea țărilor, de au lăsat izvod pre urmă și bune

și rele, să rămâne feciorilor și nepoților să le fie de învățătură, despre cele rele să se ferească și să se socotească, iară de pre cele bune să urmeze și să se învețe și să se îndrepteze". Urmează apoi al doilea motiv:

„Cu multă nevointă citind cărțile și izvoadele și ale noastre și cele străine, au aflat cap și în pătura moșilor de unde au izvorât în țară și s-au înmulțit și s-au lăfit ca să nu se înece a toate țările anii trecuți și să nu se știe ce s-au lucrat, să se asemenea fierelor și dobitoacelor celor mute și fără minte...”

Prin urmare, scopul lui în istorie era un scop moral, prin care vrea să arate celor din vremea lui, prin exemplul trecutului, cum trebuie să fie condusă țara. După aceea este aci o concepție, destul de înaltă, a valorii omenității a faptelor trecute care trebuiesc să formeze un tezaur spiritual pentru popor.

El a îmbinat izvoarele poloneze cu cele românești, însă adeseori a întrebuițat aceste izvoare într-un chip cam ciudat. Astfel, acolo unde nu-i convine el schimbă sensul izvorului polonez. Unde polonezii spuneau că moldovenii au fost învinși, că au trebuit să plătească tribut, toate aceste părți nu-i convin și le suprimă. Aceasta arată concepția lui etică despre istorie. El nu era un om de știință, ci socotea că istoria, în aceste vremuri, poate să provoace o încurajare a moralului moldovenilor și de aceea, în scrierile lui, el nu pune nimic care ar fi putut jigni trecutul Moldovei. Este cunoscut în această privință portretul frumos al lui Ștefan cel Mare.

Cronica lui nu ni s-a păstrat însă în forma cea mai curată, pentru că toate manuscrisele care ni s-au păstrat sunt interpolate, adică adnotate de copiii de mai târziu, între care este și Simion Dascălul care între altele a adăugat o legendă despre întemeierea Moldovei, care s-ar fi făcut în urma unei lupte dată de unguri contra tătarilor. Spune că ungurii având nevoie de ajutor, au cerut sprijin de la Roma și împăratul romanilor a trimis o legiune formată din toți tâlharii din închisori. Acești tâlhari care

de origine latină, înseamnă că românii sunt urmașii acestor rău făcători, așa că faptul trimerii lui Ovid aci s-a generalizat. Pe urmă prin tradiția deformată a ajuns în acest fel în cronicile noastre. Fapt este că Gr. Ureche se preocupase de formarea Moldovei, dar nu se preocupase de originea poporului nostru.

Miron Costin suferise de asemenea o puternică influență polonă. El își făcuse educația la Bar în Podolia. După aceea, întorcându-se în țară, a fost mare logofăt al Moldovei. În timpul expediției lui Petriceicu în Moldova, după ce au fost făcuți prizonieri, el s-a retras în Polonia, unde a fost bine primit de regele Sobieski. El a stat în casa lui de vânătoare și a scris acolo o poemă polonă dedicată regelui.

Opera lui Miron Costin este o continuare a cronicii lui Gr. Ureche. Ea merge de la 1594 la 1662, adică până la moartea lui Ștefan, fiul lui Vasile Lupu. Deși lucrarea apare ca o continuare a cronicii lui Ureche, spiritul în care scrie Miron Costin este cu totul diferit. Ceea ce îl

nu s-au mai întors în închisorile din Roma – spune el – au format poporul românesc.

Explicația legendei este următoarea: Se știa de către erudiții străini, că Ovidiu fusese exilat în aceste părți. Nu se știa exact unde era orașul Tomis, dar se știa că era prin părțile române. Atunci, cronicarii polonezi au conchis că deoarece Ovid a fost trimis aici ca pedeapsă, prin urmare aici era un loc de ispășire pentru cei condamnați. Deci, au spus ei: deoarece vedem aci o populație

interesează pe el este viața din țară, lucrurile care se petreceau la curte sau lucrurile care caracterizau pe cutare boier. Este o istorie intimă, cu multe amănunte personale și anecdotice, care dau o iconă vie a vieții vechii Moldove.

El s-a luat în scrierea lui după spusele boierilor mai bătrâni. El are o concepție destul de înaltă despre istorie, cultul necondiționat al adevărului, care întrece din punct de vedere istoric pe aceea a lui Ureche. Este dominat de un sentiment de pesimism,

Din vechi tipărituri românești: stemele reunite ale Valahiei și Moldovei (Istoria sfântă, 1716)...

care l-a influențat din cauza stării de ruină în care se găsea Moldova. De aceea sunt celebre cuvintele lui: „Nu sunt vremurile sub om, ci bietul om sub vremuri”. El spune că nu trebuie un istoric să laude pe acela care i-a făcut bine, ci datoria istoricului este să aprobe adevărul. Astfel, el spune că într-o luptă Gheorghe Ștefan se arătase mai prejos decât Vasile Lupu; trebuie să recunoască acest lucru deși familia mea multe năpaste a pătit de la Vasile Lupu și multe mile a luat de la Gheorghe Ștefan.

Concepția lui despre istorie este, că istoria Moldovei este amestecată cu istoria celorlalte țări în așa fel încât, fără explicația evenimentelor din afară, nu se poate înțelege istoria Moldovei.

Mai însemnată decât aceasta este cealaltă lucrare a lui Miron Costin, *De neamul moldovenilor*. Această lucrare este o monografie scrisă la sfârșitul vieții, despre originea poporului românesc. El își dădea seama că cronică lui Ureche era incompletă și că mai ales constituia o pată asupra Moldovei, interpretarea ciudată asupra originilor țării dată de către Simion Dascălul. De aceea, el scrie această cronică, dovedind în mod clar originea romană a românilor, prin colonizarea făcută de către romani. Această idee, care a fost pe urmă îmbrățișată de ceilalți istorici, a avut consecințe foarte depărtate. Este prima oară când această idee latină, care a caracterizat pe urmă toată civilizația noastră, apare la noi, și consecința ei imediată și naturală a fost ideea unității neamului românesc în Ardeal, Moldova și Muntenia.

El are un stil foarte frumos, foarte energic, însuflețit de limba latinească și este interesant de văzut ce spune el despre istorie, în comparație cu cele spuse de Gr. Ureche. În prefața scrierii *De neamul moldovenilor* spune următoarele:

„Începutul țărilor acestora și a neamului moldovenesc și muntenesc, și câți sânt în țările ungurești cu acest nume români până astăzi, de unde sânt și din ce seminție, de când și cum au descălecat aceste părți de pământ, a scrie multă vreme la cumpănă au stătut cugetul nostru. Să încep osteneala aceasta după atâtea veacuri de la descălecatul țărilor cel dintâiu de Traian, împăratului Rămului cu câteva sute de ani peste mie trecute, se sparie gândul. A lăsa iarăși nescris, cu mare ocară înfundat neamul acesta de o samă de scriitori, este inimii durere. Biruit-au gândul să mă apuc de această trudă să scot lumii la vedere feliul neamului, din ce isvor și seminție sânt lăcuiitorii țării noastre, Moldovei și Țării Românești și românii din țările ungurești, cum s-au pomenit mai sus că tot un neam și odată descălecat sânt...”

Este prin urmare iarăși ideea acestei patriotice. Și această concepție înaltă despre istorie, se vede atunci când dojenește pe acei cari au scris rău despre țară. „Nici este sagă a scrie ocară vecinică unui neam că scrisoarea este un lucru vecinic. Când ocărăsc într-o zi pre cineva, este greu a răbda, dară în veci. Eu voiu da samă de ale mele câte scriu...”

Alături de această lucrare sunt și câteva lucrări în literatura poloneză. El a scris o cronică în proză a țărilor noastre, în limba polonă, și apoi o cronică în versuri, tot în limba polonă, dedicată regelui Sobieski. Aceste opere sunt de propagandă, pentru că el ținea să arate polonilor nobila origină a poporului român, și să-i îndemneze să scape acest popor de sub jugul turcesc.

Fiul său, Nicolae Costin, nu a fost atât de important ca istoric. El a avut meritul de a fi fost un mare erudit, deoarece cunoștea toate cronicile poloneze, grecești și ungurești și le-a adus la cunoștința românilor printr-o

mare compilație. De asemenea, a scris și evenimentele pe care le-a văzut în epoca lui Dimitrie Cantemir: luptele turcilor cu rușii și intrarea lui Petru cel Mare în Moldova.

Tot în vremea aceea, era în Moldova un scriitor care nu s-a ocupat cu istoria și care este în genere socotit ca un om care n-a avut legături cu literatura românească. Acesta este Nicolae Milescu. Nu voi face aici biografia acestui om, care a avut atâtea aventuri. El a trăit în Moldova, cât și în Țara Românească, urmând apoi pe Gheorghe Ștefan în Pomerania. Acolo a fost însărcinat cu solii la regele Suediei și la Ludovic XIV. Apoi el a îndrăznit să se gândească la domnia țării, pentru care i s-a tăiat nasul, după care s-a dus în Rusia de unde nu s-a mai întors...

Acolo a scris opere de profetii mistice, însă opera lui mai importantă este misiunea pe care a îndeplinit-o la împăratul Chinei din partea Țării Rusiei, Alexei Mihailovici. Această călătorie pe care a făcut-o prin Siberia și până la Peking a fost descrisă de dânsul în rusește și are mare valoare, deoarece este făcută în mod științific. Este o descriere a locurilor, a evenimentelor și chiar încearcă să dea caracterizări asupra firei locuitorilor și asupra împrejurărilor locale.

Este un om care a văzut toate și le raportează ca un adevărat om de știință, care n-a lăsat nici un lucru neobservat. Este adevărat că Milescu a fost socotit ca un om care a lucrat în limbi străine, și ca atare nu face parte din literatura noastră ceea ce nu este exact. El este autorul primei traduceri a *Bibliei* în limba românească și *Biblia* lui Șerban nu este decât o completare a manuscrisului *Bibliei*, care fusese tradusă întâi de Nicolae Milescu. Faptul că el era un moldovean care s-a înstrăinat de țară nu înseamnă că nu avem dreptul să-l socotim între ai noștri, pentru activitatea lui – chiar în limbi

străine — este activitatea unui moldovean și dovada cea mai bună că n-a uitat neamul din care a făcut parte este că el a trimis o tipografie din Rusia lui Dosoftei.

În descrierea călătoriei lui în China are și o notă duioasă, care arată sentimentele pentru patria ce o părăsise. Acolo unde scapă din câmpiile siberiene, la fluviul Ienisei, el exclamă la noțele lui de călătorie: „Așa țară frumoasă n-am văzut, parcă ar fi țara Moldovei“. După cum vedeți, tocmai în părțile îndepărtate ale Siberiei își adusese aminte de țara Moldovei.

Dintre toți scriitorii moldoveni acela care întrece pe toți și are un nume european este Dimitrie Cantemir. Pe lângă activitatea sa politică a fost și un mare scriitor, care avea foarte multe mijloace la îndemână: pe de o parte avea vechea literatură moldoveană care ajunsese la o mare dezvoltare, apoi avea la îndemână cunoștințe asupra literaturii grecești, pe care le învățase în Academia din Constantinopol, iar pe de altă parte avea cunoștințe apusene, pe care le câpătase prin contactul cu lumea diplomatică de la Constantinopol, unde stătuse foarte multă vreme ca ostatec, trimis fiind de către tatăl său. În sfârșit el era un orientalist căci cunoștea limbile orientale.

În Rusia, ca întotdeauna, a fost un interes pentru Orient și este evident că venind acest om foarte învățat pentru chestiunile orientale, i s-au cerut lucrări, pentru informarea Rusiei și în special a

Occidentului în genere. Astfel el a fost silit de Rusia să informeze lumea occidentală despre ceea ce înseamnă istoria și geografia Orientului. Dimitrie Cantemir a fost astfel un mijlocitor între cultura orientală și aceea a Occidentului...

...și miniaturi (Triod, 1700)

După Cantemir începe decadența școlii istorice moldovenești. Singurul istoric mai însemnat după el este I. Neculce, marele hatman al lui Cantemir. Dacă este adevărat că nu are aceleași cunoștințe, este el însă cel mai plăcut dintre istorici. Dimitrie Cantemir are un stil foarte greoi și înainte de latinisti a introdus o mulțime de forme în topica limbii române. I. Neculce este cel mai popular scriitor vechi

și de aceea influența lui asupra poeziei [prozei] noastre a fost foarte adâncă, mai ales prin introducerea la cronică: *O samă de cuvinte*. Cronică lui cuprinde epoca dintre 1662-1743 și în introducere are o serie de legende frumoase.

În ce privește Țara Românească, literatura religioasă a avut un singur monument de mare valoare: *Biblia* lui Șerban Cantacuzino. Scriitorii s-au bazat pe textul lui Milescu, care a fost revăzut de cei doi frați, Radu și Șerban Greceanu, iar părțile mai grele au fost revăzute de Constantin Stolnicul Cantacuzino. În realitate nu este o traducere din limba originală ebraică, și nici azi nu avem așa ceva, ci este o traducere din grecește.

În vremea lui Brâncoveanu se urmează o serie de tipărituri grecești în două tipografii una este a lui Antim Ivi-reanu la Snagov în care se tipărește traducerea românească a *Mărturisirii ortodoxe* a lui Petru Movilă, cealaltă este activitatea lui Damaschin la Buzău, care a isprăvit și *Triodul* și *Apostolul*.

Antim e autorul unor *Predici*.

Istoriografia munteană este mai săracă decât cea moldoveană, iar cronicile mai vechi din vremea lui Mihai Viteazul și Matei Basarab s-au păstrat numai în compilațiuni mai târziu. Astfel avem după compilații mai mari, și acestea sunt făcute în spirit de partid. Lupta Cantacuzinilor contra Bălenilor a dat loc la două cronici: o cronică favorabilă Cantacuzinilor, care a fost scrisă

de către Stoica Ludescu, și o altă cronică, a lui Radu Popescu. Această cronică mai favorabilă dușmanilor Cantacuzinilor este atribuită și lui Constantin Căpitanul Filipescu. Aceste două cronici sunt cronici de partid, care caută să arate dreptatea cauzei partidului pe care-l susțin fiecare. Tot așa o cronică de partid este aceea a lui Radu Greceanu, cronicarul oficial al lui Constantin Brâncoveanu.

Însă unul care se ridică mai presus decât toți este Constantin Stolnicul Cantacuzino, fratele lui Șerban Cantacuzino și unchiul lui Brâncoveanu. Acesta făcuse studii la Padova și ni s-a păstrat carnetul lui de student, în care notase diferitele lecțiuni sau cheltuieli făcute cu studiile sale. El era în legătură cu învățații din mai multe țări. De la ei ne-a rămas o hartă, care este prima

hartă a Țării Românești cu județele ei, cu satele și mănăstirile, hartă cu numiri și legende în grecește, tipărită la Padova la 1700. Cronică lui merge până la Attila, încearcă să descurce originile poporului nostru și menționează pe coțovlahi care sunt de același neam cu ceilalți români. Tot așa ne vorbește despre datoria istoricului de a strânge izvoarele și menționează între izvoare hrisoavele, inscripțiile și, ceea ce este interesant, și baladele vechi populare cu substrat istoric.

El are o concepție anumită despre unitatea țării și în această privință se exprimă în felul următor: „Însă românii să înțeleg nu numai ceaștia de aici ci și cei din Ardeal, care încă și mai neaoși sânt și moldovenii, și toți câți și într-altă parte se află și au această limbă. Măcar să fie și

cevași osebită în nește cuvinte, din amestecarea altor limbi, cum s-au zis mai sus, iar tot una sunt. Ci dar pe aceștia cum zic, tot rumâni îi ținem, că toți aceștia dintr-o fântână au izvorât și cură“.

Vedeți dar, cum înțelege el unitatea neamului. De asemenea el are aceeași idee despre datoria istoricului de a spune numai adevărul și dojenește pe aceia cari duc politică de partid în cronici.

„...Drept că și scriitorii, mișcați de osebitele pohte și voile lor, unii într-un chip, alții într-alt chip, tot acea poveste o vorbesc; adecă cei ce iubeste pe unul, într-un chip scrie de dânsul, și cel ce urăște, într-alt chip; și de al său într-un chip, și din străini într-alt chip scrie; și ce este mânia într-un chip întinde condeiul, și cel ce nu, într-alt chip îl oprește...“ ■

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

• Cornelia Bodea – 1848 LA ROMÂN. L.

Editura Enciclopedică, București, 1998, vol. I – 688 pp., vol. II – 588 pp., vol. III – 738 pp.: amplă sinteză istorică realizată de doamna academiciană Cornelia Bodea, consacrată evenimentelor din urmă cu 15 veacuri din Țările Române; primele două volume (O istorie în date și mărturii) reproduc anastatic pe cele publicate în 1982; al treilea cuprinde mărturii privind Revoluția în viziunea contemporanilor.

• Constantin Preda – ISTORIA MONEDEI ÎN DACIA PREROMANĂ.

Editura Enciclopedică, București, 1998, 376 pp.: monografie publicată în cadrul colecției „Biblioteca Bancii Naționale“, coordonată de prof. univ. dr.

Mugur Isărescu, guvernatorul B.N.R.

• ISTORIA CAVALERIEI ROMÂNE.

Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1998, 412 pp., 30 000 lei: pagini din trecutului unei arme care a încetat să mai existe; lucrare semnată de general de brigadă dr. Gheorghe Marin, general de brigadă (r) dr. Victor Atanasiu, colonel (r) dr. Gheorghe Romanescu, general de brigadă (r) Felix Topescu, colonel dr. Cristian Vlădescu, locotenent-colonel Vladimir Zodian.

• Gherasim Cristea, episcopul Râmnicului – UN PAȘOPTIST DE SEAMĂ. POPA RADU ȘAPCĂ.

Editura Pro, București, 1998, 328 pp.: ediția a doua a lucrării închinată uneia dintre proemi-

nente personalități ale revoluției române de la 1848.

• Radu Ciuceanu, Octavian Roske, Cristian Troncotă – ÎNCEPUTURILE MIȘCĂRII DE REZISTENȚĂ ÎN ROMÂNIA. VOL. I.

Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 1998, 216 pp.: 125 documente din perioada 11 aprilie 1945-31 mai 1946.

• Pierre Letamendia – DEMOCRAȚIA CREȘTINĂ (prefață de Radu Vasile; traducere de Gabriela Stoica).

Editura Silex, București, 1998, 116 pp.: originile și specificul unei doctrine politice contemporane, analizate de un reputat profesor de la Institutul de Studii Politice din Bordeaux (decedat în 1995).

Dr. VIOLETA BARBU

● Sângundu-se să aprindă lumânările ● Îmbrăcați în mătase ● Averile călugărilor ● „Om numai cu cap, fără copii” ● Plătind datoriile fiului ● Din pisar – mitropolit

„Acest boier era bogat și fără pereche în această țară... Îl vedeam cum se scula obișnuit la vremea citirii rugăciunilor de la miezul nopții, citind neîncetat psalmii profetului David și restul ritualului stabilit, de la începutul slujbei până la sfârșit, stând într-unul din colțurile bisericii, fără să privească nici la dreapta, nici la stânga și sângundu-se cu toată inima, când se iveau prilejul, să aprindă și să stingă lumânările și [să facă] și alte slujbe bisericești, ca și când ar fi fost un paraclicer sau chiar și cu mai multă însuflețire, astfel încât tare se minunau de el”.

Însemnarea aparține arhidiaconului Paul de Alep care a vizitat Țara Românească la sfârșitul domniei lui Matei Basarab, însoțindu-l pe patriarhul Macarie al Antiochiei în călătoria sa la Moscova. Autorul era impresionat de evlavia boierului muntean, nu altul decât Preda Brâncoveanu, nepotul lui Matei Basarab și bunicul viitorului domn Constantin Brâncoveanu.

Să reținem și altă relatare din acea vreme – a misionarului catolic Petru Baksic, aflat

În imagine: tabloul votiv al bisericii mănăstirii Topolnița, cu Lupu Buliga, vel agă, și Curuia vel paharnic.

în Valahia pe la 1640 – despre viața monastică de aici: „Egumenii sau stareții lor umblă în trăsuri, îmbrăcați în mătase, încât par tot atâția boieri... În mănăstiri, țișanii fac tot: ară, sapă, muncesc și păzesc vitele și tot ce trebuie făcut fac, chiar și țișăncile umblă prin mănăstire și muncesc, fac pâine, spală vasele, mătură, mulg vacile și fac tot ce trebuie făcut într-o casă, ceea ce e un lucru nemaipomenit”.

Cele două relatări surprind două stiluri de viață de la mijlocul secolului XVII: cel al boierului evlavios precum monahii și, respectiv, cel al egumenului – boier, slujit de robi țișani. Dar care dintre acestea se constituia în model în epocă: cel monahal pentru cel boieresc, sau cel boieresc pentru cel monahal?

Sursele literare par să ilustreze atracția modelului monastic, reprezentat de scrieri precum Varlaam și Ioasaf (tradusă de Udriște Năsturel în 1649) sau Cuvânt de învățătură al bunului creștin domn Neagoe voievod, domnul Ungrovlahiei, către 2 slugi credincioase ale sale și dragi, carele se lepădară de lume și să dederă vieții călugărești, din aceeași perioadă (1633-1634).

A fost domnia lui Matei Basarab o epocă de fervoare religioasă, așa cum pare să o arate numărul mare de citorii voievodale și boierești? Documentele vremii consemnează că, între 1633 și 1650, au trecut la monahism cca 110 bărbați și 30 femei (nu sunt menționați stareții, starețele, episcopii și mitropoliții). Mulți dintre acești călugări și călugărițe sunt amintiți cu numele mirenesch neschimbat, fapt explicabil, credem, prin absența, în cazul lor, a ceremonialului propriu-zis al tunderii în monahism și al depunerii celor trei voturi (sărăcie, castitate și ascultare).

Demn de remarcat este faptul că acești călugări își păstrau dreptul de a posedea și transmite bunuri. Documentele atestă că monahii efectuau tranzacții de ocine, vii, livezi, țigani ș.a., cu titlu personal. Dintr-un număr de 21 diate călugărești, doar 4 sunt în beneficiul unei mănăstiri. Raportat la numărul mare de testamente ale laicilor care-și lasă averea unui așezământ monastic, numai pentru obținerea dreptului de înhumare în lăcaș, această proporție este semnificativă pentru atașamentul puternic față de averea personală a celor ce intraseră în monahism.

Din cei 140 de monahi, doar 12 sunt boieri sau soții de boieri, documentele fiind sărace în ceea ce privește informațiile referitoare la motivația care le-a călăuzit alegerea. Iată câțiva dintre acești boieri și boieroace trecute la monahism în vremea lui Matei Basarab¹.

Unul dintre aceștia este Tudor Rudeanu, mare sluger, pentru foarte scurt timp, în 1620. Tatăl

său, Ivan din Ruda, a fost mare logofăt. După 1621, Tudor a deținut dregătoria de simplu sluger, perioadă în care a achiziționat un număr de moșii printre care Prișeaca, Sultănești, Curtișoara. În 1628-1629 avea ocine în Ciomăgești, Șerbănești, Vâlșești și Curtișoara. Tudor Rudeanu s-a călugărit la mănăstirea Cozia, probabil în 1632-1633, primul act în care semnează „Teofil călugăr” fiind din 6 mai 1633. Un an mai târziu, era egumen al mănăstirii Cozia. Continuă să-și

nul, moștenit din Bizanț, era tot atât de frecvent ca și obiceiul călugării vâduvelor. Un Tudor, logofăt din Vlădeni, „om numai cu cap, fără copii”, se călugărește la mănăstirea Ruda, păstrându-și stăpânirea satelor Vlădeni și Vârliți, moștenite din averea părintească.

Postelnicul Iane din Câmpulung, văduv după 40 ani de căsnicie, ajuns la „boale grele și nevoie și sărăcie”, intră la mănăstire aducând cu el și trei țigănci care să-l îngrijească și care, la moartea sa, rămân moștenire obștei călugărești. Dionisia băneasa se călugărește la mănăstirea Banul din Buzău, rugându-se de călugări s-o îngrijească până la moarte, în schimbul unor vii, a 7 stâneni de ocină, a unor buți și vase pentru vin și a caselor de la vie.

Sederea unei femei, fie ea și călugăriță, într-o mănăstire de bărbați contravenea flagrant tuturor pravilelor monahale răsăritene. Erau totuși așezăminte monahale în care coexistau două obști, una de călugări și alta de călugărițe. La mănăstirea Râncăciiov, călugărițele solicitau domniei, la 1648, să fie lăsate, „să lăcuiască cum au lăcuit și cu alți egumeni și călugări”.

Teofana monahia, mama lui Mihai Viteazul, și-a sfârșit zilele la o mănăstire de călugări — Cozia. Jupâneasa Marina, soția stolnicului Sârbu, s-a retras la Tismana, unde a și murit. În 1647 urmașii ei contestau dreptul mănăstirii de a deține moșiile moștenite de la înaintașii lor „că n-au căutat-o călugării și n-au îngrijit-o”.

Uneori însă, în ciuda faptului că persoana respectivă s-a călugărit, copiii se obligă „să o îmbrace, să o încălze și s-o hrănească pe mama lor până la moarte”. O astfel de mărturie poate să sugereze și faptul că nu

Tunderea în monahism, miniatură dintr-un manuscris românesc din sec. XVII de la mănăstirea Hurezi

administreze moșiile, în prezența lui rudele își fac testament și, împreună cu cei trei fii ai săi, se judecă pentru rumâni și vinde ocine.

După cum se poate constata, statutul de călugăr care a depus votul sărăciei nu este, pentru Tudor-Teofil Rudeanu, incompatibil cu vechea lui condiție boierească. La fel ca el mai sunt și alți foști boieri deveniți monahi și care nu abandonează bunurile lămurești. Udreă logofăt, cu numele călugăresc Teofil, proprietarul unor case din Târgoviște, Părvul ban din Mihăiești, cu numele monahal de Paisie, Mara Călugărița „Bălăceanca cea bătrână” ș.a.

Tunderea în monahism se făcea, câteodată, la bătrânețe, în schimbul acordării de azil (asistență). Fenome-

¹ Un studiu mai amplu asupra acestor călugări proveniți din elită am publicat în 1996 în culegerea *Studii și materiale de istorie medie*.

toți care „se călugăreau” intrau propriu-zis în mănăstiri. Deseori, cum o dovedește și un document anterior domniei lui Matei Basarab, călugărirea era doar o problemă de raporturi de familie și de patrimoniu: doi frați, Ștefan călugăr și Nectarie diacon, continuă să locuiască împreună până la moarte pe moșile date prin testament Patriarhiei din Alexandria, într-o „obște” sui-generis, în care cel dintâi a fost călugărit și îmbrăcat în monahism de cel de-al doilea.

Să consemnăm și faptul că, în vremea lui Matei Basarab, comportamentul elitei sociale feminine în monahism nu se rezuma, ca în cazul bărbaților, la implicarea în problemele patrimoniale. Unele călugărițe nu renunțau nici la privilegiul maternității. Din mănăstirea în care viețuiește, Păuna, fostă jupâneasă a marelui logofăt Nica și călugăriță cu numele de Paisia, plătește datoriile fiului ei, spătarul Preda, eliberându-l din închisoare. Monahia Efimia vinde episcopului Ignatie al Râmnicului o țigancă „și – mărturisește ea – mai mult o am dat-o pentru păcatele mele, că am căzut la un păcat în călugăria mea, de am făcut un copil”. Deși episcopul a adus-o „cu mare scârbă” la episcopie, făcându-i și liturgie timp de 40 de zile, cel dintâi martor în zăpădă de vânzare al Efimiei este chiar fiul ei, Sîma.

Putem constata, din aceste documente, ca și din altele, că elita socială intrată în monahism se bucura de conservarea intactă a privilegiilor statutului mirenes. Pe de altă parte, o elită monahală, egumenii, își creaseră, după modelul boieresc, un stil de viață similar, beneficiind adesea de un statut comparabil cu cel al episcopilor. Uneori, cum este cazul mănăstirii Argeș, egumenul primise dreptul domnesc de a exercita parcă-lăbia târgului și de a judeca, deci, între altele, cazurile de mortasipie (delictele de moravuri). Dacă erau îndrituiți s-o facă e mai greu de stabilit. Într-un document din 1649 orășenii din Câmpu-

Matei Basarab...

...și Doamna Elena; miniaturi din 1651 și, respectiv, 1644

lung îi învinuiesc pe câțiva monahi că „umbă cu femeile lor, făcând mănăstirea și călugări de răs și de mascara”.

Cu toate certele avantaje pe care le prezenta traiul în mănăstire, vocația monastică a boierimii era de un nivel modest, ceea ce confirmă teza ruralizării clerului în Țara Românească. În schimb, pentru păturile de jos, călugărirea putea să însemne o șansă în plus de schimbare a condiției economice, culturale și uneori chiar sociale.

Cum este, de exemplu, cazul mitropolitului Ștefan. Fiu de răzeși din Râmnești, a devenit pisar la mănăstirea Bistria munteană, călugăr și mai apoi egumen la Tismana, episcop al Buzăului și mitropolit (1648-1653). El ilustrează perfect concepția despre „blagorodie” (noblețe) expusă în *Pravila cea mare* (Târgoviște, 1652): noblețea nu stă în naștere ori în averi, ci în virtuțile creștine cu care omul știe să se împodobească. Judecând după personalitatea mitropolitului Ștefan, nu e greu să înțelegem care erau aceste virtuți care i-au asigurat ascensiunea: ele constau în abilitatea de a administra cu chibzuință, dinamism și eficiență un patrimoniu cu nimic diferit de cel al unei averi boierești: moșii, iazuri, mori, livezi, rumâni, țigani.

Calea ascensiunii a rămas întotdeauna deschisă în Țările Române pentru monahii proveniți din păturile de jos. Ceea ce nu se întâmpla în țările vecine. În Serbia, de exemplu, încă din 1330, le era interzis fiilor de țărani accesul la demnități ecclesiastice, din cauza numărului prea mare de preoți.

În încheiere, putem afirma că în epoca lui Matei Basarab elita socială și cea spirituală (consacrată) formează două structuri paralele, două domenii de putere diferite. Ele vor putea fi mai bine definite când se vor lămurii, în lumina unor noi surse documentare, alte două cupluri de relații: boierime – domnie și Biserică – domnie. ■

ÎNSEMĂNĂRI DIN EXIL

RAOUL BOSSY

- Dulles îndeamnă la acțiune • Pretendenți regali în pribegie • Multă electricitate în aer • Un ceai la Martha Bibescu • Nimeni nu ridică un deget
- „E numai în temniță, nu e împușcat“
- Nu pot fugi peste hotare milioane de oameni

În numerele 7-10/1986, Magazin istoric a publicat, în premieră în istoriografia de la noi, fragmente din însemnările lui Raoul Bossy (1894-1975), secretar al Regenței instituite după moartea regelui Ferdinand I. În 1993, la Editura Humanitas, dl. Stelian Neagoe a editat Amintirile din viața diplomatică ale lui R. Bossy, cuprinzând însemnările cunoscutului diplomat din anii 1918-1937, respectiv perioada de tinerete și inițiere în activitatea sa de reprezentant al României în străinătate.

Raoul Bossy și-a început cariera diplomatică imediat după Marea Unire din 1918, când, după un stagiul de pregătire la Ministerul de Externe, a fost, numit ministru al României la Roma (1921-1923). A mai funcționat la Legația de la Viena, apoi la Helsinki, Budapesta, Berna și Copenhaga, Berlin și Sf. Scaun.

E firesc ca în cursul unei cariere îndelungate, la care se adaugă și o susținută activitate de istoric, Raoul Bossy să fi cunoscut în cele mai mici detalii culisele vieții politice europene, să fi fost la curent cu o serie de combinații diplomatice sau să-și fi făcut numeroși prieteni și cunoscuți, cei mai mulți dintre ei devotați cauzei României. În 1943 s-a retras din activitate, iar apoi, după sovietizarea țării, a preferat să se stabilească în Anglia, unde, pe baza vechilor sale referințe excelente, a fost numit în diferite consilii și asociații cu caracter cultural, diplomatic, științific, între acestea una de mare însemnătate, aceea de vicepreședinte al Adunării Națiunilor Europene Captive (ACEN), în cadrul căreia a desfășurat o activitate de prim rang¹. De asemenea, a făcut parte din Fundația „Carol I“ a emigranților români din Occident și din Academia Internațională Liberă de Științe și

Litere, în cadrul cărora a ținut numeroase prelegeri, conferințe sau a condus diferite reuniuni.

Această parte a vieții și activității sale nu este încă cunoscută publicului cititor din România, anii aceștia urmând să facă parte din cel de al doilea volum pregătit pentru tipar de către fiica sa, din Anglia, doamna Ilinca Bossy.

Profitând de puținul timp avut la dispoziție, într-un schimb academic pe care Academia Română mi l-a acordat în toamna anului 1997, am avut prilejul să consult câteva din aceste caiete de memorii ale ilustrului diplomat, la British Library din Londra, de unde am copiat pentru Magazin istoric câteva fragmente din volumul XI al însemnărilor sale, cuprinzând perioada 1956-1968 (ms. 63740), oprindu-mă cu precădere la anul 1956, considerat ca an de mari schimbări pe plan internațional, deoarece atunci a avut loc și revoluția anticomunistă din Ungaria. Interesant de urmărit este eoul avut de eveniment în conștiința publică, așa cum se reflectă el la întâlnirea cu publicul a ACEN de la Hamilton, din S.U.A.

Însemnările sale inedite până acum – la fel ca și acelea ale altor români aflați în exil după instaurarea comunismului în România – rețin zbulucimul celor aflați departe de țară, strădanile lor de a apăra interesele naționale și speranța că, într-o zi, țara va fi iarăși liberă.

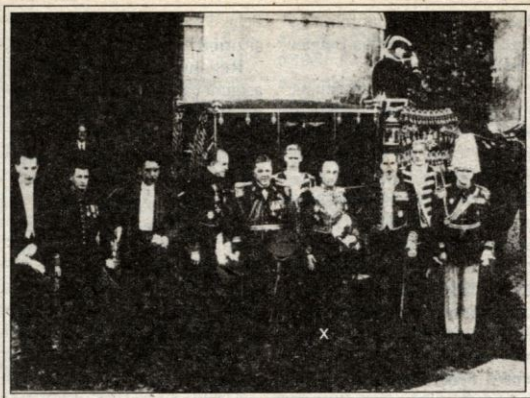
Sunt pagini de mare interes, introducându-l pe cititor în lumea politică și diplomatică de dincolo de așa-zisa „cortină de fier“ care despărțea Europa occidentală de țările Blocului estic.

La începutul lui 1956, R. Bossy se afla în S.U.A.

Mircea POPA

președinții fiecărei delegații. În cadrul unor reuniuni periodice, prin memorii, declarații, proteste etc. ACEN susținea – în fața guvernelor occidentale, la O.N.U. sau în alte foruri internaționale – drepturile țărilor respective la libertate, democrație, independență.

¹ Adunarea Națiunilor Europene Captive era alcătuită din delegați numiți de Comitetul Național al exilaților din țările blocului comunist european: Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, România și Ungaria. Era condusă de un Comitet general, format din

Ministrul României la Roma (x)

1956

9 ianuarie. Kremlinul a avut, anul acesta, o reacțiune destul de violentă față de tradiționalul mesaj al președintelui Eisenhower către națiunile captive ale Europei. Spre a răspunde printr-o contra-manifestație care, în același timp, să spulbere în țările robite atmosfera de descurajare pricinuită de admiterea regimurilor comuniste în Națiunile Unite, secretarul de stat Dulles a convocat pe reprezentanții Adunării Națiunilor Cative ale Europei și a declarat că guvernul din Washington rămâne neclintit credincios politicii sale de eliberare a popoarelor oprite de sovietici. A atribuit aparenta infrațiune a Statelor Unite pozițiilor negative a aliaților europeni și a îndemnat la o intensificare a acțiunii noastre în Anglia și Franța. S-a arătat oarecum partizan al „titoizării” țărilor noastre, adică a desprinderii „guvernelor satelite” de Moscova, urmând ca acestea, de-

venite mai „naționale”, să poată evolua treptat spre Vest. A încheiat printr-o notă de încredere, asigurând că „something is on the move” [ceva se mișcă], fără a voi să facă profeții sau precizări¹.

27 ianuarie. Azi, în ajunul sosirii lui Eden și Selwyn Lloyd și a convorbirilor lor cu Eisenhower și Dulles, Bulganin [prim-ministru al U.R.S.S.] a

¹ La 9 ianuarie 1956, Comitetul general al Adunării Națiunilor Europene Cative a fost primit de secretarul de stat John Foster Dulles (1888-1959).

Într-un comentariu la Radio „Europa Liberă”, Constantin Vișoianu (1897-1994), președintele Comitetului Național Român (înființat în noiembrie 1950), arăta: „O dovadă clară a faptului că guvernul american nu consideră așa-zisul guvern de la București și din celelalte țări subjugate ca pe reprezentanții adevărați ai acestor țări subjugate este însăși primirea noastră de către secretarul de stat. Când guvernul american vrea să afle adevăratele sentimente și adevăratele aspirații ale poporului român, el consultă pe reprezentanții săi în exil, fiindcă știe că clica comunistă de la București nu ar exprima decât ordinele Moscovei și nu ar spune nici o vorbă de credință față de neamul românesc.” (Constantin Vișoianu, *Misiunile mele*, ediție de George G. Potra, Nicolae Dinu – coordonatori, Constantin I. Turcu, Ion Calafeteanu, Nicolae Nicolescu; cuvânt înainte – Adrian Severin, Editura Enciclopedică, București, 1997.)

adresat o scrisoare Președintelui spre a-i propune un pact de prietenie și neagresiune pe timp de 20 de ani. Este o încercare de a despărți pe anglo-saxoni, de a sabota NATO și de a confirma status-quo. Convocat de Masens, președintele commissioner general [împuternicit al Comitetului] de la ACEN, examinăm situația plină de primejdii pentru țările noastre, împreună cu Sidzikauskas, președintele commissioner politic (al cărui vicepreședinte sunt). Hotărâm redactarea unui memoriu pentru statele captive.

29 ianuarie. Spre bucuria noastră, președintele Eisenhower a respins îndată oferta sovietică. Într-o scrisoare politicoasă, el răspunde lui Bulganin că de asigurări contractuale nu mai este nevoie, dat fiind existența Chartei Națiunilor Unite și că o apropiere sinceră a U.S.A.-U.R.S.S. cere nu vorbe, ci fapte, cum ar fi o atitudine favorabilă a Moscovei față de unificarea Germaniei, dreptul națiunilor din centrul și sud-estul Europei de a-și alege în libertate forma de guvernământ și dezarmarea.

2 martie. Fiind invitat să țin prelegeri la Paris de către două din instituțiile culturale din care fac parte: Fundația „Carol I” și Academia Internațională Liberă de Științe și Litere, remit textul acestor invitații lui Cloyce K. Huston, director politic adjunct la Free Europe [Europa Liberă] (și fost secretar al Legației Statelor Unite în București, înainte de război), spre cele ce vor socoti de cuviință.

2 mai. Debarcarea la Le Havre și sosirea la Paris, primit

la gara St. Lazare de către Maria Brăescu și Dinu Hiott. Mă stabilesc în iubitul meu cartier, Saint-Germain des Prés. Nesosind la timp pentru ținerea primei conferințe, *Tendances fédéralistes en Europe Centrale et Orientale*, prof. C. Marinescu¹, președintele Academiei Internaționale Libere de Științe și Litere, a citit-o în locul meu, într-o ședință a Academiei.

5 mai. Îmi țin conferința *Napoleon III et les nations captives de son temps* la Academia Internațională Liberă de Științe și Litere, în vechiul și frumosul local al Bibliotecii poloneze din Ile Saint Louis (6, Quai d'Orléans). Asistența destul de numeroasă, compusă din compatrioți (printre care Grigore Gafencu), exilați din toate națiunile captive, precum și cercetători și ziariști francezi. Seara, după slujba învierii, recepție foarte simpatice la Kira Hulton (rusoaică măritată după un englez și care ne cunoaște bine țara). Regăsesc sumedenie de prieteni români.

14 mai. Ceai la Martha Bibescu, în pitoreasca ei locuință de pe Ile [Saint] Louis (45, Quai d'Anjou) [azi Quai de Bourbon]. Încă frumoasă, în ciuda vârstei. Conversația vie, plină de duh și de remi-

niscențe. Este în plină formă și alegerea ei la Academia Belgiei o bucură mult.

16 mai. Dejun la Gafencu. E în plină activitate ziaristică, unde culege multe și meritate succese care se răsfrâng și asupra cauzei pentru care luptăm. Nu vrea să primească președinția Uniunii Parlamentare Românești, pe cale a fi alcătuită, căci își dă seama că are drept singur scop salvarea unor naufragiați politici. Dar a primit să fie președintele Uniunii Europene a Federaliștilor, o cinste deosebită, căci este primul exilat căruia i se oferă o atare demnitate. Vișoianu i s-a arătat mai favorabil ideii constituirii unui Consiliu Național Român, un fel de parlament în exil, dar Gafencu rămâne sceptic.

25 august. George Duca vine să petreacă ziua cu noi, la Dariu, ca să ne povestească „turneul” făcut pe lângă diferiți pretendenți la tron din Europa. Cel mai mișcător în singurătatea lui i s-a părut ducele de Braganza, pretendent la tronul Portugaliei, iar cei mai interesați contele de Paris (care ar vrea să fie însărcinat de președintele Republicii cu formarea unui guvern de concentrare națională) și Otto de Habsburg (cu vederi reacționare potrivnice principiului naționalităților). Cel mai nul: Petru I al Iugoslaviei. Simeon II al Bulgariei (întâlnit în Madrid) este un copil timid și tăcut, cu o soră care, deși de 20 ani numai, trece drept „rea de muscă”. Mama, Ioana de Savoia, a păstrat o amintire frumoasă țării noastre (șesul nesfârșit al Bărăganului, florile de la Cotroceni, numai castelul

Peleș i s-a părut „de prost gust și oribil”).

Regelui Mihai, Duca ne asigură că i s-a spus tot ce-i sta pe inimă, povestindu-i cum colonelul Malceff al lui Simeon II este tot atât de urât de bulgari, ca și Petre Lazăr [adjutantul regelui Mihai I] („generalul de lăsat pe vine”, cum l-a poreclit Șeicarul) de români. Mihai o știe, dar i-e milă de Petre Lazăr „care îi este atât de devotat și cu un picior în groapă”. Regele nu vrea să-l primească în audiență pe Grigore Gafencu, pentru că este imoral, și nici pe Citta Davila. Altminteri nu prea refuză să întâlnească lume, deși „nu are darul românilor de a sta de vorbă”, mai ales în chestiuni politice, pentru care nu a fost deloc format de tatăl său.

Vorbind despre acesta din urmă, a explicat că nu a asistat la înmormântarea lui ca să nu dea de Lupeasca, care, cu obrăznicia și lipsa ei de tact, i-ar fi sărit la gât ca să-l îmbrățișeze. „Și eu i-aș fi tras un picior”. Nu poate ierta lui Carol și Lupească răul ce l-au

Molotov și Dulles la Geneva

¹ Constantin Marinescu (1891-1982), istoric, specializat în istorie medievală la Sorbona și École Nationale des Chartres. Conferențiar la Facultatea de istorie a Universității din București și profesor de istorie universală la Universitatea din Cluj. Membru corespondent al Academiei Române, membru al Academiei Regale de Litere din Barcelona, al Societății de Geografie din Lisabona, al Societății Regale de Litere și Științe din Boemia, al Comisiei Internaționale a Marilor Descoperiri Geografice. Din 1945 a trăit în exil.

făcut României și o spune pe față. Nici pe Ileana „n-o înghite“ și nu vrea s-o vadă. Soția sa, Ana, s-ar fi dezghețat mult și face declarații patriotice; e drăguță, dar nu se are deloc bine cu soacra, care-i reproșează că n-are maniere regale. Cu multă dreptate a mustrat Duca pe augustul său interlocutor că nici regina Ana, nici micile principese nu știu o boabă românește. Mihai i-a spus că atâta timp cât avea slugi din țară în casă, fetele mai rupeau o vorbă-două cu ele, dar acum nu mai au cu cine să vorbească! (Dar cu Tata??).

2 octombrie Recepție în cinstea regelui Mihai și a reginei Ana. El tăcut dar surâzător, ea dându-și osteneală spre a fi amabilă cu toți. Au făcut o impresie foarte simpatice printre compatrioți și li s-a cântat *Imnul regal*.

28 octombrie. [New York]. Revoluția ungară, care a început acum o săptămână, a adus pe Imre Nagy la putere și acesta a cerut plecarea trupelor sovietice din țară. Astăzi s-a discutat chestiunea la Consiliul Securității N.U. [O.N.U.]. Reprezentantul ungar a cerut să ia parte la dezbateri, dar când i s-a dat cuvântul a mărturisit că n-are instrucțiuni. Doar Soboleff, delegatul U.R.S.S., a pretins că revoluția ungară și intervenția forțelor armate ruse reprezintă o problemă internă a Ungariei și și-a opus veto-ul la o rezoluție cerând retragerea trupelor sovietice din Ungaria. Senzațională abținerea delegatului iugoslav, care a vestejit intervențiile armate în țări străine. Multă electricitate în aer!

4 noiembrie. Zilele acestea au înregistrat o liberare de

scurtă durată a Ungariei. Nagy a somat Moscova să-și retragă trupele de pe teritoriul ungar și a anunțat că Ungaria se retrage din organizația pactului de la Varșovia și se proclamă neutră. Cardinalul Mindszenty a fost pus în libertate. Dar, iată că azi se anunță intrarea masivă a tancurilor rusești în Ungaria, spre a înăbuși sângeros răscola.

6 noiembrie. Eisenhower este reales președinte al Statelor Unite. Alegerea sa este triumfală: „a landslide“ [triumf] poate și din cauza marei crize internaționale (Polonia-Ungaria-Egipt).

30 noiembrie. Adunare generală a Națiunilor Captive¹, ținută sub semnul gravelor evenimente din Ungaria (unde represiunea rusă este nemilos de sângeroasă) și din Egipt (de unde Națiunile Unite au făcut Franței și Angliei umiliința de a le soma să-și retragă trupele). Am pronunțat un discurs în care am atacat politica de abdicare a Occidentului care, de la Teheran și Moscova, la Yalta și Potsdam, n-a făcut decât să se retragă în fața Rusiei Sovietice, iar acum, prin Națiunile Unite, impune Franței și Angliei umiliința retragerii forțate din Egipt, sub

amenințarea sovietică și se mărginește, în ceea ce privește tragedia din Ungaria, la discursuri, rezoluții platonice și asistență umanitară acordată refugiaților.

Dacă Societatea Națiunilor, care aplicase Italiei sancțiuni când cu agresiunea din Etiopia și izgonise din sânul ei Rusia Sovietică după actul împotriva Finlandei, a fost totuși sortită unui sfârșit falimentar și neglorios, cu atât mai mult Națiunile Unite vor avea aceeași soartă, ele care umilesc țările slabe și se închină smerit în fața celor puternice. Fotici și Subotici îmi strâng mâna, spunându-mi de repetate ori „c'est un discours de tout premier ordre“ [este un discurs foarte important]. Ungurii vin, la rând, să mă felicite, iar M. Varga adăuga: „It is the best speech I heard at the ACEN“ [este cel mai bun discurs pe care l-am auzit la ACEN]. Primesc felicitări numeroase chiar de la compatrioți, care găsesc cuvântarea mea „academică“ și rostită într-o „englezească perfectă“. Cu cât felicitările sunt mai exagerate, cu atâta fac mai mare plăcere!! Cele meritate ne lasă indiferenți! Așa e firea omenească!

10 decembrie. Ziua drepturilor omului. Mișcătoare ceremonie în fața localului ACEN-ului din dreptul Națiunilor Unite! Cele nouă steaguri ale țărilor asuprite de ruși sunt ridicate pe stâlpi și apoi coborâte „en berne“, în semn de doliu. Multă lume de față, în ciuda frigului și nu numai exilați (remarc pe H. Humphrey, liderul majorității democratice din Senat, și pe Knowland, liderul minorității republicane).

¹ La începutul lui noiembrie 1956, la New York, a avut loc sesiunea Adunării Națiunilor Europene Captive, în cadrul căreia, la 12 noiembrie, a vorbit și Constantin Vișoianu care, între altele, spunea: „Voința de libertate dovedită de națiunea maghiară și eroismul cu care și-o afirmă au umplut inimile noastre de admirație pentru virtuțile sale și de durere pentru suferințele sale... Dacă guvernele țărilor libere ar fi îmbrățișat aceste sentimente și aspirații și le-ar fi dat o expresie concretă și o urmare pozitivă, sacrificiile ungare și-ar fi găsit justa lor recompensă. Ne doare inima când vedem că aceasta nu s-a întâmplat“.

2-6 iulie. Sunt însărcinat, împreună cu Korhonski (Polonia) și Pérenyi-Lukács (Ungaria), să reprezint Adunarea Națiunilor Captive ale Europei la săptămâna politică organizată de Colgate University, lângă Hamilton, N.Y. Avem ca asistent pe Fič (Cehoslovacia). Clădirile universității sunt frumos răzlețite pe un povârniș păduros și participanții sunt găzduiți acolo. Sunt șase „paneele” de studii internaționale, noi fiind „consultanți” (experti) pentru grupul Europei Centrale și Orientale. Korhonski a vorbit de situația din Polonia (exilații sprijină pe Gomulka, deși nu sunt pe deplin mulțumiți, ei luptând pentru independența integrală, totuși solicită ajutor economic pentru Polonia și schimburi culturale). Pérenyi-Lukács descrie revoluția din Ungaria, subliniind că ungurii resping orice formulă de comunism. Novacovici, consilier cultural al Iugoslaviei, obiectează că în timpul revoluției nici un glas nu s-a ridicat la Budapesta pentru a cere îndepărtarea regimului comunist, deznăționalizarea industriei sau revenirea la proprietatea individuală a pământului agrar, cerându-li-se doar izgonirea stalinistilor, sfârșitul dominației ruse.

Eu accentuez în cuvântarea mea deficiențele politice ale Occidentului și îndeosebi ale Națiunilor Unite. Timp de patru zile cât a guvernat liber regimul Imre Nagy, D. Hammarskjöld [secretar general al O.N.U.] ar fi avut timp de prisos ca să se transporte la Budapesta de

unde se cerea ajutorul Națiunilor Unite. N-a făcut-o! Era cel puțin inutilă declarația pornită din cercurile înalte ale Statelor Unite cum că „nu se va face capital politic din dificultățile întâmpinate de U.R.S.S. în Ungaria”. „This amounted to giving the Russian the green light” [Asta însemna să se dea Rusiei lumină verde], închei eu. Mai târziu, criticându-se din asistență emisiunile lui Radio Free Europe, care ar fi încurajat răscoala ungurească,

D. Hammarskjöld

mă ridic spre a pune lucrurile la punct: nu comentariile lui Radio Free au dat iluzii ungurilor, ci declarațiile oficiale făcute de campania electorală prezidențială din 1952 („no more containment politics, but liberation” [gata cu politica îndiguirii, de acum eliberare]), precum și în întrevederile din 1955 între Eisenhower și Churchill și în cele tripartite americano-anglo-franceze, cum că nu se va consimți nicicând la un aranjament cu U.R.S.S. până ce

aceasta nu va fi admis liberarea țărilor captive.

Radio Free Europe a difuzat, cum era dator, aceste declarații tuturor țărilor asuprite și acestea cunosc cea mai amară dezamăgire. Câteva intervenții cu duh: un „defetist” american cere negocieri cu Rusia, dar pentru aceasta, precizează el, trebuie ca și U.S.A. să facă concesii: „and that our government does not want to do because United States is a bad loser” [iar guvernul nostru nu dorește să procedeze astfel pentru că Statele Unite sunt un rău perdant]. Reprezentantul Ambasadei chineze [reprezentantul Taiwanului] întreține: „on the contrary, America is a very good loser: you, americans, are losing continually since Yalta and nevertheless, you keep smiling” [dimpotrivă, America este un foarte bun perdant: voi, americani, pierdeți în continuu, de la Ialta și, cu toate acestea, zâmbiți în continuare].

La întrebarea de ce cehoslovacii nu s-au răsculat ca polonezii și ungurii, ei, cei mai occidentali ca mentalitate printre popoarele captive, un cehoslovac, Riess Dubsky, replică: „It is, precisely, because we are so western-minded, that we kept quiet for we knew too well that nobody in the west lift one finger to help us!” [Tocmai din cauză că suntem atât de occidentali în gândire ne ținem gura, căci știm prea bine că nimeni din Occident nu ar ridica un deget să ne ajute].

Pe când se analizau modificările în politica externă a Moscovei, pe care le-ar pricinui remanierea din Kremlin (darea afară din prezidiu a lui

Molotov, Malenkov, Kaganovici și Șepilov¹), o profesoară de istorie de la un High School de fete, aflată în public, exclamă: „De ce dați atâta importanță acestei împrejurări? Politica expansionistă a Rusiei va rămâne veșnic ceea ce a fost, fie că în fruntea celei țări se afla un țar sau un Stalin sau un Hrușciov!”

Bun discursul lui [Averell] Harriman, guvernatorul New York-ului, care critică aspru politica lui Dulles și se bucură de îndepărtarea „of that horrid Molotov, whose disappearance I am waiting for since too many years” [acestui îngrozitor Molotov, a cărui dispariție o aștept de prea mulți ani]. Bun prilejul să stau de vorbă cu dânsul după cuvântarea sa și îmi spune cât l-a durut să nu poată sta mai mult în ajutor în 1945, atunci când, ambasador fiind la Moscova, a fost trimis la București ca să caute a rezolva diferendul dintre rege și regimul Groza (este vorba despre șubreda soluție la care a consimțit cu Clark Kerr al Angliei, a numirii în guvern a unui reprezentant liberal și național-tărănesc).

Interesantă conversație cu iugoslavul Novacovici (de altfel, om subțire, „civilizat” în aparență). Crede că îmi face plăcere spunându-mi că dintre toți șefii de guverne satelite, Gheorghiu-Dej este cel mai cumsecade, cel mai dornic de a se mai slobozi din jugul Moscovei și că Tito se înțelege mai bine cu dânsul ca cu alții,

că, în dezacord cu ordinele Kremlinului, guvernul din București s-a abținut de a ataca în presă guvernarea din Belgrad etc.

La urmă îmi spune: „Ce putem face în acea parte a Europei, nu pot fugi peste hotare milioane de oameni! Trebuie să ne adaptăm situației inexorabile. Tot ce pot spera popoarele noastre, în împrejurările de față, este o cât mai mare libertate de mișcări în limitele trase de obligația de a urma politica externă a Kremlinului și în obligația de a păstra regimul comunist!”

Atunci, întreb eu, ce fel de libertate de mișcări, dacă nu putem ieși din cuvântul Moscovei? „Tot este o oarecare margine în care se poate mișca”, răspunde el. În cursul unei expunerii a sa în panelul nostru, Novacovici arată că în Occident democrația este asigurată prin multiplicitatea partidelor, pe când în Iugoslavia prin delegarea directă de către muncitori a reprezentanților chemați a participa la cărmuirea țării (?). Când aveam multe partide, înainte de război, declară Novacovici, eram supuși dictaturii regale, acum de când avem un singur partid, al cărui rost nu este de a conduce, ci de a educa poporul, trăim în adevărată democrație! „Întreb eu: „Poate sunt greșit informat, dar credeam că și mareșalul Tito era dictator”. Nu răspunde.

Altcineva pune întrebarea: „Dacă nu e dictator Tito, de ce l-a ucis pe eroul Draga Mihailovici?” Novacovici răspunde: „Pentru că se dăduse cu nemții și trăda țara”. Întrerupătorul continuă: „El

lupta contra comuniștilor și primea ajutor de la cine-i oferea, dar oare n-au ajutat nemții și pe Tito la un moment dat?” Nici un răspuns. Altul întreabă: „Dacă partidul dvs. este preocupat de educarea poporului, de ce nu recurge și la Djilas², aruncat azi în temniță de Tito?” Răspunsul lui Novacovici: „Păi, vedeți, e numai în temniță, nu e împușcat”.

Am uitat să notez mai sus că după conferința lui Harriman, venind perioada comentariilor, l-am întrebat dacă nu socotește că ar fi acum clipa, în prelungirea tratativelor de dezarmare cu Moscova, ca puterile occidentale și îndeosebi U.S.A., să pună cu toată seriozitatea chestiunea unificării Germaniei și a liberării popoarelor captive. Harriman îmi răspunde că Eisenhower a pierdut nenumărate prilejuri de a ridica această problemă, dar că, nefiind destul de la curent cu dedesubturile negocierilor actuale, nu el, Harriman, îndrăznește să se pronunțe asupra oportunității unei asemenea atitudini în momentul de față. „Nu-mi dau seama, încheie el, dacă acum ar fi momentul potrivit”.

Stau de vorbă oleacă și cu Gruber, ambasadorul Austriei, fost ministru de externe. În rezumat, reacția asistenței: sănătoasă. ■

² Milovan Djilas (1911-1995), scriitor și om politic muntenegrean. A fost alături de Tito în conducerea rezistenței antihitleriste în al doilea război mondial. Membru al partidului comunist din 1932, a avut înalte funcții de partid și de stat în Iugoslavia. În 1954, acuzat de revizionism și „deviaționism burghez”, a demisionat din partid. A fost închis în 1956-1961, 1962-1966. Reabilitat în 1989.

¹ La 4 iulie 1957 grupul „antipartinic” Molotov, Malenkov, Kaganovici, Șepilov a fost exclus din Prezidiul C.C. și din C.C., al P.C.U.S. (pe larg, *Magazin istoric*, nr. 7/1997).

În numărul trecut, am intrat în lumea relațiilor tot mai încordate dintre Lucrețiu Pătrășcanu și ceilalți lideri ai partidului comunist, în perioada imediat următoare loviturii de stat de la 23 august 1944. Pe un fond de neîncredere și suspiciuni mai vechi, în care invidia joacă evident un rol important, între Pătrășcanu și tovarășii săi din conducerea comunistă de atunci s-a instituit un fel de „pace cu arma la picior”. În jurul său s-a creat o atmosferă rău prevestitoare. Se simțea pândit.

Cum au evoluat aceste relații în continuare aflăm din acest ultim fragment reprodus din cartea colaboratoarei noastre Lavinia Betea, intitulată semnificativ *Lucrețiu Pătrășcanu. Moartea unui lider comunist*. Schițe pentru o istorie a mentalităților comuniste, care apare în Editura Evenimentul Românesc. Titlul și subtitlurile aparțin redacției noastre.

„NU MĂ IUBESC

BĂIEȚII.

CE VREI

SĂ FAC?”

LAVINIA BETEA

Prima plenară – prima confruntare

Într-o atmosferă tensionată are loc Conferința Națională a P.C.R. Începe la 20 octombrie 1945. Pătrășcanu face parte din prezidiu. În a treia zi a luat cuvântul „dezbătând probleme

În imagini: Lucrețiu Pătrășcanu și soția sa studiind în bibliotecă: o ipostază în care era extrem de antipatic celorlalți tovarăși ai săi din conducerea partidului comunist.

În lipsa lui Pătrășcanu, plecat la Conferința de Pace de la Paris, Teohari Georgescu „a făcut ordine” în Ministerul de Justiție. Pătrășcanu, Teohari Georgescu și Gheorghiu-Dej, în tribuna oficială a demonstrației de la 1 Mai 1946).

economice și a alegerilor”. „Cuvântarea tovarășului Lucrețiu Pătrășcanu” este reprodusă integral de *Scânțiea*, iar în ziua de 27 octombrie 1945, articolul de fond al ziarului, intitulat *Noi apărăm poziții teoretice și practice de neînvinși*, are ca subtitlu *Pe marginea discursului tov. Pătrășcanu*. A doua zi, oficiosul C.C. al P.C.R. publică lista membrilor Comitetului Central (unde Pătrășcanu este pe poziția nouă) și a membrilor Biroului Politic. Numele lui Pătrășcanu lipsește. După cum declara în 1968 Teohari Georgescu, „ba se știa, ba nu se știa că este membru al Biroului Politic”. Printre chestiunile

discutate cu Stalin de către Ana Pauker și Gheorghiu-Dej s-a aflat la un moment dat și problema prezenței lui Pătrășcanu în nucleul puterii comuniste din România, verdictul lui Stalin fiind în favoarea cooptării lui Pătrășcanu, pe motivul popularității sale.

În ziua de 22 octombrie 1945, are loc o ședință plenară, „ședință istorică a partidului...”, prima ședință plenară a Comitetului Central în condițiuni de legalitate”, cum o numește Teohari Georgescu. Ea ne dezvăluie raporturile de putere din cadrul conducerii de atunci a P.C.R. În anchetă (convins că anchetatorii nu au de unde

cunoaște amănunțele celor petrecute), Pătrășcanu declară sintetic: „Când cuțitul mi-a ajuns la os, am avut o ieșire, de față fiind Ana, Ghiță, Teo și Bodnăraș“, făcându-l, în față, răspunzător pe Bodnăraș de atmosfera de suspiciune creată în jurul lui.

Dintr-o altă declarație, aflăm că „ieșirea“ s-a produs cu prilejul alegerii membrilor Comitetului Central. Minimalizând, în mod evident, meritele lui Pătrășcanu, Gh. Apostol îl propusese în C.C. al P.C.R. cu recomandarea de „avocat“, apărător al comuniștilor. Cea de-a doua recomandare, a lui Gh. Gheorghiu-Dej, a conținut și critica „rămășițelor mic-burgheze din gândirea sa“. După „ieșirea“ declarată, „Ghiță a luat cuvântul, îndreptând în oarecare măsură atacul lui. Gh. Apostol, apoi am luat și eu cuvântul și am accentuat asupra disciplinei și unității partidului“.

În prima sesiune plenară a C.C. al P.C.R., la punctul trei al ordinii de zi (primele două puncte fiind „alegerea Biroului Politic și Secretariatului C.C. al P.C.R.“ și „alegerea Comisiei de Control“) figurează ca temă de dezbateră „atitudinea tov. Pătrășcanu după critica făcută la Conferința Națională a P.C.R. de către tovarășii Gh. Gheorghiu-Dej și Gheorghe Apostol“. În stenograma sesiunii sunt consemnate numele participanților: Ana Pauker, Gheorghe Gheorghiu-Dej (pe poziția a doua, deși tocmai fusese ales conducătorul partidului), Vasile Luca, Teohari Georgescu, C-tin Părvulescu (ales în aceeași sesiune la președintele Comisiei de Control), I. Rangheț, Emil Bodnăraș, I. Gh. Maurer, Lucr. Pătrășcanu, Miron Constantinescu și restul de membri până

la 35, câți numără primul C.C. al P.C.R. (Nicolae Ceaușescu era situat pe locul 30).

Discuția referitoare la Pătrășcanu se deschide, conform aceluiași cutume, cu cuvântul acestuia. Contrar obiceiului, Pătrășcanu nu începe prin a-și face autocritica, a mulțumi tovarășilor pentru sprijinul critic acordat și asumarea de angajamente de viitor. „Ați fost toți martori la ceea ce s-a petrecut cu ocazia propunerilor de candidați. Nu este, tovarăși, o simplă întâmplare cele afirmate de tov. Apostol. În al doilea rând, mai grav, că tov. Gheorghiu-Dej a manifestat lipsa de încredere a vechii conduceri față de mine ca membru de partid [se referă la secretariatul condus de Foriș - n.n.]. Pentru că oricine poate afirma orice prostie sau infamie, dar faptul că nimeni din Prezidiul n-a luat cuvântul să-l rectifice imediat pe tov. Apostol... Iar intervenția tov. Gheorghiu-Dej a fost mai gravă, cu afirmarea că un membru cu 27 ani de politică continuă să fie o rămășiță burgheză în partid. Tov. Gheorghiu-Dej a confundat ce înseamnă a fi intelectual și a fi burghez. Sper că a fost o afirmație involuntară. Apoi, mai grav, că am încurcături teoretice. Când se afirmă de un tov. care are răspundere că are devieri teoretice este un lucru deosebit de grav pentru noi. Și nu am vrut să fac o situație dificilă tov. Gheorghiu-Dej, dar l-aș fi întrebat care sunt aceste încurcături teoretice.

Tov. Gheorghiu-Dej: Ai fi făcut Conferinței un mare serviciu, pentru că ai fi fost pus în situația de a răspunde.

Tov. Pătrășcanu: Fără încredere nu poate exista colaborare niciăieri. Propunerea mea este, în fața acestei situații, să fiu

desărcinat de orice însărcinare în C.C. și să mi se dea muncă de jos în celulă. Nu ești pentru prima oară că fac acest lucru. Vechea conducere a lui Foriș a luat o astfel de hotărâre și am fost șase luni de zile la munca de jos. Nu este nici o desonoare... În ce privește Ministerul de Justiție, iarăși nu s-a protestat din partea Prezidiului. În această situație, eu nu mai pot sta la Ministerul de Justiție nici un ceas. Eu azi mă voi adresa lui Groza cu următoarea scrisoare: Din motive de sănătate... (citește). În condițiile create când la prima Conferință a Partidului nostru mi se aduce o acuzare atât de gravă, că nu mi-am făcut datoria ca tov. și ca om însărcinat, nu mai am autoritatea de a mă întoarce la Ministerul de Justiție“.

Atac în bloc

Vasile Luca vrea să ia cuvântul. Gheorghiu-Dej îl întrerupe, solicitând lui Pătrășcanu să-și motiveze absența din momentul când se dădeau rezultatele alegerilor pentru C.C. „Pentru că m-am simțit foarte prost, tovarășe, foarte prost moralmente“, răspunde Pătrășcanu. Pare că tocmai mărturisirea acestei slăbiciuni declanșează atacul celorlalți:

„Tov. Vasile Luca: Apoi, tovarăși, metoda, forma în care a ridicat tov. Pătrășcanu aici această problemă, atitudinea, direct peste capul C.C. a adresat demisia din guvern – tocmai dovedește aceste rămășițe. Tov. se poate să procedeze astfel un vechi comunist, să puie ambiția sa personală deasupra intereselor partidului? Se poate să aibă asemenea manifestări după Conferință? Să se adreseze primului ministru care nu este comunist?

Tov. Ana Pauker: Și când?"

Vasile Luca preia urgent sensul întrebării Anei Pauker și califică atitudinea lui Pătrășcanu ca fiind o caracteristică a întregii sale activități: „Îl criticăm pentru a păși simțul acesta permanent de persecuție care s-a manifestat permanent de la 23 august încoace“, pentru „forma în care a început să se manifeste această tendință de a forma grupuri în jurul său... Tov. Pătrășcanu calcă disciplina de partid și refuză activitatea în partid... Noi îi dădusem anumite însărcinări. Le-a refuzat, nu le-a pus în aplicare. Între timp, a scos o serie de broșuri [aluzie la cărți] pe care noi le putem discuta și putem găsi abateri ideologice, teoretice. Și acestea le-a scos peste capul nostru, care ne-am trezit cu aceste broșuri gata tipărite... Iar atitudinea tov. Pătrășcanu este cea mai mare demonstrație a rămășițelor intelectuale mic-burgeze în care pune «eu» deasupra partidului“.

În acest punct al discursului, la propunerea lui Bodnăraș, se supune la vot limitarea discursurilor vorbitorilor la maxim șapte minute. În partea imediat următoare a stenogramei avem posibilitatea să intrăm în contact cu subtilitatea dialecticii discursive a Anei Pauker, apreciată în acel moment ca fiind cea mai bine pregătită ideologic dintre cei prezenți. Critica este de la început dură. Întâi, pentru cele afirmate de curând (calificase „prostie și infamie“ spusele lui Gh. Apostol și Gheorghiu-Dej, precum și nepotrivirea comparației dintre actuala conducere a partidului și „conducerea ticăloasă“ din timpul lui Foriș). Îl critică pentru schimbarea de atitudine față de ziua precedentă, când își făcuse autocritica („a fost o declarație de

buze, cum spun bolșevicii“). „Mergi împotriva partidului“, îl acuza ea direct, amintindu-i o întâlnire cu Mircea Durma, ministrul Finanțelor, neraportată partidului, și reacțiile guvernelor englez și american privind guvernul dr. Petru Groza. (Semn că tovarășii lui Pătrășcanu erau mult mai bine informați decât credea el cu privire la lucrurile pe care voise să le ascundă!).

I se amintește de... Lenin

Remarcabilă, în sensul caracterizării personajului, este luarea de cuvânt a lui Miron Constantinescu, care glosează ideile enunțate de Ana Pauker (mentorul său spiritual în acel moment), agravând acuzațiile. Întâi critică activitatea de teoretician a lui Pătrășcanu care s-a pronunțat pentru „libertate totală a presei“ („Libertate pentru cine? Pentru fasciști, pentru reacionari?“, clamează indignat redactorul-șef al *Scânteii*) și a propus o linie economică burgheză („supraveghere la producție și nu la comerț“). Cu mai multă duritate, critică activitatea de ministru al Justiției („este singurul“ minister unde nu este celula de partid“). În concluzie, Pătrășcanu „are rămășițe puternic individualiste“, care pe el, vorbitorul, „element nou în conducere, un element nou în partid“, îl umplu de indignare.

În continuare, I. Rangheț evocă alte greșeli din lungul trecut de comunist al lui Pătrășcanu, care înainte de 23 august „a propus un guvern în frunte cu Gigurtu, un bandit, un călău... Tov. Pătrășcanu este un tov. foarte învâțat, mai învâțat ca noi – spune Rangheț –, dar el se învârtește zi și noapte în medii

burghez și suferă această influență“.

Intervine și mai dur Emil Bodnăraș. La început îi reproșează scrisoarea de demisie și absențele de la „reuniunile“ tovarășești, cu ajutorul cărora s-a încercat tocmai crearea unei apropieri. În esență, „atitudinea lui este foarte greșită și nu poate avea decât aspect de dușmănie față de linia și interesele partidului azi“.

Cel de-al treilea membru al triumviratului ce l-a debarcat în aprilie 1944 pe Foriș, Constantin Părvulescu, relevă „greșelile“ lui Pătrășcanu în pregătirea evenimentelor de la 23 august 1944, acesta declarându-se de acord cu guvernul prezidat de Sănătescu, fără să fi cerut în prealabil acordul partidului, care „aprobare un guvern alcătuit din reprezentanți BND“. Părvulescu se declară revoltat de modul în care Pătrășcanu răspunde „onoarei de a fi primul comunist în guvern“, cât despre „greșelile și lipsurile de la Ministerul Justiției, prea puțin au arătat antevorbitorii“.

„La noi este un proverb, preia ștafeta Gh. Vasilichi. Că dacă 10 oameni îți spun că arăți rău și ești bolnav, chiar dacă ești sănătos ca piatra, tot trebuie să te duci să te arăți doctorilor“. După sfătoasa introducere, Vasilichi îl sfătuiește pe Pătrășcanu, care se plânge că e persecutat ca intelectual, să-și amintească de distincția făcută de Lenin între „intelectualii care trec cu tot bagajul la clasa muncitoare“ și intelectualii care „vor ei să conducă partidul și nu partidul pe ei“.

Din nou intervine Miron Constantinescu (în acel timp socotit „copilul teribil al partidului“), care dorește să accentueze greșelile lui Pătrășcanu remarcate de ceilalți. „Tov.

Vasilichi a calificat ca o dezertare purtarea lui Pătrășcanu", spune el, dar în actualele împrejurări interne și internaționale „nu este o simplă dezertare“.

Este rândul lui Gh. Apostol, care amintește adunării atitudinea nepotrivită a lui Pătrășcanu în lagărul din Tg. Jiu. În critica sa se referă însă mai ales la Ministerul Justiției condus de Pătrășcanu pentru că „la tov. Pătrășcanu niciodată nu pot pătrunde delegații sindicali pentru că este înconjurat de secretari de cabinet“. Și totuși situația s-a schimbat în mai bine „pentru că am început să-l amenințăm pe secretarul pe care îl ai acolo că dacă nu își bagă mințile în cap o să luăm atitudine publică contra lor“. Apostol „nu înțelege“ cum a putut Pătrășcanu să se supere în urma criticii făcute pentru că el s-a simțit „foarte bine“ când i-a făcut critica Gheorghiu-Dej. Ca o insectă supărătoare, Miron Constantinescu intervine iarăși, făcând apologia „învățăturilor din închisoare“ (cu care Pătrășcanu nu se poate lăuda). „Noi la închisoare așa am învățat: să ne simțim bine când ni se face critica“. Apostol își continuă discursul cu informația că „radio Londra vorbește de o aripă dreaptă a partidului în frunte cu tov. Pătrășcanu“ și îl critică pe acesta pentru „un fel de mentalitate așa... fracționistă... când pune mai presus orgoliul lui decât interesele partidului“.

Alexandru Moghioroș, care nu a avut de-a face în trecutul său politic cu Pătrășcanu, a fost scurt: „Eu am un instinct și instinctul îmi spune că tov. Pătrășcanu... Eu sunt muncitor, nu sunt atât de vechi membru de partid, dar vă spun: nu am făcut niciodată și nu voi face niciodată astfel de lucruri“ calificate drept „crimă“, deoarece „spiritul, conținutul,

limbajul, felul cum a pus chestiunea este străin de principii partidului“.

Singur, singur...

„Chestiunea demisiei este o chestiune necunoscută în partid“, subliniază Iosif Chișinevski. Pe finalul acestei propoziții, Pătrășcanu iese din sală și din nou, același Miron Constantinescu încearcă să afște spiritele cu întrebarea: „Dar cum iese tov. Pătrășcanu, așa?“. Intervențiile obraznice ale tânărului Miron Constantinescu displac, probabil, comuniștilor cu mai vechi state de serviciu – Teohari Georgescu și Gh. Vasilichi – care-l acuză pe Pătrășcanu: „A fost chemat, tovarășul are și alte însărcinări“.

Stenograma continuă cu momentul revenirii lui Pătrășcanu. Chișinevski reia chestiunea demisiei lui Pătrășcanu pentru a aminti emisiile lui Zinoviev și Kamenev¹ care „cu câteva zile înainte de Revoluția din Octombrie... și-au dat demisia din C.C. și au publicat în ziar o declarație că nu sunt solidari cu răscola“, fapt apreciat ulterior de Lenin și Stalin ca „trădare“.

¹ Ambii fruntași bolșevici au fost lichidați în 1936, în urma unor celebre procese staliniste – n.r.

„Cum poți gândi astfel – întrebă indignat maestrul propagandei staliniste din România –, în acest moment, când întreaga reacțiune este mobilizată pentru a răsturna guvernul, pentru a răsturna întreaga situație din Balcani?“ În acest context – afirmă Chișinevski – demisia lui Pătrășcanu din guvern „întrece orice închipuire omenească“.

Alexandru Drăghici, relatează despre neregulile constatate la Ministerul Justiției de către „comisia de control din partea județenei de partid“, din care reiese că a făcut și el parte. Deși a rezultat că vinovat era Poulopol, secretar general în minister, logica partinică funcționează imperturbabil: „Dacă oamenii tăi, mâna ta dreaptă lucrează împotriva partidului“, Pătrășcanu „desigur că face jocul reacțiunii“.

Ajunse în acest punct critic, acuzațiile sunt conciliate, în final, de Teohari Georgescu și Gheorghiu-Dej. Se pare că atitudinea celor doi lideri comuniști, ca și includerea acestui punct în ordinea de zi a importanței ședințe se făcuse la indicațiile reprezentanților sovietici din România. Pătrășcanu va declara mai târziu că „în legătură cu pasul ce voia să-l facă [demisia din C.C. și Ministerul Justiției]

Plecarea delegației române la Conferința de Pace de la Paris

fusesse la Susaikov, dar nu mai știa dacă a spus sau nu cuiva că discutase cu el.

În concordanță cu uzanțele vieții de partid și cu cererile exprimate, Pătrășcanu și-a făcut în finalul ședinței autocritica.

Remarcăm din sinteza steno-gramei reproduse că nici unul dintre membrii noului C.C. nu a luat cuvântul în apărarea lui Pătrășcanu, că s-au întrecut unul pe celălalt în a găsi acuze cât mai grave la adresa lui.

„Profund jignit” după ședința în care tovarășii nu s-au purtat cu el în „spirit tovarășesc”, ci ca „totdeauna” l-au pus „în fața unor atacuri care plesneau ca o bombă, pe neașteptate”, timp de trei săptămâni, Pătrășcanu nu a mai trecut pe la sediul C.C., dar nici nu l-a chemat nimeni. Încearcă să urmeze, totuși, sfaturile primite și să se apropie de ei. Îi invită pe câțiva tovarăși din conducere și pe Susaikov la el acasă, dar atmosfera nu este cea dorită. De ziua lui Vasile Luca se duce neinvitat la petrecere și ajunge tocmai când ceilalți invitați se ridică de la masă. O vreme a fost pus să țină locul lui Gh. Vasilichi, plecat în concediu, în Biroul Politic. După asemenea încercări, orgoliosul Pătrășcanu începe să facă „chestii pe cont propriu”.

„Lucrat” în lipsă

În 11 august 1946, delegația României a plecat la Conferința de Pace de la Paris. O delegație extrem de numeroasă – 73 membri, 13 delegați principali, 22 consilieri tehnici, cărora li se adaugă secretarii și multe soții (printre care și soția lui Pătrășcanu) – și extrem de bine retribuită prin diurnele acordate. Au fost constituite patru comisii, Pătrășcanu fiind șeful Comisiei teritoriale și politice, iar

Gheorghiu-Dej al celei economice. În perioada 31 august - 5 septembrie Comisia politică și teritorială pentru România a discutat problema graniței româno-ungare. Puțin interesați de aceste aspecte politice, anchetatorii au inclus în dosare doar o copie după dosarele de la Tratatul de Pace în care figurează și discursul lui Pătrășcanu *în legătură cu cobeligerența*. Partea din acest discurs care a fost întotdeauna trecută sub tăcere se referă la „războiul cu Ungaria”. „Tratatul de pace se ocupă de războiul pe care România l-a dus împotriva Germaniei hitleriste, dar ignorează faptul că România s-a găsit în stare de război și a dus efectiv război împotriva Ungariei”, declara Pătrășcanu în discordanță cu principiile „internationalismului proletar”.

Șeful comunist al întregii delegații este, în fapt, Gheorghiu-Dej, care îl supraveghează îndeaproape. În momentul în care Pătrășcanu este nevoit să se întoarcă în țară pentru pregătirea alegerilor, Gheorghiu-Dej îl însărcinează pe I. Gh. Maurer, eminența sa cenușie, să-l urmărească îndeaproape. De altfel, Pătrășcanu sesizează „atmosfera pe care unii dintre delegați o făceau în jurul meu chiar la Paris”, referindu-se la „Maurer, Dămăceanu și unii delegați ca Neculce și Moruzi”.

Pe tot parcursul conferinței, Pătrășcanu a fost foarte mediatizat de *Scânteia*. Întors în țară, la conferința de presă săptămânală cu care-i obișnuise ministrul Justiției pe gazetari, printre noutățile din domeniul „reformei justiției”, Pătrășcanu îi mulțumește lui Teohari Georgescu, ministrul de Interne, „pentru sarcina grea pe care și-a luat-o” – interimatul Ministerului Justiției în perioada în care titularul fusese la Paris. „Spiritul

de colaborare care a caracterizat activitatea departamentelor noastre s-a dovedit și de astădată viu și eficace”. Dincolo de gratitudinea adresată lui Teohari Georgescu prin *Scânteia*, din documentele anchetei aflăm însă că în perioada în care avusese „sarcina de partid” să-l înlocuiască pe Pătrășcanu la Ministerul Justiției, Teohari Georgescu dăduse ordin de percheziționare a birourilor și înlocuise aproape tot aparatul funcționăresc din minister (angajat sau menținut de Pătrășcanu fără aprobarea cadrelor de partid) cu oameni de categoria lui Vasile Stoican, fost acuzator public după 1944 și chelner, înainte.

Din documentele anchetei mai aflăm și că, la Paris, Pătrășcanu avusese o discuție cu Gheorghiu-Dej în care i s-a plâns de atmosfera creată în jurul său. Din cele declarate în anchetă, înțelegem că Dej l-a sfătuit să încerce să recâștige încrederea tovarășilor săi cu prilejul campaniei electorale. „Urmând cuvintele lui Ghiță, m-am aruncat apoi în campania electorală”, deoarece „munca în campania electorală va fi hotărâtoare pentru prețuirea unui membru de partid” (*Magazin istoric*, nr. 6/1998).

Cu toate acestea, prăpastia dintre Pătrășcanu și tovarășii săi continuă să se adâncească. „Nu mă iubesc băieții. Ce vrei să fac?”; reflectă el cu amărăciune, starea de fapt. Nici el nu-i iubea, însă, pe ei. „Nu-i plăcea că înjură – mai ales Ana Pauker, nu-i plăcea cum mănâncă, nu-i plăcea că erau băutori (el nu este), nu-i plăcea că au patimi politice”.

Rupt de tovarășii de partid, cât de singur se va fi simțit Lucrețiu Pătrășcanu? Răspunsul îl aflăm sintetizat cu luciditate de el însuși: „Oamenii care dețin – într-o formă sau alta – putere găsesc admiratori și devotați”. ■

3-4 februarie 1967. Berlin-București-Moscova

CÂND DOI SE CEARTĂ...

„Ar fi deosebit de interesant și necesar de aflat amănunte despre stabilirea relațiilor diplomatice [între România și R.F.G.] la 31 ianuarie 1967, unul dintre evenimentele cele mai șocante ale acelui an, dat fiind că, după U.R.S.S., România era prima țară cu regim comunist care trecea această barieră“.

Am citat opinia d-lui Nicolae M. Nicolae – semnatul unei consistente relatări istorice publicate de Magazin istoric, nr. 7/1995. Domnia sa este una dintre persoanele implicate în evenimentele de atunci. În afara amintirilor sale și a mărturisirilor d-lui Corneliu Mănescu – ministrul român de Externe din acea vreme –, făcute în cadrul unei emisiuni radiofonice din 23 ianuarie 1995 – nu avem la dispoziție alte surse documentare. Dar pe măsură ce arhivele fostului partid comunist sunt prelucrate și devin accesibile cercetării, imaginea reală a relațiilor dintre statele dispărutului „lagăr socialist“ se reconstituie și ea încetul cu încetul. Iată, acum, un set de documente referitoare la „ecourile“ imediate pe care le-a avut „actul de curaj“ al României din 31 ianuarie 1967 în planul raporturilor de stat și de partid dintre țara noastră și unele țări socialiste europene.

AL TREILEA INTERVINE

LIVIU-DANIEL GRIGORESCU, CONSTANTIN MORARU

• Când „tovarășii din R.D.G.“ încalcă principiile • Bucureștii reacționează prompt și amenință • Grijuliu, Kosîghin sugerează ... iar Ceaușescu insistă și cedează

Ședință extraordinară

În ziua de 3 februarie 1967, la orele 17.00, Comitetul Executiv al C.C. al P.C.R. s-a întrunit în ședință extraordinară, „peste plan – cum precizează N. Ceaușescu în luarea sa de cuvânt –, pentru a discuta unele probleme în legătură cu unele materiale care apar în presa Republicii Democratice Germane, legate de stabilirea relațiilor diplomatice dintre Republica Socialistă România și Republica Federală a Germaniei“. În continuare, el l-a rugat pe Paul Niculescu Mizil să dea citire ultimului articol apărut în *Neues Deutschland*, organul de presă al P.S.U.G., conținând aprecieri critice la adresa acțiunilor de politică externă ale P.C.R. și ale statului român. Referindu-se apoi la conținutul articolului, N. Ceaușescu apreciază că acesta „echivalează cu o poziție oficială a partidului și guvernului din R.D.G. Noi consi-

derăm că poziția adoptată de presa și de tovarășii din R.D.G. este greșită... Poziția aceasta de a pune în discuție publică un act de politică externă a partidului și guvernului român reprezintă o încălcare a normelor de relații între partide și între țări socialiste, este un amestec în treburile interne... noi considerăm că acest articol este neavenit și este necesar să răspundem public printr-un articol... în care să atragem atenția că relațiile dintre țările socialiste nu admit amestecul în treburile interne ale altor țări, judecarea politicii altora“.

El reamintește celor prezenți că în ziua de 7 februarie urma să se întrunească la Berlin o consfătuire a miniștrilor de Externe din țările Tratatului de la Varșovia. „Deși noi nu văzusem utilă această consfătuire – continuă vorbitorul –, am hotărât să trimitem acolo un adjunct de ministru... Însă, datorită acestui articol, noi considerăm că nu este bine să luăm parte la

consfătuirea propusă, unde ar însemna să asistăm la punerea în discuție a politicii României... Nu este util să luăm parte, și să comunicăm tuturor guvernelor care participă la această consfătuire și altor țări socialiste că această consfătuire să fie amânată pentru o altă dată și să se schimbe locul. Dacă nu vor accepta acest lucru, noi nu vom lua parte la această consfătuire“.

Imediat a luat cuvântul Ion Gh. Maurer, președintele Consiliului de Miniștri din acea vreme, care a simțit nevoia să facă unele precizări: „...Nu avem altă soluție, decât această propunere făcută de tov. Ceaușescu, care este un rezultat al discuțiilor și judecării ei în Prezidiul Permanent. Acesta nu este un punct de vedere personal, ci un punct de vedere al colectivului. Mie mi se pare că ar fi o mare greșală dacă am accepta această poziție a R.D.G., cu consecințe pe care nu le putem prevedea în totalitate... Este o desconsiderare a egalității de

Corneliu Mănescu (x), ministrul român de Externe,
în ziua de 30 ianuarie 1967,
la plecarea spre Bonn...

care toate aceste state [socialiste] și partidele care conduc aceste state se bucură în temeiul principiilor pe care le cunoaștem cu toții, pe care nimeni nu le-a dezmințit, toată lumea le afirmă; numai că uneori nu se respectă”.

Sintetizând problemele discutate și hotărârile adoptate în cadrul ședinței, protocolul întocmit la sfârșitul ei stabilea:

„1. Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Socialiste România să aducă la cunoștință ambasadorului R.D. Germane la București că C.C. al P.C.R. și guvernul R.S.R. consideră campania de presă din R.D.G. în legătură cu stabilirea relațiilor diplomatice dintre R.S.R. și R.F.G. — ce a culminat cu articolul redacțional publicat de ziarul *Neues Deutschland*, organ al C.C. al P.S.U.G., prin care se pun în discuție publică acțiunile de politică externă ale R.S.R. — stat suveran și independent — ca un act neprietenesc față de România și un amestec direct în treburile sale interne...

3. Ministerul Afacerilor Externe va înecoștința ambasadorii țărilor socialiste acreditați la București, că având în vedere poziția adoptată de R.D.Germană, Republica Socialistă România socotește că nu sunt condiții pentru ținerea consfătuirii miniștrilor Afacerilor Externe din țările socialiste participante la Tratatul de la Varșovia, ale cărei lucrări urmau să înceapă la 7 februarie a.c. la Berlin și propune amânarea aces-

teia la o altă dată și într-o altă capitală.

Se va notifica că în cazul când consfătuirea se va ține totuși la 7 februarie la Berlin, reprezentantul M.A.E. al R.S. România nu va participa”.

Ce s-a întâmplat în cursul dimineții de 4 februarie? Protocolul ședinței Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R. desfășurată între orele 12-14, în totală discordanță cu hotărârile adoptate în ajun de Comitetul Executiv, „aprobă participarea tov. Mircea Malița [adjunct al ministrului de Externe al R.S.R.] la consfătuirea miniștrilor de Externe ai țărilor socialiste participante la Tratatul de la Varșovia ce va avea loc în ziua de 8 februarie a.c. la Varșovia (Anexă nota de convorbire cu A.N. Kosighin)”.

Moscova la telefon!

Ne va lămuri textul „notei de convorbire cu A.N. Kosighin”, președintele Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., menționată în paranteza de mai sus. Îl reproducem integral. Nu putem stabili cu precizie ora la care s-a desfășurat convorbirea, dar e ușor de presupus că în cursul dimineții de 4 februarie, cândva înainte de ora 12. De fapt, au fost două convorbiri ce s-au succedat la un interval scurt de timp.

Discuția telefonică

dintre tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășul A.N. Kosighin din ziua de 4 februarie 1967

I.

Tov. A. Kosighin: Tovarășe Ceaușescu, vă transmit salutări din partea tovarășilor noștri.

Am dori să ne sfătuim cu dumneavoastră în următoarea problemă: este vorba de consfătuirea miniștrilor de Externe de la Berlin la care, așa cum am aflat din telegrama transmisă de ambasadorul nostru, dumneavoastră nu sunteți de acord să participați. Nu vreau să intru în amănunte privind motivele pentru care dumneavoastră nu vreți să luați parte la această consfătuire, însă aș dori să vă pun următoarea problemă: pentru lagărul socialist este foarte important ca la consfătuire să participe toate țările noastre. Aș vrea să vă întreb dacă ați fi de acord să participați la consfătuire în cazul că aceasta s-ar ține la Varșovia, Moscova sau Budapesta și s-ar amâna cu 1-2 zile?

Tov. N. Ceaușescu: În primul rând vreau să transmit dumneavoastră și conducerii partidului dumneavoastră salutări din partea mea și a întregii conduceri a partidului nostru.

Referitor la consfătuire, noi am fost de acord să se facă un schimb de păreri în probleme actuale ale securității europene. În dorința ca și ministrul de Externe al României să poată participa în mod egal cu celelalte țări, am propus să se amâne puțin.

Tov. A. Kosighin: Ce înseamnă puțin?

Tov. N. Ceaușescu: Așa cum am spus de la început, după 20 februarie, pentru că până la această dată ministrul de Externe al României este ocupat.

Tov. A. Kosighin: Noi am fi de părere să se amâne cu 2-3 zile, iar dacă ministrul dumneavoastră de Externe nu poate, atunci să participe un adjunct al său. Nu ar fi bine ca această consfătuire să eșueze. Toți tovarășii au fost de acord cu această dată. Și conducerea partidului nostru a fost de acord și vă roagă să examinați această hotărâre. Cu atât mai mult cu cât în actuală situație complicată ținerea consfătuirii ar reprezenta o acțiune de mare importanță pe plan internațional.

Tov. N. Ceaușescu: Noi am fi dorit foarte mult să participe și ministrul de Externe al României, pentru a fi în situație de egalitate față de celelalte țări.

Vom analiza problema și vă vom da răspunsul.

Tov. A. Kosîghin: Când?

Tov. N. Ceaușescu: Luni dimineața, până la ora 12. Este bine? În prezent tovarășii din conducere nu sunt aici.

Tov. A. Kosîghin: Ar fi bine dacă ne-ați putea da un răspuns mai repede, astăzi spre exemplu.

Tov. N. Ceaușescu: În situația care s-a creat, când tovarășii din R.D.G. au luat poziție în public față de România, noi am dori să ne exprimăm de la bun început poziția că înțelegem participarea la consfătuire ca un schimb de păreri, așa cum s-a propus inițial și să nu fie puse în discuție acțiunile de politică externă ale României.

În ceea ce privește locul, suntem de acord cu oricare capitală propusă de dumneavoastră, cu excepția Berlinului.

Tov. A. Kosîghin: În legătură cu locul consfătuirii, propunerile vi le-am spus deocamdată numai dumneavoastră; va trebui să-i consultăm și pe ceilalți tovarăși și să ne punem de acord cu tovarășii din R.D.G.

În ceea ce privește cealaltă problemă, nu cred că se vor ivi greutăți de natură celor la care vă referiți dumneavoastră.

Ar fi bine dacă ne-ați putea da răspunsul încă astăzi, pentru că unii tovarăși s-ar putea să plece chiar astăzi spre Berlin.

Tov. N. Ceaușescu: Ne vom

strădui să vă dăm un răspuns astăzi, chiar seara târziu, sau mâine dimineața. Consfătuirea tot se amână, așa cum ați propus și dumneavoastră, cu câteva zile.

Vreau să repet ceea ce v-am spus: noi suntem de acord să participăm la această consfătuire dacă în cadrul ei se va face un schimb de păreri, așa cum au propus și tovarășii sovietici.

Dacă însă se are în vedere ca la consfătuire să fie puse în discuție acțiunile de politică externă ale României sau ale altei țări, în acest caz noi nu vom participa. Dacă se are în vedere așa ceva, nu vom participa sub nici o formă.

Acest lucru am vrea să fie clar de la început pentru a nu fi puși în situația de a pleca de la consfătuire. Nu dorim ca această consfătuire să ducă la încordare de relații între țările noastre. De aceea am și propus să se amâne câteva zile, pentru a avea loc în condițiuni mai bune.

II.

Tov. N. Ceaușescu: Am analizat problema cu tovarășii din conducerea partidului care se găsesc în București; suntem de acord cu propunerea tovarășilor sovietici de a se amâna cu 2-3 zile consfătuirea, dacă nu este posibil să se amâne după 20 februarie; în cazul că se va ține în următoarele zile, din partea României va participa un adjunct al ministrului de Externe, deoarece ministrul este ocupat.

În ceea ce privește locul consfătuirii, nu avem obiecțiuni să se țină într-una din cele trei capitale propuse de dumneavoastră: Moscova, Varșovia, Budapesta.

Încă o dată aș dori să-l rog pe tovarășul Kosîghin să aibă în vedere cele spuse de noi referitor la caracterul consfătuirii. Noi am dori ca această consfătuire să ducă la întărirea relațiilor dintre țările noastre. Cu această dorință noi și participăm la consfătuire.

Tov. A. Kosîghin: În primul rând, vă mulțumesc pentru răspunsul urgent pe care ni l-ați dat. De asemenea, vă mulțumesc pentru că ați hotărât să participați la această consfătuire. Noi dăm o înaltă apreciere acestui lucru.

În ceea ce privește caracterul consfătuirii, noi vom transmite tuturor tovarășilor dorința dumneavoastră, iar în directivele pe care le vom da ministrului nostru de Externe vom indica să nu se refere la aceste probleme. Sunt de acord cu dumneavoastră că la consfătuire trebuie făcut tot posibilul pentru a întări relațiile noastre de prietenie și să nu apară nuanțe de care nimeni din noi nu are nevoie.

În ceea ce privește locul, propun în mod concret Varșovia, iar ca dată – miercuri, 8 februarie.

Tov. N. Ceaușescu: De acord.

Tov. A. Kosîghin: Încă o dată vă mulțumesc pentru comunicarea atât de rapidă. Vă transmit salutări și toate cele bune.

Tov. N. Ceaușescu: Vă rog să transmiteți tuturor tovarășilor salutări și multă sănătate.

Aceasta era explicația discordanței dintre hotărârea Comitetului Executiv din 3 februarie și aceea a Prezidiului Permanent din 4 februarie. A fost însă o calmare de moment. La orizont mijeau alte motive de disensiuni. Semnificația acestor documente ne ajută să înțelegem mai exact natura relațiilor sovieto-române în acea vreme. ■

...unde fusese invitat de Willy Brandt (x), ministrul de Externe al Republicii Federale Germania (imagine din timpul convorbirilor oficiale)

APA POTABILĂ LA CONSILIUL DE MINIȘTRI

IOAN LĂCUSTĂ

În numerele anterioare ale revistei (8, 9, 11/1997; 1, 2/1998), cititorii noștri au putut lua cunoștință cu dezbaterea din cadrul Biroului Culturii de pe lângă Consiliul de Miniștri din anii 1952-1953 privind activitatea sportivă, presa, organizarea Festivalului Mondial al Tineretului, cinematografia sau construcțiile și urbanismul.

Stenogramele acestor ședințe – inedite până acum, păstrate la Arhivele Naționale ale României – sunt, așa cum am mai amintit, documente semnificative pentru anii de început ai regimului comunist, pentru felul de a gândi al conducătorilor de atunci, pentru mentalitatea epocii.

Iată, acum, „participăm” la o altă reuniune a Biroului Culturii. Este 13 ianuarie 1953, orele 10.00. Pe ordinea de zi se află „problema apei potabile”. Discuțiile sunt conduse, ca de obicei, de Iosif Chișinevski, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri. Participă: Chivu Stoica, de asemenea vicepreședinte al Consiliului, Liuba Chișinevski, vicepreședinte al Confederației Generale a Muncii, Octavian Berloga, ministrul Sănătății, Gh. Macovei, de la Comitetul geologic, Mirică, de la Direcția hidrometeorologică, Cziko, de la Direcția treburilor guvernului, și alții, între care consilierul sovietic Vișinski. (!)

DE LA DÂMBOVIȚA LA... ROBINET

MIRELA-DANIELA TÂRNĂ

De câte ori, deschizând robinetul nu se întâmplă să curgă o apă murdară, mălăită și rău mirositoare? În București, dar și în alte localități, problema apei potabile încă nu este pe deplin rezolvată, deși cei în drept să facă aceasta depun serioase eforturi.

Prezentăm câteva informații din trecutul alimentării cu apă a Capitalei. Sunt pagini dintr-o istorie mai puțin cunoscută publicului larg de cititori.

„Dâmbovița, apă dulce / Cin-te bea nu se mai duce”.

Versuri ale unui vechi cântec închinat râului care traversează Capitala și din care multă vreme bucureștenii se aprovizionau cu apa necesară gospodăriilor lor. „Aparii” (sacagii) duceau apa în mari butoaie (sacale), iar gospodinele în cofe sau găleți.

Pe lângă apa Dâmboviței se folosea și aceea din puțuri, aflate în curțile locuitorilor, pe ulițe sau în piețe. Amintim, între altele, „puțul cu zale”, „puțul cu plopi”, „puțul cu apă rece”, „puțul lui Zamfir”, „puțul lui Rainea” etc.

Existau, de asemenea, mai multe fântâni, una dintre cele mai cunoscute fiind aceea a mitropolitului Filaret, de pe locul actualului Parc Carol, a cărei apă Ion Ghica spune că era „un izvor de sănătate și de

bogăție”. Alte fântâni cu apă bună mai erau la Mărcuța, la Herăstrău, la Sf. Elefterie, la Cismigiu, Cotroceni, Podul Calicilor ș.a.

În a doua jumătate a veacului trecut, apa Dâmboviței și a celorlalte surse a început să fie și insuficientă, dar și poluată. Tot Ion Ghica scria: „Apa din București, în loc de a fi un vehicul pentru digestiune, a devenit un purgativ din cele mai drastice, de aceea vedem bucureșteanul că preferă astăzi basamacul și berea lui Opler. Dacă acel care bea din Dâmbovița nu se mai duce, este că își ia de tânăr domiciliul la grădina lui Belu”.

Iată de ce în anii '70-'80 ai secolului trecut, Primăria Bucureștilor a început să se preocupe de amenajarea Dâmboviței și de realizarea unui sistem modern de alimentare cu apă și canalizare.

Astfel, în 1879, au fost aduși de la Zürich inginerii Culman și Bürkly-Ziegler, iar de la Paris, Lalanne, pentru a examina proiectele alimentării și canalizării străzilor.

În imagine: cîșmea de fontă din 1860

Sedința este deschisă de Iosif Chișinevschi, care precizează că s-au reunit pentru „a analiza împreună situația noastră în legătură cu apa de băut, întrucât această problemă a fost, este și, mai ales, începe să fie o problemă de importanță deosebită, de stat”.

Chivu Stoica face o prezentare generală a problemei, care a fost scăpată „din preocupările noastre. Noi construim uzine noi, orașe, dezvoltăm centre și o problemă care a început să ne preseze este aceea a apei potabile”. Dacă pentru consumul industrial s-au găsit soluții, „pentru consumul zilnic al muncitorilor, al populației, în general, această problemă nu a fost luată în considerare și nu a fost studiată”.

E drept, Confederația Generală a Muncii „ne-a dat câte un ghes” semnând lipsa apei în

● **Muncitorii cer apă pe linie sindicală** ●
● **Însetați în anotimp secetos** ● **Regimul capitalist și alimentarea cartierelor** ●
● **Inspecție sanitară după model sovietic** ● „**Cheamă-l pe Costache!**“

unele localități. Dar abia în ultimul timp, „conducerea partidului, tov. Gheorghiu-Dej, fiind sesizat de o serie de probleme, a ridicat această problemă la nivelul unei probleme de stat și o pune în fața noastră ca o problemă de rezolvat”.

Printre localitățile fără apă sunt Brașovul (Orașul Stalin),

Iași („6 ore din 24 de ore are apă, restul nu are”), Galați, Constanța, Baia Mare ș.a.

Subliniază că „o preocupare mai intensă a fost a Confederației, a muncitorilor, a sindicatelor. Ei pe teren au simțit lipsa de apă și pe linie sindicală au cerut să li se dea apă”.

Din partea Comitetului geologic ia cuvântul Gheorghe Macovei, care mărturisește că „pe mine personal, din întâmplare, mă preocupă aproape de la începutul carierei” problema apei. „Am fost primul care am făcut un studiu al apelor subterane”.

Lipsa de apă este acută și în unele localități rurale. Pe platoul Cotmeana, între Argeș și Olt, sătenii „se alimentau cu apă de ploaie. Făceau un fel de iazuri – focare de infecție – și în iazuri se adună apa de ploaie și de acolo o conducea în niște puțuri, cu

Într-un raport al inginerului Lalanne din 1879, se consemna că în acel moment existau în oraș 10,5 km conducte, 41 fântâni publice, 188 instalații particulare și 200 guri de apă pe străzi, consumul zilnic fiind de 1 200 metri cubi la o populație de 190 000 - 200 000 locuitori. Situația era dezastruoasă, Culman și Bürkly-Ziegler ajungând la concluzia că, pentru București, erau necesari 40 000 m.c. pe zi, reaua stare igienică, insalubritatea datorită lipsei de apă având repercusiuni asupra situației demografice, cu un excedent al morților asupra nașterilor.

Culman și Bürkly-Ziegler propun ca apa să fie luată din Dâmbovița, aceasta fiind sursa cea mai indicată. În 1882, moare inginerul Culman, iar Bürkly-Ziegler rămânând singur, Municipalitatea îi desemnează pe inginerii români Matac, Simțion și Giupescu pentru supravegherea lucrărilor.

La 13/25 iulie 1882, Primăria publică licitația pentru darea în întreprindere a lucrărilor de captare și aducere a apei în oraș. La licitație s-au admis numai doi concurenți: Nercanu și Societatea Română de Construcții, devizul lucrărilor fiind de 3 750 000 lei. Societatea de Construcții, prin directorul ei, generalul Fălcoianu, câștigă licitația.

Fântână din Parcul Carol I ridicată de G.Gr. Cantacuzino, primarul Capitalei (1869-1870)

Se prevedeau următoarele lucrări: captarea apelor, executarea unui rezervor pentru regularea debitului Dâmboviței pe tot parcursul dintre Brezoarele și București, pentru ca matca ei să poată cuprinde cantitatea de apă necesară turbinelor. Pentru toate acestea urma să se construiască: la Arcuda 3 bazine de câte 1 000 m lungime pentru decantarea apei; la Băcu două filtre (1 000 m lungime și 10 m lățime), ce urmau să folosească metoda filtrării prin nisip; un rezervor de 10 000 m.c. la Cotroceni; canalul pentru conducerea apei filtrate de la Arcuda în rezervorul de la Cotroceni.

Lucrările trebuiau terminate în 1884, dar s-au prelungit până în 1889.

În paralel cu aceste lucrări, era și distribuirea apei la populație, prețul ei și problema acceptării sau nu de către bucureșteni. Bürkly-Ziegler este convins că nu trebuie doar să se introducă apa în oraș, iar Municipalitatea să o vândă particularilor la un preț oarecare, lăsând restul (o mare parte din total), să se scurgă pe străzi și în canale. De asemenea, se considera că numai unii particulari, care știau să aprecieze valoarea igienică a introducerii apei în proprietățile lor, vor plăti scump acest avantaj, în timp ce restul populației s-ar mulțumi să caute în

prea puțină filtrare; aceasta când era anotimp ploios, iar când era anotimp secetos răbdau”.

Arată că sunt în curs de elaborare studii privind apele subterane, debitul lor și mijloacele de captare. Pentru aceasta însă este nevoie de utilaje și roagă guvernul să înlesnească obținerea lor.

Pentru studierea și folosirea apelor subterane se pronunță și reprezentantul Direcției hidrometeorologice, Mihail, iar Octavian Berlogea prezintă un referat în care sunt formulate câteva propuneri privind îmbunătățirea sistemului de alimentare cu apă potabilă a orașelor: „Instalațiile construite în regimul trecut – arată el – sunt departe de a

îndeplini nici măcar în parte aceste condițiuni, fără să mai amintesc faptul că burghezia, în decursul unui secol, nu a reușit să asigure apa prin instalații centrale decât unui număr de 33 de orașe foste capitale de județ, dintr-un total de 52, iar din cele 94 de orașe reședință numai 29 dispuneau de instalații centrale de alimentare cu apă.

Regimul capitalist – continuă vorbitorul – nu era interesat în a distribui apa pe întreg cuprinsul orașelor respective și lăsa întotdeauna cartierele marginase, locuite de muncitori, fără rețea de distribuție”.

Liuba Chișinevschi crede că „după această ședință probabil se va găsi un stăpân care se va ocupa de această

problemă. Tov. Chivu a spus că noi ne-am ocupat de această chestiune; ne-am ocupat, însă foarte prost. După ce mii de muncitori s-au îmbolnăvit, noi am început să țipăm, însă aceasta nu este o treabă serios făcută”.

Pentru faptul că apa potabilă este uneori de ne băut, este de vină, în primul rând, inspecția sanitară, care „nu și-a câștigat

ulită apa ce-i trebuie. Era urmat exemplul Angliei, unde legea a dat autorităților municipale dreptul de a face obligatorie această introducere a apei, și al Germaniei, unde se lucra din ce în ce mai mult în acest sens.

Până în ultimul deceniu al sec. XIX se realizează cea mai mare parte din lucrările propuse, dar apar noi probleme: folosirea eficientă a apei, eliminarea risipei, stabilirea și încasarea taxelor (abonamente la serviciile municipale de salubritate). Pentru rezolvarea acestora este întocmit, la 27 decembrie 1894, un regulament de către directorul Lucrărilor Tehnice din Primărie, inginerul Nicolae Cucu Starostescu, și care intră în vigoare la 1 iulie 1895. Primăria nu

Dâmbovița trecând prin mijlocul orașului (1855)

introduce obligativitatea populației de a se abona la serviciile de salubritate, în special la apă, decât pentru proprietățile situate pe străzi înzestrate cu conducte publice de apă și aparate de distribuție. Taxele la apă erau: pentru cea de la hidrometru sau contor – 25 bani m.c.; de la robinete în interiorul clădirii fără bazine, rigole sau canale de

scurgere – 2 la sută din venitul funciar al imobilului; de la robinete așezate în clădiri cu bazine, rigole sau canale – 3 la sută din venitul funciar; de la robinete sau fântâni în afara clădirilor – 6 la sută; pentru stabilimente industriale (cu contor) – 15 bani pentru m.c.; pentru băile publice, fără-bazin – 20 lei pe an de fiecare cadă. De asemenea, Administrația Comunală nu avea față de abonați nici o obligație privind calitatea și cantitatea apei, a presiunii sub care se distribuia, iar abonații erau datori să întrețină canalizarea proprietăților și a aparatelor de distribuție a apei.

Tot la sfârșitul sec. XIX se ia inițiativa alimentării orașului cu apă subterană, în 1897, primarul C.F. Robescu însărcinându-l pe Elie Radu cu executarea acestor lucrări.

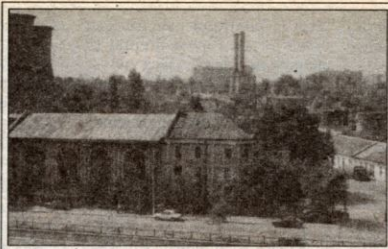
Proiectul de execuție prevedea captarea unui minim de 30 000 m.c. apă din Valea Argeșului, la 2,5 km mai sus de satul Bragadiru, și 10 000 m.c. apă de adâncime mare (150 m) în Valea Dâmboviței, la Ciurel. Se mai urmărea devierea unei părți a Argeșului pentru crearea unei forțe hidraulice spre a servi la

autoritate. De această inspecție sanitară de stat nu ascultă nimeni. Tov. consilier sovietic ne-a spus că o inspecție sanitară de stat de care nu are frică nimeni nu este posibilă și nu are rost”.

Construcția întreprinderilor „are un stăpân, este Ministerul Metalurgiei, problema aprovizionării cu alimente are un stăpân, este Ministerul Comerțului Interior, alte probleme au câte un stăpân.

Tov. Chivu – continuă Liuba Chișinevski – știe că de câte ori am venit, am spus: «La Hunedoara nu mai merge așa». Am chemat la telefon pe tov. Loncar [ministrul Industriei Metalurgice], care a spus: «Pe mine mă chemi, cheamă pe Costache!». Tov. Costache a spus: «Eu

... Uzina (veche) de la Grozăvești...

nu am nimic aci, cheamă metalurgia!».

Este de părere că trebuie întocmită o lege, „așa cum este legea în Uniunea Sovietică, unde nimeni nu poate să construiască o întreprindere, până când acolo nu este asigurată apa potabilă. Să fie aceasta o hotărâre a guvernului, care să tragă la răspundere «de ce ai început

construcția acestui combinat, când știi că nu există apă?».

Lucrările de alimentare cu apă presupun eforturi „foarte serioase de investiții și de instalații”. Cine să le execute? „Părerea mea este că tovarășii de la Gospodăria locativă nu sunt în stare. Gospodăria locativă se ocupă de probleme mici; nu sunt în stare să rezolve într-o stațiune de tractoare problema paverii unei străzi”.

Ședința este închisă de I. Chișinevski, care consideră că „pe noi trebuie să ne preocupe exclusiv, sau aproape exclusiv, problema apei potabile, pentru că problema apei industriale este rezolvată.

Avem – continuă el – nenumărate cazuri când oamenii beau

ridicarea apei. Suma totală a cheltuielilor se ridică, potrivit calculelor, la 5 700 000 lei, Municipality având la dispoziție 4 781 000 lei dintr-un împrumut de 32 500 000 lei făcut în 1895.

Primăria trebuie să înceapă și executarea lucrărilor pentru captarea celor 10 000 m.c. de la Ciurel, dar criza financiară a dus la o amânare, în timp ce lucrările în Valea Argeșului au început în 1899 și s-au terminat în 1901, costul total fiind de 2 900 000 lei. Un m.c. apă în rezervor era plătit cu 2 bani, respectiv cu 50 la sută mai puțin decât apa Dâmboviței (ce până în septembrie 1901 alimenta orașul); distribuită pe străzi costa 5 bani m.c. Așadar, apa subterană era și mai ieftină, și mai bună calitate.

Inginerul Elie Radu aduce și un alt argument în ceea ce privește alimentarea Bucureștiului cu apă subterană, și anume exemplul orașelor europene: Viena, alimentată prima oară cu apă din izvoarele de munte, în 1873, Paris – din 1865, Leipzig – 1887, Düsseldorf – 1870 etc.

În 1901 au fost terminate lucrările de la

uzina mașinilor de la Grozăvești și cele ale rezervorului de la Cotroceni. Inaugurarea s-a făcut la 1 septembrie 1901, când s-au pus în mișcare pompele de la Bragadiru.

Marea bătlie a Primăriei și inginerilor ei s-a dus cu risipa de apă, pentru că, în cei 5 ani (1896-1901), consumul de apă aproape s-a dublat, deși numărul abonaților a crescut doar cu 32%, respectiv de la 3 800 la 5 000. Risipa se datora robinetelor permanent deschise, lipsei de presiune și încălzirilor mici. Inginerii Primăriei reușesc obținerea instalării a 8 contoare, prin care se măsoară cantitatea de apă consumată. S-a constatat că se pierdea sautse risipea

două treimi din apa distribuită.

Iată deci că, la sfârșitul sec. XIX și începutul celui următor, s-a găsit o alternativă pentru alimentarea Bucureștiului cu apă în cantități suficiente și de bună calitate. Aceste lucrări de canalizare, amenajare a Dâmboviței și alimentare cu apă au dus la îmbunătățirea vieții locuitorilor orașului și, implicit, la creșterea gradului de civilizație urbană. ■

Sacagiu bucureștean (1895)

apă industrială. Aceasta putea să se întâmple sub regimul vechi, când la baza lui nu exista grija de om, ori pentru regimul nostru esențialul este grija de om, ceea ce facem noi este pentru om. Deci noi va trebui să rezolvăm în mod radical problema apei potabile, să asigurăm populația cu apă potabilă”.

Recomandă ca subsolul să fie studiat „în așa fel încât să știm

care sunt raioanele a căror subsol are o compoziție chimică. Sunt raioane cu mari zăcămintele vătămătoare, acolo apa foarte ușor poate să fie infectată. Se poate întâmpla la extracției să fie anumite pânze, curenți care să infiltreze elemente otrăvitoare.

Știința este destul de avansată ca să poată rezolva acest lucru”.

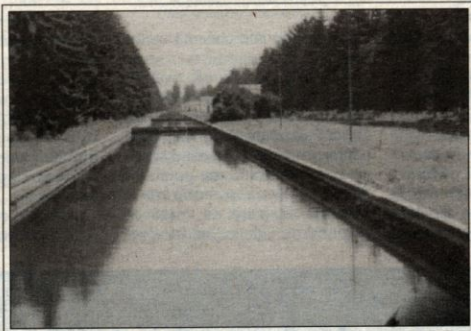
Apreciază că referatul Ministerului Sănătății „cuprinde o serie de propuneri juste de care va trebui să ținem cont. Uneori – continuă I. Chișinevschi – se întâmplă la noi că pornim la un lucru nou și neglijăm ceea ce este vechi, care poate să fie reparat. Ministerul Sănătății, sub vechea conducere, a fost destul de fript, vroia să construiască numai institute noi, spitale noi și lăsa să se distrugă Spitalul Colțea”. (Referire la propunerea dr. Petru Groza, din 1946, de a se demola Spitalul Colțea și a se construi pe locul lui Opera Națională, *Magazin istoric*, nr. 6/1995.)

În final, se hotărăște constituirea unei comisii însărcinate să elaboreze un document care „să prevadă tot ce este nevoie, ce utilaj, să fie temeinic studiată toată această problemă”. Iar Ministerul Sănătății să fie mai

ferm în controlul calității apei potabile. „Voi aveți dreptul să chemați pe oricine. Dacă vreți să vă dăm și un mandat scris semnat de tov. Gheorghiu-Dej. Oricare minister este obligat să răspundă la întrebările puse de Ministerul Sănătății”.

Sedința a durat între orele 10.00 și 11.45.

În încheiere, să reținem câteva date statistice privind

...și filtrele de la Arcuda

evoluția rețelei și volumului apei potabile distribuite în România în anii 1950-1989.

Astfel, în 1950 erau alimentate cu apă 101 localități, dintre care 88 municipii și orașe. În 1989, numărul acestora a fost de 2 301 (respectiv 2 600). Lungimea simplă a rețelei era de 3 700 km, dintre care 3 638 în municipii și orașe; în 1989 – 27 795 km (18 178). În 1950 s-au distribuit 113 245 metri cubi de apă potabilă (47 860 m.c. pentru uz casnic), iar în 1989 – 2 723 812 m.c. (1 205 779 m.c. uz casnic).

Județele Cluj și Maramureș aveau în 1989 câte 161 localități alimentate cu apă cu 1 429 km și, respectiv, 1 411 km rețele. Județul Dolj avea doar 8 localități alimentate și 545 km rețea, în timp ce în Covasna erau 187 km rețea pentru 14 localități. În același an, în jud.

Constanța au fost distribuiți 206 531 m.c. apă potabilă (68 494 m.c. uz casnic), iar în Sălaj doar 19 360 m.c. (11 195 m.c. consum casnic).

În fine, municipiul București, cu cele 29 localități din raza sa, avea, în 1989, 2 123 km rețea, cu un consum de 476 618 m.c. (205 140 m.c. uz casnic).

La sfârșitul anului 1998, din datele furnizate de Regia Generală de Apă București, Capitala avea 2 724,1 km artere, conducte și branșamente. Dintre acestea, 21,9 la sută cu o vechime de peste 60 ani, 7,3 la sută – între 50 și 60 ani, 5,6 la sută – 40-50 ani și 62 la sută – sub 40 ani. Producția zilnică de apă potabilă este de 1 600 m.c. Rețeaua de canalizare

este de 2 465,9 km.

La împlinirea a 110 ani de la intrarea în funcțiune a stației de filtrare Arcuda și a 90 ani a celei de captare a apei subterane de la Ulmi, Regia Generală de Apă București a organizat, la 4 septembrie 1998, la Cercul Militar Central din Capitală un simpozion științific.

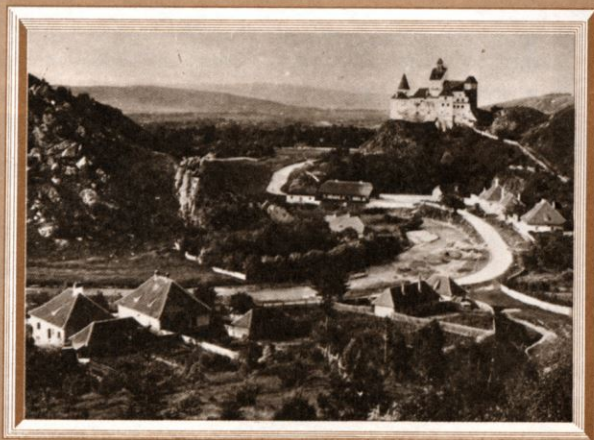
Au fost prezentate comunicările: ing. Victor Rossi, *110 ani de funcționare a sistemului de alimentare cu apă Arcuda-București (1888-1998)*; ing. Gheorghe Secu, *Sursa subterană Ulmi – 90 ani de funcționare și sursă de apă îmbuteliată*; ing. Viorel Dumitrescu, *Sistemul de alimentare cu apă al Municipiului București – situație actuală și de perspectivă*; dr. ing. Mircea Macri, *Pentru un serviciu modern în alimentarea cu apă a Bucureștiului*. ■

Fată din Gurghiu

Album istoric

Vedere din Bran

*Regele Carol I
la defilarea
din ziua
de 10 mai 1902*

*Sosirea
țarului
Nicolae II
la Constanța
(2 iunie 1914)*

*Recruți din
Orăștie
în armata
chezaro-crăiască*

*Stradă
din Moinești*

*Tatăl
și fratele
lui
Aurel
Vlaicu
în curtea
casei lor
din
Bințiți*

*Adunare generală
a ASTREI
în biserica
ortodoxă
din Șimleu*

Biserica Visarion...

... și casa A. Demetrescu, de pe str. Popa Rusu, ambele din București

Fotografii-document inedite realizate de Leopold Adler la sfârșitul veacului trecut și începutul secolului nostru, păstrate la Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei Române.

Scurtă

NATO

istorie

MAREA SURPRIZĂ

Dr. EUGEN PREDA

Chiar și după invadarea Cehoslovaciei, Alianța Nord-Atlantică a continuat să considere că obiectivul ei final era construirea unor relații sigure, pașnice și reciproc avantajoase între Estul și Vestul Europei. Pentru realizarea acestora, NATO rămânea în continuare garantul indispensabil al securității lumii libere.

În februarie 1969, în timpul unei vizite la Cartierul general al NATO, președintele american Richard Nixon și-a exprimat speranța că perioada de confruntare cu U.R.S.S. se încheiasse și că urma să înceapă una de negocieri. În martie același an, în cadrul reuniunii statelor din Tratatul de la Varșovia, ținută la Budapesta, s-a lansat ideea unei Conferințe pentru securitate în Europa. Această relaxare a tensiunilor Est-Vest a căpătat preponderență asupra tuturor celorlalte preocupări ale Alianței. În noiembrie 1969 au început și negocierile între S.U.A. și U.R.S.S. privind limitarea armamentelor strategice (SALT).

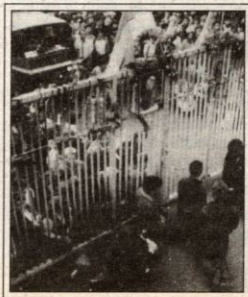
Poate părea ciudat pentru cei care cunosc mai puțin istoria NATO, dar o preocupare majoră a constituit-o acordarea de asistență în caz de dezastru și prevenirea poluării mediului. De aceste aspecte se ocupa Comitetul pentru studierea problemelor societății moderne. De fapt, cel care lansase ideea preocupării pentru problemele mediului fusese tot președintele Nixon. După doi ani de activitate, Comitetul a reușit să elaboreze un cadru de măsuri care să permită Alianței să intervină eficient în cazul unor accidente de mediu.

În iulie 1971, pe fondul unei schimbări survenite în politica

externă a Maltei, NATO a trebuit să își retragă cea mai mare parte a elementelor de infrastructură de care dispunea în această țară, mutându-le la Neapole, în Italia.

Anii care au urmat au cunoscut o activitate diplomatică febrilă, ce urmărea realizarea unor acorduri de limitare a înarmărilor și pentru securitate în Europa. Conferința pentru securitate și cooperare în Europa (CSCE) a debutat la 3 iulie 1973 la Helsinki (*Magazin istoric*, nr. 11/1997; 2/1999). Trecerea de la o eră a confruntării Est-Vest la una de negocieri făcea și mai necesară menținerea coeziunii între țările membre ale Alianței. Ea se lega pe frecvente consultări între parteneri. Pe de altă parte, perspectiva relaxării tensiunii determina presiuni sporite

Atunci când, în 1980, se declanșă puternica mișcare grevistă de la Gdansk...

ale opiniei publice din țările membre NATO pentru reducerea cheltuielilor de înarmare. Era prea devreme însă pentru așa ceva. Efortul de apărare al Occidentului, ca și solidaritatea sa erau mai necesare ca oricând pentru a putea impune cursul spre destindere.

Pe de altă parte, Alianța trebuia să continue efortul de modernizare și adaptare la noile realități, chiar dacă principiile și obiectivele de bază rămăneau la fel de actuale. Două probleme noi se conturau. Mai întâi, era evident că o Europă din nou prosperă economic trebuia să își sporească contribuția la efortul comun de apărare, pentru a elibera Statele Unite de o parte a sarcinilor pe care le suportaseră singure după cel de al doilea război mondial.

În al doilea rând, faptul că U.R.S.S. atinsese paritatea nucleară cu S.U.A. avea implicații pentru apărarea continentului european ce nu puteau fi ignorate. Consiliul permanent al NATO a fost însărcinat să examineze aceste probleme.

În 1974 s-au făcut primii pași pentru rezolvarea problemei unei mai echitabile împărțiri a sarcinilor financiare. S-au încheiat o serie de acorduri bilaterale între membrii europeni ai Alianței și S.U.A. și au fost sporite contribuțiile europene în ceea ce privește forțele militare alocate NATO. De asemenea, a fost renegociat acordul dintre Islanda și S.U.A. privind utilizarea bazei militare de la Keflavik.

După adoptarea Actului final al CSCE, în 1975, o atenție deosebită a fost acordată în cadrul Alianței măsurilor pentru sporirea încrederii. Ele erau considerate esențiale pentru

reducerea tensiunii în Europa. Dar cum dinspre Tratatul de la Varșovia nu venea nici un semn de reducere a armamentelor, guvernele țărilor membre ale NATO au hotărât că era nevoie să adopte măsuri care să asigure menținerea capacităților lor de apărare la nivelul necesar pentru a putea respinge orice amenințare. Drept urmare, la întâlnirea la nivel înalt de la Washington, din mai 1978, s-a adoptat un Program pe termen lung pentru apărare. Totodată, s-a căzut de acord, în principiu, pentru o sporire cu 3%, în termeni reali, a cheltuielilor pentru înarmare.

Sfârșitul anului 1979 avea să aducă noi momente de tensiune, care, la rândul lor, au creat noi stăvile în procesul de consolidare a încrederii în Europa. La 4 noiembrie, la Ambasada S.U.A. din Teheran întregul personal a fost luat ostatic. La 27 decembrie, trupele sovietice au invadat Afganistanul. Mai ales cel din urmă eveniment a determinat o serioasă revizuire în cadrul Alianței a stadiului relațiilor Est-Vest. S-a convenit în final că procesul de destindere trebuia totuși să continue, dar el trebuia abordat într-o manieră mult mai realistă, fără iluzii. Consiliul NATO s-a întrunit chiar de Anul Nou 1980, pentru a continua procesul de consultări. S-a hotărât în mod unanim că trebuia să se arate clar Uniunii Sovietice că asemenea acțiuni în forță nu puteau rămâne fără urmări. Între măsurile de răspuns s-a numărat și boicotarea Jocurilor Olimpice, programate să se desfășoare la Moscova.

Situația internațională a fost din nou tulburată în 1980, în urma izbucnirii conflictului dintre Iran și Irak. Dar atât NATO, cât și Tratatul de la Varșovia au înțeles rapid că nu era în interesul lor să se lase antrenate în vreun fel în acest război și cu atât se încheia mai repede, cu atât erau de profitat pacea și securitatea Europei și a lumii întregi.

Un lucru mai puțin cunoscut îl constituie atenția permanentă pe care NATO a acordat-o problemei germane și statutului Berlinului. Acordul cvadrupartit din 3 septembrie 1971 asigurase un climat de normalitate relativă în oraș și pe drumurile de acces către acesta. De asemenea, NATO a insistat permanent asupra necesității reunificării pașnice a Germaniei și pe baza consensului populației celor două

...nimeni nu își închipuia că în mai puțin de 10 ani sistemul comunist avea să se spulbere

state. Trebuie subliniat acest lucru, pentru că, acum când este posibilă și la noi o privire retrospectivă obiectivă asupra anilor ce s-au scurs de la cel de al doilea război mondial și până în 1990, nu se poate să nu remarci faptul că guvernele țărilor din lumea liberă – și în primul rând Statele Unite ale Americii – nu au pierdut nici o clipă din vedere popoarele de după Cortina de Fier. Rațiuni istorice obiective au impus ca rezolvarea situației lor dificile create prin instaurarea regimurilor comuniste să dureze aproape 50 ani. Iar NATO – nu numai prin faptul că a fost pavăza militară a lumii libere – a jucat un rol extrem de important în acest proces. De aceea, acuzația atât de comodă și încă răspândită – Churchill, Roosevelt, apoi și Truman ne-au vândut la Ialta sau la Potsdam – rămâne o formulă pur propagandistică. Problema drepturilor omului, încurajarea mișcărilor de disidență în țările comuniste – și în principal a Cetei de la Praga și a Solidarității din Polonia – au fost forme concrete de ajutorare, care, coroborate cu falimentul economic al regimurilor comuniste, au dus în final la prăbușirea acestora.

În anul 1982, Spania a devenit membră a NATO. În 1986, guvernul spaniol a organizat un referendum, în urma căruia țara a rămas în Alianță, fără să participe în structura militară integrată de comandă. Dar ca membră a Comitetului de planificare a apărării, Spania a putut găsi un modus vivendi în cadrul instituțional al NATO.

Administrația Reagan, instalată în ianuarie 1981, a jucat un rol primordial în acest proces. Ea a

confirmat decizia luată încă din 1979 în cadrul NATO: continuarea negocierilor pentru dezarmare, în paralel cu modernizarea forțelor militare ale Alianței, în așa fel încât să obțină supremația în confruntarea cu Tratatul de la Varșovia. Astfel s-a ajuns la hotărârea de a instala în Europa rachetele Pershing II și rachetele de croazieră. A urmat Inițiativa de apărare strategică, cunoscută și sub numele de „războiul stelilor”. Ea a fost considerată de mulți analiști drept elementul decisiv care a marcat supremația S.U.A. în cursa înarmărilor cu U.R.S.S.

În paralel, cum am spus, dar mai ales după venirea la putere a lui Gorbaciov, au continuat negocierile pentru securitate și cooperare în Europa. Schimbarea conducerii la Moscova a adus multă încredere în rândul membrilor Alianței într-o posibilă înțelegere cu U.R.S.S. și, implicit, cu Tratatul de la Varșovia. Cu experiența atâtor momente de destindere urmate de noi încordări, NATO nu a neglijat însă nici o clipă eforturile de întărire a capacității de apărare. În 1987 au avut loc mai multe consultări în cadrul Alianței pentru stabilirea măsurilor necesare în vederea fortificării punctelor slabe ale dispozitivului militar NATO din Europa. Canada și-a sporit participarea cu trupe la consolidarea flancului de nord și a zonei centrale, din Germania. S-au adoptat noi planuri pe cinci ani pentru dezvoltarea forțelor militare ale Alianței, până în 1992. În decembrie 1987 s-au aniversat 20 ani de la Raportul Harmel, subliniindu-se valabilitatea încă a concluziilor sale. Tot atunci, Lordul Carrington a cedat funcția de secretar general NATO lui Manfred Wörner, ministrul Apărării din R.F.G.

La reuniunea șefilor de stat și de guvern ai țărilor membre NATO, din mai 1989 au fost luate în discuție în sens pozitiv evoluțiile înregistrate în Uniunea Sovietică și într-o serie de state comuniste. Dar s-a insistat totodată asupra necesității menținerii unor forțe capabile să asigure descurajarea oricărei agresiuni dinspre Est.

Nici NATO nu a reușit – asemenea altor organisme guvernamentale sau internaționale din Vest, ca și a analiștilor – să anticipeze viteza cu care avea să se prăbușească sistemul comunist. ■

(Va urma)

ASOCIAȚIA TRATATULUI ATLANTICULUI:

A 44-A ADUNARE GENERALĂ

Să stai pe o stâncă, la 144 m deasupra Atlanticului, în cel mai vestic petec de pământ al Europei, să privești cum „Soarele, lacrima Domnului, / cade în mărilor somnului”, ascultând cimpoiul cântând – iată o clipă pe care nu o mai uiți.

În sâmbăta în care fusesem la Cabo da Roca, seara, în drum spre Palatul Quelux, unde avea loc dîneul oferit de dr. Luis Amado, secretar de stat în Ministerul de Externe portughez, la închiderea celei de a 44-a Adunări generale a Asociației Tratatului Atlanticului (ATA), amiralul viconte Edmond Poulet a spulberat vraja versurilor lui Lucian Blaga. Președintele Asociației atlantice belgiene mi-a expli-

cat, cu rigoarea navigatorului, că drumul parcurs de Soare pentru a se ascunde dincolo de linia orizontului este tot mai scurt cu cât te apropii de Ecuator.

Tară a Soarelui, Portugalia ne-a primit cu multă căldură pe toți cei 329 delegați și 137 observatori, veniți din cele 32 țări membre ale ATA. La lucrările Adunării generale au participat 21 de vorbitori special invitați și 33 observatori din afara ATA. Să enumerăm doar câteva nume dintre vorbitorii special invitați: Javier Solana, secretarul general al NATO, Antonio Guterres, primul ministru al Portugaliei, general Wesley Clark, comandantul aliat suprem pentru Europa, Jose Cutileiro, secretarul general al UEO, generalul Klaus Naumann, președintele Comi-

tetului militar al NATO, amiralul Harold W. Gehman, comandantul suprem aliat NATO pentru Atlantic, Jose Veiga Simao, ministrul Apărării, și Jaime Gama, ministrul de Externe din țara gazdă. Ultimii doi vorbitori, alături de dr. Dimitrios Apostolakis, vice-ministrul Apărării din Grecia, au rostit numele României, țară care trebuie să facă parte din valul doi al extinderii NATO. Deși, trebuie să o spunem sincer, reuniunea din capitala lusitană a confirmat că procesul de extindere va continua, dar sunt puține șanse ca anul viitor, la Washington, să se lanseze noi invitații pentru aderare. Și s-a mai repetat un mesaj la Lisabona, mesaj care din păcate în România nu este suficient de bine înțeles. NATO este o alianță, nu o societate de binefacere care acceptă mem-

- În imagine: Piața Rossio, unul dintre simbolurile capitalei lusitane.

bri ce au dificultăți, pentru a-i ajuta să își rezolve problemele interne. Este o alianță, care acceptă membri viabili, capabili să se susțină singuri, dispuși să împartă idealurile comune tuturor membrilor Alianței, în stare să își asume obligațiile ce le revin pentru a îndeplini obiectivele fixate. Intrarea în NATO nu înseamnă salarii mai mari și prețuri mai mici, ci obligații în plus.

In viziunea lui Robert Hunter, fost ambasador al S.U.A. la NATO, cele patru obiective ale Alianței pentru viitor sunt: să continue prezența S.U.A. în Europa, să păstreze ceea ce a realizat până în prezent, să continue extinderea în Europa Centrală și de Est și să ajute Rusia să realizeze cu succes reformele.

Spre deosebire de Bulgaria, care a venit cu o delegație de 112 membri, România a participat cu nouă persoane: domnul Victor Babiuc, ministrul Apărării – care a prezentat în ședință plenară *Reflecții înaintea summit-ului de la Washington: NATO și candidații la aderare* –, senator Cornel Boiangiu și deputat Alexandru Stănescu, de la Comisiile de apărare, ordine publică și siguranță națională ale Parlamentului, domnul Radu Mateescu, director în Ministerul de Externe, general Cornel Codiță, colonel Mihai Ionescu și maior Cătălin Zisu, din Ministerul Apărării Naționale, doamna Adina Ștefan, din Ministerul de Externe și semnatarul acestor rânduri.

Am avut la Lisabona și reconfirmarea sentimentelor

bune față de România ale președintelui ATA, domnul Theodossis Georgiou, ale secretarului general, ambasadorul Alfred Cahen, ale colonelului François Moreau de Balasy, vice-președinte al Asociației franceze pentru Comunitatea Atlantică, ale fostului ambasador al S.U.A. la NATO, Robert Hunter, ales la Lisabona vice-președinte al ATA, ale lui David Acheson, președintele lui Atlantic Council din Statele Unite, și ale lui Alan Lee Williams, președintele lui Atlantic Council din Marea Britanie. De asemenea, am putut relua sau stabili contacte ce se cer urmate și dezvoltate cu organizațiile euro-atlantice din Belgia, Germania, Polonia, Bulgaria, Ungaria, Albania, Danemarca, Norvegia, Rusia.

Un cuvânt bun de mulțumire pentru organizatori, pentru domnul Bernardino Gomes, președintele Comitetului Atlantic portughez, și pentru domnul Antonio Borges de Carvalho, trezorerierul onorific al ATA. Împreună cu o echipă de tineri mereu atenți, ne-au făcut să ne simțim ca acasă.

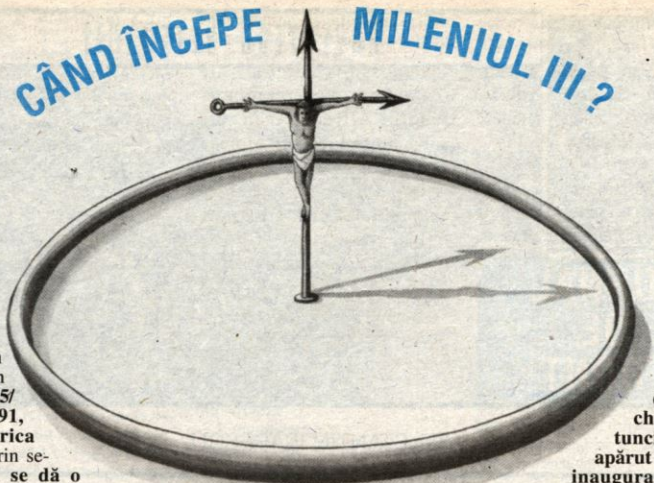
Nu putem să nu amintim diligențele ce le depun atât pentru bunul mers al relațiilor bilaterale româno-portugheze, cât și pentru crearea condițiilor de integrare a țării noastre în structurile euro-atlantice ambasadorul României la Lisabona, domnul profesor Mihai Zamfir, și domnul Ștefan Mera, secretar doi al ambasadei noastre.

In scurtul timp neocupat de ședințele Adunării generale sau de recepția dată de președintele Portugaliei, Jorge Sampaio, de dineurile oferite de primul ministru, ministrul Apărării sau de secretarul de stat din Ministerul de Externe, am putut regăsi urme ale prezenței românești în cealaltă extremitate a latinității. La Estoril se păstrează încă – deși în plin proces de transformare – casa unde și-a petrecut ultimii ani de viață fostul suveran al României, Carol II, împreună cu Elena Lupescu. Nu știm dacă sub soarele iberic l-or fi încercat aceleași gânduri ca pe Lucian Blaga – „Om de pădure sunt și-mi place frunza./ Dar în pădurea de pini/ de la Estoril, sub soarele torid,/ o umbră nu găsești printre lumini/ să te aperi de raze“ –, dar între lucrurile lui era și o poză a lui Mihai Copil. Portughezii întreabă, ori de câte ori au ocazia, de ce osemintele fostului suveran nu sunt aduse și îngropate acasă.

Am decolat de la Lisabona dimineața, la ora 6.00. Am avut astfel ocazia să admir, la 10 000 m înălțime, și un răsărit de soare iberic. Răsăritul este aproape mereu asociat cu speranța. Depinde în cea mai mare măsură de noi dacă ea se va realiza. Anul viitor, numeroase reuniuni NATO și ATA vor sublinia perspectivele Alianței în secolul XXI. Iar cea de a 45-a Adunare generală a ATA, care se va ține la Strasbourg, va contura mai clar perspectivele organizațiilor membre. ■

Dorin MATEI

CÂND ÎNCEPE MILENIUL III?

„În Magazin istoric, nr. 5/1998, p. 91, la rubrica Zig-zag prin secolul XX se dă o știre conform căreia ziarul Universul socotea anul 1899 ca fiind ultimul al secolului XIX, în timp ce Biroul longitudinilor dădea data de 1 ianuarie 1901 ca început de secol XX. Revista se abține a exprima o părere proprie și preferă să zig-zagheze prin secol numai” – scrie, supărat de confuziile ce se întâlnesc la fiecare pas în mass-media românească, domnul comandor (r) Mihai Chiriță, fost profesor de astronomie nautică la Școala Superioară de Marină.

Domnule comandor, revista Magazin istoric nu a „zig-zagat” niciodată. Doar că am avut naivitatea să ne închipuim – de altfel, atunci

când am redactat și chiar atunci când a apărut textul ce inaugura o nouă rubrică, pseudo-disputa nu fusese lansată – că una dintre primele lecții de istorie din clasa a V-a, cea despre cronologie, nu fusese uitată.

Ca răspuns la scrisoarea cititorului nostru, dar și pentru că această confuzie privind sfârșitul mileniului ia amploare, fiind mereu prezentă în mass-media românească și străină, publicăm, într-o formă adaptată, un articol apărut în revista franceză *Le Nouvel Observateur*. Mai ținem să precizăm că Magazin istoric i-a consacrat lui Dionisie cel Mic sau Exiguu, călugărul plecat de pe meleagurile noastre și cel care a introdus era creștină, un articol în numărul 2/1981.

„Secolul XXI și al treilea mileniu vor începe la 1 ianuarie 2001, pentru rațiuni logice de cronologie”. Un astfel de anunț au primit presa scrisă, posturile de radio și televiziune din Franța din partea Biroului longitudinilor francez, creat în 1795. Și aceasta ca urmare a faptului că cele mai multe dintre mijloacele mass-media anunțau anul 1999 drept ultimul al deceniului, secolului și mileniului.

Totul a început în 525, când călugărul și astronomul Dionisie cel Mic a propus ca anii să fie numerotați pornind de la anul nașterii lui Cristos. De atunci, trăim în era numită creștină. Divizată în ani și secole, era creștină se supune unei logici matematice. Astfel, un secol nu poate începe decât după ce s-a terminat celălalt, adică după ce au

trecut 100 ani. La fel, un mileniu se încheie după 1000 ani.

Astăzi, istoricii afirmă că punctul de plecare al lui Dionisie este fals, pentru că nu știm cu exactitate când s-a născut Isus Cristos. Alții îi reproșează că a uitat anul 0. Dar în 525, 0, ca valoare nulă, nu fusese încă inventat. Și chiar dacă ar fi fost, am putea număra anii altfel decât, să spunem, merele? Poți să numeri 5 mere astfel: 0, 1, 2, 3...?

De altfel, asemenea dispute au mai existat.

Cumnata lui Ludovic XIV nota, la 4 ianuarie 1699: „Se poartă acum o mare dispută la Curte. De la rege până la lachei, toată lumea ia parte. Iată obiectul disputei: începe secolul în anul 1700, sau în anul 1701? Oriunde te-ai duce, nu auzi vorbindu-se decât despre așa ceva”.

În zilele noastre, disputa este amplificată și de sfârșitul de mileniu. Toată lumea așteaptă anul 2000, care trebuie să fie altceva decât 1999. Dar care nu este decât al zecelea al deceniului, al o sutelea al secolului, al o mielea al mileniului. Didier Derlich, astronom, spune: „Toți așteaptă, de parcă existența lor s-ar schimba brusc. Este o nebunie. Și este fals. Dar pentru comercianți, anul 2000 a devenit un produs, căci astăzi totul este marketing”. Până și ediția 1999 din *Petit Larousse* este lansată cu formula: „Ultima din acest secol!”

Se va încheia vreodată dezbaterea? – se întreabă Daniel Garcia, autorul articolului din *Le Nouvel Observateur*. Nu – răspunde tot el. Ea va reapare, în mod sigur, în anul 2099. ■

Adaptare de Dorin MATEI

JURNAL DE FRONT

CONSTANTIN ISĂRESCU

Publicăm noi pagini din jurnalul de front inedit al prof. Constantin Isărescu, document memorialistic pentru cunoașterea acelor ani grei, de lupte, de eroism, de jertfe ale ostașilor români pe câmpurile de bătaie din Răsărit și din Apus.

În episodul trecut, relatările se opreau în ziua de 23 august 1944, când autorul se întoarce, într-o permisie, de pe frontul din Moldova, la familia sa.

● „Trăiască pacea!” ● Nevoia de ofițeri ● Pentru dezrobirea Ardealului ● Punct terminus necunoscut ● Pe malul Mureșului

Tracasat și obosit, am ajuns acasă, în comuna Sirineasa, județul Vâlcea, unde erau soția și cele două fete, de trei și, respectiv, patru ani. La orele 17.00, întinzându-mă pe un pat, după 150 de zile de viață de troglodit, viață de cârțiță, am dormit profund. Însă noaptea, în jurul orelor 23.00, am fost trezit de strigăte de multime: „Trăiască Pacea!”

Erau oameni din comună, dirijați de șeful postului de jandarmi, plutonierul Stanca Ion, cu care mă întâlnisem cu câteva ore mai înainte, la sosirea mea. Ajunși în fața casei mele strigau: „Domnule sublocotenent, e pace! S-a încheiat armistițiul.”

Nu știa nimeni să dea vreo explicație în legătură cu evenimentul pe care-l aclamau. Aparatele de radio nu existau în pătura rurală, la data aceea.

Trăiam momentul crucial al ieșirii dintr-o alianță nefirească, conjunc-

tural impusă, și intram, la fel de conjunctural și de impus, în alianță cu partea opusă, luptând de acum alături de foștii inamici, contra foștilor aliați.

Pierdeam în mod cert Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Herței; continuau privațiunile și mizeria războiului, cu o speranță: Ardealul de Nord. Până la granița de Nord-Vest a țării, întrebarea „pentru ce și pentru cine” avea iarăși un răspuns.

Ce trebuia să fac eu?! Care îmi era statutul? Mă mai aflam în permisie?

A doua zi, 24 august 1944, m-am prezentat la postul de jandarmi să mă informez dacă s-au primit ordine și instrucțiuni de la Marele Stat Major în legătură cu militarii aflați în permisie. Veștile neoficiale erau confuze.

De abia în ziua de 26 august 1944, după-amiază, a sosit telegrama telefonică la posturile de jandarmi,

prin care se comunica faptul că toate permisiile s-au suspendat. Cei în cauză trebuia să se prezinte la unitățile militare de la care primiseră aceste permisii.

Dar frontul de la Iași, unde se afla Regimentul 3 Dorobanți, care-mi dăduse permisia, se prăbușise și armata română întorsese armele contra armatei germane, fiind angajată în lupte pe un front vast, care cuprindea întregul teritoriu al țării.

Întrebarea firească: unde se aflau unitățile?

În aceste condiții de incertitudine, în ziua de 27 august 1944, luând trenul din halta Slăvițești, m-am îndreptat pe lungul drum al Iașilor, în vederea reintegrării în regimentul meu.

În gara Pitești, toate trenurile ce mergeau spre București erau oprite și golate de călători, deoarece la București se dădeau lupte cu forțele germane din interior, unde, fără să

știu, lupta și Batalionul I din Regimentul 3 „Dorobanți-instrucție”, care după ce în noaptea de 23 spre 24 august lichidase garnizoana germană din Slatina, a fost dirijat spre București.

În mulțimea dezorientată, care se înfoia în gara Pitești, l-am întâlnit pe căpitanul de rezervă Iosif Ion, comandantul Companiei 5 din Regimentul 3 Dorobanți, care, ca și mine, aflându-se în permisie, vroia să ajungă la regiment. Împreună am mers la Biroul Statului major al armatei din gara Pitești, pentru a ne dirija, dar cei de acolo nu au putut să ne dea nici o soluție. În cele din urmă, am decis să ne prezentăm la partea sedentară a Regimentului 3 Dorobanți, în Slatina.

Cu primul tren, ce pleca din Pitești spre Craiova, am mers la partea sedentară din Slatina, unde am ajuns la 28 august 1944, ora 15.00. Prima persoană întâlnită, după intrarea pe poarta cazărnilor, a fost maiorul Iliuță Ilie, comandantul părții sedentare care ne-a întâmpinat cu cuvintele: „Bine ați venit, fraților, că trebuie să organizați un regiment din recruți și nu am ofițeri”.

Despre P.O. a regimentului, aflată pe frontul de la Iași, ne-a comunicat că urmează să se regrupeze tot în garnizoana Slatina. Noi am fost primii care am reușit această regrupare.

Cel dintâi batalion al R. 3 D. -instrucție, format din recruții ultimului contingent încorporat, deși cu instrucția de luptă și trageri incomplete, fusese organizat și pus sub

comanda căpitanului Georgescu Constantin (Costel). După lichidarea garnizoanei germane din Slatina, batalionul a fost trimis în zona București în același scop.

Comandant al R. 3 D. -instrucție, ce urma să fie organizat, a fost numit maiorul Miteanu Valeriu, comandantul de până atunci al Batalionului II de recruți, iar în locul acestuia a fost numit locotenentul în rezervă Dumitrescu Horia.

La comanda companiilor erau sublocotenenți din ultima promoție de ofițeri. Comandanți de pluton erau sergenți majori T.R. Nici unul, de la comandantul de companie la cel de pluton, nu avea o vârstă mai mare de 20 de ani.

Lipsea ajutorul de comandant al regimentului și Statul-major, format din birourile:

1. mobilizare,
2. informații, contrainformații și cifru,
3. operații.

La sosirea noastră, maiorul Iliuță Ilie, comandantul R. 3 D.P.S., a decis:

- căpitanul Iosif Ion va fi ajutor de comandant al R. 3 D.-instrucție;
- sublocotenentul Isărescu Constantin va acumula toate cele 3 birouri ale Statului major al R. 3 D.-instrucție.

Divizia 11 inf. P.S. a devenit Divizia 11 inf. instrucție, având comandant pe generalul de brigadă Georgescu Gheorghe și șef de stat major pe maiorul Firea.

Fenomenele și greutățile întâmpinate de R. 3 D. P.S. se

petreceau întocmai și la celelalte regimente ale Diviziei 11 infanterie P.S.: Regimentul 2 Dorobanți P.S.; Regimentul 19 infanterie P.S.; Regimentul 21 artilerie P.S. și Regimentul 26 artilerie P.S.

Conform ordinului M.St. Major regimentele de instrucție, organizate ca mai sus, aveau deja un prim batalion trimis în zona București, în luptele ce se dădeau cu armata germană din interior.

Aceste regimente trebuia să se disloce cu cel de-al doilea batalion de instrucție în Transilvania, pe frontiera impusă de dictatul de la Viena, cu misiunea acoperirii acestei linii în vederea împiedicării celor două armate germane și a celor două maghiare, care tindeau să ocupe Carpații și să zăvorască trecătorile. Mai ales că pe aici forțele române și sovietice urmau să se regrupeze în podișul transilvan.

Ca efect al ieșirii României din alianța cu Germania și a lichidării garnizoanelor germane din interiorul său, s-a creat, în spațiul românesc, un vid strategic de proporții, cu implicații pentru ambele părți beligerante, în care Carpații Meridionali prezentau un interes strategic deosebit.

Astfel, germanii urmăreau să limiteze efectele ofensivei sovietice prin organizarea unei apărări pe acest obstacol natural.

Aliații, din contră, urmăreau să-l împiedice pe inamic să-și atingă obiectivul. Important era ca germanii să nu-și întărească pozițiile în platoul

Recruți depunând jurământul (p. 38) și defilarea lor după ceremonie

transilvan, în acțiunile de amplasare ce aveau să urmeze.

Acestor unități organizate de părțile sedentare formate din tinerii recruți, cu instrucția incompletă, trimiși în platoul transilvan, le revenea misiunea acoperirii frontierei de Vest și Nord-Vest, pentru a nu permite inamicului ocuparea Carpaților Meridionali. Tot lor le revenea protejarea regupării forțelor române și sovietice în platoul central, de unde avea să înceapă ofensiva pentru eliberarea părții arbitrar ocupate de unguri, ca efect al dictatului de la Viena.

Cu un stat major simbolic și doar cu un batalion de recruți, cu instrucția incompletă, pus sub comanda unui locotenent de rezervă, ale cărei companii erau comandate de tineri sublocotenenti, ce nu depășeau vârsta de 21 de ani, și cu plutoanele puse sub comanda unor sergenți majori T.R., la fel de tineri, Regimentul 3° D. -instrucție, comandat de un maior și de un căpitan, s-a îmbarcat în ziua de 1 septembrie 1944 într-o garnitură de tren în gara Slatina și a pornit pe ruta: Piatra Olt – Râmnicu-Vâlcea – Sibiu... Punct terminus *necunoscut*.

Dotarea cu armament greu era ca și inexistentă. Batalionul dispunea totuși de o companie de mitraliere Z.B., în componența căreia era și un pluton de aruncătoare Brandt de 81,4 mm. Cele trei companii de pușcași dispuneau, fiecare, de câte o grupă de aruncătoare de mine de 60 mm. Un divizion de tunuri urma să deservască întreaga divizie.

Aveam 31 de ani și eram înconjurat de niște adolescenți, al căror moral era însă excelent. Exuberanța adolescenței și patriotismul acestor tineri lipsiți de experiență erau însă sublimi și mobilizatoare.

De la Slatina la Mediaș, unde am debarcat în ziua de 2 septembrie 1944, seara, s-a cântat continuu: *Treceți batalioane române Carpații; Graiul neamului; La armă*.

Sufletul acestei atmosfere de extaz și frenezia era tânărul sergent major T.R. CIOANCA MIHAI, cel care s-a distins și în luptele date de regiment pentru cucerirea Dealului Sângheorgiu și la Oarba de Mureș. El avea să cadă eroic la 8 noiembrie 1944, de Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril pe plaja de la Tisza - Lok,

în operațiile de forțare a râului Tisa.

Din Mediaș, în marș forțat, s-au parcurs cei 21 km peste culmea ce desparte cele două Târnave, prin Blăjel, în valea Târnavei Mici, în orașul Târnaveni, unde și-a instalat postul de comandă Divizia 11 inf. instrucție. Bat. II/R. 3 D. -instrucție a continuat marșul încă 10 km, în valea Mureșului, intrând în dispozitivul de acoperire în zona localităților Iernut, Cipău, Ogra, începând cu primele ore ale zilei de 3 septembrie 1944. Postul de comandă al R. 3 D. -instrucție a fost instalat în școala din localitatea Căstelnic, situată la N.-E Târnaveni, iar trenul regimentar, condus de ajutorul comandantului de regiment, căpitanul Iosif Ion, în localitatea Gănești.

Regimentul 3 Dorobanți era amplasat în centrul dispozitivului Diviziei 11 inf. instrucție, având la dreapta R. 2 Dorobanți instrucție și la stânga R. 19 inf. instrucție.

La 3 septembrie 1944, dimineața, inamicul a întreprins unele acțiuni de infiltrare peste râul Mureș, care au fost respinse.

În dimineața zilei de 5 septembrie agresivitatea inamicului s-a intensificat, cu precădere în stânga sectorului afectat Diviziei 11 inf. instrucție. Atacul a pornit din direcția Cluj – Turda. În același timp, am fost atacați și în flancul drept, din direcția Târgu-Mureș. Se declanșase ofensiva germano-maghiară, cu intenția vădită a inamicului de a pune stăpânire pe Carpații Meridionali, ca să închidă trecătorile și căile de acces pentru grosul forțelor româno-sovietice, aflate încă departe.

La stânga Diviziei 11 inf. instrucție, la nord-vest de orașul Târnaveni, forțe din Divizia 9 maghiară au reușit să facă o breșă în dispozitivul forțelor române, amenințând flancul stâng și spatele Diviziei 11 inf. instrucție.

În jurul orei 18, șeful Statului major al Diviziei 11 inf. instrucție, maiorul Firea, îl informează telefonic pe maiorul Miteanu Valeriu, comandantul R. 3 D. -instrucție, că la nord-vest de Târnaveni, Divizia 9 maghiară dezvoltă o puternică ofensivă pe direcția Blaj-Alba Iulia.

De asemenea, forțe din Armata 6 germană acționau concertat din

direcția Târgu-Mureș, în același sens, relevându-se intenția unei manevre de învăluire a zonei orașului Târnaveni, acoperită de Divizia 11 inf. instrucție.

Aș vând în vedere situația creată și raportul de forțe, i se atrage atenția comandantului R. 3 D. -instrucție, maiorul Miteanu Valeriu, să fie pregătit să replieze batalionul din zona de acoperire, de pe Mureș, pe pantele aflate la sud-est de Târnaveni, pentru a evita încercuirea și a se opune interceptării de către inamic a acestei șosele, pe care începeau afluirea forțelor româno-sovietice de pe frontul Moldovei.

Replierea batalionului, pe noua poziție, s-a executat în cursul nopții, fără ca inamicul să sesizeze.

Regimentul 3 D. P.S. organizase, încă înainte de 23 august, un Batalion de marș sub comanda maiorului Drăgan. Batalionul urma să fie dislocat la Iași, pentru compensarea pierderilor înregistrate de partea ofensivă în timpul ofensivei de la 30 mai-5 iunie 1944.

Evenimentele de la 23 august 1944 au determinat revocarea acestei hotărâri. Conform ordinului Marelui Stat Major, batalionul a fost trimis în Ardeal, sub subordinea Centrului de Instrucție al Infanteriei de la Făgăraș și folosit operativ în această fază a operațiilor, în zona Baraolt.

Batalionul I/3 D. -instrucție, încadrat cu ofițeri mai vârstnici și cu experiență, ce fusese folosit la lichidarea garnizoanei germane din Slatina, a fost trimis în zona București. Aici a operat peste linia Chitila-Otopeni-Potigrafu, până în ziua de 29 august 1944, când a fost scos din dispozitivul de luptă, reggrupat la Chitila, îmbarcat într-o garnitură de tren și dirijat pe Valea Parhovei, spre Ardeal.

După debarcarea în gara Mica Sasa de lângă Mediaș, în noaptea de 3 septembrie, batalionul a mărșăluit prin Blăjel, spre Târnaveni. Aici s-a reggrupat cu Bat. II/R. 3 D. -instrucție și a intrat în dispozitivul de apărare al R. 3 D. -instrucție în noaptea de 5 spre 6 septembrie.

Aceleași reggrupări au avut loc și la celelalte două regimente ale Diviziei 11 inf. instrucție, fapt ce a determinat o modificare a echilibrului de forțe în favoarea noastră.

(Continuare în p. 60)

1939-1944. Relațiile militare româno-slovace

MIHAI ANTONESCU VISEAZĂ O ALTĂ

MICĂ ANTANTĂ

PETRE ȚU

La mijlocul lunii martie 1939 s-a consumat ultimul act al dezmembrării Cehoslovaciei. Materializând tendințe mai vechi, la 14 martie 1939 Slovacia și-a proclamat independența, Cehia și Moravia au format un așa-numit „protectorat” încorporat Marelui Reich, iar Ucraina subcarpatică a fost ocupată, prin forța armelor, de către Ungaria. Noul stat slovac a evoluat în orbita celui de-al III-lea Reich, la 23 martie 1939, între Berlin și Bratislava încheindu-se un tratat de apărare bilateral, cu o valabilitate de 25 ani, prin care Germania avea dreptul să mențină forțe armate și baze militare pe teritoriul slovac.

De la început, Slovacia a avut relații tensionate cu Ungaria, deși Budapesta a recunoscut independența Slovaciei, încă de la 15 martie 1939. Cu toate acestea, exact în ziua în care la Berlin se semna tratatul slovac-german, trupele ungare au atacat Slovacia, încorporând unele teritorii ale acesteia. Conflictul a fost stins la 31 martie, iar la 4 aprilie 1939, între cele două țări a intervenit un acord care stipula principiul statu-quo-ului postbellum, ceea ce semnifica pierderi teritoriale pentru statul slovac.

Interese comune

În lunile următoare, Slovacia a fost recunoscută de o serie de state – Marea Britanie, Franța, Italia, Polonia, U.R.S.S., Belgia, Spania etc. În chip firesc, s-a pus și problema stabilirii relațiilor diplomatice dintre București și Bratislava. (Cum au evoluat aceste relații cititorul poate afla din

studiul lui Florin Anghel, publicat în *Revista istorică*, tom VIII, nr. 3-4, 1996). Guvernul slovac a hotărât, în iulie 1939, să interzică activitatea consulatelor acelor state care până la 15 iulie nu recunoscuseră statul slovac. Autoritățile române nu au fost de acord cu acest procedeu ultimativ și l-au însărcinat pe Richard Franasovici, ministrul român la Varșovia, să sugereze ministrului slovac din capitala polonă să ceară agrementul pentru numirea unui reprezentant diplomatic la București. În schimb, guvernul român se obliga

să întreprindă aceleași diligențe la Bratislava. Partea slovacă a fost de acord cu procedura sugerată, manifestându-și dorința de a conlucra cât mai strâns cu România.

A urmat schimbul de trimiși diplomatice. La începutul lunii septembrie 1939, Ivan Milecz a fost numit ministru plenipotențiar în Iugoslavia și România, cu sediul la București, iar la 30 septembrie D. Hiott și-a prezentat scrisorile de acreditare în capitala slovacă. Acesta a rămas la post scurtă vreme, fiind urmat de Nicolae Em.

În imagine: martie 1939; trupe ungare iau în stăpânire Ucraina Subcarpatică.

Lahovari, iar din martie 1941, de George Elefterescu.

Prin consultări s-a decis ca atașajii militari români și slovac din capitala Ungariei să-și extindă autoritatea și în cele două țări. La 1 octombrie 1939, col. Radu Davidescu, aflat la post în capitala ungară de la 1 martie 1938, a fost numit și atașat militar în Slovacia, reședința fiind Budapesta. În același mod a procedat și partea slovacă, atașat militar la Budapesta cu extindere și în România fiind col. Stefan Jurech.

Stabilirea de relații diplomatice nu a dus însă automat și la o intensificare imediată a colaborării între cele două țări. Una din cauze consta și în orientarea diferită pe plan extern a celor două țări. Dacă Slovacia a fost de la început integrată sferei de influență a Germaniei, România, neutră de la 6 septembrie 1939, a păstrat legături strânse cu Franța și Anglia. Evenimentele ulterioare au apropiat însă România de Slovacia. În primul rând este vorba despre dictatul de la Viena, din 30 august 1940, cel de-al doilea dictat de la Viena, cum mai este cunoscută în istoriografie această funestă decizie, care a amplificat considerabil tensiunile dintre România și Ungaria. Guvernul român condus de generalul (de la 22 august 1941, mareșal) Ion Antonescu a urmărit pe toată perioada războiului recuperarea teritoriului pierdut. Acest fapt a creat o solidaritate de interese între România și Slovacia, ambele țări având relații încordate cu Ungaria.

La 23 noiembrie 1940, în cursul primei întâlniri cu Adolf Hitler, generalul Ion Antonescu a semnat aderarea României la Pactul Tripartit. A doua zi, 24 noiembrie, Slovacia a aderat și ea la Pactul Tripartit, decizia fiind ratificată de parlament la 6 februarie 1941. Cele două țări făceau parte acum din aceeași alianță. La 22 și, respectiv, 23 iunie 1941, România și Slovacia au intrat în război alături de Germania. Pasul făcut de cele două

țări avea și motivări comune, respectiv dorința ca la sfârșitul războiului, printr-o colaborare loială cu cel de-al III-lea Reich, să recapețe teritoriile ocupate de statul ungar în perioada 1938-1940. Este și motivul pentru care în anii următori Bucureștii au acționat consecvent pentru dezvoltarea unor relații strânse atât cu Slovacia cât și cu Croația, urmărind în acest fel o reconstituire pe un alt plan a Micii Înțelegeri ce funcționase în perioada 1921-1939.

La 9 iulie 1941, Mihai Antonescu a avut o lungă convorbire cu Ivan Milecz, ministrul slovac la București, căruia i-a vorbit „de identitatea de interese dintre Slovacia și România și de nevoia strângerii legăturilor noastre... I-am arătat – spunea în continuare M. Antonescu – că, fără a încerca să reconstituim Marea Antantă, trebuie totuși să ne creăm o legătură spirituală, în afară de cea diplomatică. Și trebuie să extindem aceste raporturi și cu Croația, întrucât interesele ne-o comandă”. S-a discutat și despre un schimb de vizite politice, ministrul slovac avansând chiar ideea vizitei lui Ion Antonescu la Bratislava, intensificarea colaborării în domeniul presei, înființarea unor societăți culturale etc.

A doua zi, Alexandru Cretzianu a expediat ministrului G. Elefterescu o telegramă în care îi detalia convorbirea dintre Mihai Antonescu și Ivan Milecz, cerându-i să acționeze cu mai multă energie pentru dinamizarea colaborării româno-slovace.

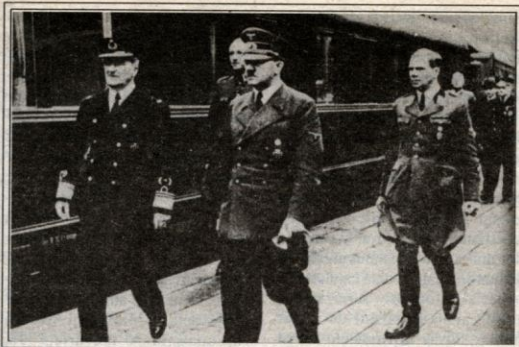
La 17 iulie 1941, G. Elefterescu, raporta rezultatul demersurilor sale. Conducerea slovacă era de acord cu majoritatea propunerilor, inclusiv cu vizita lui Ion Antonescu la Bratislava. În schimb, pentru moment, nu vedea oportunită „o adâncire a colaborării tripartite (România, Slovacia, Croația) împotriva Ungariei”.

Posibilitatea unei colaborări între cele trei țări a determinat însă reacția Ungariei, fapt sesizat de

București care în instrucțiunile pentru Legația română de la Bratislava solicita lui Elefterescu să atragă atenția guvernului slovac asupra nesincerității făgăduielilor Ungariei de îmbunătățire a regimului minorității slovace. Ministrul român de Externe a revenit la 6 octombrie 1941, interesându-se ce reacții germane au fost la Bratislava și aprecia că pentru întărirea colaborării româno-slovaco-croate „cea mai bună metodă este aceea a unor simple acorduri de ordine morală și spirituală, ca să se întrețină opiniile publice, pregătind momentele hotărâtoare”.

Ministrul Milecz se abține

Un moment important în relațiile bilaterale l-a jucat întâlnirea dintre M. Antonescu și Voitech Tuka (primul ministru și ministrul de Externe slovac) la Berlin, în ziua de 27 noiembrie 1941, cu care prilej s-a discutat concertarea acțiunilor celor două țări în special împotriva Ungariei, avansându-se și ideea vizitei premierului slovac la București. Dar tot atunci, s-a conturat mai clar atitudinea Berlinului față de colaborarea româno-slovacă. În convorbirile pe care Voitech Tuka le-a avut cu ministrul de Externe german Joachim von Ribbentrop, acesta din urmă i-a explicat că relațiile slovac-române nu se pot aștepta „la formule și manifestări aprobatoare pentru ca să nu se interpreteze din nou politica de apropiere dintre România și Slovacia cu noua Mică Antantă”. Era aceeași atitudine pe care o adoptase anterior și ministrul german la București, Manfred von Killinger, care declarase că Berlinul nu-și va expune sprijinul sau dezaprobarea sa față de proiectata inițiativă regională. În schimb, Goebbels îi vorbise cu insistență lui M. Antonescu despre această apropiere, făcând sugestii

Horthy (aici în cursul unei vizite la Hitler) vedea în relațiile cu Slovacia un element de izolare politico-diplomatică a României

chiar pentru o colaborare și „între organele militare româno-slovace“.

La 4 februarie 1942, G. Elefterescu raporta din capitala slovacă despre invitația ministrului de Război Catlos ca la serbarea primei promoții a Școlii de Război slovace, care urma să aibă loc la 14 februarie, să participe și o delegație de 3 sau 4 ofițeri români; se cerea ca, pe cât posibil, delegația să fie compusă din ofițeri propuși anterior pentru decorare, pentru a li se putea înmâna cu prilejul serbării și însemnele respective. La rândul său, primul ministru V. Tuka, a revenit și el cu invitația, solicitând prezența unei delegații românești la aceste festivități.

Marele Stat Major Român (M. St. M.) a hotărât ca delegația să fie compusă din generalul Mihail Racoviță, lt. col. Aurel Balaban, maiorii George Georgescu și Emanoil Albeanu. Aceștia au sosit în capitala slovacă la 13 februarie, când s-au și întâlnit cu ministrul de Război slovac. A doua zi, delegația a participat la serbarea de la Școala Superioară de Război și a fost primită de președintele Josef Tiso, care le-a înmănat decorațiile. Membrii delegației nu făceau parte din propunerile anterioare pentru decorare, dar partea slovacă, dorind să respecte programul, a

decis să-i decoreze și pe ei. De altfel, Josef Tiso a și declarat că dorea „să se considere acest gest ca expresia hotărârii comune de a rezista până la victoria finală“. La rândul său, generalul M. Racoviță a înmănat decorațiile românești pentru militarii slovaci. Delegația românească a vizitat apoi o serie de instituții și unități militare, părăsind Bratislava la 20 februarie 1942.

Deși oficialitățile românești ar fi dorit ca vizita de răspuns să se desfășoare cu prilejul zilei de 10 mai – ziua națională a României –, partea slovacă a insistat ca ea să fie realizată imediat. Delegația slovacă a sosit la București în seara zilei de 28 februarie 1942 și era formată din generalul Josef Turanek (căsătorit cu o româncă din Orăștie), locotenent-coloneii Emil Novotny și Vilhem Talski și căpitanul G. Ohrival. Ofițerii slovaci au depus coroane de flori la Mormântul Eroului Necunoscut, au vizitat o serie de unități militare, uzine de armament și poligoane și au purtat convorbiri cu ministrul Apărării Naționale, generalul Constantin Pantazi. În ziua de 6 martie, delegația a fost primită de mareșalul Antonescu, însoțit de Mihai Antonescu, col. Mircea Elefterescu și lt. col. Ștefan Galin; au mai participat generalii M.

Racoviță și C. Pantazi. Cu acest prilej, mareșalul Antonescu și generalul Turanek au evidențiat colaborarea în cadrul Axei, eforturile celor două armate pe frontul de Est. Mareșalul Antonescu a subliniat că prietenia româno-slovacă era „întemeiată pe această unitate de încercări și credințe comune“.

Schimbul de delegații militare între România și Slovacia a dat naștere la numeroase reacții și luări de poziții. În primul rând, ministrul slovac Ivan Milecz nu a primit și nu a însoțit delegația slovacă pe timpul vizitei, ceea ce a stârnit indignarea ministrului de Război slovac Catlos. Acesta i-a cerut lui G. Elefterescu să se intereseze discret la București pentru a vedea care puteau fi motivele acestei conduite ciudate a diplomatului slovac. Secretarul general al Ministerului Afacerilor Externe din București, Gh. Davidescu, arăta că din primele informații s-ar părea că Ivan Milecz ar fi bolnav. În realitate, motivele erau altele și au putut fi cunoscute câteva zile mai târziu, la 14 martie 1942, când s-a sărbătorit ziua independenței slovace. Cu acel prilej, M. Antonescu și Ivan Milecz trebuiau să susțină o conferință la radio, dar demnitarul slovac nu s-a mai prezentat. G. Elefterescu a adus la cunoștință această situație generalului Catlos, care a declarat că Milecz urmasse instrucțiunile Ministerului de Externe de a micșora importanța vizitei, dându-i un caracter pur militar prin abținerea legației. Pentru a nu da impresia unor legături foarte strânse cu Bucureștii, Ivan Milecz n-a participat nici la conferința stabilită.

Semnificativă a fost și reacția ministrului german la București Manfred von Killinger, care nu a luat contact cu delegația slovacă, afirmând într-o discuție cu Ivan Milecz că „n-a voit să se spună că domnia sa a protejat schimbul de vizite“. Totodată, îl întrebase pe ministrul slovac dacă „politica de

încercuire față de Ungaria a devenit realitate". La rândul său, ministrul italian la Bratislava, făcându-se probabil ecoul temerilor ungare, se interesase la Ministerul Afacerilor Externe slovac asupra semnificației schimbului de vizite între ofițerii români și slovaci. Trebuie semnalat și faptul că în perioada schimbului de delegații militare româno-slovace, șeful Marelui Stat Major Ungar a făcut o vizită la Sofia.

Contactele româno-slovace pe linie militară, atâtea câte au fost, s-au dovedit benefice. La 11 martie 1942, mareșalul Antonescu a aprobat măsurile propuse de generalul M. Racoviță: numirea unui atașat militar român numai pentru Slovacia, trimiterea a cinci ofițeri (maiori sau căpitani) pentru stagii în corpurile de trupă slovace pe timp de un an și a doi ofițeri ca elevi ai Școlii Superioare de Război din Slovacia etc.

Necesitatea unui atașat militar special pentru Slovacia fusese subliniată și de col. Al. Cozloschi, care începând cu 1 aprilie 1942 îl înlocuise pe col. Radu Davidescu la Budapesta. Adresându-se printr-o notă Secției II a M. St. M., la 4 mai 1942, el ruga să se rezolve urgent această chestiune. Slovacia, arăta el, posedă un puternic serviciu de informații pe teritoriul ungăr și acest fapt impunea o colaborare atentă în domeniul militar. Col. Cozloschi raporta că stabilise relații strânse cu atașatul militar slovac la Budapesta, col. Ștefan Jurech, dar acesta urma să plece, fiind numit la comanda trupelor aeriene slovace. Colaborarea dintre diplomații militari români și slovaci era cu atât mai necesară, raporta ajutorul atașatului militar român din Budapesta, căpitan Andrei Virgil, cu cât trupele corpurilor 1, 2 și 3 armate ungare începuseră a fi transportate pe front. Fiecare transport era însoțit de patru ofițeri slovaci pentru a veghea ca pe vagoane, în timp ce acestea tranzitau teritoriul slovac, să nu fie afișate inscripții propagandistice. În acest fel se

numărau toate transporturile și se identificau unitățile ce treceau pe teritoriul slovac. Prin intermediul atașatului nostru militar din Budapesta, cu acordul autorităților slovace, toate aceste informații au fost puse la dispoziția Marelui Stat Major Român.

La 1 iunie 1942 lt. col. Constantin Ștefănescu a fost numit atașat militar în Slovacia, cu reședința la Bratislava, și timp de doi ani și mai bine Bucureștii au dispus de o importantă cantitate de material informativ furnizată pe acest canal. În postul de atașat militar slovac în România a fost numit maiorul Josef Parcan.

Ezitări slovace

Între timp relațiile româno-slovace au intrat într-un moment de criză, guvernul slovac înclinând spre o înțelegere cu Ungaria. La 21 aprilie 1942, Gh. Davidescu a avut o convorbire cu Ivan Milecz; acesta din urmă l-a întrebat pe demnitarul român dacă România își rezerva dreptul de a rezolva problema Transilvaniei, la sfârșitul războiului, „prin orice mijloace”. Davidescu a răspuns că spera să nu fie nevoie să se recurgă la „orice mijloace”, fiind convins că până atunci „toți factorii determinanți își vor fi dat seama de imposibilitatea menținerii actualei frontiere cu Ungaria”. Milecz nu s-a arătat convins de acest lucru, dar a constatat, ca și ministrul croat la București, absurditatea de a se menține sub dominație ungu-rească, după război, 400 000 slovaci, 110 000 croați și 1 600 000 români.

La 28 aprilie 1942, Milecz a fost primit de M. Antonescu. Acesta din urmă i-a cerut să precizeze dacă Slovacia a renunțat la colaborarea cu România în schimbul celei cu Ungaria. Aceeași problemă a fost abordată și cu ocazia vizitei ministrului propagandei slovace Tido Gaspar în România, în prima decadă a lunii mai 1942. De altfel și unele cercuri militare

erau înclinate spre un compromis cu Budapesta.

Probabil pentru a mai însenina atmosfera, la 5 iunie 1942 autoritățile slovace l-au decorat pe mareșalul Antonescu cu Ordinul „Marea Cruce Militară” clasa I, cu stea, și pe col. Radu Davidescu, fost atașat militar în Slovacia, cu același ordin, însă cu o clasă mai jos.

La sfârșitul anului 1942 și începutul lui 1943 s-a produs un nou schimb de decorații: 35 românești și 32 slovace. Decorațiile românești au fost expediate în Slovacia de Ministerul Apărării Naționale la 10 ianuarie 1943, printre cei decorați aflându-se 1 general, 2 coloneli, 15 lt. coloneli, 4 maiori, 4 căpitani și 9 locotenenți.

Sporadice au rămas și relațiile economice dintre cele două state; practic, românii doreau să achiziționeze armament din Slovacia, în timp ce aceasta era interesată de petrolul românesc. Marja de manevră a părții slovace rămânea totuși destul de limitată, germanii controlând în cea mai mare parte producția de armament.

Ceea ce rămâne ca o permanentă în acțiunea românească este dorința Bucureștilor de a da pe cât se poate o materializare ideii de bloc unitar româno-slovaco-croat, ca principal instrument de neutralizare a Ungariei. În convorbirea cu Ivan Milecz din 26 ianuarie 1943, M. Antonescu relua ideea că politica ungară urmărea asocierea Croației și în special a Slovaciei, pentru a izola România. Fără a nega intenția de a ajunge la o anumită relaxare a raporturilor sale cu Ungaria, guvernul slovac s-a păstrat pe linia unor relații bune cu Bucureștii. La 16 martie 1943, Ivan Milecz arăta, de altfel, că „Slovacia, în afară de Germania, nu se mai putea baza decât pe România”.

La sfârșitul lunii martie 1943, a sosit la București trimisul special al președintelui slovac Josef Tiso, ministrul Polyak, însărcinat să remită regelui Mihai I Ordinul slovac „Principele Pribina”. Cu

acest prilej, oaspetele slovac i-a mărturisit lui M. Antonescu că „Slovacia contează foarte mult pe prietenia României și este sigură de sprijinul nostru”. La 1 aprilie 1943, Gh. Davidescu a avut o convorbire cu Polyak și acesta îi povestise că ministrul Italiei la Bratislava îl întrebase odată deschis dacă „guvernele slovac, croat și român au de gând să reînființeze Mica Înțelegere”. Polyak răspunsese că nu era nevoie de o pregătire specială, deoarece guvernul ungar ducea o asemenea acțiune împotriva celor trei vecini, încât realizarea înțelegerii ar fi o chestiune de cinci minute.

„...Păturile românești sunt francofile”

În ultima parte a anului 1943 și în prima jumătate a lui 1944, deși situația generală a celor două țări a continuat să se înrăutățească, ideea colaborării nu a fost abandonată. Ministrul de Război, generalul C. Pantazi, și șeful M. St. M., generalul Ilie Șteflea, i-au declarat atașatului militar slovac că armata română suferă un proces de reorganizare profundă, ca urmare a înfrângerilor suferite. „Șteflea – raporta diplomatul slovac – a accentuat de câteva ori că avem interese comune, politice și militare, pe care trebuie să le rezolvăm în viitor”. Pentru atașatul militar slovac Josef Parcan era exclusă o împăcare româno-ungară: „Românii – aprecia el – așteaptă momentul potrivit pentru a intra în Ardeal și a recăștiga teritoriile pierdute. Precizez că Germania sprijină Ungaria și în felul acesta crește pericolul ungar pentru celelalte state vecine”.

Mersul general al evenimentelor și-a pus amprenta și asupra relațiilor româno-slovace. România privea tot mai insistent către anglo-americani. La 26 septembrie 1943, atașatul militar slovac raporta că regele Mihai I și regina-mamă Elena au vizitat spitalele cu prizonieri englezi și

americani răniți în timpul bombardamentului din 1 august 1943. Gestul acesta era o manifestare a simpatiei monarhului față de aliații occidentali. El încheia cu o concluzie mult mai cuprinzătoare: „Realitatea este că toate păturile românești sunt francofile și numai pe politica actuală [în sensul de regimul Antonescu] se sprijină Germania”.

În primăvara anului 1944, tatonările României de a ieși din Axă s-au multiplicat. Atașatul militar slovac raporta superiorilor săi că în cercurile politice românești circula ideea că mareșaul Antonescu va ceda puterea lui Iuliu Maniu, care va încerca să încheie o pace separată cu U.R.S.S., cu dorința de a salva ce se mai putea. La 11 februarie 1944, un nou raport al maiorului Josef Parcan consemna că „mareșaul [Antonescu] este convins că nemții au pierdut războiul și că zilele sale sunt numărate. Știe că numai Maniu poate prelua succesiunea și de aceea îi dă mână liberă”. Acesta se temea însă că între aliații occidentali și U.R.S.S. s-a făcut o înțelegere asupra Basarabiei și a nordului Bucovinei. Românii erau decși, continua el, să lupte pentru Transilvania, până la ultima picătură de sânge. Durerea pierderii Basarabiei și Bucovinei ar fi compensată de reluarea Transilvaniei”.

La rândul său, atașatul militar român la Bratislava sesiza la sfârșitul anului 1943 că Ungaria nu încetase nici o clipă să acționeze pentru o apropiere de Slovacia. În acest context, el informa despre vizita a trei ofițeri slovaci în Ungaria, în februarie 1944, fapt care, după opinia sa, ar trebui să îngrijoreze, deoarece vizita ar fi avut drept scop să asigure unele directive germane pentru organizarea apărării în Munții Carpați. Atitudinea Slovaciei rămânea însă favorabilă unei colaborări cu România, fapt dovedit și de editarea lucrării *De la Tatra la Kaucaz* în care apărea și o hartă a României cu frontierele dinainte de 1940, „gest care spune

mult”, după cum nota atașatul militar român.

În vara anului 1944, cooperarea militară româno-slovacă s-a diminuat, ambele țări fiind preocupate mai mult de rezolvarea presantelor și complicatele probleme cu care se confruntau. Atașatul militar român din Bratislava semnală intensificarea acțiunilor de partizani în Slovacia, creșterea nemulțumirii față de germani, precum și faptul că deși slovacii rămăneau prietenii României, numărul „cehoslovacilor” din țară sporea continuu.

Evenimentele de la București din ziua de 23 august 1944 au întrerupt relațiile cu Slovacia, noul guvern român nerecunoscând regimul Tiso. Misiunea diplomatică română de la Bratislava, care și-a declarat loialitatea față de noul regim politic de la București, nu a fost însă internată nici de autoritățile slovace nici de germani. Deși diplomații slovaci au fost repatriați, cei români au rămas la Bratislava într-o libertate condiționată până la 1 aprilie 1945, când s-au refugiat spre Vest, ajungând în localitatea Zenica, unde, după o serie de peripeții, au fost eliberați, la 12 aprilie 1945 de eșalonul doi al Diviziei 2 munte române. În perioada 13-23 aprilie au cantonat la Piestany, prin grija comandamentului Armatei 1 române. Pe data de 26 aprilie 1945, membrii misiunii diplomatice române au sosit la București.

Datele de care dispunem până în clipa de față ilustrează preocuparea factorilor responsabili din România și Slovacia, în perioada când aceasta din urmă a ființat ca entitate statală de sine stătătoare, de a găsi soluții comune pentru promovarea unor interese specifice într-un context politic și militar complet dominat de cel de-al III-lea Reich. Este limpede că multe din aceste inițiative n-aveau sorți de izbândă, într-un fel sau altul ele venind în contradicție cu concepția celui de-al III-lea Reich privind organizarea acestui spațiu central-european. ■

TITU GEORGESCU LA 70 DE ANI

Spirit neliniștit și tonic, un romantic incurabil, molipsitor. Nonconformist, entuziast și fragil totodată. Așa ni s-a înfățișat nouă, celor care, în urmă cu mai bine de trei decenii, am pășit în marea aventură publicistică numită *Magazin istoric*.

A fost cel dintâi naș al revistei noastre. Era un bărbat de 38 de ani. Tinerețea lui era însă mai ales una a spiritului. Cu ea ne-a convins și ne-a cucerit. Unii vor spune – și poate ei au dreptate – că a fost mai mult decât o aventură, a fost o conspirație.

În acest 23 februarie, profesorul Titu Georgescu împlinește 70 de ani. Cărțile sale l-au împus ca pe un pasionat analist al secolelor XIX și XX. O operă străbătută de fior militant, pusă sub pecetea străvechiului dicton *Historia Magistra Vitae*.

Cea scrisă e completată de una, poate și mai importantă, aceea a dascălului și îndrumătorului spiritual al atâtor tineri pe care i-a șlefuit pentru marea întâlnire cu lumea cărții, cu lumea vieții.

Neliniștea i-a rămas însă și a sporit odată cu anii. Deunăzi, am văzut o carte de versuri purtând numele profesorului. Nu ne-a mirat. De multe ori, istoria, ca și viața, te împinge pe culmile disperării. Poezia-i – atunci – o salvare.

La mulți ani Istoricului, Omului, Dascălului!

„Aprețiem inițiativa redacției de a ne atrage la studierea evenimentului măreț care a unit Unirea tuturor românilor în Statul Național Unitar.

Deși întrebările au fost destul de dificile, ne-am unit forțele și am reușit să le rezolvăm pe toate.

Așteptăm, cât mai curând, și alte concursuri, la fel de interesante și de atrăgătoare.

Cu mult respect,
IOANA OPREA, CONSTAN-
TIN STOICA“.

Am reprodus această scrisoare pentru că ni se pare semnificativă pentru tot ceea ce înseamnă legătura dintre cititori și revista noastră.

Ioana este elevă în clasa a cincea a unei școli bucureștene, domnul Constantin, bunicul ei, este pensionar. Amândoi și-au „unit forțele” pentru a delegea întrebările acestui concurs.

Orice metaforă pălește în fața acestei realități: frăgezimea vârstei, alături de maturitatea împlinită, străduind întru aflarea răspunsurilor la Concursul Magazin istoric.

Un concurs la care premiile sunt acordate din generozitatea sponsorilor. La actuala ediție, premiile I-III sunt sponsorizate de domnul FLORIN STRĂINU, directorul S.C. Romnovomatic Corp S.R.L., din București, căruia, odată cu premianții, îi mulțumim și noi pentru modul în care îi încurajează pe toți pasionații de istorie și de Magazin istoric.

Și acest concurs, dedicat Marii Uniri din 1918, ne-a adus măriturile interesului cu care a fost primit de participanți, ale sentimentelor lor de atașament față de revistă.

Mulțumim tuturor celor care ne-au scris și, cu regretul că mulți dintre concurenții nu au găsit întotdeauna răspunsul corect la una sau mai multe întrebări, îi felicităm pe toți pentru participare.

Și, acum, iată câștigătorii actualiei ediții, desemnați – ca la cele precedente, dat fiind numărul mult mai mare al participanților cu răspunsuri exacte decât premiile acordate – prin tragerea la sorți, efectuată în ziua de 7 ianuarie 1999 la sediul redacției.

PREMIUL I – 1 000 000 lei:
EMANOIL CHIPER, com. Șinca, jud. Brașov

PREMIUL II – 500 000 lei:
VASILE MANTU, Brașov

PREMIUL III – 300 000 lei: dr.
FELIX MARIAN, Baia Mare

PREMIUL IV – 10 abonamente pe
1 an la Magazin istoric

1. AURELIA ROMAN, Cluj-Napoca

2. RADA T. ULCICĂ, Corabia

3. ILIE ELENA, Reșița

4. TEODOR PRIOTEASA, București

5. NICOLAE TEODORESCU, Turnu Măgurele

6. ION CHIRILIUC, București

7. TRAIAN CORNEANU, Cluj-Napoca

8. ION ZAMFIRESCU, Hunedoara

9. COSTICĂ SPĂLĂȚELU, com. Băcălești, jud. Teleorman

10. AVRAM CIOLOBOC, Sibiu

PREMIUL V – 20 abonamente pe 6
luni la Magazin istoric

1. NAGY IOAN FLORIN, Bistrița

2. GHEORGHITA ȘCHEUL, Bacău

3. DUMITRU ȘCHIOPU, Botoșani

4. ȘTEFAN ZACORNEA, sat Orzeni, com. Holboca, jud. Iași

5. NICOLAE I. JITESCU, com. Stroiești, jud. Vâlcea

6. ILIE TEODOROVICI, Brașov

7. CAMELIA SABINA BUICULESCU, Măcin

8. CLARA POPESCU, Suceava

9. VASILE ANGHELUȚĂ, Iași

10. DORIN MÂNZAT, Brașov

11. DUMITRU DIMA, Corabia

12. IOAN I. BĂCILĂ, Sibiu

13. VIOLETA DOINA DIMITRIU, Tecuci

14. GHEORGHE ȚIBREA, Târgu Mureș

15. EUGENIA DIMITRIU, Tecuci Galați

16. DORINA NEGREA, Mediaș

17. DORINA ROGOBETE, București

18. IOAN DUMITRESCU, București

19. VICTOR ASULTANEI, Buhuși

20. DOINA MIHOICI, com. Matca, jud. Galați

Abonamentele la *Magazin istoric* pe un an de zile și, respectiv, 6 luni, vor fi efectuate începând cu luna iulie 1999.

Alexandru Averescu și evreii

SINCERA COLABORARE DUCE LA ARMONIE

T. WEXLER

Imediat după primul război mondial, grație popularității deosebite de

care se bucura în rândul populației, generalul Alexandru Averescu s-a lansat în viața politică (Magazin istoric, nr. 5/1997), fondând Partidul Poporului, formațiune politică în care au intrat și o seamă de personalități ale vieții cultural-științifice, printre care Victor Babeș, Duiliu Zamfirescu, Octavian Goga, Tudor Vianu, Ion Petrovici, P. P. Negulescu, Emanoil Bucuța ș.a. Printre adepții generalului s-au aflat și reprezentanți ai obștei evreiești: poetul Sergiu Dan, ziaristul Streitman, bancherul Achile Saraga, inginerul Jacques Katz.

Ulterior, unii dintre simpatizanții lui Averescu au evoluat spre extrema dreaptă, urmând disidența creată de O. Goga în sânul

Din capul locului, Averescu ținea să precizeze: „N-am fost niciodată antisemit și nici filo-semi: N-am găsit în evrei numai defecte și nici exclusiv calități. Problemele care interesează în mod special pe evrei le-am cercetat obiectiv. Așa cum țin să cercetez orice problemă de interes obștesc sau de gândire ome-

nească. Sunt convins că progresul, pe orice țară, nu se realizează fără o pătrundere serioasă și atentă a împrejurărilor și posibilităților.

Nu văd de ce n-aș recunoaște și n-aș spune, în mod public, că evreii au avut un rol hotărâtor în dezvoltarea economică a țării. Iată, te autorizez să spui că evreii au un mare merit în această direcție și că fără evrei n-am fi avut nici comerț, nici industria pe care

Partidului Poporului. De altfel, Averescu însuși avea simpatii pentru Benito

Mussolini și statul corporatist, biroul său fiind dominat de un mare portret al căpeteniei fasciste, ceea ce i-a atras numeroase acuze din partea multor contemporani. E greu de spus până unde mergeau aceste simpatii și ce consecințe au avut ele asupra convingerilor și acțiunii politice ale generalului. În acest sens, nu ni se pare lipsit de interes să readucem în conștiința celor de azi unele din ideile exprimate de el în cuprinsul unui interviu pe care proaspătul mareșal l-a acordat ziaristului M. Sărățeanu și care a apărut în Curierul israelit din 9 noiembrie 1930. Averescu își precizează în acest interviu poziția sa și a grupării sale politice față de minoritatea evreiască din România.

le avem și, de ce n-aș recunoaște că deplasarea ce s-a produs după război, prin încetățenirea evreilor, a provocat fricțiuni care trebuie tratate fără ușurință, ca să le putem înlătura fără dificultăți.

Sistemul exagerărilor ca și cel al făgăduielilor, însă, nu-l aprob și deci nu-l urmez. Nu pot folosi țării nici exagerările antisemite de depreciere absolută, de tulburare și de dezordine, nici exagerările promisiunilor de circumstanță,

În imagini: Alexandru Averescu (stânga) și șef-rabin dr. Jacob Niemirower.

care se adresează de obicei din diferite tabere politice, nici false măguliri la adresa evreilor. Sunt deci hotărât împotriva oricărei mișcări de dezordine și oricărui făgăduieli demagogice, fatal înșelătoare. Cred că orice guvern trebuie să vegheze ca legea să fie respectată și liniștea publică să fie asigurată”.

În septembrie 1930, din inițiativa unui deputat național-tărănist, s-a propus în Parlament modificarea Legii cultelor. Averescu, rugat să-și prezinte punctul de vedere în această chestiune, a spus: „Fiind la guvern, am prezidat măsuri și inițiative ce rezultau din principiul fundamental al egalității cultelor recunoscute. Sub guvernarea mea s-a luat inițiativa congresului confesional evreiesc, care avea să stabilească fixarea principiilor organizării autonome a cultului mozaic. Tot sub guvernarea mea s-a stabilit reprezentarea cultului mozaic în Senat, prin dl. șef rabin dr. Niemirower, până la rezolvarea prin lege a principiului de reprezentare prevăzut de Constituție.

Dacă legea [propusă de] dr. Vlad păcătuiește față de prevederile Constituției, bineînțeles se cere reintrarea în legalitate. Noi nu ne schimbăm atitudinea ce am avut-o în chestiunea organizării cultului mozaic în tot timpul guvernărilor noastre”.

În același context este interesant ce gândea Averescu și în privința școlilor confesionale particulare ale comunității evreiești: „Inițiativa particulară pe tărâmul școlar constituie un sprijin dat statului român. Ea trebuie să fie încurajată. În nici un caz nu trebuie nedreptățită stăruința, de oricine depusă, pentru pregătirea românească a noilor generații. Școala care pregătește buni cetățeni, cu dragoste de țară și de neam, nu trebuie să fie stingerită în dezvoltarea ei. Comunitățile care susțin asemenea școli au

desigur un drept la recunoștință și încurajarea noastră”.

Comentând deficiențele legii de încetățenire a evreilor de după primul război mondial, deficiențe care făceau ca numeroși evrei să

„Împotriva oricărei mișcări de dezordine”

fie lipsiți de drepturi cetățenești, Averescu afirma: „O lege care dă asemenea rezultate trebuie examinată: din punct de vedere constituțional, legal, juridic și umanitar. Și chiar dacă păcătuiește dintr-un singur punct de vedere, ea trebuie fără întârziere modificată”.

În alegerile parlamentare din 1920, Partidul Evreiesc obținuse cinci locuri de deputat în Parlament. Voturile obținute se datoraseră în special electoratului evreiesc din provinciile recent unite cu România (Transilvania, Basarabia și Bucovina). Electoratul din Vechiul Regat urmărea sfaturile dr. Pilderman, care îi ceruse să voteze listele partidelor politice românești pe care

„Nu izolarea în partide naționale...”

fuseseră incluși și candidați evrei. Rugat să comenteze situația din 1920, Al. Averescu ținea să facă următoarele precizări: „Nu sunt împotriva partidelor minoritare și nu duc luptă împotriva lor, ca atare și eu am făcut un pact cu un partid minoritar. Dar privind chestiunea prin prisma interesului obștesc al minorităților reprezentate de aceste partide, am spus că nu izolarea în partide naționale separate slujește mai bine interesele minorităților. Se înțelege de la sine că minoritățile pot obține mai mult prin ajutorul minorităților de la majoritate, decât printr-o organizare izolată care înseamnă și lupta separată. Însăși izolarea și separațiunea dau im-

presia războiului. Firește că atmosfera acestei războiri, adăugată la dificultățile existente, tulbură și cele mai bune intenții. De aceea, privind problema prin prisma intereselor minorităților de la noi, socotesc că existența partidelor politice minoritare naționale nu facilitează rezolvarea problemelor minoritare, ci, dimpotrivă, le îngreuează.

Evreii români nu se consideră minoritate națională. Ei se deosebesc de noi numai prin religie și origine. Dar este evident că origine e legat de trecutul și de soarta poporului român, cine împărtășește bucuriile și nevoile noastre, cine ia parte la opera de consolidare a țării, în care s-au născut părinții și părinții părinților săi, nu se poate izola sub nici un motiv de majoritatea cetățenilor acestei țări. Orice izolare ar fi nefirească și în detrimentul evreilor.

Dacă evreii au și interese care izvorăsc din credința și trecutul lor, apoi aceste interese care intră în cadrul legilor fundamentale ale țării nu pot fi bine satisfăcute decât în atmosfera unei armonii realizate printr-o sinceră conlucrare cu partidele de guvernământ. Însuși antisemitismul exagerat și tulburări n-ar mai găsi teren și timpul ar înlătura definitiv orice motive de fricțiuni dacă o astfel de conlucrare s-ar întinde mai mult.

Până atunci, respectul legii și ordinii trebuie asigurat de oricine este la cămaștatul lui”.

Acest interviu, reprodus aici în ceea ce are el mai consistent, trădează nu doar simpatia și obiectivitatea lui Al. Averescu în privința raporturilor dintre majoritatea românească și minoritatea evreiască dar și unele puncte de vedere de o anumită actualitate. Ele întregesc imaginea omului politic de la începutul deceniului patru, perioadă în care în societatea românească se manifestau tot mai virulente curente și orientări politice antisemite și xenofobe. ■

**CORNELIU ZELEA
CODREANU –
PARLAMENTAR**

RADU COLT

Anul 1989 a făcut posibilă reîntoarcerea societății românești la o viață politică pluripartidistă¹. Au reapărut pe scena politică ideologii și partide din perioada interbelică. Pe lângă bine cunoscutele formațiuni: Partidul Național Țărănesc (devenit Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat), Partidul Național Liberal, sau Partidul Social Democrat Român, legionarismul a început și el să se manifeste tot mai intens, chiar dacă nu ocupă un loc important în spectrul politic. Evident, adepții tuturor acestor formațiuni politice își revendică moștenirea interbelică; în zestră legionară, figura și acțiunile lui Corneliu Zelea Codreanu au, incontestabil, o pondere însemnată. Iată de ce credem că nu este lipsită de interes cunoașterea activității de parlamentar a lui C.Z. Codreanu.

Primul discurs: impresie penibilă

În cunoscuta sa *Cărticică a șefului de cuib*, o adevărată biblie pentru fiecare legionar, șeful mișcării legionare declară că „legionarul disprețuiește lumea politică și nu stă de vorbă cu ea”. Cu toate acestea, în aprilie 1930 el a înființat Garda de fier ca o secție politică a mișcării legionare și, în perspectiva viitoarelor alegeri parlamentare, în decem-

brie 1930, a schițat chiar un program, adus la cunoștința electoratului în vara anului 1931, cu ocazia alegerilor organizate de guvernul Iorga-Argetoianu. Sub numele de „Gruparea Cornelii Zelea Codreanu” (Legiunea Arhanghelul Mihail și Garda de fier fuseseră dizolvate de guvernul național-tărănist în ianuarie 1931), șeful legionar a candidat pentru un loc în Camera Deputaților. Neputând obține pragul de 2% din voturi, nu a putut accede în Parlament. Lui Codreanu i-a surâs însă norocul: prin numirea lui Mihail Manoilescu, deputat de Neamț, în funcția de guvernator al Băncii Naționale a României, locul său a rămas vacant, la 30 august organizându-se alegeri parțiale în acest județ. În urma

unei abile campanii electorale, Codreanu a obținut 11 193 de voturi și la 15 noiembrie și-a ocupat locul pe băncile Adunării Deputaților. A fost validat în ziua de 23 noiembrie, după ce fuseseră respinse mai multe contestații depuse împotriva candidaturii sale.

Debutul parlamentar și l-a făcut cu ocazia dezbaterilor privind răspunsul la mesajul Tronului, în ziua de 3 decembrie 1931. Având deja faimă de „revoluționar“, nu a fost primit cu simpatie de către colegii săi din Cameră. Singurele aplauze, răzlete, au venit din partea unor deputați ai Ligii Apărării Național Creștine și ai opoziției. În chiar debutul discursului său, C.Z. Codeanu a făcut precizarea

¹ Semnatarul acestui articol este absolvent al Facultății de istorie, Universității Creștine „D. Cantemir”, promoția 1998 și actualmente cursant al programului de studii aprofundate la Facultatea de istorie a Universității București. Este profesor de istorie la Grupul școlar auto din Brașov.

că se prezenta ca un exponent al „generației tinere, generației zburătoare... generației martirizată... răstignită” și fixa ca puncte cardinale ale mișcării sale „Dumnezeu-Patrie-Rege-Familie proprietară”. Arată apoi că pe evrei îi denușește cu termenul de „jidani” nu în sens peiorativ, ci pentru că „așa cred eu că se numesc”. Oricum, fiind convins că aceștia „atacă existența nației”, pentru el era „clar și precis: inteligentă sau neinteligentă, parazită sau neparazită, morală sau imorală, această populație este o populație dușmănoasă, aici pe pământul țării”. Cu această obsesie, Codreanu taxează de la bun început populația evreiască drept dușman al țării. Și insistă. Vorbind despre situația din Maramureș, Bucovina și Moldova – zone în care evreii trăiau în procente destul de ridicate –, el aprecia că „ne găsim în fața unei invazii străine și avem dreptul și datoria să ne apărăm patria”. Pentru a fi mai convingător, scoate și arată celor prezenți în incinta Camerei o bucată de pâine amestecată cu rumeguș: „Oricui îi arde să facă glume pe spatele neamului românesc, mai întâi de toate să vadă ce mănâncă el”.

Cât privește politica externă a țării, Codreanu se declară ca făcând parte dintre cei care cred că „soarele nu răsare la Moscova, ci la Roma”, exprimându-și un crez pe care nu-l va schimba până la moartea sa.

Referindu-se la viața politică internă, Codreanu afirmă că „poporul nu iubește partidele politice”, după părerea sa și pe bună dreptate, acestea nefiind „forme superioare ale perfecției care să îi câștigat dreptul la

nemurire”. Mai mult, a continuat el, „partidul politic este o societate anonimă de exploatare a votului universal”, care „neglijă interesele poporului și ale patriei, susținând numai interesele particulare ale partizanilor”. Dar ceea ce a provocat reacția vehementă a sălii a fost afirmația sa că „democrația este incapabilă de autoritate”, că „este pusă în slujba marii finanțe naționale sau internaționale jidănești”.

Prima măsură: pedeapsa cu moartea

Ce soluții practice imediate propune el pentru însănătoșirea situației generale a țării? „Introducerea pedepsei cu moartea, exclusiv pentru manipulatorii frauduloși ai banului public”, „revizuirea și confiscarea averilor celor care și-au furat țara”, „tragerea la răspundere a tuturor oamenilor politici care se vor dovedi că au lucrat în contra țării”, incompatibilitatea calității de om politic cu aceea de membru în consiliile de administrație ale băncilor și întreprinderilor, declararea „dreptului de proprietate în toate domeniile... pentru elementul românesc”, alungarea evreilor – „exploatare nemilosă”. Și dacă toate aceste măsuri nu pot fi îndeplinite, să fie dizolvat Parlamentul și să se convoace Adunarea Constituantă care să-l aleagă pe „cel care va fi chemat să ia toate măsurile necesare pentru salvarea României”.

Sperase ca aceste luări de poziții să zguduie societatea românească. Nu s-a întâmplat așa. În primul rând, pentru că discursul său fusese ținut într-o după-amiază spre seară, când „ședința era pe sfârșit și băncile aproape goale”, iar în al doilea rând pentru că C.Z. Codreanu era un slab orator. De altfel, el însuși

avea păreri proaste despre oratorie. „Un discurs – spunea el –, oricât ar fi el de frumos și oricâtă lume l-ar asculta, rămâne tot vorbă goală și nu trăiește. Pe când fapta este un permanent discurs”. Cu alte cuvinte, el era omul faptei. Nichifor Crainic povestește în memoriile sale cum îi concepușe întregul discurs, iar el îl învățase pe de rost: „El [Codreanu] n-avea darul oratoriei. Dar îl spunea frumos”. În realitate, a lăsat o impresie penibilă.

În ședința din 10 decembrie 1931 a luat din nou cuvântul, cu ocazia dezbaterilor privitoare la modificarea legii învățământului primar și a legii organizării administrației locale, în baza cărora învățătorii urmau să fie plătiți din bugetele locale. Întâmpinat cu ostilitate și întrerupt de mai multe ori, Codreanu a pus problema pe teren etnic, afirmând că „aproape jumătate din comunele acestei țări sunt sub stăpânire străină”, care manifestă „ostilitate și vrăjmășie categorică față de elementul românesc și, în special, față de cultura românească”. Așadar, în aceste zone învățătorul trebuie să fie „un pion al românismului”, a-l lăsa la cheremul administrației locale ar fi o crimă. Aproba modificarea legilor, dar cu specificarea ca banii din bugetele locale să fie vărsați în bugetul național și de aici să fie plătiți în continuare învățătorii.

Două zile mai târziu, a luat din nou cuvântul, cu ocazia sărbătoririi lui Octavian Goga (împlinea 50 de ani). Într-un stil milităresc, a adus omagiul a „45 000 de soldați apărători ai acestui pământ”, care-l salută pe sărbătorit „nu ca pe un fiu, ci ca pe un general cu sabia trasă, care la 1916 ați comandat sufletele soldaților români” (*Magazin istoric*, nr. 9, 10/1997); poeziile lui Goga sunt ca o evanghelie

În imaginile din p. 49: într-un parlament aflat permanent sub presiunea gravelor probleme economice-sociale (în stânga: demonstrație în fața Parlamentului, în decembrie 1932, pentru reducerea impozitelor), șeful mișcării legionare n-a trezit nici un fel de simpatii.

pentru legionari și le vor citi, dar „nu pentru a le admira incomparabila frumusețe, ci pentru a găsi în ele focul sacru necesar învingătorului“.

Vorbe mari și antisemitism

La reluarea activității parlamentare, după vacanța de Anul Nou, în chiar a doua ședință, a anunțat o interpelare, care a rămas ca și altele nedevelopată, adresată miniștrilor de Interne și Război, cu privire la măsurile luate după manifestările antiromânești ale populației evreiești de la Soroca și insultarea armatei române „de presa înstrăinată“. El a luat poziție și în favoarea populației bucovinene adeptă a stilului vechi al calendarului, care în opinia sa reprezenta „chintesența ortodoxiei noastre“ și care fusese maltrată în timpul sărbătorilor de iarnă de către autorități, exprimându-și mirarea că toate acestea se puteau întâmpla în vreme ce „sunt garantate prin legi toți ateii și toți dușmanii lui Cristos au libertate deplină în manifestare, toate sectele religioase periculoase Bisericii noastre, ba chiar unele periculoase statului român, iar acești creștini religioși sunt scoși în afară de toate legile“.

Dar incoerența și lipsa unui program viabil al mișcării politice pe care Codreanu o reprezenta în Parlament au ieșit în evidență cel mai clar cu prilejul discutării legii pentru asanarea datoriilor agricole, care a stârnit vii discuții. Codreanu nu putea să nu ia cuvântul. A făcut-o în ședința din 8 martie 1932, afirmând că este pentru o lege a reglementării datoriilor agricole și o va și vota, dar cu anumite modificări. Este evidentă dorința sa de a atrage atenția prin formularea unor observațiuni pur

Mișcarea legionară a reușit să atragă în rândurile sale un mare număr de elevi și studenți, speculând cu abilitate nevoile lor reale. În imagine: o demonstrație studențească în fața Palatului regal (decembrie 1932)

demagogice. El afirmă că trebuie făcută o distincție între creditorul cinstit și cămătar, „care este un tâlhar“, la fel și debitorul cinstit de cel care „a luat bani și i-a cheltuit în petreceri, în orgii și a cumpărat automobile, palate etc.“ Măsura trebuie extinsă asupra „tuturor, și mari și mici“, pentru că „sunt bătuți de aceleași nevoi“, mai mult, conversia datoriilor să fie extinsă și asupra minerilor, muncitorilor, micilor meseriași, funcționarilor, pensionarilor, șomerilor. Tot în spirit propagandistic cere revizuirea vânzărilor silite „pe cinci ani în urmă“ și aplicarea măsurii și pentru capitalul străin, deoarece „delicatețea noastră față de elementul străin are să ne omoare“. Problema conversiunii în Moldova, afirmă el, îmbracă un caracter național, pentru că proprietarii „din tată în fiu, de la Ștefan cel Mare“, pierd pământurile în favoarea „bâncilor jidănești“.

În ianuarie 1932, s-a declarat un loc vacant de deputat la Tutova. C.Z. Codreanu și-a mobilizat din nou echipele și a

hotărât ca pe acest loc să candideze tatăl său, Ioan Zelea Codreanu. Fixate pentru 17 martie, alegerile s-au amânat pentru 17 aprilie, după ce, în urma unor ciocniri violente între autorități și echipele gardiste, în luna martie guvernul Iorga dizolvase din nou Garda de fier. Drept urmare, Codreanu a ripostat în Parlament, fiind însă întrerupt deseori și aproape în imposibilitate de a vorbi. A reușit totuși să lanseze amenințarea că va declanșa lupta pe viață și pe moarte împotriva prigonitorilor neamului. De altfel, el mărturisește că se simte stinger printr parlamentari, „singur în mijlocul unei lumi dușmane“. Neavând experiența luptei parlamentare, nici talentul „oratoriei democratice“, care reprezenta în opinia sa „multă frază goală, dar pompoasă, strălucitoare, gesturi pregătite în oglindă și o bună doză de obrăznicie“, Codreanu nu s-a putut integra vieții parlamentare. Demisia guvernului Iorga puna capăt și primei sale experiențe la tribuna Parlamentului.

Indispus și monosilab

Noul guvern Al. Vaida Voievod a organizat rapid alegeri, iar organizația lui Codreanu (teoretic desființată, dar continuându-și nestingherită activitatea) a depus candidaturi în 36 de județe. Alegerile pentru Adunarea Deputaților (17 iulie 1932), desfășurate „cu bății, cu crime, cu toate ingerințele cunoscute care duc la victoria guvernului”, au adus legionarilor 2,37% din voturi și 5 mandate de deputați, printre care și Codreanu.

El însuși a luat foarte rar cuvântul, în schimb foarte activi au fost tatăl său I. Z. Codreanu și Mihail Stelescu. Corneliu Codreanu a și lipsit de la mai multe sedințe.

În sesiunea parlamentară 1932-1933 au fost două momente mai importante în care șeful legionar a luat cuvântul. Primul s-a petrecut cu ocazia răspunsului lui Titulescu la o interpelare adresată de Gh. I. Brătianu, cu privire la tratativele referitoare la pactul de neagresiune cu U.R.S.S. Codreanu era de părere că discuțiile n-ar fi trebuit purtate în jurul semnării pactului, „esențial este ca să ieșim din linia tradițională în care poporul român a trăit o viață de mai multe ori milenară, aceea de a fi veșnic cu arma la picior”. În numele tinerilor „care mâine vom fi chemați ca să iscălim tratate de pace, nu cu cerneală și pe hârtie, ci cu vârfuri de baionetă și cu sângele nostru pe lespezi nemuritoare de piatră”, Codreanu cerea: „Să ne redăți curajul și să ne redăți moralul prin măsuri interne de dreptate pentru tot poporul acesta: și să ne dați armele!” Numai așa, el și tineretul în numele căruia vorbea, va putea să-și facă datoria. La începutul anului 1933 s-a produs o nouă schimbare de guvern. Al.

Vaida Voievod revenind în fruntea cabinetului, după un scurt intermezzo Iuliu Maniu. Noul guvern își începea activitatea pe fundalul unor grave frământări generate de criza economică. În acest context a fost adoptată cea de a treia „curbă de sacrificiu”, care a provocat mari acțiuni protestatare ale muncitorimii, îndeosebi ale ceferiștilor și petroliștilor. În ședința Parlamentului din 3 februarie 1933, președintele Consiliului de Miniștri a prezentat un proiect de lege privind introducerea stării de asediu. C.Z. Codreanu a luat cuvântul opunându-se acestui proiect, considerat de el o „greșeală politică foarte mare”. Mai mult, el credea că și prin adoptarea acestei măsuri spiritele nu se vor liniști, pentru că... în societatea Astra Română „nu este românesc decât sângele muncitorilor și pământul pe care-l exploatează străinii”.

Evenimentele au evoluat pe o linie violentă și la 16 februarie 1933, la Atelierele C.F.R. Grivița din București, pe baza legii votate în ședința din 3 februarie, mișcarea protestatară a muncitorilor a fost înăbușită prin forță. Tragicile evenimente au constituit obiectul unor dezbateri extrem de încordate în Parlament, C.Z. Codreanu cerând, cu acest prilej, o anchetă parlamentară, deoarece se îndoaia de exactitate relatării ministrului de Interne, G. G. Mironescu. A continuat spunând că nu îi este frică de „comunism sau bolșevism”, ci de „faptul că oamenii de la acele ateliere nu au ce mânca; le este foame”, se temea și de „setea de dreptate” a acelor oameni. Încheia, atrăgând atenția guvernului că „va fi ordine deplină în țară” numai atunci când va satisface „foamea și setea de dreptate”.

Două zile mai târziu, în Parlament s-a discutat un proiect de lege din inițiativă parlamentară, la care a contribuit și Codreanu, prin care morile țărănești primeau anumite scutiri. Până la încheierea sesiunii parlamentare (23 aprilie 1933), Codreanu a mai vorbit doar de două ori: o dată pentru a polemiza cu A.C. Cuza pe tema votării legii stării de asediu, și a doua oară cu prilejul discutării extinderii „Legii Mărzescu”, privitoare la reprimarea unor infracțiuni contra liniștii publice, când a atras atenția parlamentarilor național-țărăniști că reacția lor, în 1924, când erau în opoziție și se discutasese acea lege, fusese cu totul alta decât în 1933. Concluzia: „tineretul e adânc îndurerat când dv. îi serviți asemenea exemple de inconsecvență morală”.

Odată cu sfârșitul sesiunii parlamentare, la 23 aprilie 1933, a luat sfârșit și cariera parlamentară a lui C. Z. Codreanu. Contemporanii săi, în primul rând colegii din forul legislativ, au fost unanimi în a remarca submediocra prestație a căpeteniei legionare. Cea mai cuprinzătoare ni se pare părerea lui Al. Vaida Voievod, și el un om cu vederi de dreapta în acea epocă. După el, slaba prestație a lui Codreanu și a colegilor săi se datora „atât lipsei unei pregătiri suficiente, cât și talentului submediocru de care dispuneau. Neavând talent oratoric, C.Z. Codreanu se ferea să țină vreo dată un discurs. El se mulțumea să citească textul unei interpelări, pe care o anunța dar pe care o făcea uitată, nemaidezvoltând-o. Totdeauna făcea impresia că e indispus. Moros [rece] și monosilab, nu încălzea și nu atrăgea prin felul individualității lui”. ■

Cronici paralele la secolul

Cronici paralele la secolul

SECOLUL VITEZEI

VICTOR IONESCU

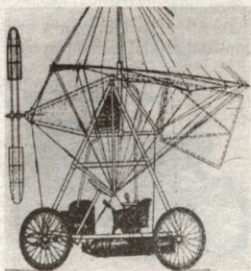
Dacă în 1900 ai fi spus cuiva că omul se va deplasa cu viteze de două ori mai mari decât sunetul, ți-ar fi răs în nas. În comparație cu nivelul de cunoștințe de la începutul veacului, automobilele, trenurile, avioanele, rachetele și navele spațiale – care mănâncă spațiul câștigând timp – par ireale. Sigur, existaseră vizionari de tip Jules Verne. Dar nici ei nu au putut să-și imagineze viteza cu care secolul XX avea să facă să progreseze omenirea.

Iată de ce, fără a greși, putem numi secolul nostru secolul vitezei. El vine după secolul mecanicii sau al industrializării.

Visul zborului

Debutul a fost făcut în 1900. Zeppelinul, un dirijabil pe schelet rigid, consacră Germaniei primul loc în domeniul zborurilor trans-și intercontinentale. Primul zbor l-a făcut la 2 iulie 1900 chiar inventatorul – contele Ferdinand von Zeppelin (1838-1917). Dirijabilul său avea 128 m lungime, 11 300 m³ volum și două motoare, care-i asigurau colosala viteză de ...29 km pe oră.

Performanțele au fost rapide. În 1908, Zeppelin IV a survolat Alpii; în 1910 Marea Măneicii. În 1919 uriașa navă aeriană a traversat Oceanul Atlantic, zborul durând 108 ore dus și 75 întors. În 1921 Marina americană a

dezvoltat Zeppelinul umplut cu heliu, numit C7. Ultimele performanțe au fost zborul deasupra Polului Nord, realizat de colonelul Umberto Nobile (Italia), și ocolul lumii, executat de germani, cu dirijabilul numit chiar Graf Zeppelin, condus de Hugo Eckner.

Cel mai rapid ocol al Pământului fusese până atunci cel imaginat de Jules Verne, în 80 de zile. Dirijabilul Graf Zeppelin a ocolit planeta în timpul record de

21 de zile, între 8 și 29 august 1929.

La numai trei ani după primul Zeppelin, aviația debuta și ea cu un prim zbor controlat, într-un aparat mai greu decât aerul. Acțiunea s-a petrecut în Carolina de Nord, în dimineața zilei de 17 decembrie 1903. Autorii ei erau frații Wilbur și Orville Wright, iar aparatul lor zburător cântărea 275 kg. Se numea pur și simplu „Zburătorul”. El s-a ridicat la 3 metri deasupra solului și a parcurs doar 37 metri.

Reușita fraților Wright a fost primită cu indiferență, ceea ce nu i-a descurajat. În 1904 „Zburătorul” nr. 2 era gata de decolare. Era mai robust, iar motorul său dezvoltă 16 cai. Cu acest aparat frații Wright au realizat primele zboruri circulare. În 1905 „Zburătorul” nr. 3 parcurgea 38 km în 38 minute, ceea ce însemna o viteză de 60 km pe oră. Și, cu toate acestea, brevetul pentru o mașină

Comentator de politică internațională și istoric, realizator al emisiunilor de televiziune „Mapamond”, „Atlas”, „Timpul Europei”, „Tranzit TV” și „Telemeridiane”, Victor Ionescu este colaborator al revistei Magazin istoric din 1975.

zburătoare a fost eliberat abia la 22 mai 1906. Purta numărul 821 393.

Armata a fost prima interesată de mașina zburătoare.

La 18 martie același an, Traian Vuia realizează în Franța prima decolare cu mijloace proprii de bord. Din lipsă de martori oficiali recordul scriptic aparține însă brazilianului Santos-Dumont, care, în noiembrie 1906, a zburat în fața unei comisii. Motorul lui Vuia, de concepție originală, funcționa cu dioxid de carbon, dezvoltă 20 CP, dar avea o autonomie doar de 5 minute. După ce a rulat 50 m, avionul Vuia 1 s-a desprins de sol, zburând 12 m la o înălțime de 1 m. În 1908 președintelui Wilson i s-a cerut achiziționarea unei „mașini Wright”, care urma să fie plătită cu 25 000 dolari, dacă îndeplinea următoarele condiții: să transporte două persoane, să atingă 65 km/h și să aibă o autonomie de zbor de 200 km. În timpul încercărilor s-a produs un accident, în care Orville s-a rănit și a fost ucis primul pasager din istoria aviației. Ministerul de Război american a cumpărat avionul, ceea ce a deschis imediat apetitul altor mari puteri ale vremii. Rusia și Italia au trimis emisari însărcinați să cumpere „mașini zburătoare”, iar în Franța a fost deschisă prima școală de pilotaj.

Căruța fără cai

Secolul vitezei a fost marcat de un al treilea debut în 1908. Atunci, Henry Ford a produs primul automobil de serie, revoluționând nu atât cercetarea, cât metodele constructive care au devenit, după el, specifice secolului XX. Dezvoltând montajul pe bandă, Henry Ford a condus America spre a doua industrializare. În 1925 mașina Ford Runabout se vindea cu 265 de dolari, adică echivalentul a trei salarii lunare ale unui muncitor la uzinele Ford din Detroit. Și

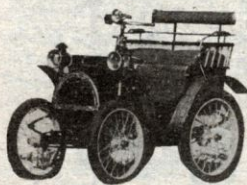
astăzi acest raport dintre salariu și prețul unui automobil rămâne uluitor.

Modelul T era cu adevărat mașina americanului de mijloc. Secretul marelui succes a constatat în prețul mic, în securitate și simplitate. Proprietarii puteau să-și facă singuri cea mai mare parte a reparațiilor. Se ajunseser până acolo încât fermierii cumpărau modelul T, pentru a-l folosi la muncile câmpului. Aplicând principiile economiei de piață, Henry Ford a recurs simultan la creșterea producției și la scăderea prețurilor.

Producția în serie, numită în germană „Fordismus”, s-a răspândit de la Ford în toată industria americană și de aiurea, dând naștere unei noi forme de a munci și chiar unui nou mod de viață.

Una dintre coincidențele istoriei face ca, în momentul în care motorul cu explozie, ce echipa atât avioanele cât și automobilele, ajunsese la performanțe notabile, să apară și concurența.

În 1923 în Germania era construit primul camion cu mo-

tor Diesel. Un an mai târziu în Statele Unite era produsă și prima locomotivă Diesel pentru ca, din 1927, tot americanii să înceapă a produce în serie motoare Diesel pentru avioane.

Cursa pentru viteză era din ce în ce mai acerbă. Înainte ca veacul să atingă primul său pătrar, omul a construit cea dintâi autostradă, Milano-Varese, și a inaugurat o linie aeriană intercontinentală, care aparținea englezilor.

Unde a ajuns Zeul automobil la sfârșitul secolului se poate vedea din aceste cifre: numărul mașinilor este de 565 la 1 000 de locuitori în Italia, de 499 în Germania, de 439 în Franța. Constructorul numărul unu de automobile, General Motors, din S.U.A., a fabricat în 1997 peste 8 000 000 de mașini.

Chemarea stelelor

Doar că, tot prin ironia istoriei, cu șase ani înainte ca dirijabilul german Von Zeppelin să facă ocolul Pământului (1929), tot în Germania, Herman Oberth, născut la Timișoara, făcea primele studii asupra rachetelor (1923), în același an înființându-se, spre mirarea oamenilor care se considerau normali, o „Asociație pentru navigația spațială”. Membrii acesteia erau priviți cam așa cum era privit mușchetarul-spadasin și fanfaron Cyrano de Bergerac, care povestea despre călătorii spațiale și despre asteroizi.

Oamenii nu credeau în așa ceva.

Și totuși, unii dintre ei pregăteau primii pași spre stele. Americanul Robert Goddard și-a scris primele note despre rachetă în 1909. În 1913 el decreta că o rachetă de 90 kg poate propulsa în spațiul extraatmosferic o greutate de 450 g. Războiul mondial a fost acela care i-a permis să progreseze, sub egida Artileriei. Între 1920 și 1923 Artileria navală i-a oferit 100 dolari pe lună pentru studii. În 1925 Goddard a reușit să țină în aer timp de 24 secunde un motor-rachetă cu combustibil lichid. Paralel, guvernul german

subvenția cercetărilor lui Herman Oberth.

Prima rachetă cu propergol a zburat două secunde și jumătate, parcurgând 56 m, la înălțimea de 12,5 m. În 1935 o rachetă cu combustibil lichid atingea altitudinea de 2 300 m și depășea viteza sunetului.

Între timp, echipa de tehnicieni care lucrase cu Oberth transformase teoriile acestuia în practică. Racheta V2 a fost experimentată și definitivată în 1944. Von Braun, părintele ei, luat prizonier de americani, va

îmbina visul lui Goddard cu cel al lui Oberth.

După război, competiția sovieto-americană a demarat în trombă. În 1957 rușii lansau Sputnik I, primul satelit artificial al Pământului. La 31 ianuarie 1958 o rachetă Jupiter C (derivată din V2 și construită chiar de Von Braun) lansa primul satelit american, Explorer I.

Cursa cailor putere

Dezvoltate – cum am văzut – la începutul secolului, avioanele cu elice au câștigat din ce în ce mai mult în viteză și autonomie. În 1910 un Bleriot XI, pilotat de Alfred Leblanc, depășea 100 km/oră. După doi ani, tot un francez, Marcel Prevost, atingea colosala viteză de 203,9 km/oră.

Apoi creșterile au fost mai lente și întrerupte de războiul mondial. Dar în 1921, un aparat Nieuporte-Delage sărea la 330,3 km/oră. În doi ani s-au depășit 400 km, dar pentru spargerea barierei 500 au fost necesari încă cinci ani. Abia în 1928 italianul di Bernardi, cu un aparat Moechi M52, atingea 512,8 km/oră.

Apoi englezii au depășit 600 km/oră în 1931, italienii 700 km/oră în 1939. Recordul absolut de viteză al avioanelor cu elice a fost stabilit în 1979 de americanul Steve Hinton, pe un Mustang P 510: 803,1 km/oră.

Evident că avionul cu elice avea limitele lui. Revenea reactorului meritul de a prelua ștafeta. La al doilea salon internațional de aeronautică de la Paris, din 1910, Henri Coandă a prezentat primul avion cu reacție. Avea o formă aerodinamică nemaivăzută până atunci, rezervoarele dispuse în aripi (ca astăzi) și toată suprafața șlefuită. La 16 decembrie, după închiderea salonului, Coandă a reușit decolarea cu avionul său, care s-a prăbușit însă și a ars.

Turboreactorul a fost inventat în 1911 de francezul François René Lorin și perfecționat și pus în aplicare în 1936 de René Leduc. El este constituit practic dintr-un sistem de compresie, o cameră de combustie și o duză de evacuare. Aerul aspirat din față este comprimat și încălzit, ținut în turbină și apoi împins înapoi prin duză cu mare putere.

Primul record de viteză al unui avion cu reacție a fost consemnat în 1945. Era de 975 km/oră.

În numai doi ani reactorul depășea 1 000 km/oră, iar în 1958 și pragul de 2 000 km/oră. De aici până la zborul cu Mach 2 (adică de două ori viteza sunetului), mai era un pas. L-au făcut francezii în 1958, cu un Miraj III AO1, care a atins viteza de 2 400 km/oră. Studiile pentru producerea unor supersonice de pasageri datează din 1956. În 1962 francezii și britanicii au încheiat un acord pentru producerea unor astfel de avioane. În 1967, cu doi ani înainte ca primul Concorde să fie botezat, 16 companii aeriene din toată lumea optau pentru 74 de aparate.

Zborul prototipului Concorde 001 a avut loc la 2 martie 1969, iar la 4 noiembrie 1970 Concorde depășea viteza Mach 2.

Între timp, liderul absolut al construcțiilor aeronautice, firma Boeing din Seattle, a uzat de toate mijloacele pentru a boicota Concorde-ul. Rând pe rând, 11 dintre cei 13 transportatori au renunțat la comenzile și opțiunile pentru Concorde, cifrate în 1973 la 70.

Doar British Airways și Air France și-au împărțit cele 16 avioane de acest tip construite. Ele au început din 1976 să asigure lungile rute Paris-Rio de Janeiro, Londra-Bahrein, Paris-New York, Paris-Mexico City, Londra-Wellington etc. La ritmul mediu de 600 ore de zbor pe an, aparatele Concorde (6 franceze și 7 britanice) vor fi menținute în serviciu până în anul 2020.

Record: un Mercedes cu 66 km/h

După 30 de ani de la concepția sa, Concorde rămâne cel mai avansat avion construit vreodată de om. Americanii au avut un proiect de supersonic de pasageri în 1969, dar l-au abandonat, iar sovieticii au scos în 1971 Tupolev 144, supranumit Concorde-ski (datorită imitării evidente a modelului franco-britanic), dar, pe rând, avioanele Tu 144 s-au prăbușit la Le Bourget (1973) și Moscova (1978).

Pentru a construi un avion mai rapid decât Concorde-ul, despre care se spune că străbate o furtună precum glonțul o picătură de apă, va fi nevoie de noi aliaje și metale de care, deocamdată, nu dispunem.

Pe șosele lupta pentru viteză a fost acerbă încă de la începutul secolului.

Aici germanii au fost aceia care au făcut marile inovații tehnice. În 1900 Gottlieb Daimler introducea în fabricarea automobilelor șasiul bloc, confecționat din tablă ambutisată, iar în 1901 fiul său Paul a realizat primul Mercedes care, prin soluțiile constructive, este prototipul automobilului modern.

Tot Mercedes a făcut și primul automobil sport, în 1903. Motorul său, cu 4 cilindri în 4 timpi și cu supape laterale, dezvoltă 60 de cai putere și o viteză de 110-115 km/oră.

Dar în cursa auto au fost angrenați de la început și francezii, englezii și italienii. Fiecare dintre competitori a adus câte ceva în lupta pentru viteză pe șoselele secolului XX.

Interesantă de relevat și contribuția românilor, care, în 1904, aveau deja în circulație 51 de automobile. Astfel George Valentin Bibescu a parcurs primul în 1901 un traseu de 1 827 km, între București și Geneva. Acel drum de 73 de ore, realizat la bordul unui Buick, i-a adus gloria de a fi fost inițiatorul turismului automobilistic în Europa. În 1904 se naștea ACR, care număra 27 de membri fondatori. Tot atunci a fost organizat primul raliu românesc pe ruta București-Giurgiu și retur, raliu câștigat evident de George Valentin Bibescu cu un Mercedes, pe care l-a condus cu 66 km/oră. Acesta a fost și primul record european de viteză pe șosea.

Un român, inginerul Aurel Perșu, a obținut în 1924, în Germania, brevetul pentru a fi inventat un „automobil aerodinamic corect”. Caroseria avea

forma unei picături de apă în cădere, iar roțile erau amplasate în interiorul caroseriei.

Dorința de a imprima automobilelor o viteză cât mai mare l-a determinat în 1928 pe germanul Max Valier să încerce un motor cu reacție. Acest tip de propulsie fusese preconizat doi ani mai devreme de Adam Opel, dar Valier a și realizat automobilul cu reacție.

În 1970 americanul Gary Guberlich avea să depășească cu un automobil cu motor reactor 1 000 km/oră. Automobilul se numea Blue Flame, iar pe pista Lacului Sărat de la Benneville el a atins 1 001,067 km/oră.

Recordul absolut de viteză pentru automobile a fost stabilit în 1979 tot de un american, Stan Bourett, și tot pe pistă: 1 190,377 km/oră.

Printre aștri și mai departe

1961 a fost un an crucial pentru omenire. La 12 aprilie Yuri Gagarin a zburat primul în spațiul cosmic. Cu el renăștea categoria semizeilor din legendele antice. O lună mai târziu președintele J.F. Kennedy declara în Congresul american: „Cred că țara noastră trebuie să se angajeze ca în următorii 10 ani să trimită un om pe Lună și să-l aducă teafăr înapoi pe Pământ”. 3% din bugetul anual al Statelor Unite a fost consacrat acestui obiectiv, care avea să fie atins 8 ani mai târziu. Primul pas al omului pe Lună a costat 25 miliarde de dolari și s-a bazat pe ambiția națională și pe munca efectivă a 400 000 americani.

Ceea ce la început a fost o sfidare politică – demonstrarea superiorității democrației americane față de comunismul sovietic – a devenit o fantastică aventură industrială și tehnologică. A fost nevoie de crearea unei rachete capabile să smulgă gravitației terestre capsula Apollo, care avea 45 de tone, a fost nevoie de identificarea unui loc favorabil aselenizării, de

creare a unui costum adecvat misiunii, de conceperea modului lunar (15 tone la plecare, 4,5 la recuplarea cu Apollo).

La 20 iulie 1969, ora 16 și 17 minute, LEM-ul misiunii Apollo XI aseleniza. Șase ore mai târziu, Neil Armstrong cobora pe satelitul natural al Pământului, sub ochii a sute de milioane de telespectatori. „Acum părăsesc LEM-ul – spunea Armstrong. Este un pas mic pentru un om, dar un gigantic salt înaintea omenirii”. Din iulie 1969 până în decembrie 1972, șase misiuni Apollo au permis ca 12 astronauți să petreacă pe Lună 12,5 zile, să parcurgă 92,3 km și să aducă pe Pământ 2 196 de mostre de roci lunare, cântărind 381,2 kg.

Paralel, sovieticii acumulasem premiere spațiale: capsule Voshod cu 2-3 cosmonauți (1964), prima ieșire liberă în spațiu (Leonov, 1965). Programul sovietic a fost încetinit după moartea, în 1966, a lui Serghei Koroliov, principalul lor creator de rachete.

Anul 1975, al destinderii maxime în perioada războiului rece, a permis efectuarea primei demonstrații că omenirea trebuie să coopereze pentru a putea cuceri Cosmosul. La jumătatea lunii iulie, capsulele Soiuz și Apollo s-au cuplat pe orbită, iar astronauții sovietici și americani au lucrat împreună timp de două zile.

Statelor Unite și Uniunii Sovietice li s-au adăugat, ca membri ai clubului spațial, Franța (26 nov. 1965, satelitul A, -Asterix), Japonia (1970), China (1970) și Marea Britanie (1971). În 1975 s-a născut Agenția Spațială Europeană (ESA), care la 24 decembrie 1979 folosea prima rachetă Ariane, cel mai reușit lansator din acest secol. Ulterior au mai lansat sateliți Israelul și Pakistanul.

Acum, la sfârșit de secol, explorarea spațiului și cursa pentru viteză nu mai au aerul de epopee eroică. După ce a pășit pe Lună, omul aspiră la instalarea în noile teritorii cosmice. Faptul că în stațiile orbitale se fac pregătirile și că descoperirile de până acum au aplicație în cotidian nu mai pare spectaculos.

La sfârșitul anului trecut a început realizarea stației spațiale orbitale, cea mai mare cooperare tehnică mondială din istorie. Concluează la realizarea acestui program S.U.A., Rusia, 11 țări vest-europene, Canada, Japonia și Brazilia. Primul modul, rus, asigură controlul orbital și legătura cu Pământul. El a fost lansat în noiembrie 1998. După 15 zile i-a fost adăugat modulul american, care este un centru de joncțiune pentru elementele ulterioare.

Stația spațială internațională va fi gata în anul 2004 (pesimiștii spun 2006). Până atunci i se vor adăuga un modul de serviciu rusesc, un braț articulat canadian, trei laboratoare – american, vest-european și japonez –, un vehicul de salvare realizat în comun de americani și vest-europeni și un modul de locuire american. Stația va măsura atunci 108 pe 74 m și va cântări 415t. Cu un volum locuibil de 1 200 metri cubi, ea va avea un echipaj permanent de 6 astronauți. Durata prevăzută de serviciu este de 20 ani, iar costul total de 100 000 000 miliarde de dolari.

În ultimii ani ai secolului, ordinele aduc informația la domiciliu și preiau rolul mijloacelor de transport care au caracterizat secolul vitezei. Omul

AEROPORTURILE

Lumea dispune de 38 000 de aeroporturi civile, dintre care 22 000 sunt private. Cel mai mare aeroport din lume este Regele Khalid din Ryad (Arabia Saudită), care ocupă

22 100 ha. A fost inaugurat în 1983 și a costat peste 4 miliarde dolari. Turnul lui de control are 74 m înălțime. Pe locul doi se situează aeroportul Dallas Fortworth din Texas, S.U.A., care ocupă doar 7 000 ha. A costat sub un miliard de dolari și a fost inaugurat în 1984.

Aeroportul situat la cea mai mare altitudine se află în China – Lhasa (Tibet): 4 363 m peste nivelul mării. Pasagerii care au ca destinație Lhasa trebuie să efectueze un consult medical, din cauza riscurilor pe care le prezintă această altitudine pentru afecțiunile de inimă, circulatorii și ale aparatului respirator.

Opus aeroportului din Lhasa este aeroportul Shipol din Amsterdam, care se află la 3,9 m sub nivelul mării.

Aeroportul cel mai depărtat de orașul pe care îl asigură este Viracapos din Brazilia. Pasagerii au de parcurs 96 km până să ajungă la destinație, Sao Paulo.

În schimb aeroportul cel mai apropiat de centrul orașului este la Gibraltar: 800 m.

Federația Internațională a Asociațiilor piloților de linie a stabilit o listă a celor mai periculoase aeroporturi din lume. Dintre un total de 23 de aeroporturi periculoase, americani dețin 3 (Boston, Los Angeles și Sf. Thomas din Insulele Virgine), italienii 2 (Rimini și Alghero – Sardinia) și grecii 2 (Rhodos și Corfu). Țara cu cele mai multe aeroporturi periculoase este însă Columbia, cu nu mai puțin de 7.

Pentru stabilirea gradului de pericolozitate sunt luate în considerare următoarele criterii:

- lungimea pistei de zbor; relieful din jur, diferitele restricții pentru diminuarea zgomotului; utilizarea aceluiași piste și pentru decolare și pentru aterizare.

Prin numărul de pasageri, cele mai importante sisteme aeroportuare ale lumii sunt: New York cu 68,3 milioane pasageri, împărțiți aproximativ egal între aeroporturile Kennedy, La Guardia și Newark, Chicago cu 67,1 milioane, Tokyo – 62,7 milioane, Londra – 60,8 milioane (între care Heathrow – 40,2), Dallas – 53,8 milioane, Los Angeles – 51 milioane, Paris – 45 milioane, împărțite egal între Orly și Charles de Gaulle.

trece la ora comunicațiilor fără limite. Prin sunet și imagine, pe uscat, prin aer, prin apă și via cosmos, informația se pune în slujba omului, care n-a avut niciodată o comoditate mai mare.

Mai mult ca oricând și la o scară înimaginabilă, omul își cultivă grădina personală: mintea, sufletul. Se vorbește chiar de replierea omului spre sine însuși.

Va fi oare secolul XXI un secol al individualismului? Poate. Oricum, goana după acțiune, după viteză fizică va fi înlocuită de inegalabila viteză de circulație a informației. Parafrazându-l pe Malraux, putem spune că primul secol al mileniului 3 va fi informatic sau nu va fi deloc. ■

LA ORIGINILE OPEREI

Cititorii au luat cunoștință din paginile revistei noastre de evoluția Proiectului de restaurare, amenajare, punere în valoare și conservare a Ansamblului Monumental Brâncuși de la Târgu Jiu, inițiat de Fundațiile Internaționale Constantin Brâncuși (nr. 4-12/1996, 1-12/1997, 1-12/1998, 1/1999).

Să ne întoarcem acum, în timp, la momentul creării capodoperelor brâncușiene de la Târgu Jiu: *Coloana fără Sfârșit*, *Poarta Sărutului* și *Masa Tăcerii*, ridicate de marele artist în memoria eroilor români căzuți în primul război mondial.

Publicații recente aduc noi informații privind realizarea acestor capodopere ale artei universale contemporane. Sunt puse astfel în circulație largă documente provenind chiar de la Brâncuși, semnificative pentru procesul elaborării Ansamblului Monumental de la Târgu Jiu. Amintim, între acestea, *Carnetele de atelier Brâncuși*, apărut în 1998 sub egida Centrului Georges Pompidou, din Paris și consacrat *Coloanei fără Sfârșit*, cu studii semnate de Marielle Tabart, Sidney Geist, și Doina Lemny.

Se știe că tema *Coloanei fără Sfârșit* l-a preocupat pe Brâncuși timp de decenii, până la sfârșitul vieții. Astfel, în 1956 își mărturisise intenția de a realiza o *Coloană* de dimensiuni gigantice (152 m sau chiar 400 m), care ar fi urmat să fie ridicată la Chicago, pe malul lacului Michigan. Ar fi fost realizată din oțel inoxidabil, lustruit. În viziune

nea lui Brâncuși, această *Coloană* ar fi trebuit să fie „una dintre minunile lumii“. Din păcate nu și-a putut definitiva proiectul, stingându-se din viață la 16 martie 1957.

Correspondența lui Brâncuși cu inginerul Ștefan Georgescu-Gorjan conține prețioase informații privind căutările artistului pentru materializarea proiectului său, pentru amplasarea și încadrarea Ansamblului Monumental în spațiul urbanistic al orașului Târgu Jiu.

După cum se știe, Brâncuși a venit în România în iunie 1937, instalându-se la Târgu Jiu. La 25 iunie s-a întâlnit cu Șt. Georgescu-Gorjan, alegând împreună locul de amplasare a viitoarei *Coloane*, respectiv un teren de la marginea orașului, numit Târgul fânului. Brâncuși a fotografiat acest loc, clișeul fiind

prelucrat la Petroșani. Pe fotografia realizată, a schițat *Coloana*, prezentând schița Ligii femeilor din județul Gorj, de sub președinția Aretiei Tătărescu, din inițiativa căreia s-a ridicat Ansamblul Monumental.

După această schiță, Șt. Georgescu-Gorjan a estimat, inițial, înălțimea *Coloanei* la cca 25 m, ulterior, după calcule aprofundate, stabilindu-se aceea de cca 30 m (exact, 29,33 m).

În numărul viitor, cititorii noștri vor putea face cunoștință cu schimbul epistolar dintre Brâncuși și colaboratorul său, pe parcursul realizării *Coloanei* și a înălțării ei.

(Va urma)

C. Brâncuși, văzut din spate, fotografiind sau filmând Coloana fără Sfârșit de la Târgu Jiu

MICROFOANE LA CASA ALBĂ

CRISTIAN POPIȘTEANU

Într-o după-amiază de noiembrie 1968, Lyndon Johnson, președintele ce-și încheiase mandatul, făcea onorurile de gazdă, prezentându-i noului ales în funcția de șef al puterii executive americane și comandant suprem al forțelor armate, Richard Nixon, Casa Albă cu toate micile și marile ei apartamente, coridoare, birouri, cu sistemele de securitate și mai puțin știutele ei cotloane. La un moment dat, bătrânul vulpoi texan i-a făcut noului locatar o confidență surprinzătoare. Dezvăluirea era cu adevărat neașteptată, venind de la președintele încă în exercițiu. Johnson i-a arătat lui Nixon sistemul de înregistrări a convorbirilor cu diferiți interlocutori pe care-l instalase în Casa Albă.

În imagini: președinții Lyndon Johnson, J. K. Kennedy și Richard Nixon (de la stânga la dreapta) „au înregistrat istoria”.

Johnson, zeci de ani una dintre cele mai redutabile figuri democratice ale Congresului American, avea o autentică patimă pentru microfoane. Încă de când era liderul majorității în Senat, Lyndon Johnson a cerut deseori colaboratorilor săi să-i asculte convorbirile telefonice și să ia note. Bineînțeles, această practică a fost introdusă fără a fi fost făcută cunoscută partidului republican. Devenit vicepreședinte în 1962, Johnson a folosit – într-un mod strict secret – un echipament de înregistrări Edison pentru a reține o serie de convorbiri telefonice. La 22 noiembrie 1963, în urma asasinării președintelui J.F. Kennedy, în câteva ore L.B. Johnson a depus jurământul ca președinte al S.U.A., fiind reales în 1964. Instalată la Casa Albă, el a dat dispoziții să fie plasate noi microfoane în birourile secretarelor sale, precum și în Situa-

tion Room, în dormitorul său și la ranchul personal din Texas. Dacă dorea să i se înregistreze o convorbire, președintele suna secretara și pocnea un deget. În dormitor și la ranch se ocupa el singur (sau un aghiotant) de manipularea aparatului de înregistrare.

Să recunoaștem că paradoxurile rămân sarea și pipera istoriei. Microfoane la Casa Albă – această realitate poate părea oricărui cetățean ce crede în democrație și valorile sistemului democratic de neconceput.

Și totuși, așa este. Sau mai bine zis: așa a fost. După scandalul Watergate de acum aproape un sfert de secol, ce l-a costat în final președinția pe Richard Nixon, s-a pus capăt, potrivit legii, oricăror asemenea sisteme și practici. Desigur, până la proba contrarie.

Și iată că ironia face ca înregistrările de la Casa Albă să fie

urmărite cu sufletul la gură de milioane de cititori și audio și telespectatori și să ofere o nouă sursă de cercetare istoricilor.

Trei importante culegeri de astfel de documente au fost analizate deja de numeroși istorici și constituie în continuare un subiect important, chiar senzațional în presa de specialitate. O dovedește și recentul comentariu din *The Journal of American History* (vol. 85, no. 2, September, 1998), semnat de Bruce J. Schulman, din care am preluat o serie de informații.

Intitulându-și inspirat cronica *Înregistrând istoria*, B. J. Schulman atrage atenția asupra celor trei volume apărute în 1997: *The Kennedy Tapes: Inside the White House during the Cuban Missile Crisis*, Ed. by Ernest R. May and Philip D. Zelikow (Cambridge); *Taking Charge: The Johnson White House Tapes, 1963-1964*, Ed. by Michael R. Beschloss (New York: Simon & Schuster); *Abuse of Power: The New Nixon Tapes*, Ed. by Stanley I. Kutler (New York: Free Press).

Volumele, pe care le-am cercetat și eu la Londra, la începutul

lunii februarie 1998, revelează cititorului că primul care a plasat microfoane la Casa Albă, în masa sa de lucru din biroul oval, ca și în aplicile electrice din Cabinet Room (unde se întrunea guvernul american) a fost John Fitzgerald Kennedy. Președintele s-a ocupat personal de mersul înregistrărilor. Johnson a extins sistemul, iar Richard Nixon i-a dat chiar o structură. După ce în ianuarie 1969 a dat dispoziție ca aparatura instalată din ordinul lui Johnson să fie înlăturată, peste numai doi ani, el a dispus să fie pusă în funcțiune una nouă, inclusiv mașini sofisticate, care erau sensibile la simpla captură a vocii.

In afara disputelor grave ce lui Nixon, în contextul afacerii Watergate și a declarațiilor familiilor celorlalți doi președinți, care au recunoscut existența înregistrărilor, imediat ce Casa Albă a divulgat că ele există, în prezent câștigul este de partea cercetării istorice. La capătul câtorva ani de lucru, editorii celor trei volume au prezentat o producție impresionantă: 3 700

ore de înregistrări pentru Nixon, 900 pentru Johnson și 300 pentru Kennedy (acesta din urmă obișnuia să rețină pe bandă doar fragmentele ce-l interesau).

Modelele înecputuri făcute de Franklin Delano Roosevelt, pentru a-și înregistra în principal conferințele de presă, cu ajutorul unui microfon montat în lampa de pe masa de lucru din biroul oval, sau notele de la dictafonul generalului D. D. Eisenhower, se pierd în fața tehnicii folosite de cei trei președinți aici citați.

„Putem fi siguri – scrie B. J. Schulman – că nici unul dintre cei trei șefi ai executivului nu s-au așteptat ca vreedată înregistrările să devină publice”.

Dar acum ele sunt.

Și dezbateră într-o istorie a început, argumentele pro și contra valorii și valabilității acestei surse căpătând nuanțe tot mai numeroase. Oricum, ele sunt demne de a fi utilizate doar în contextul istoric bine documentat al momentului. *Înregistrând istoria*, trei volume de documente ce au însă un pașaport pe deplin legal în teritoriile istoriei orale. ■

POVEȘTESC VETERANII

(Urmare din p. 40)

La 7 septembrie 1944, în zori, a început contraofensiva noastră. Primul efect: revenirea în orașul Târnăveni pe care inamicul îl ocupase cu o zi înainte. În continuare, după lupte îndârjite, date în zilele de 8-12 septembrie 1944, pe înălțimile de la Nord Târnăveni, au fost recucerite localitățile Bobohalma, Subpădure și Cucerdea. Unitatea, ieșind pe pantele de nord ale culmii Dealului Târnăveni și coborând spre râul Mureș, a revenit în localitățile Iernut, Ciupău și Ogra, de unde se repleși Batalionul II/R. 3 D. - instrucție, când a început ofensiva germano-maghiară.

Inamicul a fost respins pe malul drept al Mureșului, unde se află Dealul Sângeorgiu, cu faimoasele sale cote 463 și 495 și localitatea Oarba de Mureș.

Pe data de 15 septembrie 1944, după-amiază, tot în cadrul acțiunii de regrupare a forțelor, a sosit la Târnăveni colonelul Alecu Nicolae, comandantul Regimentului 3 Dorobanți, partea operativă, de pe frontul de la Iași, împreună cu o mare parte din ofițerii, subofițerii și efectivele de ostași recuperări de la Iași și regrupați la P.S. din Slatina. În aceeași zi, s-a regrupat în localitatea Ogra de pe Mureș și Batalionul III Marș, care până la această dată a acționat în zona Baraolt, în subordinea Centrului de instrucție al Infanteriei-Făgăraș, fiind comandat de maiorul Drăgan.

Între 23 august și 15 septembrie 1944, Regimentul 3 Dorobanți Olt, fragmentat și dispersat în toată țara, s-a întregit, cu partea sa ce-a mai numeroasă, mai bine încadrată cu ofițeri, subofițeri și ostași maturi și cu experiență în partea operativă a frontului prăbușit de la Iași; cu Batalionul de Marș destinat împrăștiării și completării pierderilor suferite de

partea operativă, pus în subordinea Centrului de instrucție Făgăraș, ce acționa la Baraolt, zona Brașov; cu Batalionul II instrucție în București, iar cu Batalionul I instrucție în zona de acoperire și regrupare din centrul Ardealului. Iată-l regrupat după 22 de zile, pe Mureș, într-o zonă în care va rămâne de referință prin denumirea unei localități „Oarba de Mureș”.

După data de 10 septembrie 1944 au ajuns în zonele acoperite și primele unități sovietice.

În seara zilei de 16 septembrie 1944, Regimentul 3 Dorobanți iese de sub comanda Diviziei 11 infanterie și trece în subordinea Detașamentului Motomecanizat general Niculescu, de la care s-a primit ordinul: „Regimentul 3 Dorobanți va forța râul Mureș în zona localității Cipău, după care va continua înaintarea pe pantele de sud ale Dealului Sângeorgiu, spre creasta acestuia, cu cotele 495 și 463”. ■

(Va urma)

MAO ZEDONG

Mao Zedong s-a născut la 26 decembrie 1893, în satul Shaoshan din provincia Hunan, în casa unui țaran sărac, dar întreprinzător și îndărjit să depășească starea sa socială. Pe primul său născut – Zedong – l-a educat în mod spartan, impunându-i de mic o viață disciplinată, frugală și obligându-l să execute sarcini nu rareori peste puterile sale de copil.

În casa profesorului

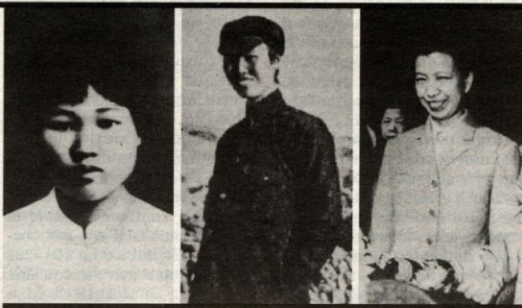
La vârsta de 8 ani, el a început să învețe la școala primară din sat, însușindu-și prin memorare mecanică textele cărților clasice și deprinzând o sete neostoită de cunoaștere. Muncile agricole l-au călit și a crescut înalt și puternic și, odată cu aceasta, a început să-și manifeste personalitatea, respect pentru sine și spirit de dreptate – tot atâtea motive de a fi într-un conflict permanent cu părintele său, care-i cerea supușenie filială totală. Îngrijorat de comportamentul fiului său ce contravenea concepției confucianiste, de înclinațiile lui intelectuale și de lipsa lui totală de interes pentru înăvuițarea familiei, a hotărât să-l însoare când a împlinit 15 ani cu

În imagini: Mao Zedong în anul 1919, la 26 de ani și cele trei soții (de la stânga la dreapta): Yang Kaihui, fiica profesorului, He Zizhen, „generalul-femeie cu două carabine”, și Lan Ping, actrița șarmantă.

La începutul secolului XX, China se afla într-un moment de răscruce al existenței sale. Ultima dinastie – Qing, cea manciuriană – s-a stins în anul 1911, locul ei fiind preluat de noile structuri republicane a căror cristalizare și consolidare a necesitat însă decenii de mari frământări sociale și spirituale, imense sacrificii și jertfe.

În cadrul acestui proces s-au afirmat din toate straturile sociale personalități puternice, ancorate în tradițiile țării, dar și deschise, spre modernitate, progres și țările lumii. Unul dintre aceștia este, fără îndoială, Mao Zedong, reprezentant-simbol al țărănimii chineze, a cărui coplesitoare personalitate și-a pus amprenta inconfundabilă asupra marilor prefaceri sociale ce au avut loc în China timp de o jumătate de secol.

ȘI SOȚIILE SALE

Dr. ANNA EVA BUDURA

o fată cu 5 ani mai în vârstă decât el. Deși a acceptat să participe la ceremonia de căsătorie, Zedong a refuzat categoric acest mariaj forțat și orice contact cu această ființă.

În schimb, a câștigat bătaia cu tatăl său: obținuse permisiunea de a se înscrie la o școală județeană ce avea inclusă în programa sa „noua învățătură”: științele naturii, limba engleză, matematica, istoria universală, geografia lumii și unde a luat contact cu scrierile reformiștilor domicii să salveze China.

În urma rezultatelor excelente, profesorii i-au recomandat să-și continue studiile la Școala medie nr. 1 din capitala provinciei, Changsha. În primăvara anului 1911, cu bocceleța în vârful unui băț, s-a îndreptat cu încredere spre

orașul visurilor sale, atunci în plină efervescență revoluționară. Cu entuziasm și puritatea suflătoare specifică adolescenților s-a aruncat în vârtoarea evenimentelor: și-a tuns coada și, în luna octombrie, s-a înrolat în armata revoluționară.

După patru luni, considerând că scopul revoluției fusese atins, s-a întors la Changsha, aruncându-se de data aceasta asupra cărților. În afara capodoperelor literaturii chineze și universale, a citit *Bogăția națiunilor* de Adam Smith, *Originea speciilor* de Darwin, cărțile lui J. S. Mill, Rousseau, Spencer, Montesquieu, istoria Rusiei, a Americii, a Angliei și Franței.

În anul 1913, anul când a împlinit 20 de ani, a trecut cu succes

Cu André Malraux, ministrul francez al Culturii...

examenul de admitere la prestigiosul Colegiu Pedagogic de stat din Changsha. Aici a petrecut cinci ani deosebit de fructuoși, atât pentru pregătirea sa intelectuală cât și pentru formarea sa ca om politic. Tot aici va întâlni și marea dragoste a vieții sale.

Corpul profesoral al Colegiului era compus din persoane foarte bine pregătite și receptive la noile curente de idei. Dintre toți aceștia între profesorul Yang Changqi, proaspăt întors în țară după șapte ani de studii efectuate în Anglia, Germania și Japonia, și tânărul Mao, s-au statornicit relații foarte strânse. Ca unul dintre studenții săi favoriți, Mao Zedong era un oaspete mereu binevenit în casa și la masa profesorului, un partener agreat la discuțiile aprinse ce se purtau în camera de studiu și în jurul meselor de prânz. Fiica acestuia, o adolescentă cu ochi visători și blânzi, le urmărea cu interes. Ea rămânea cu privirea ațintită asupra lui Zedong care, după cum îl descrie o fostă colegă de școală – „era înalt și atât de frumos încât oamenii se opreau din vorbă pentru a-l privi”.

Dar Mao Zedong, ca de fapt, întregul grup de studenți din jurul său, nu a avut timp pentru dragoste sau „momente romantice”. Fiecare considera că vremurile erau critice și cerințele de a acumula cunoștințe prea presante pentru a discuta despre femei și probleme personale.

Fiica profesorului Yang, Kaihui s-a născut în anul 1901 într-un sat

vecin cu Shaoshan. Ambii părinți doreau, așa cum arăta și numele ales pentru ea: Kaihui – Boboc de Întelepciune –, ca ea să îmbine frumusețea feminină cu noblețea sufletului și tăria caracterului. A urmat cursurile școlii de fete din Changsha, mai târziu ale primului liceu coeducațional – un pas revoluționar pentru acei ani. La școală s-a distins prin inteligență, bun simț înăscut și generozitate. Apoi și-a continuat studiile la Beijing, unde tatăl ei a fost chemat, la sfârșitul anului 1917, să predea la prima universitate a țării.

În vara anului 1918 Mao Zedong s-a hotărât să plece la Beijing pentru a-și continua studiile, dar și pentru a-și testa ideile politice. Aici îl regăsește pe descădul său mult venerat, pe profesorul Yang, în casa căruia este primit cu multă căldură, a fost sprijinit să fie angajat la biblioteca universității și a fost pus în contact cu intelectualii de frunte ai țării. Aici o reîntâlnește pe fiica acestuia, Kaihui, acum o tânără frumoasă, care în mod surprinzător semăna foarte mult cu mama lui, de curând decedată. Un sentiment puternic s-a infiripat între cei doi tineri. Dar amândoi dovedeau multă discreție și reținere: îi frământă întrebarea dacă, în acel moment de răscruce al istoriei Chinei, ei își pot permite să se gândească la fericirea lor personală. Își jură credință și se hotărăsc să aștepte vremuri mai prielnice pentru întemeierea unei familii. „Ca într-o clipire în care

naționalic norii se contopesc cu ceața, ne-am cunoscut pe această lume, tu și eu. Știe oare cerul cât de mult tânjește omul?” immortalizează acest moment într-o poezie Zedong, cu câțiva ani mai târziu.

În primăvara anului 1919 Mao Zedong s-a întors la Changsha și a obținut un post de profesor la Colegiul Pedagogic, a fondat un ziar și a devenit unul dintre organizatorii mișcării revoluționare și patriotice a tineretului din localitate.

În anul 1920, după ce și-a pierdut părințele, Bobocul de Întelepciune s-a întors și ea în locurile natale. Întâlnirea cu Zedong a fost emoționantă și a reconfirmat profunzimea sentimentelor lor de dragoste. În iarna aceluiași an s-au căsătorit. Evenimentul a rămas în analele tinerei generații din localitate ca un act simbolic pentru o eră nouă a relațiilor matrimoniale. A fost prima căsătorie liber consimțită a două persoane egale în drepturi, bazată pe dragoste sinceră și idealuri comune.

Presimțirile lui Kaihui

Căsuța de lângă lazul cu apa limpede de la marginea orașului Changsha, pe care o închiriaseră după nuntă, devenise foarte curând mai mult un loc de întâlnire al grupurilor revoluționare, sediul redacției ziarului întemeiat de Mao și mai puțin un cămin al noilor căsătorii. Kaihui, deși dedicată trup și suflet cauzei comune (devenise una din primele membre ale P.C.C., întemeiat în 1921) și implicată în activitatea desfășurată de soțul ei, tânjea, ca orice femeie, după câteva clipe de liniște și intimitate. Dar pentru Mao Zedong activitatea socială și urmărirea idealurilor revoluționare primau. O iubea pe tână sa soție, dar, ca orice bărbat aflat în situația lui, deseori se simțea agasat de pornirile ei sentimentale. Cu o maturitate neobișnuită pentru vârsta ei, Kaihui a înțeles că între ea și omul iubit se va interpune mereu activitatea revoluționară și

a căutat să-i fie secretară conștiințioasă, soție înțeleghătoare și devotată.

În anul 1922, Kaihui a devenit mamă și a preluat și această sarcină cu entuziasmul tinereții sale. Zedong lipsea mult de acasă: a participat la primul congres al P.C.C., apoi a activat în mijlocul minerilor de la Anyuan și al țăranilor din zonele învecinate; iar mai apoi, după crearea frontului unit național în 1923, în cadrul secției de propagandă al acestuia. Zedong se întorcea doar pentru scurte perioade, plecările erau însă și pentru el dureroase. Iată ce dezvăluie el într-o poezie din această perioadă: „O fluturare a mâinii și plec de pe aceste meleaguri./La coada ochilor și îngemănarea pleoapelor se strânse mahnirea, lacrimi fierbinți, ce dau să picure, le-am întors din cale“.

După începerea primului război revoluționar civil (1924), vâltoarea evenimentelor îl poartă pe Mao Zedong din ce în ce mai departe de casă. În anul 1925, grav bolnav și profund afectat de dezamăgirile încercate după experiența avută în cadrul frontului unit și în cadrul Partidului Național, s-a întors în satul natal. Kaihui a fost fericită să-l aibă alături și îl îngrijește cu multă dăruire. Au petrecut Anul Nou împreună cu cei doi fii ai lor în casa părintească. Dar Mao Zedong a fost frământat de elaborarea unui plan al viitoarelor acțiuni revoluționare a căror forță principală va fi țăranimea chineză, iar baza lor strategică – zonele rurale.

Mao Zedong va mai vizita o dată meleagurile natale la sfârșitul anului 1927, după ce a organizat revoltele țăranilor din provincia Hunan. La despărțire Kaihui l-a petrecut până la capătul satului și s-a uitat lung după el, urmărind cum figura sa înalță și slabă se îndepărta mereu, până când a dispărut după o colină. Inima Bobocului de Înțelepciune era grea de durere și de îndoială. Presimțea ea oare că nu se vor mai întâlni niciodată?

În bazele din Munții Jinggang, Mao Zedong se găsea într-o situație foarte grea și contradictorie: organele centrale ale Partidului Comunist Chinez, la indicația Internaționalei Comuniste, i-au ordonat atacarea orașului Changsha, acțiune pe care el o considera fără sorți de izbândă.

După ce orașul a căzut în mâna grupurilor militariste, acestea au declanșat cele mai sângeroase represii cunoscute vreodată. Mii de simpatizanți ai forțelor revoluționare au fost arestați. Printre aceștia, captura cea de preț a fost soția lui Mao Zedong – Yang Kaihui, împreună cu fiul lui în vârstă de 8 ani și sora lui, Mao Zejian. Bobocul de Înțelepciune a fost interogată sub tortură. I s-a cerut să dezvăluie locul unde se afla soțul ei și să se dezică de el. Această ființă sensibilă și plină de idealism a înfruntat cu un curaj incredibil tortionarii și a rămas neînduplecată. Nu a înțeles să-și trădeze idealurile și dragostea vieții sale.

În ziua de 14 noiembrie 1930, când soarele se urca la zenit, Yang Kaihui a pășit ferm în fața plutonului de execuție.

Când Mao Zedong a aflat despre sacrificiul suprem al soției sale a exclamat: „Moartea lui Kaihui nu poate fi răscumpărată nici cu prețul a o sută de vieți“ și a ferecat pentru totdeauna, într-un colț tainic al sufletului său, figura nobilă a primei sale iubiri.

Generalul-femeie cu două carabine

Iarna anului 1927-1928 a fost un moment de grea încercare pentru Mao Zedong și micul detașament de țărani refugiați în Munții Jinggang, după înfrângerea primei revoluții chineze. Au fost luni de luptă pentru supraviețuire împotriva foametei și frigului, împotriva armatelor trimise pentru anihilarea lor.

Printre militanții săteni s-a aflat și un detașament comandat de o tânără de 16 ani, pe numele de He Guiyuan. În ciuda tinereții sale, ea se putea mândri cu un palmares de luptă ce ar fi făcut cinste și unui bărbat matur.

În vara și în toamna anului 1928, s-a remarcat printr-o serie de acțiuni ieșite din comun. Călare, cu câte o pușcă în fiecare mână, a depusurat unitățile comandate de Mao Zedong și Zhu De, apoi a atras grosul armatei inamice după sine, oferind prilejul celor doi comandanți să se repleze în siguranță. Prin acțiunea ei de mare curaj, a câștigat aprecierea tuturor, fiind numită „generalul-femeie cu două carabine“.

În bazele din Munții Jinggang ea devenise o personalitate recunoscută. Dacă spiritul ei de frondă și de dreptate, manifestat în anii adolescenței i-a îndreptat pașii spre P.C.C., al cărui membru devine în 1927, perseverența ei dusă până la limita imposibilului, fermitatea ei în susținerea opiniilor și rezistența

...și cu președintele american Richard Nixon

ei fizică și psihică în momentele de mare tensiune au propulsat-o în eşaloanele conducătoare ale Armatei Roșii și ale P.C.C. din bazele revoluționare.

În această calitate au fost numeroase ocazii în care se întâlnea cu Mao Zedong și participa alături de el la dezbaterile marilor probleme cu care se confruntau. Este de presupus că a stat alături de el în vara și iarna anului 1929, când a suferit de malarie, a fost martora frământărilor sale când a fost obligat ca, împotriva voinței sale, să atace orașul Changsha și a durerii înecate la aflarea veștii execuției soției sale. Greutățile împărtășite au făcut ca două caractere puternice să-și unească destinul. De la începutul anului 1931, Mao Zedong și He Zizhen (Micuța Comoră, cum va fi cunoscută în istoriografie) au întemeiat în acele condiții de lupte permanente o nouă familie.

Nu este greu de imaginat că Micuța Comoră nu a avut prea multe momente de bucurie. A trăit alături de Mao Zedong cei mai grei și cei mai disperși ani din viața acestuia. Primii trei ani s-au consumat în toiu luptelor pentru respingerea celor cinci campanii de încercuire a bazelor între anii 1930-1934. He Zizhen ducea acum pe umeri nu doar faimoasele ei carabine ci și răspunderea pentru cei trei copii, pentru un soț ce era hărțuit de emisarii Internaționalei Comuniste, apoi destituit și îndepărtat de aceștia din organele de decizie ale Armatei Roșii și ale P.C.C. Dar marea încercare a vieții sale o va constitui Marșul cel lung (*Magazin istoric*, nr. 10/1974).

În luna octombrie 1934, când s-a dat ordinul de a efectua această imensă repliere tactică, He Zizhen a decis să lase copiii în grija unor familii de țărani, așa cum au procedat mai toți din jurul ei, și a pornit hotărât în marșul istoric. Va fi una din cele 30 de femei care au reușit să parcurgă până la capăt cei peste 5 000 de km. A născut un copil în toiu luptelor (despre soarta căruia, ca și a celorlalți trei, nu se cunoaște nimic), apoi a fost rănită grav la

cap de un șrapnel. Îngrijirile au fost precare, dar ea a supraviețuit, sechelele grave ale rănii însă se vor agrava cu timpul. Alături de soțul ei și camarazii ei de luptă, în octombrie 1935, a ajuns în bazele revoluționare din provincia Shaanxi.

Aici, în comparație cu tot prin ce a trecut, viața i s-a părut mai ușoară. Dispunea de o locuință „confortabilă” în grotlele săpate în loes, iar frontul de luptă era mai departe. În sufletul ei se infiripase iluzia că se va putea bucura de momente de relaxare alături de soțul ei, care în timpul Marșului cel lung își redobândise prestigiul de conducător. Începuse să studieze la Universitatea Antijaponeză din Yan'an și îndeplinea o funcție în Banca Centrală a bazei. În anul 1936 a născut o fetiță – singura care va supraviețui. Până acum legenda general-femeie, doar de 28 de ani, clachează în noile condiții de viață. Are dese crize nervoase, crize de gelozie.

Intervine Zhou Enlai

Soarta Micuței Comori a fost pecetluită în toamna anului 1937, când grupuri de tineri și tinere, dornice să-și aducă contribuția la salvarea patriei și să se înroleze în detașamentele de luptă antijaponeze conduse de P.C.C. au sosit în Yan'an. Acești tineri au adus un suflu nou în viața până atunci patriarhală a orașului grotelor, devenit – după începerea războiului de rezistență – capitala luptei antijaponeze. Ei au dat un imbold activității cultural artistice și de instrucție publică. Persoanele feminine au contribuit în plus la schimbarea proporției de 30:1 dintre bărbați și femei, dar, totodată, nu în puține cazuri, au semănat germenul discordiei în multe familii. Mao Zedong se simțea bine în compania acestora, îi plăcea să glumească cu ele, să se informeze despre regiunile de unde veneau, să participe la spectacolele oferite de ele și la seratele dansante, unde se putea relaxa după zile și nopți de maximă tensiune nervoasă.

Cu un asemenea grup de tineri a sosit o actriță frumoasă, plină de vervă, pe nume Lan Ping. He Zizhen a observat cu tristețe, apoi cu disperare avansurile ei făcute soțului ei și plăcerea acestuia de a fi în compania acesteia. He Zizhen nu a rezistat tensiunii, și-a anunțat hotărârea de a pleca, împreună cu fiica lor, în U.R.S.S., la tratament.

O persoană din serviciul de gardă personală a lui Mao Zedong și-a amintit că într-o ocazie, evocând cu tristețe acest moment din viața lui, el a spus: „Atunci ea a vrut să plece, nu m-a ascultat. Eu am plâns, am rugat-o, am sfătuit-o, dar nu mi-a dat ascultare și eu nu am reușit să o opresc”.

După puținele relații de care dispunem, se pare că He Zizhen a dus o viață foarte nefericită în U.R.S.S. În urma unor ieșiri violente a fost internată într-o clinică de psihiatrie. Fetița ei a fost trimisă într-una din creșele-grădinițe speciale pentru copiii revoluționarilor din lumea întreagă. Aici a crescut sub numele de Li Min, fără să cunoască cine îi erau părinții.

După cel de-al doilea război mondial, când victoria armatelor conduse de Mao Zedong a devenit o certitudine, ea a cerut să se întoarcă în țară. În august 1947, a ajuns la Tianjin. Visa la o viață liniștită la Beijing, alături de fiica ei. Fiind înștiințată de sosirea ei, Mao Zedong și-a exprimat dorința să o vadă. Dar năzuința lor nu s-a putut împlini. Soțul ei divorțase de ea în anul 1938 și acum avea alături de el o nouă soție, care se opunea categoric nu numai întâlnirii lor, ci și prezenței ei în Capitală.

Rezolvarea acestei probleme spinoase a căzut, desigur, pe seama lui Zhou Enlai, care a rugat-o să accepte un domiciliu la Shanghai și să-și lase fiica ei în grija tatălui său.

În anii ce au urmat, He Zizhen a dus o viață lipsită de bucurii și satisfacții, deși a deținut unele funcții în organizația femeilor din China și în Consiliul Consultativ Politic al Poporului Chinez. Starea

sănătății sale nu s-a refăcut complet niciodată. În momentele de luciditate a urmărit evenimentele politice în care era implicat omul ei iubit și intuia momentele de răscruce ale vieții sale. În iulie 1959, când Mao Zedong se pregătea să înfrunte la ședința Biroului Politic al C.C. al P.C.C. realitatea dureroasă a dezastrului produs de „marele salt“, ea i-a trimis o telegramă plină de afecțiune, asigurându-l de înțelegerea și sprijinul ei. În timpul „revoluției culturale“, a fost poate printre puținele persoane care au intuit năzuințele lui Mao Zedong și situația delicată în care se afla.

De câteva ori a solicitat permisiunea de a se deplasa la Beijing, dar de fiecare dată cererea i-a fost refuzată. La începutul anilor '70 a făcut o hemoragie cerebrală, urmată de o paralizie parțială. Îi era din ce în ce mai dur să-l vadă pe acela pe care tot îl mai considera soțul ei. Dorința ei a fost împlinită abia după moartea acestuia, intervenită în septembrie 1976. În anul 1979, înfirmă, într-un cărucior de invalid a parcurs marea Piață Tiananmen și a urcat spre mausoleul lui Mao Zedong. După mai bine de 40 ani, iat-o, în fața omului cu a cărui imagine în suflet trăise în toți acești ani. A izbucnit într-un hohot de plâns sfâșietor. A fost revărsarea durerii ce i-a mocrnit în suflet de decenii. Și-a plâns tinerețea, idealurile, dragostea și întreaga ei viață irosită.

În anul 1984 a trecut în neființă. Pentru Mao Zedong anii războiului anti-japonez (iulie 1937-august 1945) au fost ani de muncă intensă. Conducea activitatea politică, ideologică și militară a Partidului Comunist Chinez, era preocupat de conceperea liniei teoretice și a strategiei acestuia pentru ducerea la victorie a războiului și pentru cucerirea puterii după încheierea conflagrației.

După plecarea lui He Zizhen, șarmanța actriță Lan Ping s-a grăbit să-i ia locul și repede s-a instalat în grota lui Mao Zedong, cu gândul să-și realizeze visurile

ei de preamărire. Ea s-a născut în 1913, în iatacul concubinei unui proprietar de atelier pentru prelucrarea lemnului, un om violent și sadic. Mama ei a fugit din casa acestuia și s-a angajat slujnică în casa unor oameni înstăriți din localitatea Zhucheng. Aici a crescut micuța Li Jinhai până la 12 ani, complexată de condițiile unei vieți umilitoare. Frumușică și cu înclinații artistice, căuta să învețe și să-și cultive aptitudinile artistice. Caracteristic pentru năzuințele sale din tinerețe și pentru întreaga ei viață este faptul că la școală a purtat numele de Yunhe-Cocorul ce se avântă spre norii cerului. „Adoram acest nume – a spus ea scriitoarei americane R. Witke – deoarece cocorul este o pasăre nobilă, ce se distinge de celelalte păsări. Și ce lucru minunat este să te ridici ușor în vâzduh și să te detașezi de gloată!“

În iatacul concubinei

La 17 ani a plecat la Shanghai, marea metropolă a tuturor posibilităților, sperând să-și realizeze visurile, să-și facă un nume în lumea artistică. Aici s-a confruntat cu o acerbă concurență și a căutat cu disperare un sponsor, care să-i deschidă calea spre stelele ecranului.

A devenit iubita dramaturgului Huang Qing, apoi, în 1936, s-a căsătorit cu scenaristul Tang Na, care nutrește pentru ea o dragoste sinceră. Dar visurile ei au întârziat să se realizeze. Neființirile, nemulțumirea sufletească, dar poate speranța că se va putea realiza pe plan politic, i-au îndreptat pașii spre Partidul Comunist. A devenit membră a acestuia, după propriile afirmații, în anul 1933, după ale altora, în 1935. Lan Ping a sosit la Yan'an în toamna anului 1937, cu unul din numeroasele grupuri de tineri patrioți mai înainte amintiți, și și-a făcut simțită intrarea în acea colectivitate printr-un mod „ce a șocat pe toată lumea. Comportamentul ei dovedea că dorea cu orice preț să se facă remarcată și parcă purta

cu sine germenul răului, al discordiei“. Dacă la Shanghai ea era o actriță oarecare, aici, la Yan'an, unde lipsea concurența acerbă ea devenise o stea. Era încântată de entuziasmul pe care reușea să-l declanșeze, de aprecierile făcute la adresa ei. A fost fericită când auzea de certurile din grota unde locuia Mao Zedong, apoi de decizia soției acestuia de a pleca în U.R.S.S. Repede i-a preluat locul, așteptând să i se legalizeze poziția de soție a lui Mao Zedong.

Nu s-a așteptat însă ca planurile ei să întâmpine rezistență din partea membrilor Biroului Politic al P.C.C. Acesta s-a întrunit și a condamnat revoltat comportamentul ei. Membrii Biroului Politic au înțeles să apere prestigiul și calitatea soției atât de respectate a leader-ului partidului și să vegheze asupra credibilității politice a persoanei din imediata apropiere a acestuia. Zhou Enlai primise sarcina să verifice biografia politică a lui Lan Ping în arhivele organizațiilor ilegale ale partidului din Shanghai. Cu greu s-a obținut un raport acceptabil și dubiile au persistat până la sfârșitul vieții sale. În 1938 a fost pronunțat divorțul lui Mao Zedong de He Zizhen și căsătoria lui cu Lan Ping.

În hotărârea Biroului Politic s-a precizat că „ea urmează să se îngrijească de președintele Mao și să-i creeze condiții de tihnă și mulțumire sufletească“, precizând totodată că „nu va avea voie să ocupe niciodată poziții oficiale“. Decizia a constituit o grea lovitură pentru Lan Ping. Ea și-a văzut din nou planurile și visurile spulberate, a trebuit să constate că aripile „cocorului ce dorea să se ia la întrecere cu norii“ au fost retezate. Cu zămbetul pe buze, a purtat în suflet aproape trei decenii sămânța răzbunării, fără să uite sau să ierte însă pe cei care luaseră această decizie.

Odată căsătorită cu Mao Zedong, și-a schimbat și numele (după alte surse, soțul ei i l-a răstălit) în Jiang Qing – Răul Azuriu, deoarece – explică ea – „ador toate nuanțele de albastru“.

Cei care au cunoscut-o după aceea o descriu ca pe o persoană impulsivă, mereu dornică de afirmare. Acestui caracter i-a căzut victimă viitorul premier al Chinei, Zhou Enlai. Într-o zi a anului 1939, Jiang Qing l-a provocat la o întrecere de călărie. Cum calul lui Zhou Enlai era unul bătrân, scos la reformă de la armată, iar al lui Jiang Qing unul tânăr, când a trecut pe lângă acesta, biciuindu-și bidiviul, calul lui Zhou Enlai s-a speriat și l-a aruncat pe acesta din sa. Fractura brațului său nu a putut fi tratată cum trebuie și viitorul premier a rămas cu el anchilozat pe viață.

În 1940, Jiang Qing a născut o fetiță - singurul ei copil și al lui Mao Zedong care a crescut alături de el și asupra căreia și-a revărsat întreaga sa afecțiune paternă.

În noua sa calitate, Jiang Qing s-a străduit să fie soție grijulie și o tovarăș de viață înțelegătoare, așa cum concepea ea, și a acceptat fără cuvânt de nemulțumire condițiile precare de locuit, hrana unilaterală ce consta cu precădere din terci de soia neagră cu puține legume, știa în timpul marșurilor istovitoare să încurajeze pe cei din jur cu un cântec, cu o arie dintr-o operă îndrăgită. Totodată, și ea, ca orice femeie, tânjea după un cuvânt de apreciere, un gest de tandrețe. Șeful grupului ce avea sarcina să-l îngrijească pe Mao Zedong descrie în memoriile sale scene impresionante, când Jiang Qing îl implora pe Mao să-i dedice și ei câteva stihuri și să le caligrafieze pe fotografiile făcute de ea, unele chiar artistice.

Dar Mao Zedong nu avea nici timp, nici tragere de inimă pentru așa ceva. Rezolvarea treburilor curente ale bazelor antijaponeze, conducerea operațiunilor militare, pregătirea și desfășurarea celui de al VII-lea Congres al P.C.C. (aprilie 1945), apoi conducerea la victorie a războiului de eliberare și instituirea aparatului administrativ, afirmarea Chinei Noi pe plan internațional, reconstrucția economică a țării au constituit,

de-a lungul unui deceniu de conviețuire cu Jiang Qing, tot atâtea sarcini complexe care îi absorbeau zilele și nopțile și-l țineau într-o tensiune nervoasă maximă.

Pe de altă parte, Mao Zedong și-a dat foarte curând seama de defectele ei, caracterizându-o astfel: „este o ființă egoistă, mereu dornică să epateze, să iasă în față, lipsită de considerații și sentimente pentru alții, mereu gata de harță și de ceartă, un om care nu se împacă cu nimeni”. Există indicii că președintele Mao s-a gândit în câteva rânduri să divorțeze de ea, considerând-o „o povară politică pe spinarea” lui și doar implicațiile sociale și efectele dăunătoare asupra celor din jur l-au împiedicat să treacă la fapte.

Laturile negative ale caracterului lui Jiang Qing s-au înmulțit și s-au accentuat odată cu ameliorarea condițiilor de trai după ocuparea marilor orașe din China de Nord-Est, apoi a capitalei țării, Beijing, când a început să-și ia niște ifose „imperiale”, vedea înclinații bolnăvicioase spre lux și avea din ce în ce mai des ieșiri necontrolate.

Spre sfârșitul anilor '50, relațiile dintre Jiang Qing și Mao Zedong au ajuns în pragul destrămării, pentru ca la sfârșitul anilor '60 să se rupă cu desăvârșire, ea mutându-se în casa de oaspeți construită pe locul unde se afla Terasa Imperială de Pescuit.

Nemulțumită doar cu calitatea ei de soție și de hotărârea Biroului Politic, Jiang Qing a încercat în repetate rânduri să obțină un post cât de mic în domeniul cultural. În anul 1956 i s-a făcut prima concesie și a fost acceptată numirea ei în unul din cele cinci posturi de secretari ai aparatului de partid însărcinați cu culegerea știrilor internaționale. Un nou pas a reușit să facă în 1962, când, pentru prima oară, a apărut în calitate de soție a lui Mao Zedong la recepția oferită în cinstea președintelui Indoneziei, Sukarno.

Breșa odată făcută, Jiang Qing a înțeles să profite de consecințele

aparității și apoi agravării rapide a bolii degenerative de care suferea, odată cu înaintarea în vârstă, Mao Zedong. A intuit că, în fine, a sosit momentul mult așteptat al afirmării sale ca leader politic și conducător al vieții culturale. Odată cu declanșarea „revoluției culturale” ea a urcat vertiginos pe scara personalităților politice. În vara anului 1966, a devenit membră a Comitetului Central și șef-adjunct al grupului însărcinat cu organizarea „revoluției culturale”. În următorul deceniu a jucat un rol nefast, subminând stabilitatea statului, cauzând daune inestimabile moștenirii culturale a Chinei, activității normale a unităților productive și a instituțiilor de învățământ, contribuind la decapitarea Chinei de vârfurile sale intelectuale, militare și politice, pricinuind suferințe incommensurabile zecilor de milioane de oameni simpli. Și toate acestea pentru cucerirea puterii supreme în stat.

Mao Zedong, în momentele sale de luciditate, o avertiza, o blestema, interzicându-i să apară în fața lui.

Atitudinea lui Mao Zedong a îndârjit-o și mai mult pe Jiang Qing. Ea a nesocotit starea de spirit a populației manifestată cu ocazia zilei cinstirii morților, 5 aprilie 1976, când întreaga țară a deplâns dispariția „bunului lor premier” și a dat expresie urii nestăvilite împotriva „duhului răului”, cum era ea numită. Planurile ei „de a da ultima lovitură” au fost însă dejucate cu iscusință de Deng Xiaoping și alte personalități din vechea gardă a generației lui Mao Zedong. La 6 octombrie, Jiang Qing și întreaga „bandă” din jurul ei a fost arestată. Un tribunal special a judecat crimele lor comise împotriva poporului și statului chinez. Jiang Qing a fost condamnată la moarte, în ianuarie 1981, cu doi ani suspendare, apoi pedeapsa a fost comutată la detențiune pe viață.

În anul 1991, bolnavă de cancer, s-a sinucis. ■

De multe ori femeile resping

Chiar lucrul ce le place...

Un nu sporește dragostea pe urmă.

Dacă se năruie, n-o face din ură.

Ci ca să fie și mai mult dorită

Dacă te alungă ea, nu-i ca să pleci

Valentin către ducele Milanului,
tatăl Silviei

(William Shakespeare,

Doi tineri din Verona,

traducere de Mihnea Gheorghiu)

SF. VALENTIN

Curioase sunt conexiunile peste secole ce trasează posibile filiații ale ZILEI ÎNDRĂGOSTIȚILOR – 14 februarie – celebrată în epoca modernă sub denumirea VALENTINE'S DAY. Bucurându-se de cea mai mare audiență în Statele Unite ale Americii și adoptată mai târziu de europeni, deși originea îndepărtată a acestei sărbători a dragostei pare că se regăsește în istoria Bătrânului continent.

Încă din secolul III după Cristos, la Roma, la 14 februarie se aniversa sacrificiul a doi martiri ai creștinătății care au purtat numele de Valentin. Unul, prelat și medic, a fost ucis în timpul domniei împăratului Claudius Gothicus. Rămășițele sale pământești au fost îngropate pe Via Flaminia antică unde, peste ani, Papa Iuliu I a construit o biserică. Un alt martir pe altarul creștinătății ce purta același nume ar fi fost un episcop italian ale cărui relice au fost duse în orașul său natal, Terni. Peste secole s-a perpetuat însă și ipoteza că aceștia doi ar fi fost unul și același. Oricare ar fi adevărul pierdut în negurile istoriei, cert este că Ziua care rememorează sacrificiul și dăruirea din dragoste poartă numele de Sfântul Valentin.

Istoricii afirmă că Festivalul îndrăgostiților în sens laic, oficiat la 14 februarie, datează din secolul XIV. Din secolul XVI au apărut primele însemne ale sărbătoririi imprimare pe hârtie și, tot la sfârșitul aceluiași secol, Shakespeare aduce numele de Valentin în actualitatea timpului, numind astfel personajul său din Doi tineri din

AȘA VĂ PLACE ISTORIA?

Verona care simboliza fidelitatea, buna credință și dragostea, fără a fi întinate nici de răul din jur, nici de situații potrivnice.

Peste două secole iconografia specifică s-a extins în țările catolice și pe farfuriile de cupru, au urmat sculpturi în lemn și litografii.

Nu se cunoaște cum a evoluat obiceiul între timp, dar tradiția modernă a apărut în special în Statele Unite și s-a răspândit odată cu obiceiul de a trimite felicitări de 14 februarie celor pe care îi iubești.

După război, sub influența modului de viață american, obiceiul a fost treptat adoptat de europeni, mai întâi în țările vestice și, după câte vedem, a ajuns până la noi.

Ar fi fost imposibil ca în țara cu cea mai puternică industrie cinematografică, acest obicei să nu se extindă și la idolii de pe ecran. Sunt idoli pentru că femeile, „inimi zburdalnice“, puneau mult mai repede mâna pe condei pentru a trimite favoriților cărți poștale de ziua Sfântului Valentin în semn de amor și de admirație.

LA HOLLYWOOD

Sharon Stone, autoritară cum este, a ales drept zi a căsătoriei ei cu Phil Bronstein, redactorul șef al revistei San Francisco Examiner, ziua Sfântului Valentin, 14 februarie 1997, anul acesta cei doi serbând nunta de bumbac

Câțiva dintre actorii răsfățați de ziua Sf. Valentin: Rudolph Valentino...

THE LATIN LOVER

Vă propunem, fără a fi exhaustivi, să rememorăm pe cei aflați în decursul unui secol de cinema în topul interesului spectatorilor de Ziua îndrăgostiților.

Lista favoriților se deschide cu DOU-

GLA S

FAIRBANKS

(născut la Los Angeles, în 1913) – soful lui Mary Pickford – considerată „prima lo-

godnică a Americii” (următoarea a fost Marilyn Monroe, și nimeni alta după ea). Actor impetuos, fie că i-a însușit pe Zorro, Masca de fier, D'Artagnan sau Hoțul din Bagdad – fără a avea nevoie de sonor spre a dezlănțui pasiuni – a întruchipat forța și tinerețea Americii. Încă de la primul său film regizat de D.W. Griffith (1918), Douglas Fairbanks a fost perceput ca un personaj mitic.

Cel dintâi super idol a fost însă RUDOLPH VALENTINO, născut odată cu cinematograful (1895), în Italia. El a venit să-și caute o soartă mai bună în Lumea Nouă când avea doar 18 ani. Începutul este tipic pentru o mare parte dintre starurile americane de mai târziu. Lipsit complet de mijloace de subzistență, el este rând pe rând chelner, măturător, pădurar, grădinar, scafandru și, în sfârșit, ajunge dansator profesionist în cluburile de noapte. Are 21 ani când descinde la Hollywood, face figurație în filmele realizate de Griffith; în ritm de tango pătrunde în alte filme și cucerește inimile a milioane de spectatoare de pe toate continentele, creând pe ecran un nou tip de june prim: *The latin lover* (Amorezul latin), personaj caracterizat printr-o senzualitate virilă lunguroasă și triumfătoare. Un Casanova modern ce cucerea prin alte mijloace. După el, Antonio Moreno, Ramon Navarro până la Antonio Banderas de azi i-au urmat modelul, aducând pe ecranul american farmecul și flacăra temperamentului italo-hispanic.

Valentino a atins apogeul cu ultimul său film, *Fiul șeicului*, realizat chiar în anul sfârșitului său.

Moartea sa survenită, în urma unei peritonite, la 31 de ani, a dat naștere la compasiuni pătimașe din partea a milioane de spectatoare, provocând accidente și sinucideri. Iar Charlie Chaplin a considerat decesul său „una dintre cele mai mari tragedii pentru industria cinematografică hollywoodiană”.

De atributele virilității autohtone, a beneficiat la Hollywood JOHN GILBERT (născut odată cu

cinematograful, în statul Utah). Mare vedetă a filmului mut, el a inspirat regizori de prim rang ai vremii: Vidor, Sjöström, Stroheim, dar nu a putut trece cu același succes pragul sonorului, chiar atunci când a beneficiat de fidelitatea partenerii sale – Divina Greta Garbo. Descins dintr-o familie de oameni de teatru, jocul său purta amprenta scenică, dar el a oferit spectatorilor un alt tip de seducător: sobru, glacial, dar impunător și maiestuos.

Cu GARY COOPER (născut în 1901), se impune farmecul frust și blând care ascunde un temperament hotărât și neînfricat, deschizând o cale regală cowboy-ului – ce va domina ecranul american până la începutul anilor '50, ștabela fiind preluată și oarecum încheiată cu John Wayne, considerat cowboy-ul nr. 1 al Americii, după ce toți marii actori americani au ținut să interpreteze, măcar o dată, acest personaj legendar din istoria lor. Cooper s-a aflat mereu pe primele poziții la box-office din 1926 până în anii '40 și a continuat să joace până în anul morții (1961).

ERROL FLYNN (1909-1959 – de origine austriană) a fost super starul care îmbina într-o formulă proprie eleganța glacială a lui Gilbert cu generozitatea și spiritul aventurilor întruchipate de Cooper. El a rămas prin multe din rolurile sale (Monte-Cristo, Căpitanul Blood, Robin Hood, Conte de Essex etc. etc.), eroul romantic cu picioarele pe pământ. El ține afișul din anii '30 până la sfârșitul vieții, fiind un răsfățat al spectatorilor.

În convingerea sa – „Viața mi-a dat mai mari satisfacții decât succesele de pe ecran” – se află cred cheia vitalității personajelor întruchipate. Iar spiritul de aventură cu care le-a investit îl regăsim și în multe episoade din existența sa. Când a fost pescuit de perle, boxer amator, căutător de aur și, nu în ultimul rând, în dorința sa de a-l întâlni pe Fidel Castro – pe care-l considera „un Robin Hood modern”. Bineînțeles, ca și predecesorii săi, nu a fost un cuceritor doar pe ecran, trăind numeroase iubiri pasionale.

TYRONE POWER cu ochii săi migdalati, cu dulceața surâsului și eleganța sa înnăscută, a determinat Studiourile 20-th Century Fox să-l numească „Noul Valentino”. Dar spectatoarele anilor '30-'40 nu aveau nevoie de o asemenea comparație ca să-l adore. Chiar dacă a fost un carismatic Zorro, el a

... Douglas Fairbanks ...

fost perceput mai ales ca junele prim citadin, galant, seducător, dar și fidel, ce asigură recomfortantul happy-end – dogma cinematografului american din acei ani.

Cu HUMPHREY BOGART (născut în ajunul secolului XX), spectatoarele au descoperit un alt ideal masculin. Inteligența și determinarea dădeau trăsăturilor sale, care nu se încadrau canoanelor frumuseții clasice, ca și personajelor sale o forță de penetrație irezistibilă. Un alt atu care l-a singularizat în epocă a fost îndrăzneala de a-și asuma pe ecran, printre puzderie de învingători, eroi perdanti. Este aproape imposibil să-i ierarhizeze rolurile din punct de vedere artistic, dar *Casablanca* – în care a jucat alături de Ingrid Bergman – rămâne filmul cu cel mai mare impact peste ani. Prestigiul său i-a dat posibilitatea să-și înființeze propria companie de producție (în 1949) – *Santana Pictures*. Prin opțiunile sale el se arată a fi implicat în marile cauze ale societății postbelice americane, făcându-se purtător de

... Humphrey Bogart (cu Ingrid Bergman) ...

cuvânt în combaterea corupției, a pedepsei capitale sau în favoarea libertății presei și a valorilor democratice. Peste câteva decenii Paul Newman și Robert Redford vor prelua cu succes această nobilă ștafetă.

„BĂIEȚII DE AUR” AI AMERICII

GREGORY PECK (născut în 1916) își alege și el multe dintre partituri în virtutea codului moral. Cu un chip ca al său el putea într-adevăr să emoționeze

... Clint Eastwood (cu Meryl Streep)...

... și Sean Connery

și să convingă publicul în orice film ar fi jucat. De altfel, se numără printre actorii care s-au bucurat de succes, cu o longevitate neîntreruptă pe ecran, din anii '40 până în anii '90.

Pe măsură ce ne apropiem de ultimele decenii, marii favoriți vă sunt mai cunoscuți.

Un alt tip de farmec a adus pe ecran SEAN CONNERY (scotian, născut în 1930). Fiul unui camionagiu și al unei femei de serviciu, el abandonează școala la 15 ani pentru a-și încerca norocul ca marinăr, zidar, vopsitor, body-guard, dar la capătul acestor experiențe decide să se facă actor, urcă pe scenă în câteva rânduri și apare în câteva filme. În 1960 se prezintă la concursul lansat de cotidianul *London Express* în vederea găsirii celui mai potrivit interpret al agentului secret imaginat de scriitorul Ian Fleming: James Bond. Așa începe seria agentului 007 și după primul film câștigă celebritatea, impunându-se ca super star mondial pe viață. După cele șase episoade evantaiul său interpretativ se lărgeste și reușește să se identifice cu idealul masculin contemporan.

Un itinerar asemănător l-a avut și CLINT EASTWOOD. Deși născut la San Francisco (1930), el a fost scos din cvasianonimatul unor roluri minore, odată cu trilogia westernurilor spaghetti, realizată de italianul Sergio Leone. Capacitățile sale actoricești, regizorale, de producător și chiar de om al cetății (a fost căpitan al primar) au făcut ca trecerea anilor să-i sporească prestigiul.

Pe cont propriu sau în tandem, PAUL NEWMAN (născut în statul Ohio – 1926) și ROBERT REDFORD (născut la Santa Monica – 1936) au reprezentat în anii '60-'80 poziția actorilor care nu mai despart cinematograful de răspunderea civică, devenind nu doar datorită fizicului lor atrăgător emblematici pentru „băieții de aur” ai Americii.

Ștafeta continuă, căci Hollywoodul a rămas cea mai prolifică rampă de lansare a starurilor. După Tom Cruise a apărut DiCaprio, talonat curând de Matt Damon, care de la primul rol important (în *Wag the Dog*), a arătat multiplele sale resurse actoricești, obținând și de la prima nominalizare Oscarul ca scenarist pentru același film pe care îl așteptăm încă pe ecranele noastre. ■

Mara MĂRGĂRIT

Destin de bancher

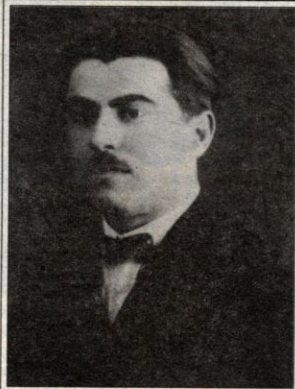
Târgu Jiu, 2 noiembrie 1898. Vine pe lume Grigore, al patrulea născut în numeroasa familie a comerciantului Lupescu. Când țara intră în Marele război, este încă adolescent, elev la Școala Superioară de Comerț din Craiova. Fără a pregeta, se alătură armatei, ca voluntar. Trece prin încercările luptelor și refugiului în Moldova, întorcându-se cu grad de sublocotenent în urbea natală, unde va fi ales președinte al filialei voluntarilor din război.

Când începe la Banca Federală din Târgu Jiu, pentru a continua la sucursala județeană a Băncii Naționale a României. Afirmarea profesională se produce pe vremea marii crize economice, prin numirea, în octombrie 1931, ca director la Banca Creditul Gorjean. Înființată în 1922, această bancă, ce trecea în ultimul timp prin dificultăți, reușește să se redreseze, sub noua conducere.

Deși are de suportat – ca întregul sistem bancar românesc – șocul „Legii pentru lichidarea datoriilor agricole și urbane” din 1934, Banca Creditul Gorjean supraviețuiește și, în mai 1935, înglobează Banca de Scont Comercial din Târgu Jiu, consolidându-și poziția în afacerile locale.

Modul în care este administrată și se dezvoltă societatea bancară respectivă vreme de un deceniu atrage atenția experților de la Banca Românească, situată pe primul loc în ierarhia instituțiilor de credit din țară, ținând cont de mărimea plasamentelor, care oglindesc implicarea în activitatea economică. Formal, sucursala Târgu Jiu a Băncii Românești se înființează în 1944, dar activitatea ia amploare după fuzionarea, în aprilie 1945, cu Banca Creditul Gorjean, de la care sunt preluate pasivul și activul, dar mai cu seamă... conducătorul.

Funcționând de atunci ca director gradul I al sucursalei județene Gorj a celei mai prestigioase bănci comerciale din România, Grigore Lupescu apare ca bancherul cel mai important pe plan local. În anul în care ia sfârșit războiul, sucursala

GRIGORE LUPESCU

RADU NEGREA

Băncii Românești este practic singura entitate unde se mai puteau obține credite, fiind implicată în toate sectoarele economice.

Fire activă, întreprinzătoare, Grigore Lupescu nu se limitează la activitatea de bancher, adăugându-și-o și pe aceea de industriaș. Preia în stare de faliment, redresează și dezvoltă fabrica de produse refractare din Târgu Jiu (care aprovizionează siderurgia românească), precum și zăcămintul de șisturi Vezuroiu din bazinul minier Schela-Gorj, valorificat în respectiva întreprindere. Dar, la 11 iunie 1948, toate acestea sunt naționalizate. Trebuie să abandoneze și multe alte proiecte în curs, ce urmăreau valorificarea resurselor naturale locale și dezvoltarea industrială.

De asemenea, ca urmare a măsurilor adoptate de regimul comunist pentru a distruge

sistemul bancar din România, în august 1948 este lichidată și sucursala din Târgu Jiu a Băncii Românești.

Lipsit de surse de existență, ostracizat ca „exploatare” naționalizat, având răspunderea a trei fii, aflați la studii universitare (devin toți medici, după mari încercări), Grigore Lupescu începe calvarul angajării în munci penibile. Dar, din cauza statutului său social, este îndepărtat și din acestea. Fără a fi desfășurat vreodată o activitate politică sau a fi ocupat funcții publice, de fapt, fără o vină precisă, în afară de a reprezenta un bancher și un industriaș de vârf al județului Gorj, este arestat și trimis la Canal. Drumul supliciului său trece apoi pe la Chilia Veche și Periprava. Grav bolnav, ajunge la Jilava.

...4 mai 1953, închisoarea Jilava. La 55 de ani, Grigore Lupescu moare. Este aruncat în pielea goală, împreună cu alți trei deținuți decedați, într-o groapă comună, fără cruce la căpătâi.

Unul dintre miile de bancheri exterminați de regimul comunist, distrugătorul unui valoros tezaur uman, în efortul de a lichida o profesie ce contribuise efectiv la propășirea țării. ■

Este emoționant când așculți vocea lui Nicolae Titulescu, a lui Nicolae Iorga sau a lui I.I.C. Brătianu. La fel de emoționant când vezi un fragment de peliculă cinematografică cu șipurile lui Carol I sau Ferdinand I. Dar aceste minuni ale tehnicii sunt de dată recentă. Cum va fi sunat oare vocea lui Ștefan cel Mare? Dar a lui Constantin Brâncoveanu sau Tudor Vladimirescu? Din păcate, nu vom ști niciodată. Putem afla însă cum gândeau, cum vorbeau.

„ȚINEȚI MINTE CUVINTELE LUI ȘTEFAN...”

De la Ștefan cel Mare „n-avem aproape deloc scrisori politice”, observa cu regret Nicolae Iorga, atunci când publica Scrisori de boieri, scrisori de domni. Mai mult decât atât, nu dispunem nici de un memoriu ca acela numit, tot de Iorga, O istorie a lui Mihai Viteazul de el însuși, alcătuit chiar după dictarea domnului și care să păstreze formele lui proprii de exprimare. În aceste condiții, este posibilă reconstituirea adevă-

ratelor cuvinte ale lui Ștefan, dezbrăcate de veșmântul romantic al scriiturii lui Delavrancea sau Sadoveanu? Putem afla, astăzi, cum răsunau vorbele lui în sala tronului sau pe câmpul de luptă? În fine, se poate însufleți icoana sa, atât de dragă sufletelor noastre?

Chiar dacă numai parțial, toate acestea sunt posibile. demersul recuperator din paginile de față constituind un exemplu și un început¹.

MARIA MAGDALENA SZÉKELY

„...A venit
asupra noastră
regele Ungariei,
Matias...”

În lipsa unui repertoriu mai bogat de „scrisori politice”, avem la dispoziție însă alte mărturii: fragmente din solii, din tratate de pace, din pisanii, din relatările călătorilor sau solilor străini. Rămâne de găsit calea prin care vorba voievodului să fie din nou adusă la viață, dincolo de litera scrisă a acestor documente. „Cheia” și punctul de pornire ale cercetării au fost descoperite în consemnarea aproape stenografică a discuțiilor purtate la Cernăuți, în 1503, pentru teritoriul Pocuției, care păstrează dialogul lui Ștefan și al

„...S-a ridicat
Mahmet,
împăratul turcesc, cu
toate puterile sale...”

¹ Acest articol reprezintă o formă prescurtată și adaptată a unui studiu mai amplu publicat de noi în Anuarul Institutului de istorie „A.D. Xenopol”, XXIX, 1992 – nota autoarei.

logofătului Tăutu cu solii poloni. Extinzând analiza asupra celorlalte izvoare, prin comparație, am putut constata că unele formule se repetă, căpătând aspect de clișee, că stilul descrierilor și narărilor este același, ca și logica discursului. Ele nu pot fi atribuite celor care, îndeobște, se îngrijeau de redactarea acestor texte – marii logofeți – și, cu atât mai puțin, dicilor. Motivele sunt lesne de înțeles. Pe de o parte, materialul documentar avut în vedere acoperă întreaga domnie a lui Ștefan cel Mare, cu cei trei mari logofeți Ioan Dobrul, Toma și Ioan Tăutu. Pe de altă parte, acest material este constituit din categorii diferite de izvoare, nu numai din acte de cancelarie, iar acestea din urmă nu alcătuiesc, la rândul lor, un lot limitat prin una sau alta din caracteristici: sunt acte cu destinații și scopuri diferite, redactate în mai multe limbi, de persoane diferite.

Prin urmare, atunci când în aceste texte regăsim, semănate peste ani, în slavă, latină, italiană sau germană anumite expresii din aceeași „plămadă” cu cele culese din povestirile unor soli străini, putem fi siguri că ele nu se datorează logofătului sau diacului și trebuie să acceptăm că aparțin lui Ștefan voievod, că el însuși dicta corespondența cu alte frunți încoronate ale Europei, că instrucțiunile pentru soli le dădea el singur și că textele tratatelor de pace se redactau sub directa lui supraveghere. Spre aceeași paternitate a textelor conduc și notele lor ironice, uneori de-a dreptul persiflante, la adresa tuturor principilor contemporani (Ivan III al Moscovei, Alexandru al Lituaniei, domniii munteni, sultanul Mehmed II, Cazimir IV al Poloniei și Matias al Ungariei) – lucru care, în nici un caz, nu i-ar fi fost permis unui slujbaş la cancelaria domnească, nici chiar marelui logofăt. Apoi, bogăția de detalii din scrisorile sau pisanile care descriu luptele purtate cu ungurii sau turcii, dovedește că

Cruce din lemn de măslin încadrată în argint aurit pe care Ștefan voievod o purta cu el în timpul bătăliilor

În p. 71: chipul lui Ștefan cel Mare și Sfânt, așa cum apare în fresca de la Sântiile de lângă Suceava

ele au fost redactate după dictarea unui participant direct la toate momentele conflictului respectiv. Ar putea fi acesta altcineva decât principele însuși?

Ne vorbește Măria Sa!

Înlăturând, astfel, orice posibilitate ca expresiile și cuvintele repetate în documente să fie atribuite altcuiva decât lui Ștefan cel Mare, adăugând observația că acestea nu se datorează nici cărturarilor de la curte (stilul simplu, aproape popular și vorbirea directă fiind dovezi în acest sens), să facem liniște.

În deja evocata întâlnire de la Cernăuți, Ștefan cel Mare s-a adresat, în mai multe rânduri, direct delegației polone: „Nu-ți voi da alt salv-conduct decât acela primit înainte, pe când Marcus Harwat era aici, la mine, și cu el Jacobowicz Jacobus, secretarul domnului tău, care au

rânduit cu mine ca în Ziua Tuturor Sfinților, care este a doua zi din noiembrie, stăpânul tău, regele, să-și trimită sfetnicii ca să facă revizuirea de la pădurea haliciană de pe Nistru, până la Colacin. Și nimic altceva nu trebuia să facă... Domnii poloni n-au venit, salv-conduct din partea stăpânului tău, domnilor mei nu s-a dat. Ce s-a făptuit până la urmă?”

Iritat de propunerea polonilor de a continua tratativele la o altă dată și nu de a trece imediat la revizuirea graniței, principele le-a replicat cu ironie, dar și cu nerăbdare: „Nu știu care este cauza de vă place așa de mult să veniți la Colacin, pe care îl aveți de dulce. Ai venit aici și ești delegat de acești domni și porți salv-conductul; acum, mergi pe acest drum cu domni mei și, din acel loc, drept la Nistru, apoi deasupra râului, până la Czeszybeszy și acei domni îți vor teși înainte acolo și, dacă cineva va rămâne la tratative, se va discuta în același loc; și nu va fi fruda voastră să veniți [încă o dată] și nici a acestor domni”.

Se pare că răspunsurile venite din partea poloneză nu numai că nu l-au satisfăcut pe Mărele Ștefan, dar l-au supărat amarnic. O simțim din propriile cuvinte: „...Văd că nu vreți să vă amintiți că v-a fost bine cu mine și că am fost pentru voi scut și apărare din orice parte păgânească. Acum, de când am încetat să o mai țin pe umerii mei – cum toate acestea au fost –, cum vă veți apăra și cât veți mai pierde cred că nu știi, sau știi și nu vrei să știi”, pentru că în final s-a izbucnească: „Să-mi spui mie pricina pentru care ar trebui să las această țară pe care eu am luat-o cu sabia. Am luat această bucată de pământ, vreau să-mi rămână mie!”

Prin curajul, prin puterea, prin prestigiul la care ajunsese spre sfârșitul vieții, după ani și ani de domnie și războaie, el, cărmuitorul Moldovei, devenise

egalul conducătorilor de state mari ale vremii, pe care îi numea „frați și prieteni”. Conștiința acestei egalități l-a ajutat să schimbe adesea un prieten într-un dușman și un dușman într-un aliat. Și tot ce l-a făcut să privească și să vorbească cu detașare, uneori cu ironie, de regii și împărații timpului. „Până acum strângeam tributul și plăteam turcilor, îmblânzindu-i în acest chip și acum ungurii au ars toate acestea... și nu vom putea să umplem gurile aceloră”, scria el regelui polon la 1 februarie 1468, după lupta de la Baia. Altă dată, îl caracteriza pe Ivan III: „Ivan este un om ciudat; el stă liniștit la el și-și învinge dușmanii, iar eu, veșnic pe cal, nu pot să-mi apăr țara”. Pentru ca, privitor la relațiile sale cu regele Poloniei și cu sultanul, să spună: „Acuma, însă am aruncat un os între doi câini, ca să se mănânce între ei. Eu vreau să văd care va învinge și acela să fie stăpânul meu”.

Dialogul cu solii poloni, la 1503, constituie o dovadă că domnul Moldovei putea trece cu ușurință de la tonul blând și totuși poruncitor, în spatele căruia se simțea vulcanul, la cel apring, când lava ieșea la suprafață. Cu înțelegere și calm s-a adresat el în seria de scrisori, din răstimpul 1457-1470, către logofătul Mihai, fugit în Polonia: „Și nu vom pomeni niciodată, în veci, cât vom trăi, de lucrurile și întâmplările trecute”; sau: „Iar de lucrurile ce ar trebui uitate și care se vor fi întâmplat în Țara Basarabilor sau oriunde în altă parte, în orice vreme și în orice zile, de acele lucruri și de orice altă dușmănie nu ne vom aduce aminte niciodată, în vecii vecilor, cât vom trăi, nici noi înșine, nici boierii noștri”; sau: „N-avem să le pomenim niciodată, în veci, într-un nimic de nici una din faptele și supărările trecute, că au stătut împotriva noastră”; sau: „Și cât vom fi în viață, nu-ți vom pomeni de lucrurile trecute”.

Dar în situațiile-limită, când lua o hotărâre foarte importantă, Ștefan folosea un ton imperativ, care nu lăsa puțința nici unui dubiu și nici unei încălcări. De pildă, în 1462, când franciscanii i-au spus că fără prezența lor în Moldova, aceasta ar fi fost robită de turci, domnul le-a răspuns: „Am să văd eu dacă Dumnezeu n-o să mă păzească de turci și fără voi; eu vreau ca voi toți, fără zăbavă, să ieșiți din țara mea!”. Aceași poruncă, având tărie de lege, va fi trimisă brăilenilor la 15 martie 1481: „...Așa să vă fie de știre, că am luat domnia mea lângă mine, pe fiul domniei mele, Mircea voievod, și nu-l voi lăsa de lângă mine, ci voi stărui pentru binele lui ca pentru al meu, eu însumi cu capul meu, și cu boierii mei, și cu toată țara mea, până ce va fi în baștina sa, Țara Românească, pentru că îi este dreptă baștină, cum Dumnezeu o știe ei o știți și voi. Drept aceea, vă grăiesc vouă: în ceasul în care veți vedea această scrisoare a domniei mele, în acel ceas să vă întoarceți la locurile voastre, fiecare pe unde ați fost și pe unde ați șezut mai înainte, cu tot avutul vostru, cât va avea fiecare, și să vă păstrați avutul, și să arați pe unde ați arat și mai înainte, fără nici o frică sau grijă sau teamă”.

Patosul evocării

Documentele contemporane dovedesc că Ștefan cel Mare avea talent de povestitor. Descrierile luptelor purtate cu ungurii sau turcii impresionează prin precizia detaliilor, prin dinamism și culoare. „Cu puține zile în urmă – scria Ștefan craiului Poloniei, la 1 ianuarie 1468 – a venit asupra noastră regele Ungariei, Matias, cu mare putere și cu diferite oști înarmate, cu mulți domni și a năvălit prin munți și peste munți sau plaiuri, la Troțuș. Îndată ce am auzit aceasta..., am adunat oștile noastre și le-am ieșit în cale și i-am întâmpinat în

apropiere de plaiuri și am luptat cu dânsii la câmp, la râuri și unde a fost cu puțință, pentru că, iubite rege, era oaste puternică. Și aceia, îndată ce au intrat în Troțuș, au înaintat în dreptul munților, prădând țara, nimicind și arzând cu cruzime, prefăcând în cenușă orașele și satele, ucigând copii și necinstind bisericile și săvârșind multe nelegiuri, pe care nu se cuvine nu numai a le spune, dar nici a le gândi și pe care nu le-au făptuit în veci nici păgânii, nici turcii, nici tătarii. Și au ars Troțușul și Bacăul și Romanul și au înaintat, iar noi i-am urmat și am luptat cu ei, zi și noapte, fără încetare, patruzeci de zile. Și iarăși au înaintat spre Neamț și Baia și au ars Neamțul și țara noastră cea de folos, din care ne hrăneam și din care plăteam tribut turcilor și apoi au venit de-a dreptul pe sub plaiuri, într-un oraș numit Baia și au început să ridice cetate. Și noi am venit și am năvălit asupra lor și ne-am așezat la o milă mai jos, între două râuri, între Moldova și Somuz, și la asfințit, în ziua de cincisprezece decembrie, noi, cu ajutorul lui Dumnezeu și cu norocul Măriei Tale, am poruncit tuturor căldăreșilor noștri și întregii oști să descalece, de la mic până la mare, și am pornit pe jos și am năvălit asupra lor și a început lupta între noi, de seară până în zori și ne-am luptat piept la piept și, mărite rege, mila lui Dumnezeu și norocul Măriei Tale au fost de partea noastră. Și astfel au căzut de sabie multe capete ale demnitarilor, ale căpitanilor oștirii, ale ostașilor puternici, pe care nici măcar cu numele singur nu-i pot înșira. Și chiar pe regele Ungariei l-am rănit cu trei răni mortale și nu va scăpa Baia este ars”.

Bogată în detalii militare este și descrierea bătăliei de la Vaslui, pe care Ștefan o face în binecunoscuta scrisoare adresată principilor creștini, la 25 ianuarie 1475: „...La sărbătoarea

Epifaniei trecute, mai sus-numitul turc [Mehmed II] a trimis asupra noastră o mare oaste în număr de 120 000 de oșteni; cu zisa oștire a trimis pe primul său căpitan, Soliman pașa, al doilea căpitan, beglerbegul cu toată curtea imperială, cu toată Romania [fosetele provincii bizantine], și încă domnul Munteniei cu toată puterea sa, Asan-beg și Ali-beg și Scander-beg, Osu-beg, Valtival-beg, Serefaga-beg și domnul din Sofia, Cusenra-beg, Piri-beg, fiul lui Isac pașa, cu toată puterea lui. Și aceștia erau marii căpitani cu oștile lor. Și noi, auzind, ne-am înarmat cu toții și am mers împotriva lor, cu ajutorul lui Dumnezeu atotputernic, împotriva dușmanilor creștinătății”.

Când Ioan Tamblac s-a prezentat, la 1477, în fața Senatului Venetiei, prin gura solului vorbea, de fapt, domnul Moldovei, reconstituind bătălia de la Valea Albă în tot tragismul ei: „Cu toată nădejdea mea în ei, mi s-a întâmplat ce am spus, căci, dacă nu ar fi fost așa, din două lucruri aș fi făcut unul: ori, cu adevărat, m-aș fi împotrivit vrăjmașului la trecătoare și nu l-aș fi lăsat să treacă, ori, cu adevărat, dacă aceasta nu mi-ar fi stat în putere, aș fi încercat să-i salvez pe oamenii țării mele și nu aș fi suferit atâta pagubă. Dar ei m-au lăsat singur și mi s-a întâmplat cum am spus mai sus. Și dacă vrăjmașul ar fi fost singur, n-ar fi fost așa de rău, dar el a poruncit să vie cealaltă Valahie, de o parte, și tătarii de cealaltă, și el însuși, cu toată puterea sa, și m-au înconjurat din trei părți și m-au găsit singur, cu toată oastea mea împrăștiată ca să-i salveze familiile lor; și să se gândească Excelența Voastră cu cât erau mai mulți decât mine, când împotriva mea singur erau

Bătălia de la Baia

atâtea puteri. Eu, cu curtea mea, am făcut ce-am putut...”

În 1496, Ștefan a poruncit să se dăltuiască în piatră, într-o formă mai concisă, filmul acestei bătălii. Pisania bisericii din Războieni îi înveșnicește cuvintele: „...S-a ridicat Mahmet, împăratul turcesc, cu toate puterile sale răsăritene și încă și Basarab poreclit Laiotă a venit cu el, cu toată Țara sa Băsărăbească. Și au venit să prade și să ia Țara Moldovei și au ajuns până aici, la locul numit Pârăul Alb. Și noi, Ștefan voievod, și cu fiul nostru, Alexandru, am ieșit înaintea lor aici și am făcut mare război cu ei, în luna iulie 26, și cu voia lui Dumnezeu, au fost înfrânți creștinii de păgâni. Și au căzut acolo multime mare de oșteni ai Moldovei”. Iar în final: „Atunci și tătarii au lovit Țara Moldovei din partea aceea”.

Măsura justă a faptelor sale

După lupta de la Râmnic, principele a înălțat ctitoria de la Milișăuți, iar piatra pisaniei i-a consemnat cuvintele, în acel stil de neconfundat: „În anul 6989 [1480], luna iulie, 8, în ziua de Sf. Mare Mucenic Procopie, Io Ștefan voievod, fiul lui Bogdan voievod, și cu preaiubitul său fiu, Alexandru, a făcut război la Râmnic, cu Basarab voievod cel Tânăr, domn al Țării Românești, poreclit Tepeș. Și a ajutat Dumnezeu pe Ștefan voievod și a biruit pe Basarab voievod și a

fost piere foarte mare printre Basarabi”.

Că domnul Moldovei avea un stil propriu și greu de confundat a observat încă acum două decenii I. C. Chițimia, care, analizând inscripțiile de pe pietrele tombale de la Rădăuți și Putna, precum și forma celui mai vechi letopisesc

moldovenesc, ajungea la concluzia că „Ștefan cel Mare a inițiat un stil istoriografic plin de sobrietate, concis”.

Dar, mai mult decât atât, consemnarea faptelor de arme în pisaniile bisericilor arată că domnul avea măsura justă a faptelor sale. Le considera exemple și demne de a fi cunoscute de urmași. Purtătoare ale mesajului, ctitoriile erau destinate nu contemporanilor, ci posterității, „pentru amintirea și întru pomenirea tuturor dreptcredincioșilor creștini care s-au prăpădit aici”.

Rămas singur în acest colț de lume, înconjurat de neprieteni și de dușmani, Ștefan cel Mare n-a găsit sprijin nici măcar în Țara Românească: domniile de la București erau făuriți din altă plămădă, mai slabi la fire și mai repede înclinați spre concesiile politice decât spre luptă pentru apărarea unui ideal. Această realitate l-a făcut pe Ștefan să exclame, cu amărăciune: „Muntenii sânt pentru noi ca și turcii”. Câțiva ani mai târziu, relua formularea, extinzându-i aria: „...În aceste părți, unul, eu singur am rămas și din două părți [stă] păgânătatea grea, iar din trei părți – creștinii, dar ei îmi sânt mai răi decât păgânătatea”, pentru ca, în 1502, medicul Matteo Muriano să consemneze zisa prințului moldav: „...Eu sânt înconjurat de dușmani din toate părțile”.

La capătul acestui succint inventar, nu mai poate fi nici o îndoială că expresiile și cuvintele

citare aparțin lui Ștefan cel Mare. Acesta era el, *omul Ștefan*. Așa vorbește în clipele de liniște, așa – în momentele de mânie. Cunoșcându-i cuvintele, mai lesne putem înțelege acțiunile *suveranului* și mai drept interpreta una sau alta din faptele sale. Avea meșteșugul cuvântului și știa ce și cum să spună într-o scrisoare, la întâlnirea cu solii străini sau în mesaje pentru urmași, fiind capabil să vorbească, în același timp, și ca oștean și ca diplomat, și ca

„mare voievod și domn“ al țării sale. Iar ironia era o notă caracteristică a personalității lui, moștenită, de altfel, și de Petru Rareș. Un studiu comparativ al expresiilor folosite de cei doi principii, tată și fiu, ar fi nu numai interesant, ci și util, atât pentru istorici, cât și pentru orice pasionat de trecut.

Consemnarea evenimentelor deosebite în pisanile bisericilor și pietrele de mormânt, ca și faptul că, la porunca sa, în Moldova se scria cel dintâi

letopisesc al țării, mă îndreptătesc să-l consider pe Ștefan cel Mare *creator de memorie istorică*.

Felurite mărturii – câteva epistole, fragmente din solii, din tratate, din pisanii, din relatări ale străinilor – pot forma materia unui volum, util cunoașterii și înțelegerii acestei personalități intrate în legendă. Și pornind tot de la aceste izvoare se poate țese, fie și numai fragmentar, o *istorie a lui Ștefan cel Mare de el însuși*. ■

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

• **Mihai Retegan – 1968. DIN PRIMĂVARĂ PÂNĂ ÎN TOAMNĂ.**

Editura RAO, București, 1998, 355 pp.: o schiță de politică externă românească asupra unei pagini de semnificație istorică multiplă, realizată printr-o pertinentă analiză comparativă pe baza documentelor de arhivă necunoscute descoperite de autor – unul dintre cei mai avizați și prolifici autori ai noului val din istoriografia noastră.

• **Ion I. Nistor – PROBLEMA UCRAINEANĂ ÎN LUMINA ISTORIEI** (prezentare de Gheorghe Buzatu, ediție de Ștefan Purici).

Editura Septentrion, Rădăuți, 1997, 300 pp., 15 000 lei: reeditarea lucrării tipărite în 1934 la Cernăuți; volum apărut sub egida Societății Pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina.

• **Prof. univ. dr. Nicolae Ciachir – ISTORIA SLAVILOR.**

Editura Oscar Print, București, 1998, 464 pp.: o primă contribuție istoriografică românească la cunoașterea trecutului acestor popoare.

• **BASARABIA ÎN CORESPONDENȚA DINTRE OCTAVIAN O. Ghibu și MICHAEL BRUCHIS** (ediție îngrijită de Lidia Brăncăanu și Constanța Ghibu).

Editura Semne, București, 1998, 126 pp.: 62 de scrisori schimbate, între 24 octombrie 1984 și 15 martie 1996 de la București la Tel-Aviv și retur.

• **Preot Sever Negrescu, prof. Petronela Negrescu – ECOURI BIZANTINE ÎN LITERATURA ROMÂNĂ VECHIE.**

Editura Tradiție, București, 1998, 64 pp.: sinteză asupra unor scrieri și cărțurari din epoca lui Matei Basarab și Vasile Lupu.

• **Florin Mirghesiu – ELITELE POLITICE ȘI**

MODERNITATEA ROMÂNEASCĂ.

Editura Napoca Star, Cluj Napoca, 1998, 172 pp.: „modernizarea, la noi – scrie autorul –, a fost favorizată, esențialmente, de acțiunile elitelor politice, fiind mai degrabă impusă de sus în jos, decât de jos în sus“.

• **Grigore Trancu-Iași – ȚARA MEA** (ediție îngrijită de Fabian Anton).

Editura Ararăt, București, 1998, 160 pp.: anii 1916-1920 în însemnările memorialistice ale unui om politic, care nota, la 1 decembrie 1916: „Țara aceasta a fost o mare victimă a frazei. Fraze la tribună și fraze la gazete“.

• **Ioan Lăcustă – ÎN ȘOAPȚĂ.**

Editura Cartea Românească, București, 1998, 224 pp.: un nou volum – al patrulea – de proză al colegului nostru.

ALEXANDRU DUȚU

S-a stins din viață profesorul doctor Alexandru Duțu (născut la 2 septembrie 1928), creator de școală în domeniul istoriei culturii, mentalităților și a ideilor. Ne-a onorat timp de decenii cu statornică colaborări și căldura prieteniei.

La despărțirea ultimă, rămas bun, domnule profesor!

În istoria secolului XVI european, câteva personalități se disting pe plan politic: împărații Carol Quintul și Rudolf II de Habsburg, regele Filip II al Spaniei și sultanul otoman Soliman Magnificul. Dintre aceștia, un interes aparte prezintă Rudolf II, dar nu ca împărat al Sfântului Imperiu Romano-German sau ca rege al Boemiei și Ungariei. Ne interesează aici acele laturi ale personalității sale care dau măsura realei lui valori și fac din el unul dintre cele mai interesante personaje ale epocii: acelea de mare colecționar și de mecena al artiștilor și savanților epocii sale, la care se adaugă „ciudățeniile” lui.

Istoriografia europeană avea până în urmă cu câteva decenii o părere foarte proastă despre Rudolf II, căci îl vedea exclusiv ca pe un împărat inefficient și incapabil să-și exercite atribuțiile de monarh

al celui mai mare stat al Europei la acel moment: Sfântul Imperiu Romano-German, care începe să fie tot mai mult perceput ca un Imperiu al Habsburgilor. În ultimele decenii, istoriografia a reparat „nedreptatea” făcută împăratului, printr-o abordare mult mai largă a personalității și epocii sale. Pe cercetători ca R.J.W. Evans, Josef Janáček, Gertrude von Schwarzenfeld sau Karl Vocelka, Rudolf II nu îi interesează ca împărat, ci ca om al epocii sale. Aceasta, denumită „Renașterea târzie”, a fost și ea reconsiderată per ansamblu, cu marile sale curente

intelectuale și artistice (manierismul). S-a creat astfel cadrul pentru înțelegerea în profunzime a „împăratului ciudat”, a universului său interior, a impactului educației primite, dar și a valorilor culturale pe care le-a cultivat.

Rudolf II s-a născut la 18 februarie 1552 la Viena, fiind al doilea din cei opt copii care au rezultat din căsătoria lui Maximilian II (1527-1576, împărat între 1564 și 1576), fiul lui Ferdinand, cu Maria de Spania (1528-1603), fiica lui Carol Quintul, deci verișoara sa (Ferdinand I și Carol Quintul au fost frați). A crescut într-o atmosferă tensionată, între o mamă habotnică, manifestând un catolicism militant și intransigent în privința protestantismului, care se răspândea chiar în acea perioadă, și un tată cu preocupări intelectuale și simpatizant deschis al protes-

RADU MÂRZA

tanților, fără însă a renunța la propria sa credință catolică. Era epoca în care ruptura dintre Biserica Romană și Reformă devenea tot mai evidentă, lua forme adesea violente și începea să se manifeste și pe plan politic.

Educația spaniolă

Nemulțumită de perspectiva ca tânărul Rudolf, moștenitorul coroanei Imperiului, să fie crescut într-o Viena în care protestanții câștigau tot mai mult

teren și mai ales unde credința catolică a tatălui său părea contemporanilor îndoielnică, mama sa, împărăteasa Maria, a purtat o adevărată bătălie pentru trimiterea lui Rudolf în Spania, unde putea primi, în viziunea ei, o educație pe măsura viitorului său. Această educație trebuia să facă din Rudolf un prinț pregătit să preia atribuțiile monarhice, un om de stat cunoscător al problemelor epocii sale și mai ales intransigent în privința Reformei. Cu ajutorul fratelui ei, regele Filip II, Maria a reușit să obțină trimiterea lui Rudolf în Spania.

Șederea în Spania (1564-1571), la curtea lui Filip II – simbolul supremației politice, economice și culturale a Spaniei în Europa –, i-a format viitorului împărat o gândire politică în spiritul conservării sistemului politic imperial habsburgic. A fost crescut sever, pentru a deveni un monarh absolut, dar acest sistem politic era inaplicabil în Europa Centrală, unde monarhii trebuiau să împartă autoritatea cu puternice regimuri de stări. De aceea Maximilian II și consilierii săi insistau ca viitorul împărat să fie crescut în Austria, unde avea să și domnească. În Spania Rudolf a cunoscut răceala din relațiile interumane, religiozitatea fanatică a Contrareformei, dar a păstrat pentru totdeauna imaginea unei țări impunătoare și prospere.

„Educația spaniolă” a influențat decisiv caracterul lui Rudolf II. A făcut din el un om sever, rece, trufaș și închis la fire. Fără să devină luptător al Contrareforme, nu era dispus nici la compromisurile pe care le făcea tatăl său, dar viitorul împărat a plecat de la curtea lui Filip II, cu o puternică repulsie pentru fanatismul și devoțiunea de tip spaniol. Istoriografia a constatat că șederea în Spania i-a influențat, în epoca dificilă a pubertății, echilibrul nervos. Marele câștig a fost însă solida educație umanistă pe care a dobândit-o acolo și pasiunea pentru arte și științe.

Suferind de „melancolie”

La 1576, la moartea tatălui său, Rudolf II devenea împărat. La acel moment, contemporanii lui știau că preocupările sale nu „rimau” cu cele ale unui

Arhiducele Rudolf și...

adevărat monarh: era lipsit de simț politic și își neglija atribuțiile specifice, pentru că nu-l interesau. Aici trebuie căutate cauzele unui dintre conflictele sale interioare: între marile probleme ale epocii (raporturile cu stările, tensiunile catolicism-protestantism, relațiile nesigure cu Imperiul otoman, criza financiară) și dezinteresul său total față de ele. Se adaugă la acestea imposibilitatea de a se impune în fața consilierilor (cărora tindea să le

...bunicul său după tată, Ferdinand I

lase tot mai multe dintre atribuțiile sale), a stărilor și chiar a propriei familii.

Aceasta din urmă insistă ca Rudolf II să-și exercite cu seriozitate atribuțiile de monarh și căuta să obțină, fie că era vorba de fratele Mathias (viitorul împărat Mathias II, între 1612 și 1618) sau de unchiul Ferdinand de Tirol, diverse beneficii de pe urma fratelui, respectiv a nepotului-împărat. Dincolo de presiunile familiei, însuși Rudolf II se făcea vinovat pentru relațiile tensionate cu familia. Nu s-a putut impune în fața ei și nici nu renunța la mai vechile sale antipatii și prejudecăți.

Prima criză serioasă, care avea să deschidă șirul lung al tulburărilor psihice, are loc în 1580-1581. Contemporanii și cei zece doctori nu i-au acordat o prea mare atenție, catalogând-o drept „melancolie”, o „boală” foarte la modă în epocă, căreia nu i se cunoșteau nici simptomele exacte și nici remediile. Se manifesta prin nervozitate, schimbări bruște de dispoziție, depresii, urmate de stări de euforie, accese de pesimism, slăbiciune fizică, apatie, insomnie.

A fost primul moment în care în Imperiu (familia și consilierii) s-a pus problema succesiunii. S-a crezut chiar că împăratul este aproape de moarte. Se naște o încrângătură complicată de intrigă, în care se remarcă Ferdinand de Tirol, interesat de moștenirea coroanei, și principalii sfetnici ai împăratului: Wolfgang Rumpf și Paul Sixt Trautson, care câștigă o tot mai mare influență asupra suveranului, pe care reușesc să-l izoleze de familie. Ei i-au sugerat neîncrederea în familie, gândul că ea nu urmărește decât să pună mâna pe tron, suspiciune ce avea să ajungă la forme aberante,

paranoice. Pe de altă parte, familia căuta în taină soluții, în cadrul unor întruniri „de familie”, tot mai frecvente, despre care Rudolf II avea să afle, ceea ce i-a sporit bănuielele asupra fraților, verilor și unchilor.

Deși Rudolf II și-a revenit din această criză, ea a lăsat urme adânci în psihicul său, mici trăsături negative permanentizându-se, acutizându-se și, în timp, devenind simptome evidente ale bolii sale psihice: se închide într-un cerc foarte îngust de confidenți, își limitează la maxim aparițiile publice, refuză să-și îndeplinească atribuțiile de monarh (nu participă la ședințele dietelor sau la negocieri, nu primește în audiențe), găsește satisfacție doar în admirarea și sporirea faimoaselor sale colecții și îi crește interesul pentru supranatural și experimente.

În anul 1582, boala sa a recidivat pentru scurt timp, provocată pare-se de nervozitatea și stressul pe teme politice. Greutățile cu care se confrunta Imperiul, intrigile familiei și ale sfetnicilor au potențat labilitatea psihică a împăratului, care „rezolvă” toate aceste neplăceri: le ignoră.

Infanta refuzată

După urcarea pe tron, familia, în frunte cu mama, Maria de Spania, a pus problema căsătoriei împăratului nehotărât. Partida cea mai bună era infanta Isabella Clara Eugenia, fiica lui Filip II, verișoara sa. În condițiile în care regele Spaniei era lipsit de urmași bărbătești, aceasta avea toate șansele să aducă viitorului soț moștenirea coroanei Spaniei și a imensului ei imperiu. Dezinteresat, Rudolf II o prefera pe concubina sa, Caterina Strada, sau alte amante

Împăratul Maximilian II, tatăl lui Rudolf

ocasionale (cu care avea să aibă în total 6-7 copii nelegitimi). Aproape 15 ani a insistat Filip II în privința căsătoriei fiicei sale cu Rudolf II, dar fără succes. Împăratul era preocupat cum să amâne cât mai mult negocierile cu solii spanioli.

În cele din urmă, regele Spaniei a renunțat să mai spere în Rudolf II, propunând-o pe Isabella fratelui său Ernest, dar acesta avea să moară între timp,

Carol Quintul, bunicul dinspre mamă al lui Rudolf

astfel încât Isabella s-a căsătorit, în 1599, cu Albrecht, un alt frate al împăratului. Paradoxal, în momentul în care a aflat că infanta spaniolă nu-i mai este lui destinată, Rudolf II s-a supărat foc, convins probabil, și cu ajutorul consilierilor, de complotul țesut împotriva lui de întreaga familie.

De unde indiferența împăratului față de o partidă atât de strălucită cum era infanta Isabella? Poate de la sugestiile sfetnicilor sau chiar ale Caterinei Strada, poate din teama lui Rudolf II de a aduce în casa lui atmosfera sumbră pe care o cunoscuse în Spania și în preajma propriei sale mame.

O decizie importantă a lui Rudolf II a fost mutarea reședinței imperiale la Praga. După doi ani de șovăială, în 1583, împăratul se instalează în palatul Hradčany din Praga, urmat de instituțiile statului, de administrație, familiile angajaților Curții și slujitori. Devenită capitală, Praga a căpătat greutate în politica și economia europeană, la fel în viața culturală, prin artiștii și savanții atrași de prezența împăratului. Orașul de pe Vltava a devenit astfel unul dintre cele mai prospere orașe ale Europei, expresia „Praga la 1600” fiind sinonimă cu „Praga rulfică”.

Din ce motive s-a mutat împăratul la Praga? În primul rând, nutrea iluzia că astfel va scăpa de povara guvernării și că se va îndepărta de intrigile din familie. Apoi el purta orașului o mare afecțiune: îi plăceau clima, așezarea și peisajele sale.

Manipulat de consilieri

Așadar, împăratul era contradictoriu în opinii și gesturi, foarte serios, nu avea simțul

umorului, greoi în luarea deciziilor (după cum rar revenea asupra lor), indiferent, alteori impulsiv, chiar nemilos, închis în sine, se ferea de oameni, privea cu superioritate pe cei din jurul său, egoist în chestiuni financiare (preocupându-l aproape exclusiv achiziționarea de noi piese la celebrele sale colecții). Din comoditate, a cedat responsabilitatea guvernării consilierilor săi.

Pe de altă parte însă era inteligent și sensibil. Singuratic, iubea natura și se îngrijea de caii sau cerbii din parcurile palatului imperial. Se temea exagerat de ciumă și de epidemii și îl pasiionau anatomia și medicina. Ca toți contemporanii lui renașcențiști cultivați, pendula între rațional-irațional, credință-știință, căutând cu înverșunare răspunsuri nu în credință, ca omul medieval, ci în științe, în general, în cele oculte, în special, în magie, alchimie și astrologie.

În chestiunile confesionale, acute în timpul domniei sale, Rudolf II a fost veșnic nehotărât. Deși catolic sincer, n-a răspuns niciodată la invitațiile la intransigență făcute de factorii Contrareforme. Protestanții au apreciat indiferența împăratului la cererile Papalității sau ale Spaniei, dar el n-a pactizat niciodată cu ei. În fond, Rudolf II a preferat să prelungească o stare de nesiguranță, decât să încurajeze mari crize politico-confesionale, cum a fost „Noaptea Sfântului Bartolomeu” în Franța.

A doua mare criză, dovedind că tulburările psihice erau de durată, l-a încercat în 1598, an decisiv pentru sănătatea sufletească a împăratului. Pe lângă simptomele manifestate la 1580-1581, de remarcat creșterea influenței sfetnicilor Wolfgang

Filip II, la Curtea căruia Rudolf a primit „educația spaniolă”

Rumpf și Paul Sixt Trautson, care practic controlau orice contact al împăratului cu exteriorul și îi influențau, deloc pozitiv, opiniile și deciziile. Contemporanii – până atunci nebănuind că împăratul ar putea suferi de vreo boală psihică – au remarcat câteva ciudățenii: refuzul sistematic de a se căsători și scan-

Intrarea în Nürnberg, în 1612, a fratelui lui Rudolf, împăratul Mathias II

dalurile adiacente, neîndeplinirea obligațiilor de monarh, conflictul permanent cu familia și, nu în ultimul rând, singurătatea sa.

Epoca era tulburată de frica de atentate, masacre, pogromuri („Noaptea Sfântului Bartolomeu” rămânea încă vie în amintirea contemporanilor), ceea ce nu a făcut decât să potențeze teama exagerată pentru viața și tronul său. Toate greutățile și nereușitele conduceau spre comploturi misterioase, al căror scop era înlăturarea de pe tron și uciderea sa.

Oamenii epocii lui nu i-au putut însă contesta preocupările pentru cultură și artă și realele calități intelectuale. Intelligent și cultivat, Rudolf II era cu mult deasupra mediei celor din epoca sa, chiar a monarhilor europeni ai vremii, a înaintașilor săi pe tronul Imperiului și a fraților săi, care nici unul nu-l depășea ca inteligență sau educație.

Crizele maniaco-depresive revin

Marea prăbușire apare în 1600, perioadă în care fiecare subiect de enervare putea provoca o nouă tulburare. Cu cât crizele se succedau la intervale mai scurte și erau mai intense, cu atât starea generală de sănătate a împăratului se agrava. Exploziile de mânie devin tot mai violente.

Ele par a fi legate direct de eșecul (din vina exclusivă a împăratului) negocierilor pentru căsătoria cu infanta Isabella a Spaniei. Am amintit deja că ea s-a căsătorit, în cele din urmă, cu fratele împăratului, Albrecht, situație în fața căreia Rudolf a reacționat cel puțin ciudat, simțindu-se jignit, victimă a unui nou complot.

Familia pune deschis problema succesiunii la tron, dar Rudolf II refuză cu îndârjire să o discute. Dacă în privința succesiunii Albrecht, de care se temea împăratul, era inofensiv, Mathias reprezenta un real pericol. În 1599 el a avut curajul să-i ceară deschis fratelui său mai mare să-l numească moștenitor al tronului și să-i cedeze guvernarea Cehiei și Ungariei.

Revendicările sale nu ar fi fost atât de exagerate, dacă Mathias n-ar fi fost cunoscut prin incapacitatea de conducător, dovedită în Țările de Jos și pe frontul antiotoman din Ungaria. De data aceasta era într-adevăr vorba despre complot, pus la cale în colaborare cu o parte a stărilor, nemulțumite de ineficiența împăratului, și cu radicalii catolici, care solicitau fără succes expulzarea protestanților.

La sfârșitul anului 1599 și începutul celui următor, la Praga bântuie ciuma. Împăratul se refugiază peste opt luni la Plzeň, în sud-vestul Cehiei. Temerile iscate de epidemie și nervozitatea provocată de sosirea unei delegații franceze, condusă de regele Henric IV – și el interesat de succesiunea la tronul Imperiului – agravează dezechilibrul psihic al lui Rudolf II. Este tot mai chinuit de insomnii și coșmaruri, iar alternanța depresiei/manifestări violente se îndesește. Îi concediază atunci pe principalii sfetnici, inclusiv pe Wolfgang Rumpf și Paul Sixt Trautson, rămânând înconjurat doar de câțiva servitori.

În ultima parte a anului 1600 se produce o ameliorare, datorată doctorului Johannes Pisonius. Spre deosebire de ceilalți medici care s-au succedat în

preajma împăratului, Pisonius acționează foarte modern, ca un psiholog: nu crede că împăratul ar fi posedat de diavol, ci îl liniștește, îndreptându-i atenția spre colecții, spre îmbogățirea lor. În fața unui asemenea succes, s-a crezut că suveranul s-a vindecat definitiv, dar după câteva săptămâni simptomele bine cunoscute au reapărut.

Din nou la Praga

Această situație s-a prelungit, cu scurte pauze, până la moartea survenită în 20 ianuarie 1612. Istoricii au încercat atunci să-i definească exact diagnosticul: paranoia (frica excesivă pentru viața sa și pentru tron, obsesia comploturilor și atentatelor) și grandomanie (părerea foarte bună despre capacitatea sa de conducător și militar). Dedicându-se științelor oculte și iraționalului, lui Rudolf II îi fusese frică să se confrunte cu realitatea.

Tragedia lui Rudolf II – personală și nu numai, căci boala sa psihică a influențat sesizabil evoluția politică a Imperiului, împiedicând adesea funcționarea normală a administrației și diplomației – este strâns legată de evenimentele din ultimii ani de viață ai împăratului. La 1604 izbucnește rebeliunea stărilor ungare, conduse de Ștefan Bocskay, care se leagă de prelungirea „lungului” război turcesc (1593-1606, încheiat în 1606 prin păcile de la Viena și Zsitvatorök) și de ofensiva arhiducelui Mathias, în vederea preluării atribuțiilor politice ale lui Rudolf II, ofensivă în care fratele împăratului s-a aliat chiar și cu stările protestante, deși n-a

manifestat nicodată simpatii reformate.

S-a ajuns chiar ca, în fruntea unei armate puse la dispoziție de Stările din Austria, Ungaria și Moravia, Mathias să amenințe Praga. Stările cehice nu i s-au alăturat, dar au folosit ocazia pentru a-și impune revendicările împăratului. Cea mai importantă dintre acestea, libertatea confesională, a făcut obiectul cunoscutei „scrisori de maiestate”, semnată de Rudolf II la 1609. Doi ani mai târziu (februarie 1611), armata de mercenari a arhiducelui Leopold de Passau avea să pătrundă în Cehia, la cererea împăratului, care nu mai putea stăpâni tulburările politice provocate de stări și încurajate de Mathias, ea intrând în Praga și purtând lupte de stradă cu milițiile orașenești, fără însă să poată cucerii cartierele controlate de acestea.

După două luni, Rudolf II abdică în fața dietei întrunite la Praga, rege al Cehiei fiind ales fratele său Mathias, care în anii anteriori reușise să răpească lui Rudolf II toate funcțiile politice, mai puțin cea de împărat. El a obținut însă nominalizarea ca succesor la tronul Sfântului Imperiu Romano-German. Tot el avea să mute, imediat ce s-a urcat pe tron, reședința imperială înapoi la Viena.

Rudolf II și-a petrecut ultimele luni din viață într-o izolare totală, dispunând în sfârșit de liniștea pe care și-a dorit-o pe parcursul celor 36 de ani de domnie. După moarte, trupul său îmbălsămat a fost depus în cripta familiei din catedrala Sf. Vit din Praga, alături de împărații Ferdinand I și Maximilian II. ■

(Va urma)

★

secole: se gândeau că luptau contra englezilor...

★

Odată regele Prusiei, Friedrich II, l-a întrebat pe doctorul lui:

– Ia recunoaște, doctore, câți

oameni ai omorât de când lucrezi?

– Cu vreo 300 000 mii mai puțin decât dv., Înălțimea Voastră.

★

Primul ministru englez Lloyd George se pierdea în complimente adresate colegului lui francez A. Briand

despre frumusețea provinciei Bretagne și vitejia bretonilor în timpul primului război mondial.

– Odată, când mă aflu pe front, am văzut cu ochii mei cu câtă bărbăție și curaj îi atacau pe nemții detașamentele bretone...

– O, a răspuns Briand, cu un glas scăzut. Nimic de mirare. Era vitejia lor naturală, care venea din

★

Heinrich Heine îi povestea unui cunoscut:

– Mama mea mi-a citit în copilărie multe versuri și

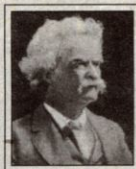
așa am ajuns poet. Mama unchiului meu, Solomon, i-a citit numai și numai cărți despre tâlhari și așa a ajuns bancher.

★

Lui Alexandre Dumas tatăl i s-au cerut cinci franci pentru înmormântarea unui cunoscut critic.

– Ia zece și înmormântați doi critici.

M. a r k Twain, ca redactor de ziar, primea multe manuscrise ce nu meritau să vadă lumina tiparului. Într-o bună zi unul dintre ele l-a enervat peste măsură. Twain i-a scris autorului:

„Dragă prietene! Spre marele nostru regret, lipsa de spațiu ne obligă să refuzăm producția Dv., dar nu vă pierdeți speranța. Avem promisiuni de câteva coșuri mari de hârtii. Cu mare plăcere vom pune în ele și prețiosul dv. articol“.

★

Un tânăr om de știință l-a rugat pe academicianul rus Landau să-i dăruiască o carte cu o dedicație

plină de spirit. Marele savant i-a scris pe pagina de gardă: „Aspirantului Șirman cu o dedicație plină de spirit. Landau“.

OM POLITIC ROMAN (Circa 108–62 î.Hr.)

(Monoverb: 6–8)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția integramei *Județele istorice ale Basarabiei*: S-H-T-A-COLONIALA-R-TOGA-N-ROBI-H-CI-CANDIDE-SAL-UNITI-E-TO-A-AC-ILIRI-AT-A-HOCHEI-APLECA-AS-U-I-HRAM-EST-SUPLA-NOBIL-BI-TATAR-CAL

Soluția jocurilor din nr. 1/1999:

– p. 51: Împărat în China (IMPAR-A/T-ÎN-C/H-ÎN-A)
Părcălăbie (PAR-C/A-LA-BI-E)

Pe Traian și Hadrian, cei doi împărați ce s-au succedat la domnie, acoperind 40 de ani din istoria Romei antice (98-138), i-au unit obârșia comună, hispanică, dar îndeosebi talentul de administratori ai posesiunilor lor. Primul, Traian, deopotrivă soldat și funcționar, a guvernat într-o strânsă colaborare cu Senatul, gestionând o politică externă și militară inspirată prioritar de factori economici. Pentru realismul lui și bunul simț în conducerea statului, Senatul i-a decernat în 114 titlul de Optimus.

Al doilea, Hadrian, filosof, poet și artist, dar și mare constructor și iubitor de pace, menținând imperiul pe frontiera Eufратului, fără cuceriri în spațiile vecine, a fost atât de implicat în viața provinciilor romane, încât la 45 și la 52 de ani a făcut două lungi călătorii de inspecție a teritoriilor sale, zăbovind zece ani pentru a-și cunoaște supușii și nevoile lor. Marguerite Yourcenar, prin cartea sa apărută în 1951, *Memoriile lui Hadrian*, avea să-l apropie pe acest suveran inteligent și sensibil de cititorul secolului XX.

Textul ce urmează creionează două portrete de lideri ai vremii lor, pornind de la un articol apărut în revista spaniolă *Historia y vida*.

În imagine: împăratul Traian și soldați romani sculptați pe Columnă.

Asasinii împăratului roman Domitian (81-96) nu i-au lăsat victimei timp să-și numească urmașul. Senatul, care nu recunoscuse niciodată în mod oficial acest drept împăraților, acceptând practic alegerea lor, a profitat de ocazie ca să-l prefere pe unul dintre membrii săi: Marco Cocceius Nerva. Era un jurist care se ocupa mai mult de poezie, nefiind însă nici certăreț ca avocații, nici vanitos ca poeții. Un bărbat robust, care n-a omorât o muscă, nu și-a dat frâu liber ambițiilor, așa încât, la sfârșitul domniei sale, s-a putut întoarce la viața privată fără nici un risc.

Alegerea lui s-a datorat nu atât virtuților sale, cât faptului că avea 70 de ani și suferea de stomac, ceea ce lăsa de prevăzut o domnie scurtă. De fapt, ea a durat numai doi ani, până în 98, timp suficient ca să corecteze greșelile predecesorului său: i-a rechemat pe exilați, a împărțit pământuri săracilor, i-a iertat pe evrei de dările la care îi obligase Vespasian (69-79) și a făcut ordine în finanțe.

Ceea ce nu i-a împiedicat pe pretorienii, nemulțumiți de noul lor stăpân, să-l sechestreze în palat, să-i omoare pe câțiva din consilierii săi și să ceară predarea asasinilor lui Domitian. Nerva, în dorința de a-și salva colaboratorii, și-a oferit în schimb propriul cap. Fiindcă i l-au cruțat, și-a prezentat demisia Senatului, care i-a respins-o. Împăratul nu luase nici o decizie fără să consulte Senatul sau contrară acestuia. De data aceasta a procedat la fel. Simțea că i se apropie sfârșitul și puținul timp care îi mai rămăsese l-a folosit în căutarea unui succesor pe placul Senatului și pe care să-l adopte ca fiu (el nu avea copii), pentru a evita ca pretorienii să fie tentați să aleagă pe cineva la întâmplare. Cu Traian, Nerva a făcut cel mai mare serviciu statului.

Când puterea nu ți se urcă la cap

Proclamarea ca împărat în 98, nu l-a impresionat prea mult pe Traian. El a trimis vorba Senatului că mulțumește de încredere și că va prelua puterea când va avea o clipă liberă. Și doi ani n-a avut datorită conflictelor cu germanii.

Se născuse cu 40 de ani în urmă în Spania, într-o familie romană de funcționari, ceea ce el însuși a continuat să fie: jumătate soldat, jumătate administrator. Era înalt și robust, avea obiceiuri spartane, un mare curaj, îi lipsea emfaza. Soția lui, Plotina, se declara cea mai fericită femeie, fiindcă rareori o înșela și atunci cu vreun puștan, niciodată cu alte femei. Trecea drept un om cult, pentru că obișnuia să țină alături de el, în carul de general, pe Dion Crystostomos, un faimos orator al vremii, care îi vorbea tot timpul de filosofie.

Într-o bună zi a mărturisit însă că n-a înțeles niciodată nici măcar o vorbă din cele numeroase pe care i le spunea Dion, ba chiar că nici măcar

nu le asculta, se lăsa în voia sunetelor lor cristaline, ca să se gândească la altceva: la cheltuieli, la planuri de bătălie, la proiectul vreunui pod...

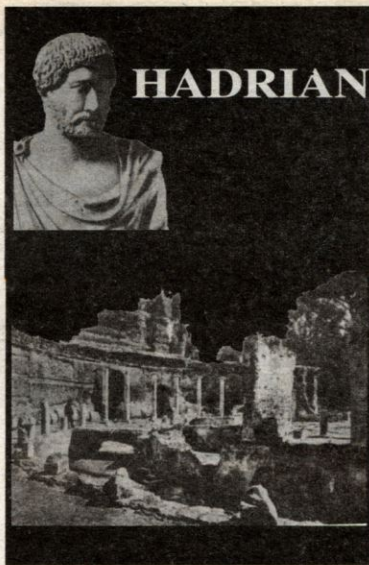
Când, în sfârșit, a găsit clipa disponibilă să preia coroana, Pliniu cel Tânăr a fost însărcinat să-i dedice un *Panegiric*, în care i se atrăgea politicos atenția că datorită alegerii sa senatorilor și, ca atare, trebuia să li se adreseze pentru orice hotărâre ar fi luat. Traian a subliniat paragraful cu un gest de aprobare din cap, căruia nimeni nu i-a acordat însă prea multă atenție. S-au înșelat, pentru că Traian a respectat această regulă cu strictețe. Puterea nu i s-a urcat niciodată la cap, iar amenințările conjurațiilor n-au folosit în a-l face să devină un despot suspicios și sângeros. Când a descoperit-o pe cea a lui Licinio Sura, s-a dus la el la masă, unde nu numai că a mâncat tot ce i s-a servit, dar după masă, și-a oferit fața spre a fi rasă de bărbierul complotistului.

Era un muncitor neobosit și pretindea și celor care îl încojurau să fie la fel. A trimis numeroși senatori leneși să inspecteze și să facă ordine în provincii, iar schimbul de scrisori cu ei probează competența și sârguința lui. Ideile sale politice erau ale unui conservator declarat, care credea mai curând în buna administrare decât în marile reforme și care, fără violență, știa să recurgă la forță. De aceea nu a ezitat să declare război Daciei, când regele acesteia, Decebal, s-a amestecat în cușeririle sale în Germania.

Refuz pedepsit cu moartea

Mărturisim că ne vine greu să admitem că un eveniment atât de benefic cum este venirea la tron a celui mai mare împărat al Antichității se datorește unei coincidențe frivole și nedemne, ca adulterul. Hadrian a fost ales, în 117, să ocupe locul lui Traian, mort fără să-și numească urmași, dintr-un singur considerent: fusese amantul soției acestuia, Plotina.

Nu încapă însă îndoială și că mama Plotinei l-a înconoronat pe Hadrian. Erau, într-adevăr, mătușă și nepot, dar nu de sânge. Pe de altă parte, rudenția n-a împiedicat niciodată legăturile de dragoste la Roma. Traian și Hadrian erau conecționați, amândoi se născuseră în același oraș din Spania, în Italica. Hadrian, numit astfel pentru că familia sa provenea din Adria, era cu douăzeci de ani mai tânăr decât vărul său, prieten al familiei și tutore, care îl și chemase la Roma. Era un tânăr plin de viață, de curiozitate și de preocupări, care studia totul cu ardoare: matematica, muzica, medicina, sculptura, geometria, filosofia, însușindu-și totul. Traian i-a dat-o de soție pe nepoata sa, Julia Sabina. A fost o căsnicie respectabilă și rece, din care nu s-au născut nici dragostea, nici copiii. Sabina, de o frumusețe sculpturală, dar lipsită de sex-appeal, se lamenta că soțul său are mai mult timp pentru cai și câini decât pentru ea.

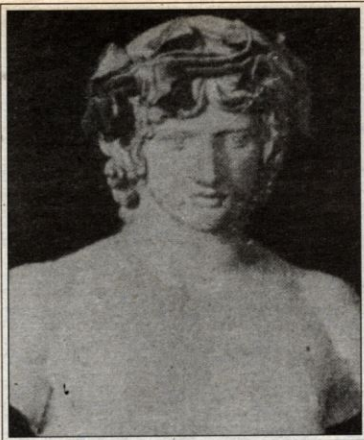

Hadrian o lua cu el în călătorii, o copleșea cu atenții, și-a concediat chiar secretarul, pe Suetonius, pentru că nu a vorbit despre ea destul de respectuos, dar noaptea dormea singur.

Când a urcat pe tron, o primă măsură luată a fost să încheie toate problemele militare nerezolvate de Traian. A fost întotdeauna împotriva campaniilor războinice ale tutorelui său, așa încât s-a grăbit să retragă armatele din Persia și Armenia.

Ca și Nero, Hadrian cânta, picta și compunea versuri. Mai târziu s-a văzut însă că ambițiile sale artistice nu erau înnăscute. Se lăsa în voia lor în clipele de singurătate, ca să se relaxeze după munca de administrator meticolos și foarte priceput. Era un bărbat frumos, înalt, elegant, cu părul ondulat și barba blondă. În viața personală se arăta sceptic, îndoiindu-se de zei și oracole. Dar când își exercita funcția de Mare Preot, vai de acela care ar fi dat semne de lipsă de respect! De fapt, nu se știe în ce credea. Poate în așteptări, fiindcă din când în când făcea horoscoape și avea numeroase superstiții despre eclipse și marea. Considera însă religia o temelie a societății și nu permitea ofense publice față de ea. A trasat personal proiectul Templului zeiței Venus din Roma, după ce a ordonat să fie omorât Apolodor, care răspunsese invitației sale printr-un refuz disprețuitor.

În imagine: împăratul Hadrian și vederea a vilei sale de la Tivoli.

Antinoos, favoritul împăratului Hadrian

Pe plan intelectual, fiind înclinat spre stoicism, îl admira pe filosoful Epictet, pe care l-a studiat cu atenție. Dar în practică nu s-a străduit niciodată să-i aplice preceptele. Accepta plăcerea, cu un gust rafinat, oriunde i se oferea, fără să se rușineze sau să aibă remușcări. Se îndrăgostea fără deosebire de băieți frumoși și de fete frumoase, dar nici unul dintre ei nu l-a făcut să-și piardă capul. Îi plăcea să mănânce bine, dar detesta banchetele preferând orgiilor cina, în compania unor persoane selecte, îndrăgostite de conversație, nu de băutură. A înființat chiar o universitate ca să pregătească asemenea persoane, chemându-i să le înstruiască pe cei mai înțelepți profesori ai vremii, îndeosebi greci.

În discuții era foarte dibaci: accepta contradicția și critica. Cu un prilej i-a reproșat lui Favorino, un intelectual galic, că îi dă întotdeauna dreptate.

Cerșind cucută

Trăsătura sa cea mai extraordinară a fost că nu s-a considerat „necesar”; dimpotrivă, făcea tot posibilul să nu devină și să nu fie considerat „bărbatul providențial”, așa cum cred și aspiră să fie considerați toți monarhii absoluți. S-a străduit constant să înstituească structura birocratică, pentru care să fie suficientă aprobarea Senatului ca să funcționeze. Avea vocația ordinii și a încercat să o instaureze, simplificând legile care se acumulaseră într-un haos de neînchipuit. În această lucrare, precursor i-a fost Justinian.

Spre o diviziune rațională a muncii, care să permită aparatului statal o anumită mecanică a funcționării, a tins și Hadrian, din rațiuni egoiste

însă: avea pasiunea călătoriilor și voia să le facă fără grija că, în lipsa lui, totul s-ar putea năruți. Romanii erau ușor îngrijorați de manile peripatetice ale acestui împărat, care nu se afla niciodată la locul lui. Au circulat vorbe răutăcioase când el s-a îmbarcat pe o navă care urca pe Nil, cu un oaspete numit Antinoos, cu ochi catifelai și păr creț (*Magazin istoric*, nr. 8/1997).

Părea că, de la Caesar, continua să se împlinească un destin: când ajungeau în Egipt monarhii romani dădeau peste o nenorocire sentimentală. De ce natură era pentru Hadrian aceea încarnată de Antinoos, nu se știe. Sabina, care-l însoțea pe împărat, n-a protestat, se pare, la prezența băiatului. În orice caz, nu s-a lămurit niciodată din ce cauză a murit el, înecat în râu, după cât se pare. Pentru Hadrian a fost o lovitură teribilă. „A plâns – spune Sparciano – ca o femeie”, a ordonat să se ridice un templu în memoria sărmanului defunct și în jurul templului să se construiască o cetate, Antinopolis, care a luat amploare în epoca bizantină. Potrivit legendei, probabil ulterioară evenimentelor, Antinoos s-a sinucis, fiindcă i-au spus oracolele că planurile protectorului său se vor realiza numai dacă el moare.

Desigur, dispărând, băiatul acela i-a făcut un serviciu: cel de a lăsa succesiunea tronului deschisă unui monarh cu calitățile lui Antoninus Pius (138-161). Dacă ar fi trăit Antinoos, probabil că populația romană ar fi trebuit să-l accepte ca împărat. Reintors la Roma, după această nenorocire, Hadrian nu a mai fost strălucitorul și jovialul suveran care plecase. Era mizantrop și părea repede masa de lucru, dormi să se odihnească. Orele libere pe care și le umplea scriind o gramatică, câteva poezii și o autobiografie sunt rodul singurătății sale. Cel mai mult îl preocupau planurile de reconstrucție.

Hadrian suferea de boala pietrei, însoțită de fantezie și gust. A refăcut Panteonul, construit de generalul Agrippa (c. 62-12 î.e.n.), și distrus de foc, în stil grec, pe care îl prefera celui roman. Nu încapă îndoială că este monumentul cel mai bine păstrat din Antichitate. Când papa Urban VII a desfășurat acoperșii portului, a scos bronz ca să construiască peste o sută de tunuri și baldachinul ce se mai află încă pe altarul mare de la San Pietro. O altă capodoperă a arhitecturii sale a fost vila în jurul căreia s-a născut Tivoli. Avea de toate: temple, hipodrom, biblioteci și muzee, unde timp de două mii de ani armate din toată lumea au organizat jafuri. Și tot a mai rămas ceva. De îndată ce s-a instalat în el, suferința a început să-l chinuie. I se umflase corpul și avea abundente hemoragii nazale. Simțindu-și sfârșitul aproape, Hadrian a chemat și adoptat ca fiu, ca să-l pregătească pentru succesiune, pe prietenul său, Lucio Vero, care a murit curând după aceea. Hadrian a revenit atunci la Antoninus Pius, căruia,

Mausoleul lui Hadrian, numit azi Castelul Sant'Angelo

păstrând pentru sine titlul de Augustus, i l-a acordat pe acela de Cezar și care, începând de la el, a fost adoptat de toți urmașii la tron.

Suferințele i-au fost atât de intense, încât nu-și mai dorea decât mormântul. Și i-a construit de cealaltă parte a Tibrului, cu un pod, podul Elio, ca să se ajungă ușor la el: este vorba de uriașul mausoleu care se numește azi Castel Sant'Angelo. Într-o zi, pe când construcția abia se terminase, filosoful stoic Eufrates s-a dus să-i ceară permisiunea să se sinucidă. Împăratul i-a acordat-o, a discutat cu el despre inutilitatea vieții și, după ce Eufrates a băut cucuta, a cerut-o și el să-i urmeze exemplul, dar nimeni n-a vrut să i-o dea. I-a ordonat medicului să i-o dea și acesta, pentru a nu i se supune, s-a sinucis. A rugat un slujitor să-i aducă o spadă sau un pumnal, dar acesta a fugit.

„Există aici un om – a exclamat – care are puterea să hotărască moartea oricui, dar pe a sa nu“. În cele din urmă, la 62 de ani, după 21 de domnie, a închis ochii. Cu câteva zile înainte, a compus un mic poem despre amintirea timpului trecut, care reprezenta poate cea mai rafinată capodoperă a liricii latine: *Animula vagula blandula, hospes comesque corporis...*

Odată cu el a murit nu doar împăratul, ci și unul din bărbaiții cei mai complecși, nelișiți și captivanți ai istoriei tuturor timpurilor și poate cel mai modern din lumea anticilor. Ca și Nerva, s-a despărțit de Roma făcându-i cea mai însemnată favoare: a desemnat succesor pe cel mai merituos, ca să nu fie dat uitării. ■

Adaptare de
Gabriela GEROTA

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE DE LA RADIO

• **BIBLIOGRAFIE RADIOFONICĂ ROMĂNEASCĂ** (cuvânt înainte de prof. univ. dr. Șerban Papacostea, membru corespondent al Academiei Române; **Libertatea de a te cunoaște pe tine**, de Dragoș Șeuleanu, secretar general al Societății Române de Radiodifuziune; notă asupra ediției de **Liliana Mușețeanu**).

Volumul I, 592 pp.: prima lucrare de referință privind emisiunile difuzate de postul național de radio în anii 1928-1935.

• **Eugen Denize – ISTORIA SOCIETĂȚII ROMÂNE DE RADIODIFUZIUNE** (cuvânt înainte de președinte-director general, prof. univ. dr. Tudor Cățineanu).

Volumul I, 322 pp.: prima parte a monografiei abordează perioada 1928-1938.

• **TEATRUL NAȚIONAL RADIOFONIC** (lucrare alcătuită de **Georgeta Răboj, Dan Oprina, Monica Patriciu, Magda Duțu, Domnica Țundrea-Gheorghiu, Vasile Manta**).

Volumul II, 624 pp.: amintiri ale unor oameni de teatru, însoțite de catalogul înregistrărilor – 1 480 de fișe ale emisiunilor înregistrate și difuzate între 1973 și 1993.

• **MICROFONUL VAGABOND** (prefață de **Romul Munteanu**).

Volumul I, 400 pp.: publicistică literară radiofonică (reportaje, însemnări de călătorie, escuri) difuzate în anii 1932-1935.

• **NOAPTE BUNĂ, COPII!** (cuvânt înainte de **Sebastian Sărcă**; volum ilustrat cu desene de **Vasile Socoliciu**).

Volumul I, 326 pp.: culegere de povești, povestiri, legende, prezentate la radio între 1932 și 1965.

• **ORELE CULTURII** (prefață de **Romul Munteanu**).

Volumul I, 350 pp.: antologie de conferințe ținute la radio între 1931-1935, grupate în două secțiuni: *Scientia* și, respectiv, *Arte*.

• **E UN ÎNCEPUT ÎN TOT SFÂRȘITUL...** (Colecția „Biblioteca Radio“).

464 pp.: culegere selectivă din programele radiodifuzate în zilele de 17-25 decembrie 1989 (*Magazin istoric*, nr. 12/1997).

Toate aceste volume au apărut în Editura Casa Radio, sub egida Societății Române de Radiodifuziune, Departamentului Secretariat General, Direcției Patrimoniu și valorifică documente păstrate în Arhiva Societății Române de Radiodifuziune.

Au fost lansate cu prilejul împlinirii, la 1 noiembrie 1998, a șapte decenii de la prima emisiune oficială a Societății de Difuziune Radiotelefonică.

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Prelungirea termenelor pentru înscrierile în facultăți și institute; Aniversarea semnării tratatului româno-bulgar; La cazangeria atelierelor „Grivița Roșie” normele au fost depășite; O școală nouă pe Câmpia Bărăganului; Într-o grădină de copii de pe țălușul Mării Albe; Schimbările de experiențe, un mijloc superior de îmbunătățire a metodelor de lucru; Stabilirea valorii locative, a venitului brut și venitului impozabil; Interesele clasei muncitoare din întreaga lume cer continuarea activității Federației Sindicale Mondiale; În meciul de hockey de la Brașov, București a învins Tg. Mureș cu 3-1 (0-1, 2-0, 1-0).

Am deschis, la întâmplare, un ziar, *România liberă*, din urmă cu cinci decenii. Acestea erau titlurile articolelor publicate pe prima pagină în ziua de 18 ianuarie 1949.

Am trecut, deci, stimați cititori, cu cronica noastră în anul 1949. După cum am precizat și cu alte prilejuri, este o cronică a presei de acum 50 ani, o presă aflată sub controlul direct și total al Partidului Muncitoresc Român, care preluase puterea în țară. De aceea, această presă nu reflectă decât partea oficială din viața adevărată a țării, ignorând în cea mai mare măsură frământările și dramele ei profunde. O parcurgem totuși pentru că face parte din istoria noastră și reflectă mentalitatea și ideologia unei epoci.

Sunt date publicității prevederile Planului economic pentru 1949. Este primul plan de acest fel stabilit de noul regim. Presa de partid duce o amplă campanie pentru popularizarea Planului, pentru „mobilizarea” muncitorilor, țăranilor, intelectualilor la îndeplinirea lui.

Scântea din 9 ianuarie, în *Suplimentul*

de duminică, cuprinde în Planul economic și rosturile intelectualilor și lansează acest apel către scriitori și artiști: „Sarcini de mare cinste vă stau în față! Mobilizați prin creațiile voastre pe oamenii muncii la lupta pentru îndeplinirea și depășirea Planului economic! Oglindiți în literatură și artă, marea transformare a țării și a oamenilor ce se va produce pe măsura realizării Planului”.

Limbajul propagandistic al publicațiilor de partid este însușit și promovat și de mulți dintre scriitori. Astfel, Eusebiu Camilar, aflat la Sinaia, la Casa de creație a Scriitorilor de la Castelul Pelicor, trimite o scrisoare confrăților (publicată în amintitul număr al *Scântei*), mărturisind că se gândește „la uriașele sarcini ce la avem de îndeplinit noi, mănuiorii condeiului, pentru a da celor ce muncesc în uzine și pe ogoare o artă înălțătoare ca o fluturare de steaguri”.

Pentru autorul lui *Cordun* (1942), cifrele Planului gâlgăie de puterea muncii; în ele uriește toarele, scleşc plugurile tăind brazdele, zămbesc obrajii copiilor plecați asupra cârții în niște școli luminoase”.

O tradiție pe cale de dispariție: Balul anual al presei – anunț din *Universul*; de la stânga sus, în jos: N. Stroe, Agnia Bogoslava, Elly Roman, Cornelia Theodosiu, Gică Petrescu, Egedy Jolly, N. Tomazian, Zizi Șerban, H. Mălineanu, Gr. Vasiliu-Birlic, Mara Milton, Migri Avram-Nicolau, Mircea Crișan, Silly Popescu, H. Nicolaide

Din cronica politică a acestor două luni reținem. O delegație guvernamentală poloneză, condusă de Josef Cyronkiewicz, președintele Consiliului de Miniștri, vizitează Capitala între 24 și 26 ianuarie. Este semnat primul Tratat postbelic de prietenie, colaborare și asistență mutuală între R.P.R. și Republica Polonă.

Se semnează, la 29 ianuarie, o convenție româno-sovietică pentru crearea Sovromgaz, societate de extragere și prelucrare a gazelor naturale; noua societate se încadrează în sistemul

Sovromurilor, formă specială de exploatare a bogățiilor țării, lichidate, de comun acord cu U.R.S.S., în 1955 (*Magazin istoric*, nr. 12/1998).

La 6 februarie, în sesiunea plenară a Comitetului Central al Partidului Național Popular (președinte Petre Constantinescu-Iași) se hotărăște autodizolvarea sa și încetarea apariției ziarului *Națiunea*, organul P.N.P. Din Comitetul Central al P.N.P. făceau parte mari nume ca: D. Almaș, Florica Bagdasar, C. Balmuș, G. Călinescu, C. Gh. Dimitriu, A. Oțetea, Maria Rosetti, Gh. Vlădescu-Răcoasa ș.a.

La 23 ianuarie este dat publicității decretul privind înființarea Miliției „în cadrul Ministerului Afacerilor Interne, având drept scop menținerea ordinii publice pe teritoriul Republicii Populare Române”.

Prin același decret sunt desființate Poliția și Jandarmeria.

Cezar Petrescu, în *Adevărul* din 26 ianuarie, scrie despre necesitatea apărării fondului forestier și pomicol al țării, pentru „combaterea acestui dispreț național pentru arbori și pentru codrul frate cu românul numai în poezie și în doine”.

Se resimte „nevoia unei educații civice a poporului nostru, pentru a se instaura cultul pierdut al pomului și pentru a-l învăța cu respectul firului copăcel plantat pe marginea drumului.

Vechea administrație cezaro-crăiască a fostei Austro-Ungarii, cu toate păcatele ei, ne dăduse o pildă. După întâiul război al noroadelor, găsisem șosele străjuite de nuci, de cireși, de meri, de vișini. Ce-am făcut cu ele? Prăjina la scuturat fructele și toporul pentru a tăia osie la car.

Nu-s povești și cărți. Fapte văzute cu ochii, măcar de-o duzină de ori”.

Conform datelor furnizate de Ministerul Lucrărilor Publice, la sfârșitul lui 1948 erau pe marginea șoselelor românești 407 000 arbori, dintre care 62 000 pomi fructiferi și 102 000 duzi.

Tot *Adevărul*, la 2 februarie, prezintă Muzeul Băncii Naționale a României

Muncitoare într-o filatură

tru – e confecționată cu o finețe care nu poate fi întrecută nici în ziua de azi. Pe o parte e bătut chipul Atenei Palas, iar pe cealaltă se află o bufniță”. O astfel de monedă cântărește 0,48 grame și este din argint.

Cea mai mare monedă din colecția Muzeului „este una chinezească cam cât o farfurie de supă”.

Printre alte curiozități: „un exemplar de bancnotă din timpul inflației germane postbelice, având imprimată pe ea valoarea de 50 de milioane de mărci. Bineînțeles că această cifră e scrisă cu... litere, pentru că altfel ar fi luat prea mult loc și prea puțină lume ar fi știut s-o citească”.

Există, de asemenea, „o colecție extrem de originală și, în același timp, completă: e vorba de colecția de bancnote falsificate în România.

În general – se încheie articolul amintit – Muzeul numismatic al Băncii de Stat e mult prea interesant ca să fie ținut în umbră. Ar trebui să fie deschis marelui public pentru o frecventare cât mai largă, pentru că numai astfel acesta n-ar mai privi moneda doar ca un procurator de satisfacții,

ci ar vedea în ea și cea mai bună dovadă a perimării valorilor artificiale create și și-ar da mai bine seama că adevărata valoare aparține numai muncii”.

Ne amintim că noul muzeu al Băncii Naționale a României s-a deschis prin grija guvernatorului, prof. dr. Mugur Isărescu, în Palatul B.N.R., la 3 mai 1997.

Se stinge din viață, la 1 februarie, ora 1.00 dimineața, scriitorul și gazetarul N.D.

Zi însoțită la sfârșit de ianuarie

Coclea. În ședința Secției literare a Academiei, Gala Galaction rostește un cuvânt de evocare a celui dispărut, de care îl leagă „o prietenie lungă, începută în 1892 pe băncile clasei III din Liceul Sf. Sava.

Nici prietenia mea de lungă vreme, nici preoția mea creștină nu se simt chemate să cântărească cu răceală viața celui mai pasionat, celui mai aventuros și celui mai darnic – cu prietenia sa, cu averea sa, cu tihna sa – celui mai darnic din generația prezidată de Mihail Sadoveanu și de Tudor Arghezi.

Priviți – continuă Gala Galaction – peste acești cincizeci de ani ai vieții noastre românești și vedeți-l pe N.D. Cocea participând la toate frământările, la tot zbuciumul și la toate luptele intelectualității noastre generoase. E de multe ori temerar, zgomotos, la timp nepotrivit și certat cu prudență. Dar n-am văzut la nimeni, ca la el, atâta entuziasm comunicativ și – la nevoie – atâta bravură în fața adversităților”.

În altă ordine de idei Secția IV penală a Curții București pronunță sentința în procesul unui nou lot de foști miniștri antonescieni. Au fost astfel condamnați: general Iosif Iacobici, fost ministru al Apărării – 8 ani temniță grea; general Radu R. Rosetti, fost ministru al Educației Naționale – 2 ani închisoare corecțională; general Potopeanu Gh., fost ministru al Economiei Naționale – 5 ani închisoare corecțională; prof. Ion Petrovici, fost ministru al Educației – 10 ani temniță grea; Aurelian Pană, fost ministru al Agriculturii – 10 ani închisoare corecțională; Atta Constantinescu, fost ministru al Lucrărilor Publice – 5 ani închisoare corecțională; Petre Nemoianu, fost ministru al Agriculturii – 5 ani închisoare corecțională; Alex Constant, fost subsecretar de stat la Președinția Consiliului de Miniștri – 4 ani închisoare corecțională; amiral Gh. N. Koslinski, fost subsecretar de stat la Apărare – 2 ani închisoare corecțională; amiral Păiș Nicolae, fost subsecretar de stat la Marină – 3 ani închisoare corecțională.

Alți foști demnitari sunt condamnați în contumacie.

De în altă zonă a realității. Am prezentat și cu alte ocazii în această rubrică anunțuri de la Mica publicitate, în dorința de a

oferi cititorului o imagine cât mai autentică a existenței bucureștenilor din urmă cu cinci decenii. Căci, îndepărtată din celelalte pagini ale ziarelor, viața adevărată, cu toate ale ei, se retrăgea și în astfel de rubrici.

Iată, de pildă, în *Adevărul* din 20 ianuarie, preponderente sunt cererile și ofertele de îmbrăcăminte: costume („de calitate bună în stare perfectă de la particular”), paltoane, „robe de Chambre absolut nouă din Paris”, „una haină neagră superbă” ș.a.

Se vând, de asemenea, apartamente luxoase, mobilă, obiecte casnice („serviciu englezesc”, „garnituri pahar cristal 12 persoane”, „mașină electrică Siemens 3 ochiuri”, un „pian Boesendorfer”, o „pianină Schiedmayer, instrument superb, nouă” etc.

Sunt semnele greutăților materiale cu care se confruntat tot mai multe categorii de populație.

De asemenea, după numărul mare de oferte ale diferitelor cabinete medicale specializate în boli venerice, se poate presupune că astfel de maladii erau destul de răspândite în rândurile bucureștenilor.

Boli care nu numai că nu au dispărut de atunci ci, dimpotrivă, sunt, la început de 1999, amenințătoare prin sifilis și alte maladii venerice, inclusiv cu SIDA, unde ocupăm un loc fruntaș în Europa.

Artifice. În pauzele dintre două proiectii, în sălile de cinematograf se produc diferite trupe cu divertismente muzicale. Astfel, la „Trianon”, unde rulează filmul francez *Aventurile Sofiei*, după fiecare reprezentație Dorina Drăghici, Consuela Roșu, Petre Gusti, Nicu Stoescu și orchestra Victor Predescu prezintă spectacolul *Carnaval la Trianon*, de Harry Negrin.

Alte filme franceze pe ecranele Capitalei. La „Aro” – *Dreptul la viață*, cu Madeleine Robinson, Roger Pigaut, Albert Prejin; la „Pax”, *Inseninare*, cu Edwige Feuillere și Jean Louis Barrault; la „Scala”, *Rigoletto*, cu Michel Simon; Maurice Chevalier joacă în *Tăcerea e de aur* (regia René Clair), proiectat la „Victoria”.

La împlinirea a 25 ani de la moartea lui V.I. Lenin, Asociația Română pentru Strângerea Legăturilor cu Uniunea

Afiș cinematografic '49

Sovietică (ARLUS) organizează la Ateneul Român lectura poemului *Vladimir Ilici Lenin* de V. Maiacovski. Prezentare - Mihai Beniuc; recită: George Vraca, Beate Fredanov, Emil Botta, N. Sireteanu; Sandina Stan ș.a.

Succese și statistici la Teatrul Național: *O zi de odihnă*, de V. Kataev - 150 reprezentații; *O scrisoare pierdută*, de I.L. Caragiale - 120 spectacole; *Romeo și Julieta*, de W. Shakespeare - 80; *Azul de noapte*, de M. Gorki - 50.

Prime audiții la concertele Orchestrei Simfonice Radio: poemul simfonic *Prin munții noștri* de Laurențiu Profeta și suita de balet *Harap Alb* de Alfred Mendelsohn.

Aște știți din viața cotidiană a Capitalei. Șoferul D. Popescu, de la Regionala RATA a parcurs cu autobuzul său 67 000 km fără vreo reparație și 70 000 km cu aceleași cauciucuri. • La fabrica „Dinamo” se produce primul motor electric românesc de 11 H.P. • S-a deschis prima școală elementară de stat cu limba de predare idiș. • În marile uzine și fabrici se difuzează „gazete-fulger”, respectiv ediții speciale ale unor ziare tipărite de muncitori. • Nume de cai la cursele de pe hipodrom: Țirțirică, Ghiocel, Coțofana, Venetic, Anarhist, Cicero, Lampagi, Dory Hell Mușne, Zanbur etc.

• Echipa de hochei a Capitalei câștigă „Cupa R.P.R.”, în competiție cu reprezentativele din Târgu Mureș, Miercurea Ciuc, Cluj, Sighișoara și Brașov. • În cursul anului 1948, Crucea Roșie română a distribuit 5 215 kg vitamina D la 514 778 persoane, în majoritate copii sub 14 ani. • Se apropie de final turnarea filmului *Răsună Valea*, realizat de Paul Călinescu, după un scenariu de Mircea Ștefănescu.

Apare, la 1 februarie, bilunarul de satiră și umor *Urzica*, „sub conducerea unui comitet”. Este o publicație care își propune, în chip ciudat, „să rădem altfel decât s-a răs înainte. Năravurile în rândurile noastre - continuă *Cuvântul înainte* din care cităm - nu sunt nici ele - sau mai ales ele - de trecut cu vederea. Dimpotrivă,

„Și noi vom crește mari...”

sian, Marcel Breslașu, Ion Pribeagu, N. Tăutu și graficienii Florica Cordescu, Ligia Macovei, Nell Cobar, Cik Damadian, Perahim, A. Jiqudi, I. Popescu-Gopo, Iser ș.a.

Să reținem câteva „urzicuțe” din rubrica *Răsfoind presa*.

Semnaland faptul că același critic își publică aceleași cronici literare în gazete diferite, sub semnături diferite (Constant Ionescu, respectiv, J. Popper) revista notează: „Fabricând cronici în serie sub diferite pseudonime și trăgându-le la șapirograf, d. Constant J. Ionescu-Popper ar putea ajunge în cele din urmă să satisfacă 50 la sută din piața culturală autohtonă”.

Și tot literară. „Ca o concluzie la cronică literară, Mihail Petrovianu notează în *Flacăra*: «Maria Banuș e o apă învolburată deseori, dar primitoare, limpede, de la fund până la suprafață, clătănându-se cu sunete muzicale». Definiția e clară, cuprinzătoare și mai ales științifică. Numai la sfârșit n-am prea înțeles: ce face Maria Banuș? Se clătina cu sunete muzicale sau se clătește? Fiindcă noi, citindu-l pe cronicar, nu ne-am clătinat; ne-am cutremurat”.

În fine, una cu... cadavre. „Ziarul *Temesvarer Zeitung* din Timișoara publică un anunț cu următorul conținut: «Pietas Asociația pentru sprijinirea cadavrelor, invită pe toți membrii săi la adunarea generală ce va avea loc în ziua de...» Suntem informați că unele leșuri au fost lase și n-au luat parte la ședință”. ■

Rubrică de
Cristian POPIȘTEANU,
Ioan LACUSTĂ

Caricatură de Ross în *Adevărul*

PORTRET DE SECOL – PORTRET DE CITITORI

sonalităților și evenimentelor care au marcat acest secol.

Dar, iată cum se prezintă în aprecierile cititorilor noștri „*cel mai important eveniment al acestui secol*”. Cele mai multe opinii au fost pentru „prăbușirea comunismului”, eveniment care, scrie dl. **DUMITRU BADESCU**,

„*Încântat permanent de conținutul revistei Magazin istoric, particip cu plăcere la ancheta inițiată*” – inginer

pensionar **NICOLAE PRUNEȘ**, din Slobozia. „*Vă mulțumesc pentru invitația dvs., de a participa la anchetă*” – **ADRIAN POPESCU**, profesor inginer forestier, din Sinaia. „*Mă numesc CĂTĂLIN MUTU și am 26 de ani, sunt profesor de istorie la o școală cu profil special din județul Suceava. Sunt un cititor permanent al revistei Magazin istoric și am primit cu interes ideea dvs. de a realiza un sondaj de opinie în rândurile cititorilor revistei despre evenimentele secolului pe care ne pregătim să-l încheiem liniștit, deși a debutat tumultuos*”.

„*Secolul nostru*” – scrie d-na **SMARANDA BURUIANĂ** – a început cu un zâmbet, a trecut la întristare, după puțin timp la lacrimi, a urmat resemnarea, o lungă resemnare, iar acum a ajuns la disperare”.

Iată doar câteva dintre gândurile exprimate de cititorii care, răspund la cele trei întrebări ale anchetei *Portret de secol*, au ținut să ne comunice interesul cu care au primit invitația redacției de a contura imaginea, succintă, a veacului în care trăim și care se apropie de final.

Tuturor celor ce ne-au răspuns la anchetă le mulțumim, cu mărțurisirea că fiecare scrisoare a constituit pentru noi un prilej de mai bună cunoaștere a celor ce ne citesc, a modului cum se răsfrânge secolul XX în cugetele pasionaților de istorie.

Variatatea de opinii și opțiuni exprimate, profunzimea aprecierilor formulate, spectrul larg al viziunilor asupra veacului, fac din corespondenții noștri participanți la un dialog sui-generis pe o atât de incitantă tematică; ele ne sugerează noi teme pentru sumarele revistei noastre. Și dau totodată măsura faptului că în multe din cazuri cititorii din țara noastră sunt la un loc cu publicul de peste hotare în aprecierea per-

sonalităților și evenimentelor care au marcat acest secol. din București, „a înlăturat întinericul, scoțând la lumină popoarele asuprite, ducând printre altele la «deșteptarea României»”.

Urmează, în ordinea opțiunilor, „aviația și cucerirea cosmosului”. Cum scrie dl. căpitan aviator **TRAIAN TOMA STOICESCU**, președinte fondator al Cercului de istorie „Columna”, din Brașov: „Aviația s-a născut din vis, fantezie, mit și destin uman; reprezintă apogeul erei terestre a geniului uman, constituie un precedent la aventura omului în cosmos”.

Au mai fost nominalizate printre cele mai importante evenimente ale veacului: obținerea reacției atomice dirijate, al doilea război mondial, intrarea României în primul război mondial, crearea O.N.U., apariția și evoluția calculatorului, clonarea ființelor superioare, Conferința de la Yalta, Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 ș.a.

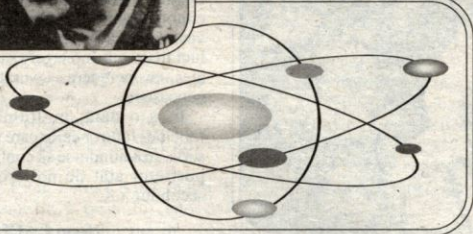
La fel de larg este și spectrul răspunsurilor privind *personalitatea care a exercitat cea mai mare influență asupra secolului*. În ordinea numărului de menționări, aprecierile au revenit lui I.V. Stalin, V.I. Lenin, M. Gorbaciov, A. Hitler și A. Einstein. Au mai fost menționați E. Fermi, J. F. Kennedy, Hans Seyle, medic, laureat al Premiului Nobel, generalul G. Marshall, regele Carol I, Maica Tereza, F.D. Roosevelt, W. Churchill, regele Ferdinand I, K. Adenauer, H. Truman, G. Bush, Papa Ioan Paul II, N. Wiener, cosmonautul american N. Armstrong.

Personalități și evenimente care au marcat secolul XX, selectate de cititorii noștri: Vladimir Ilici Lenin; căderea Zidului Berlinului...

...Albert Einstein; reacția atomică dirijată...

DL. DUMITRU ZAVASTIN, din orașul Vadul lui Vodă, Republica Moldova, scrie despre „secolul progresului tehnico-științific, exploziei informaționale și al luptei pentru supraviețuirea spirituală a omenirii”.

După cum se poate constata, opțiunile cititorilor noștri s-au îndreptat spre personalități politice cu rol determinant în evenimentele care au zguduit lumea (revoluția bolșevică, al doilea război mondial, destrămarea U.R.S.S. și prăbușirea sistemului comunist).

Într-un clasament alcătuit de săptămânalul *Time* din S.U.A., cele mai reprezentative personalități ale veacului nostru au fost desemnate: Adolf Hitler, Vladimir Ilici Lenin, Mao Zedong, M. Gorbaciov, Papa Ioan Paul II, Nelson Mandela.

Cea mai diversă gamă de formulări a fost generată de cea de-a treia întrebare: „Cum ați defini secolul nostru, într-o formulă succintă?”

Majoritatea participanților l-au apreciat — în formulări și cu nuanțe diferite — drept un secol al revoluției tehnico-științifice, care — după cum scrie dl. **ION CODREANU**, din Pitești — a dus „la accelerarea progresului și chiar la modificarea conștiințelor”. Sau, în definirea doamnei **MINODORA MOLDOVAN**, din Reghin, jud. Mureș, „un secol revoluționar, secolul vitezei”. Iar dl. **PAUL IVĂNESCU**, pensionar din Suceava, nuanțează: „secolul vitezei informațiilor”.

„Din nefericire — constată dl. inginer pensionar **ILIE IONITĂ**, din Ploiești — unele dintre marile cuceriri în știință, în tehnică și medicină nu au fost întotdeauna bine controlate de oameni, ceea ce a dus la crearea unor dezechilibre în natură, cu efecte negative asupra omului. Este cazul efectului de seră, precum și o creștere a poluării în ape și în aer”.

Un alt mare grup de cititori vede în veacul nostru, așa cum notează dl. prof. **FL. VELESCU**, din com. Cepari, jud. Argeș, „secolul mari-

lor furtuni și al suferințelor umane”, un secol al contrastelor, al împlinirilor și al neîmplinirilor, al speranței și al deznădejdiei. Definitorie este însă, după cum scrie preotul **ROMAN FLOREA**, din satul Avram Iancu, comuna Vârfuri, jud. Arad, aspirația omenirii că secolul și mileniul următor vor aduce „vindecarea bolilor și a sărăciei pe toată suprafața globului pământesc”.

În fine, alte definiții se referă — cum sintetic consemnează dl. **APOSTU MINA**, din satul Bleșca, com. Ivănești, jud. Vaslui — la un „secol al războaielor (mondiale, regionale, interne, politice, economice, etnice, religioase etc.)”.

Eleva **NICOLEȚA IONESCU**, clasa a VIII-a, de la Școala generală nr. 2, Oltenița — statornică cititoare și corespondentă de-acum — precizează citind statisticile: „Între anii 1900 și 1945 au avut loc 121 de războaie, iar între anii 1946 și 1980 — 138”.

DL. GHEORGHE BĂNICĂ, din Pitești, scrie la rândul său: „Secolul XX va rămâne în istoria lumii drept secolul în care omenirea a suferit două sângeroase războaie mondiale, cu pierderi economice și sociale incommensurabile și zeci de milioane de victime. Speranța este că nenumăratele revoluții care au avut loc între cele două războaie mondiale și în special după cel de-al doilea vor duce, în final, la eliberarea omenirii de asuprire, suferință și mizerie socială”.

....„Un secol al contrastelor”: primul pământean pe Lună și mâna unui copil din Africa ce moare de foame...

...Papa Ioan Paul II; Maica Tereza

Pentru dl. prof. **JEAN CIUȚĂ**, din Bacău, este „secolul extremismelor, concretizate în fascism și comunism, și triumful democrației”, iar pentru dl. **MIHAI**

AVĂDANEI, din com. Răducăneni, jud. Iași, emblemele veacului ar fi „calculatoare și sarcie, SIDA și stații interplanetare”.

Spațiul nu ne permite să reproducem și altele din definițiile pe care participanții la anchetă le-au dat secolului nostru. Le păstrăm însă în arhiva revistei ca semnificative mărturii ale faptului că cititorii noștri se despart de acest veac și intră în cel următor cu luciditate, cu înțelegere și, mai ales, cu încrederea izvorâtă din cunoaștere.

Încă o dată, mulțumiri și felicitări tuturor celor care ne-au scris, străduindu-se să contureze portretul atât de policrom al secolului XX.

Ioan LĂCUSTĂ

UN FOTOGRAF AL ROMÂNILOR – LEOPOLD ADLER

În nr. 4/1998, *Magazin istoric* a publicat câteva fotografii *inedite* dintre cele realizate de Leopold Adler (1848-1924) și păstrate în colecțiile cabinetului de stampe al Bibliotecii Academiei Române.

Publicăm acum alte imagini inedite din opera acestui artist-fotograf, îndrăgostit de ținuturile românești, însoțindu-le de această succintă evocare a vieții sale.

Leopold Adler s-a născut în Nuttel, o mică localitate din Westfalia. Cursurile primare și gimnaziale le-a urmat la Praga, oraș în care se stabilise tatăl său în calitate de furnizor al armatei imperiale. A absolvit școala militară. Cum viața cazonă nu-l atrăgea, a părăsit definitiv Praga.

Sosit la Brașov la 25 septembrie 1876, a cerut poliției locale autorizația de a deschide un atelier fotografic. A primit-o, din partea Primăriei, la 9 octombrie 1876. În casa situată pe Purzengasse, nr. 14 din Brașov și-a organizat atelierul. Avea, de regulă, între 5 și 18 ucenici. Nu le cunoaștem numele, însă nu-i greu de imaginat că acolo s-au format, dar fiind prestigiul lui Adler, majoritatea fotografilor brașoveni ai sfârșitului de secol.

Atelierul său avea un vad bun, Purzengasse fiind artera principală a orașului. Dar tot pe aceeași stradă au dat faliment vreo 20 de fotografi, mulți nerezistând decât 2-3 ani, unii chiar mai puțin de 1 an. Succesul lui Adler se datorește calității fotografiilor executate în atelierul său. Numele lui căpătase o asemenea notorietate, încât, în 1901, când a preluat atelierul lui Adler, un alt fotograf, Joseph Sculler, nu ezită să-și

facă reclamă, imprimând pe spatele cartonului-suport mențiunea că el este „urmașul lui Adler”, gen de reclamă destul de folosit pe atunci.

Avea sucursale în Miercurea Ciuc, Săliște și Orăștie. Nu știm din ce motive a părăsit Brașovul și nici unde a activat. În 1910 s-a întors la Brașov, lucrând, pentru puțin timp, în vechiul său atelier. În același an restituie Primăriei autorizația de fotograf profesionist.

S-a stins din viață la 8 mai 1924. Fiul său, Alfred, a fost de asemenea fotograf.

L. Adler a alcătuit un album, în patru volume, păstrat astăzi la Filiala Brașov a Arhivelor Naționale, cu cca 200 fotografii realizate între 1873 și 1898, singur sau împreună cu alți fotografi (Alesius și Muschalek).

La Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei se păstrează peste 400 de fotografii executate de Leopold Adler. Ele se disting prin aceea că au un pregnant caracter românesc. Artistul era îndrăgostit de români, pe care i-a imortalizat în clișeele sale. Sunt fotografii-document, cu valoare de mărturie istorică, etnografică, socială.

S-a deplasat, de asemenea, în căutare de imagini românești, la sud și est de Carpați, fotografiind în București, Bacău, Roman, Buzău sau în județul Vâlcea.

Opera îi conferă lui Leopold Adler un loc distinct între artiștii fotografi de la sfârșitul veacului trecut și din primele decenii ale secolului nostru.

Emanuel BĂDESCU

În zona centrală a Sankt-Petersburgului, la numai 800 de metri de Căldrețul de aramă și de Catedrala Isaakevski, există o insulă care se numește „Nouă Olandă”. Din păcate, puțini petersburghezi știu de existența ei, pentru că de aproape două secole aici accesul este interzis, insula fiind la dispoziția marinei militare ruse.

Când Petru I a pus piatra de temelie a orașului (devenit capitala statului rus în 1703), țarul a remarcat această insulă nu prea mare, în formă de triunghi. El a dispus să fie tăiată vegetația, iar circa opt hectare de teren să fie amenajate pentru construcția de nave. Lucrările șantierului naval au durat mai bine de un sfert de veac și s-au încheiat după încetarea din viață a țarului (în 1725). Insula a devenit depozit de cherestea. Lemnele se păstrau într-un anumit fel, denumit „olandez”. De aici, poate și numele insulei. Sau, poate, de la marea admirație a suveranului rus pentru olandezi. El vroia să înlănțuească apele, așa cum o făcuseră ei.

Petru I era convins că Sankt-Petersburgul va fi Amsterdamul Rusiei: un oraș format din insule, sprijinit pe piloni, brădat de canale. După o legendă finlandeză, casele orașului ar fi fost înălțate de o putere nevăzută, undeva în văzduh, apoi coborâte pe mare, unde s-ar fi așezat, asemenea unor păsări de apă, fără să se scufunde (în limba

„Noua Olandă” din inima Sankt-Petersburgului

CLIO ANUNȚĂ

finlandeză „neva” înseamnă „mâl”). Îi plăcea atât de mult lui Petru I ideea construirii acestui oraș, încât ar fi vrut să-l „multiplice” în sute de exemplare, pe locul vechilor târguri rusești patriarhale.

Treptat, „Noua Olandă” a fost amenajată în raport de nevoile administrative ale marinei militare, dintr-o perioadă sau alta. De-a lungul malurilor și al canalelor s-au înălțat case solide, din cărămidă, care „sufocă” edificiul rotund, cu două nivele, al închisorii „Turnul arestaților”. Pe insulă exista un bazin artificial, astfel încât ambarcațiunile construite aici aveau ieșire directă la Marea Baltică. Vasele intrau pe insulă printr-un portal, sub formă de arc, flancat de coloane toscane, din blocuri de granit și din lemn sculptat.

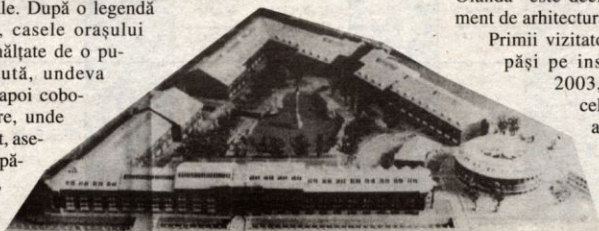
În 1915, pe „Noua Olandă” a fost instalată cea mai puternică stație de radio ce aparținea Marelui Stat Major al marinei ruse. De aici i-a chemat Lenin,

în 1917, pe elevii școlilor militare, pe soldați și pe marinari să încheie pacea cu Germania. De-a lungul timpurilor s-au purtat mai multe runde de negocieri pentru scoaterea de pe insulă a depozitelor mili-

tare ruse, apreciindu-se că ea trebuie să intre în administrația municipalității. De fapt, prima atestare documentară datează de la începutul secolului XIX.

În 1991, Consiliul de Miniștri al R.S.F.S.R. a semnat hotărârea cu privire la reconstrucția și restaurarea monumentului de arhitectură „Noua Olandă”, dar primul demers s-a realizat abia la începutul anului 1998, când s-a decis să se construiască un Centru cultural pentru colaborare internațională. Tot aici va fi deschis și Muzeul marinei militare ruse, se vor construi complexe expoziționale, de afaceri, centre de informare, săli de conferințe și un garaj subteran, un hotel cu 250 de locuri, magazine, restaurante, terenuri de tenis, săli de biliard și popice. S-a prevăzut și construirea unor căsuțe ce vor putea fi numai închiriate, pentru că municipalitatea nu intenționează să le vândă. „Noua Olandă” este declarată monument de arhitectură.

Primii vizitatori vor putea pași pe insulă în anul 2003, cu prilejul celei de-a 300-a aniversări a fondării orașului de pe Neva.

Macheta Centrului cultural și de afaceri ce va fi inaugurat în 2003

Mioara NANU

JUDEȚE ISTORICE DIN BUCOVINA

ÎNVINȘĂ ÎN LUTĂ		CAPABIL		FACE VASE DE LUT		PLANTĂ TEXTILĂ		A SE ÎNȘELA
...		RAMURĂ A INDUSTRIEI EXTRACTIVE		NU SUNT FRUMUȘI		FOLOSITOR		
OM CU DIPLOMĂ							STRĂMOȘII NOȘTRI	
ARMĂ DE ARTILERIE			ȚINUTURI SECETOASE					
			...					
PROBĂ					FRICOS			
ZECE SUTE					ADĂPOST PENTRU NAVE			
MUCENIC						NOCIVĂ LA ÎNIMĂ		
						...		
	ÎN CIOCI			ÎN ACEST LOC				...
	...							
							ÎN STOCI	
TEATRE DE REVISTĂ		OSIE		MĂiestrie				
MAHON				INTRARE				
					LEGĂTURĂ DE FIRE			
A FI							NUN	
ÎN ATAC!								
		ÎN PENARE!			PRIMUL NUMĂR			
		SCOASE DIN FIRE!			SORIN ROTARIU			
PODGORIE				ȚARĂ				
A SE SPOVEDI								

Prof. Gheorghe BRAȘOVEANU

DIALOG CU CITITORII

O VIZITĂ DIN AUSTRALIA

Târziu, în toamna trecută, după plăcuta revedere cu domnul NICOLAE MINEI, lată că ușa redacției s-a deschis și s-a făcut apariția doamna DANA CRIVĂȚ, redactor și colaborator al revistei mulți ani. Emoții pentru cei mai vechi în redacție, o prezentare pentru cei noi, bucurie pentru toți. Doamna DANA CRIVĂȚ locuiește și lucrează acum la Melbourne, în îndepărtata Australie, unde după cum s-a văzut din recenta sa vizită și din scrisoarea din aprilie 1997 nu ne uită.

MAGAZIN ISTORIC ȘI VICTOR IAMANDI LA BEER SHEVA, ISRAEL

Am prezentat, și cu alte prilejuri, ecouri ale atenției și interesului cu care revista noastră este citită nu numai în țară, ci și în diferite locuri din lume. Iată ce ne scrie domnul FILIP FAIBIS, din Beer Sheva, Israel: Sunt un consecvent cititor al revistei **Magazin istoric** pe care o obțin, cu regularitate, prin abonarea unui fost coleg din București.

În urmă cu cca 2-3 ani, am citit într-un număr al revistei dvs. un articol despre modul cum a fost arestat defunctul Victor Iamandi și în continuare era menționată scrisoarea pe care acesta a lăsat-o familiei sale.

Ca student, l-am avut ca profesor pe Victor Iamandi, căruia îi păstrează o veșnică recunoștință. Articolul despre care am pomenit mai înainte m-a impresionat enorm de mult.

Doresc să evoc, într-un cerc mai larg sau prin presă, personalitatea celui care a fost profesorul și omul politic Victor Iamandi, în care scop vă rog să binevoiți a dispune să mi se expedieze un xerox al acestui articol, pentru care țin să vă mulțumesc anticipat.

Am expediat cititorului nostru, nu copii xerox ale articolului respectiv, ci chiar numerele de revistă în care a fost publicat, nr. 10, 11/1992.

DUPĂ ANI DE AȘTEPTARE

DI. GLIGOR MOȚIU BULDUȘ, din Arad, a publicat poemul dramatic în versuri Așa căzu redua (Editura Augusta, Timișoara, 1998). Exemplarul trimis redacției este însoțit și de o scrisoare, din care reținem acest fragment. Magazin istoric, chiar de la primul său număr, din aprilie 1967, a ajuns să-mi fie un mijloc real de documentare pentru cartea mea. Așa căzu redua am terminat-o în anul 1976 și am prezentat-o forurilor culturale din Arad, spre a-mi înlesni aducerea ei în lumina tiparului în cinstea centenarului Războiului de Independență (1977).

Pentru motive ușor de înțeles, nu a putut beneficia de acea lumină, întrucât nu am acceptat modificările ce mi se cereau și anume: să reduc la minim rolul principelui Carol în contextul evenimentelor pe care le evocau și să scot definitiv soborurile de preoți ce sfîșesc drapelele de luptă ale marilor unități românești. Nu am acceptat aceste propuneri și, în consecință, lucrarea mea netipărită atât mare de vreme.

În noile condiții create după decembrie 1989, de libertate, dar de greutatea inerente tranziției, am reușit totuși să găsesc câțiva sponsori, care s-au încumetat să sprijine apariția lucrării mele.

Felicitări, atât dvs., stimată domnule Moțiu Bulduș, cât și sponsorilor care v-au ajutat.

APĂRĂTOR AL INDUSTRIEI NAȚIONALE

Citind serialul privind istoria petrolului din România (nr.7-12/1998), dl. CONSTANTIN DUMITRU, din București, ne solicită câteva date despre unul dintre promotorii industriei petroliere de la noi – Constantin Alimăneșțianu (sau Alimăneșteanu), cel care la începutul acestui secol a fost președintele Asociației Industriașilor de Petrol din România (1865-1911).

Inginerul Constantin Alimăneșțianu (1865-1911; în fotografia alăturată) a fost diplomat al Școlii de mine din Paris. Întors în țară, a îndeplinit, succesiv, funcțiile de inginer asistent în Serviciul Domeniilor (1891), Serviciul Minelor din Ministerul Domeniilor (1892), șef al Serviciului Minelor (1897), directorul Serviciului Industriei, Comerțului și Minelor (1900). A fost membru al Partidului Național Liberal, prefect al județului Ilfov (1907) și deputat de Muscel (1909).

Autor al unui mare număr de studii și comunicări privind, între altele, și petrolul: Rolul elementului românesc în exploatarea bogățiilor noastre petrolifere (1900); Cestiunea concedării terenurilor petrolifere de pe proprietățile statului și a conductelor transportului petrolului (1900); Lucrările comisiei în însărcinată cu studiul regiunilor petrolifere (1905); Patruzeci de ani în industria petrolului (1906) ș.a.

„Printre ideile principale și noi pe care le-a apărut și impus în urmă – se scria în dicționarul Figuri contemporane din România, București, f.a. – putem cita: introducerea capitalului străin în exploatarea minelor, conlucrarea elementului străin alături de cel român, concedarea terenurilor petrolifere de pe proprietățile statului, îmbunătățirea agriculturii române și ținerea Congresului internațional al petrolului la București care, de altfel, a și avut loc în 1907, după stăruințele sale. Industria națională are în dl. Alimăneșteanu un apogeu și precept apărător“.

CONTENTS (Romanian History) D. Gusti About the League of Nations • P.P. Panaiteanu The Romanian Countries between Mediaeval and Modern Times • R. Bossy Recollections from the Exile (1956-1957) • L. Grigorescu, C. Moraru January, 1967. Romania re-establishes Diplomatic Relations with West Germany (Documents from the Archives) • L. Betea Lucrețiu Pătrășcanu's Ambitions (II) • M. Tărnă, I. Lăcustă The Water in Bucharest – A Problem • P. Otut Romanian-Slovak Military Relations during the War • C. Isărescu War Diaries (II) • T. Wexler Marshall Averescu about the Jews • R. Colț C. Zelea Codreanu in Parliament • R. Negrea Grigore Lupescu, the Banker • M.M. Székely How used Stephen the Great to speak? • V. Barbu Boyards-Monks at the Middle of the 17th Century • C. Popișteanu, I. Lăcustă In Bucharest, 50 Years Ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) D. Gusti Sur la Société des Nations • P.P. Panaiteanu Les Principautés Roumaines entre l'époque médiévale et l'époque moderne • R. Bossy Mémoires d'exil (1956-1957) • L. Grigorescu, C. Moraru Janvier 1967. La Roumanie reprend les relations diplomatiques avec la RFA (les archives parlent) • L. Betea Les ambitions de Lucrețiu Pătrășcanu pendant la guerre • C. Isărescu Journal de front (II) • T. Wexler Le Maréchal Averescu sur les Juifs • R. Colț C. Zelea Codreanu à la tribune du Parlement • R. Negrea Le banquier Grigore Lupescu • M. M. Székely Comment s'exprimait Stephen le Grand? • V. Barbu Les boyards-moines à la moitié du XVIIe siècle • C. Popișteanu, I. Lăcustă A Bucharest, il y a 50 ans

Содержание (Румынская история) Д. Густи Об Обществе Наций • П.П. Паниаитеану Румынские Книжества между средневековой и новой историей • Р. Босси Воспоминания из ссылки (1956-1957 гг.) • Л. Григореску, К. Морару Январь 1967 г. Румыния возобновляет дипломатические отношения с ФРГ (архивные документы) • Л. Бетя Лукрешиу Пэтрэшкану и его амбиции (II) • М. Тырна, И. Лякуста Проблема: вода Бухареста • П. Оту Румынско-словацкие военные отношения во время войны • К. Исэреску Фронтальной дневник (II) • Т. Векслер Маршал Авереску об евреях • Р. Колц К. Зеля Кодрану в Парламенте • Р. Негреа Банкир Григоре Лупеску • М.М. Секелй Как говорил Стефан Великий? • В. Барбу Бояре-монахи в середине XVII-ого в. • К. Попиштеану, И. Лякуста В Бухаресте 50 лет назате

INHALT (Rumänische Geschichte) D. Gusti Über das Völkerbund • P.P. Panaiteanu Die Rumänischen Fürstentümer zwischen die Mittel und die moderne Zeitrechnung • R. Bossy Erinnerungen aus dem Exil (1956-1957) • L. Grigorescu, C. Moraru Januar 1967. Rumänien wieder aufnimmt die diplomatischen Beziehungen mit der Bundesrepublik (Urkunden aus den Archiven) • L. Betea Lucrețiu Pătrășcanu Ehrgeize (II) • M. Tărnă, I. Lăcustă Das Wasser für die Bukarest – ein Problem • P. Otut Slowakisch-rumänische militärische Beziehungen während des Krieges • C. Isărescu Frontagebuch (II) • T. Wexler Maréchal Averescu über die Juden • R. Colț C. Zelea Codreanu in Parlament • R. Negrea Der Bankier Grigore Lupescu • M.M. Székely Wieso eingänglich sprach Stephan der Grosse? • V. Barbu Ex-Bojaren, Mönche am Mitte des XVII Jahrhundert • C. Popișteanu, I. Lăcustă In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia romana) D. Gusti Sobre la Sociedad de las Naciones • P.P. Panaiteanu Los Principados Rumanos entre lo medieval y lo moderno • R. Bossy Memorias del Exilio (1956-1957) • L. Grigorescu, C. Moraru Enero de 1967. Rumania ranuda las relaciones diplomáticas con la República Federal de Alemania (documentos de archivo) • L. Betea Lucrețiu Pătrășcanu y sus ambiciones (II) • M. Tărnă, I. Lăcustă El agua de Bucarest – un problema • P. Otut Relaciones militares rumano-eslovacas durante los años de la guerra • C. Isărescu Diario de frente (II) • T. Wexler El mariscal Averescu habla sobre los judíos • R. Colț C. Zelea Codreanu en el Parlamento • R. Negrea El banquero Grigore Lupescu • M.M. Székely ¿Como hablaba Esteban el Grande? • V. Barbu Boyardos-monjes a mediados del siglo XVII • C. Popișteanu, I. Lăcustă In Bucarest, hace 50 años

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali de la orașe și de la sate; difuzare redacție, Constantin Mușat, telefon: 315.09.91

ABONNEMENTS: RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-1-222.64.07 sau 222.64.39

telex: 11995 – Piața Presei Libere, nr. 1,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari U.S.A. (țări europene);

90 dolari U.S.A. (țări extraeuropene)

Revista Magazin istoric poate fi găsită pe INTERNET la

http://www.itcnet.ro/history/magazin.htm.

E-mail: mistoric @ itcnet.ro

Tiparul executat la R.A.I. – Imprimeria „Coresi” – București

ISSN 0541-881X

Lei 5 000

ЖУПАН
БѢ

ЦАРЬ
ПЬ

НИЦАХ
К

